T.C.

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ

SAHNE SANATLARI ANASANAT DALI

DOKTORA TEZİ

ANTİK TİYATROLARIN OPERA VE BALE GÖSTERİLERİ İÇİN KULLANIMINDA SAHNE TASARIMI PROBLEMLERİ VE ASPENDOS ÖRNEĞİ

Hazırlayan

Gülay PEREIRA

Danışman

Yard. Doç. Dr. Deniz MUTLU

İZMİR–2007

YEMİN METNİ

Doktora Tezi olarak sunduğum “Antik Tiyatroların Opera ve Bale Gösterileri İçin Kullanımında Sahne Tasarımı Problemleri Ve Aspendos Örneği” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

24.09.2007
Gülay PEREIRA

İmza

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü' nün ...../...../..... tarih ve .....sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisanüstü Öğretim Yönetmeliği'nin .....maddesine göre .....AnabilimDalı……..öğrencisi .....' nin .....konulu tezi/projesi incelenmiş ve aday ...../...../..... tarihinde, saat .....' da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini/projesini savunmasından sonra…… dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin/projenin .....olduğuna oy.....ile karar verildi.

BAŞKAN

ÜYE (ÜYE) (ÜYE) ÜYE

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ

TEZ/PROJE VERİ FORMU

Tez/Proje No: **Konu Kodu:** **Üniv. Kodu:**

• Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tez/Proje Yazarının

Soyadı: PEREIRA **Adı: GÜLAY**

Tezin/Projenin Türkçe Adı: Antik Tiyatroların Opera ve Bale Gösterileri İçin Kullanımında Sahne Tasarımı Problemleri ve Aspendos Örneği

Tezin/Projenin Yabancı Dildeki Adı: The Problems of Using Ancient Theatres for Opera and Bale Performances and Sample Of Aspendos

Tezin/Projenin Yapıldığı Üniversitesi: D.E.Ü. **Enstitü:** G.S.E. **Yıl: 2007**

Diğer Kuruluşlar :

Tezin/Projenin Türü:

Yüksek Lisans:	☐	Dili: Türkçe
Doktora:	☐ x	Sayfa Sayısı: 240
Tıpta Uzmanlık:	☐	Referans Sayısı: 128
Sanatta Yeterlilik:	☐	

Tez/Proje Danışmanlarının

Ünvanı: Yard.Doç.Dr. **Adı: Deniz** **Soyadı: Mutlu**

Türkçe Anahtar Kelimeler:	**İngilizce Anahtar Kelimeler:**
1- Antik	**1- Ancient**
2-Tiyatro	**2- Theatre**
3-Aspendos	**3- Aspendos**
4- Sahne Tasarımı	**4- Stage Design**
5- Opera ve Bale	**5- Opera and Ballet**

Tarih: 24.10.2007

İmza:

Tezimin Erişim Sayfasında Yayınlanmasını İstiyorum Evet ☐ **Hayır** ☐

ÖZET

Antik tiyatroların gösteriler için kullanımı konusunda uluslararası platformda bazı kurallar saptanmış, kararlar alınmıştır.

Aspendos tiyatrosunda, ondört yıldır düzenlenen opera ve bale gösterilerinde teknik ve sanatsal anlamda sorunlar yaşanmaktadır. Bu durum gösterilerin devamlılığı ve gelişmesinde sanatçıları, teknik ekip çalışanlarını ve sahne tasarımcılarını olumsuz olarak etkilemektedir.

Aspendos tiyatrosu hakkında arkeolojik ve mimari veriler içeren çalışmalar bulunmasına rağmen, bu tiyatronun sanatsal açıdan değerlendirilip, modern sahne tasarımı bakış açısına göre yeniden ele alınması ile ilgili bir çalışma bulunmamaktadır. Bu tez çalışması, Aspendos tiyatrosunun restorasyonu ile birlikte korunmasını da amaçlayan, sanatsal bakımdan değerlendirmesine ilişkin yeni çalışmaların yapılmasına esin kaynağı olması amacını taşımaktadır. Tez çalışması yapılırken Aspendos tiyatrosuna gidilmiş ve konu ile ilgili uzmanlar ile görüşülmüştür. Ayrıca yurtdışında ve yurtiçinde çeşitli üniversitelerde antik tiyatrolar, festival, arkeolojik çalışmalar ve modern sahne teknikleri ile ilgili teorik çalışmalar incelenmiştir.

Yapılan inceleme ve araştırmalar sırasında Aspendos uluslararası opera ve bale festivalinde öncelikle organizasyon ve bütçe sorunu olduğu tespit edilmiştir. Aspendos tiyatrosunda sahnelenecek eserlerde kullanılmak üzere bir bütçe ayrılmadığı saptanmıştır. Bütçe kaynakları sağlanan gösterilerde ise tasarımcıların antik tiyatroların yapısal özelliklerinden yararlanamadıkları, antik tiyatronun koşullarını tarihi yapıların gerektirdiği biçimde kullanamadıkları saptanmıştır. Aspendos uluslararası opera ve bale festivalinde organizasyon yenilenme çalışması yapılmalıdır. Festival süresince tiyatro ve çevresi, uluslararası antik mekanları koruma kararları çerçevesinde yeniden düzenlenmelidir. Festivaldeki gösterilerde sahne tasarımcıları, tiyatronun kullanılarak değerinin yükseltilmesi prensibine göre tasarımlarını oluşturmalıdır. Bu amaçla sahne platformu yeniden düzenlenmeli, projeksiyon gösterimleri ve ışık tasarımı için truss sistem kurulmalı ve antik tiyatroyu modern teknolojinin sağladığı imkanlar ile koruyarak yeniden biçimlendirmelidir.

ABSTRACT

There have been regulations and decisions made internationally on the usage of ancient theaters for performances. For the last fourteen years, in the opera and ballet performances that have been taking place in the Aspendos theatre ongoing technical and artistic problems have been observed. This fact has negatively been affecting the artisits, technical staff and stage designers in terms of the continuation and the improvement of the performances.

Despite the existence of studies on the archeological and architectural data on Aspendos theater, a study from the perspective of art and modern stage design has not been evaluated yet. The purpose of this paper is to inspire new studies on the artistic evaluation as well as the restoration and preservation of the Aspendos theater.

During the preparation of this paper, Aspendos theater has been visited and interviews have been conducted with the experts of the subject matter. In addition, in various international and national universities, ancient theaters, festivals and archeological studies along with the theoretical studies about modern stage techniques, have been examined.

During the examinations and researches, first of all, organizational and financial difficulties have been observed in the International Aspendos Opera and Ballet Festival. It has been understood that there were no budget allocated on the production of performances. As far as the performances with a budget are concerned, it has been concluded that neither the structural features of the ancient theaters nor the efficient usage of ancient theater's historical structures have been stated. A renewal of the organizational structure of the International Aspendos Opera and Ballet Festival is required. During the period of the festival, the theater and its surroundings should be reorganized according to the regulations of preservation of ancient places of performances. In the performances of the festival, stage designers should create their designs according to the principal of elavation of theater by making use of the theater itself. In order to achieve this, the stage platform should be reconstructed, the truss system should be installed for the projection presentations and lighting design through preserving the ancient theater by the facilities of modern technology.

ÖNSÖZ

Gülay Pereira

Topraklarının önemli bir kısmı kültür hazinesi olan Türkiye, pek de fazla ülkeye nasip olmayan bir kültürel çeşitlilik ve zenginlik geçmişini barındırmaktadır.

Antik tiyatrolara olan özel ilgi ve hayranlığım nedeniyle, bu tez konusu Prof. Dr. Murat Tuncay'ın önerisi olarak geldiğinde memnuniyetle kabul ettim. Aspendos'u ilk gördüğümde Egeli kimliğimle Efes Antik tiyatrosunun güzelliğiyle yıllarca övünen biri olarak, George Bean gibi, bu daha önce gördüğüm hiçbir şeye benzemiyor diye düşündüm. Ancak daha yakından incelemeye başladığımda keşke biraz daha özen gösterilip, bakımı daha iyi yapılsa duygusu hemen o ilk bakıştaki şaşkınlık ve hayranlığın üstüne çıkmıştı.

Bu çalışma, ülkemizde antik tiyatroların gösteriler için kullanılmasında, Aspendos tiyatrosundan verilen örnekler eşliğinde, tahribata izin vermeden sahne tasarımcıları tarafından tiyatronun koşullarına göre kullanılabilmesi konusunda çeşitli görüş ve önerilerde bulunmaktadır.

2004 yılından itibaren hızlanan çalışmalar sırasında teorik olarak özellikle festival ile ilgili Türkçe kaynak bulmakta zorlandım. Tez araştırmaları sırasında en belirgin sorun, Aspendos opera ve bale festivaline katılım söz konusu olduğunda yaşanmıştır. Devlet opera ve balesi eski genel müdürü Remzi Buharalı ile yaptığım görüşmede, 2005 yılındaki festivalde araştırma ve incelemelerde bulunmak üzere, festivalin organizasyon ekibi ile aynı mekanda kalmak ve organizasyonu yakından takip edebilmek üzere söz verilmişti. Aspendos'a ulaştığımda, verilen sözün herhangi bir resmiyetinin olmayışı nedeniyle, genel müdürün görevinden alınması ile birlikte o yılki festivale katılamadım.

2006 yılında DOB yeni genel müdürü Meriç Sümen'e bu defa Güzel Sanatlar Enstitüsü tarafından, adıma resmi kanal ile ulaşılmış ve genel müdürlük tarafından çok kesin bir dille reddedilmiştir. Daha sonra "Opera Vakfı" ile bağlantı kurulmuş, istenen dilekçe tarafımdan hemen yazılmış ve gönderilmiş olmasına rağmen yazılan dilekçeye resmi bir yanıt dahi alınamamıştır. Opera ve Bale ve kültür bakanlığının düzenlediği bir organizasyon olan Aspendos Opera ve Bale festivalinde şahsıma verilen broşürler dışında herhangi bir yardım alamadım. Bunun üzerine, yine 2006 yılında İzmir Büyükşehir Belediyesine Kültür ve Sanat işlerinden sorumlu yetkili Haluk Işık yoluyla başvurdum, kendisinden de bugüne kadar henüz bir yanıt

alamadım. Bunun üzerine 2006 yaz sürecinde araştırma ve incelemeler yapmak üzere İngiltere'de 3 ay kaldım. 2007 yazında tamamen kendi bütçe olanaklarımla katıldığım Aspendos Festivalinde konserler dışında bazı gösterileri izleme fırsatı bulabildim. Tez çalışmaları boyunca en büyük sıkıntı, değerlendirmek üzere eserlere ait görsel bilginin arşivden alınamamasından kaynaklanmıştır.

Tez araştırmaları boyunca çeşitli kişi ve kaynaklardan yararlanılmıştır. Araştırmalarım sırasında, başta Dokuz Eylül Üniversitesi kütüphanesi olmak üzere, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Akdeniz Medeniyetleri Enstitüsü, Dorking Performing Arts Kütüphanesi, British Museum, Wimbledon School Of Art Kütüphanelerinden yararlandım. Sağladıkları belge, bilgi ve ilgileriyle başta İstanbul DOB eski baş dekoratörü Osman Şengezer olmak üzere, İzmir DOB baş dekoratörü Tayfun Çebi, Prof. Dr. Burhan Varkıvanç, Doç. Dr. Arzu Öztürk, Prof. Dr. Zerhan Karabiber kişisel olarak yardımcı olan akademisyen ve sahne tasarımcılarıdır.

Son yıllarda Aspendos tiyatrosunun gösteriler için kullanımı ile ilgili çeşitli kurumlardan farklı görüşler bildirilmektedir. Çeşitli üniversitelerden arkeologların görüşlerine göre, tiyatro acilen bir restorasyon programına alınmalı ve restorasyon çalışmaları sırasında herhangi bir gösteri yapılmamalı, tiyatro sadece restorasyon çalışmalarının izin verdiği bölgelerde, ziyaretçiler için açık olmalıdır. Bu çalışma sırasında yapılan görüşmelerde tiyatronun gösteriler için kullanımına karşı çıkan bir arkeolog ile karşılaşmadım. Bununla birlikte arkeologların ortak söylemi, tiyatronun arkeolojik bakımdan koruma kuralları gözetilerek gösteriler için kullanılması yolundadır. Arkeologların bu kadar titiz olmasının nedeni, geçmişte hem Aspendos tiyatrosunda hem de diğer antik tiyatro ve mekanlarda hoyratça yapılan organizasyonlardır. Çok hareketli ve yüksek desibelli dans gösterileri, pop müzik konserleri gibi özellikle sesle ve sürekli kullanım sonucu zaman içerisinde oluşan tahribat ülkemizin diğer ülkelere kısmet olmayan bu tiyatrodan yakın gelecekte mahrum kalmasına neden olabilir.

Bu bilgiler ışığında bu tez çalışmasının, tam da Aspendos tiyatrosunun her yıl tartışmalara neden olan, gösteriler öncesi ve sonrasında çıkan, gösterilere tamamen kapatılıp kapatılmayacağı endişeleriyle dolu haberlerinin ortasında, içeriği tiyatronun korunması düşüncesine dayanan gösteriler için kullanma düşüncesinden yola çıktığı için gerekli bir girişim olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışmada, sahne binası yıkılmamış tek Roma tiyatrosu olan kültür mirasımız Aspendos tiyatrosunun korunması esas alınarak, sahne tasarımı açısından, doğru kullanımına yönelik öneriler geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu ülkenin genç nüfusundan bir birey olarak bu amaçla bir tez çalışmasını yürütmekten dolayı mutluluk duyduğumu belirtmek isterim. Tezin içeriği ile ilgili kısaca bilgi vermek gerekirse, Giriş bölümünde, antik tiyatro yapısal özelliklerine kısaca değinilmekte, antik Yunan ve Roma tiyatro yapıları arasındaki farklardan söz edilmektedir.

Birinci bölümde, öncelikle Türkiye'deki bazı antik tiyatroların Aspendos tiyatrosunda düzenlenen opera ve bale festivali gibi bir festivale ev sahipliği yapıp yapamayacağı irdelenmiş daha sonra da Aspendos tiyatrosunun tarihi ve yapısal özelliklerinden yola çıkılarak detaylı bir incelemeye gidilmiştir.

İkinci bölümde, Aspendos Uluslararası Opera ve Bale Festivali kapsamında yer alan gösteriler sırasında genel olarak yaşanan sorunlar çeşitli başlıklar altında saptanmıştır.

Üçüncü bölümde, Uluslararası Aspendos Opera ve Bale Festivali kapsamında, sahne tasarımı, ışıklama tasarımı, sahne platformu, ve tiyatronun dışında kalan otopark ve tiyatro çevresi ile ilgili düzenleme ve organizasyon önerisi bulunmaktadır.

Çalışmalarım sırasında destekleri ile yanımda olan danışmanım Yard.Doç.Dr. Deniz Mutlu'ya, Yard. Doç Dr. Ayşegül Özer'e ve bölüm başkanımız Prof.Dr. Murat Tuncay'a, teşekkür ederim. Arkadaşlarım Oya, Esra, Sema, Murat, Filiz ve Kerem'e, çeviriler için Afet Bahıt, Bora Denker ve Melda Eker'e teşekkür ederim. Arkadaşım Öğr. Gör. Aylin Dinler, İstanbul DOB sahne tasarımcısı arkadaşım Efter Tunç ve İzmir DOB baş dekoratörü arkadaşım Tayfun Çebi'ye, değerli katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Sevgili ailem; annem, babam, Tülay, Murat ve Ata Berk Bozkurt ve sevgili eşim Riccardo, maddi ve manevi desteğiniz için teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ANTİK TİYATROLARIN OPERA VE BALE GÖSTERİLERİ İÇİN KULLANIMINDA SAHNE TASARIMI PROBLEMLERİ VE ASPENDOS ÖRNEĞİ

	Sayfa
YEMİN METNİ	ii
TUTANAK	iii
Y.Ö.K. DOKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ FORMU	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	x
FOTOĞRAF LİSTESİ	xiv
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM:

ANTİK TİYATROLAR ve ASPENDOS TİYATROSU

1.1. Türkiye'deki Bazı antik Tiyatrolar…….. 27

1.1.1. Priene Tiyatrosu……. 27

1.1.2. Milet Tiyatrosu…… 30

1.1.3. Hierapolis Tiyatrosu……. 32

1.1.4. Afrodisias Tiyatrosu……. 35

1.1.5. Efes Odeion Tiyatrosu……. 37

1.1.6. Efes Tiyatrosu…… 39

1.1.7. Bergama Tiyatrosu……. 40

1.1.8. Metropolis Tiyatrosu…… 43

1.1.9. Side Tiyatrosu…….. 45

1.1.10. Perge Tiyatrosu……. 48

1.1.11. Aspendos Tiyatrosu……..... 50

1.2. Aspendos Tiyatrosu…….. 54

1.2.1. Aspendos Tarihi…….. 54

1.2.2. Mimari Özellikleri..... 57

II. BÖLÜM:

FESTİVAL KAPSAMINDA YÜRÜTÜLEN OPERA VE BALE GÖSTERİLERİ ÇERÇEVESİNDE ASPENDOS TİYATROSUNDA GÖRÜLEN TEMEL SORUNLAR

2.1. Festival……. 88

2.2. On Büyük Opera Festivali……. 93

2.2.1. Aix en Provence Festivali, Fransa……. 93

2.2.2. Spoleto Festivali, ABD…….. 96

2.2.3. Drottningholms Slottsteater Festivali, İsveç…….. 99

2.2.4. Hollanda Festivali, Hollanda…… 101

2.2.5. Glimmerglass Opera Festivali, ABD…….. 102

2.2.6. Savonlinna Festivali, Finlandiya…… 104

2.2.7. Bregenz Festivali, Avusturya……106

2.2.8. Puccini Festivali, İtalya…… 108

2.2.9. Adelaide Festivali, Avusturalya……. 109

2.2.10. Aspendos Festivali, Türkiye……. 110

2.3. Aspendos Tiyatrosunun Opera ve Bale Gösterileri İçin Kullanımında Karşılaşılan Yapısal ve Çevre Sorunları……113

2.3.1. Organizasyon…… 115

2.3.2. Seyirci…… 122

2.3.3. Güvenlik…….. 126

2.3.4. Ekip Disiplini…… 128

2.4. Aspendos Tiyatrosunun Opera ve Bale Gösterileri İçin Kullanımında Sahne Tasarımı Sorunları…….. 130

2.4.1. Yapıyı Taklit Ederek Yapılan Tasarımlardan Kaynaklanan Sorunlar…….. 131

2.4.2. Yapıyı Örtmeye Çalışan Tasarımlardan Kaynaklanan Sorunlar.142

2.4.3. Orantı ve Yerleştirmeden Kaynaklanan Sorunlar……. 149

2.4.4. Işıklamadan Kaynaklanan Sorunlar……..158

2.4.4.1.Işık Tasarımı Sorunları……. 159

2.4.4.2. Tiyatro ve Çevresini Aydınlatma Sorunu……164

III. BÖLÜM:

ASPENDOS TİYATROSUNUN OPERA VE BALE GÖSTERİLERİ İÇİN KULLANIMINDA ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

3.1. Festival Kapsamında Uygulamalarda Karşılaşılan Yapısal ve Çevre Sorunları İçin Çözüm Önerileri…… 167

3.1.1. Aspendos Antik Tiyatrosu Acil Durum Ve Güvenlik Önerileri…… 170

3.1.2. Güvenlik……. 170

3.1.3. Yangın……. 171

3.1.4. Deprem……173

3.1.5. Acil Tahliye……173

3.1.6. Sağlık-İlkyardım…… 174

3.1.7. Risk Analizi…… 177

3.2. Aspendos Tiyatrosunda Mobil Tuvalet, Duş, Lavabo Kullanımı…… 182

3.3. Festival Uygulamalarında Sahne Tasarımı Sorunları İçin Çözüm Önerileri……...187

3.3.1. Aspendos Tiyatrosunun Restore Edilmesi…… 188

3.3.2. Aspendos Tiyatrosunun Gösteri Mekanı Olarak Kullanımı…… 191

3.3.2.1. Malzeme Kullanımı…… 200

3.3.2.2. Atölye ve Depoların Oluşturulması…… 206

3.3.3. Aspendos Tiyatrosunda Işık Tasarımı…… 212

3.3.4. Aspendos Tiyatrosunda Akustik İçin Öneriler…… 216

3.3.5. Aspendos Tiyatrosunda Sahne Tasarımı Uygulamalarında Teknoloji Kullanımı…… 218

SONUÇ…… 225

KAYNAKÇA……234

EKLER

EK 1- Uluslararası Aspendos Opera ve Bale Festivali Öneri Çizimleri

EK 2- Uluslararası Aspendos Opera ve Bale Festivali Kronolojisi

EK 3- Uluslararası Aspendos Opera ve Bale Festivali İstatistik Bilgileri

Ek 4 - Segesta Bildirisi

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

1- Tipik Roma tiyatrosu	4
2- Vitruvius'un Roma tiyatrosu planı	5
3 - Roma tiyatrosu kesit	6
4- Trajik sahne resimlemesini gösteren Periaktoi maketi	8
5- Komik sahne resimlemesini gösteren Periaktoi maketi	8
6- Trajik sahne resimlemesini gösteren Periaktoi maketi	8
7- Tiyatro şeklinin oluşumu	10
8- Klasik Yunan tiyatrosu	10
9- Helenistik tiyatro	11
10- Roma tiyatrosu	12
11- Antik Yunan ve Roma tiyatro binaları plan farkları	19
12- Antik Yunan ve Roma tiyatroları farkları	20
13- Taş sahneler yapılmadan önce, ahşap Roma sahne yapısı	25
14- Taştan yapılmış Roma sahne yapısı	26
155- Priene tiyatrosu planı	28
16- Priene tiyatrosu genel görünüşü	28
17- Milet tiyatrosu planı	31
18- Milet tiyatrosu genel görünüşü	31
19- Hieropolis tiyatrosu plan çizimi	33
20- Hierapolis tiyatrosu genel görünüşü	33
21- Afrodisias tiyatrosu planı	35
22- Afrodisias tiyatrosu genel görünüşü	36
23- Efes Odeion tiyatrosu planı	37
24- Efes Odeion tiyatrosu genel görünüşü	38
16- Efes tiyatrosu planı	39
26- Efes tiyatrosu genel görünüşü	39
27- Bergama tiyatrosu planı	41
28- Bergama tiyatrosu genel görünüşü	41
29- Metropolis tiyatrosu planı	43
30- Metropolis tiyatrosu genel görünüşü	44
31- Side tiyatrosu planı ve çevresi	46
32- Side tiyatrosu genel görünüş	46

17- Perge tiyatrosu planı 48
34- Perge tiyatrosu genel görünüş 49
35- Aspendos tiyatrosu planı 50
36- Aspendos genel görünüş 51
37- Aspendos dış görünüş 51
38- Antik Aspendos şehir planı 57
39- Aspendos tiyatrosu 1/25 ölçek plan çizimi 59
40- Lanckoronski'nin Aspendos tiyatrosu cephe çizimi 59
181- Lanckoronski'nin Aspendos tiyatrosu cavea çizimi 60
42- Aspendos tiyatrosu, sahne binası-cavea birleşimi, fotoğraf: Gülay Taş, Ekim 2004 60
43- Aspendos tiyatrosu, parodos girişleri, fotoğraf: Gülay Taş, 28 Ekim 2004 61
44- Aspendos tiyatrosu, tiyatronun yamaçtan girişi, fotoğraf: Gülay Taş, Nisan 2007 61
45- Aspendos tiyatrosu, cavea, fotoğraf: Gülay Taş, Nisan 2007 62
46- Aspendos tiyatrosunda Roma döneminde kullanılan biletler, fotoğraf; Gülay Taş, 2007 63
47- Aspendos tiyatrosu, müstakil koltuklar, fotoğraf: Gülay Taş, Nisan 2007 64
48- Aspendos tiyatrosu, cavea ve diazoma, fotoğraf: Gülay Taş, Nisan 2007 64
49- Aspendos tiyatrosu, ışıksız galeri, fotoğraf: Gülay Taş, 2007 65
50- Aspendos tiyatrosu, genel görünüm 66
51- Aspendos tiyatrosu, kemerli galerinin üstten görünüşü, fotoğraf: Gülay Taş,2004 67
52- Aspendos tiyatrosu, ambulacrum'dan diazomaya geçiş, fotoğraf: Gülay Taş, Ekim 2004 68
53- Aspendos tiyatrosu, kemerli galeri ve sütunları, 2003 69
54- Aspendos tiyatrosu, summa cavea galerisi, fotoğraf: Gülay Taş, Ekim 2004 69
55- Aspendos tiyatrosu, dıştan görünüm 70
56- Aspendos tiyatrosu, velumun başladığı kemerli galerinin genel görünüşü, fotoğraf: Gülay Taş, Ekim 2004 71

57- Aspendos tiyatrosu, dış cephedeki destek konsolları, fotoğraf: Gülay Taş,2007 72
58- Velumu gerdirmek için kullanılan direkler 72
59- Velum perdesinin çalışma sistemi 73
60- Aspendos tiyatrosu, velumun bağlı olduğu konsollar, fotoğraf:Gülay Taş, Nisan 2007 73
61- Aspendos tiyatrosu, sahne binası, fotoğraf: Gülay Taş, 2004 74
62- Aspendos tiyatrosu, sahne binası bezemelerinden örnek, fotoğraf: Gülay Taş, 2007 75
63- Aspendos tiyatrosu, sahne binası-ayrıntı, fotoğraf: Gülay Taş Ekim, 2004 76
64- Aspendos tiyatrosu, sahne binası, fotoğraf: Gülay Taş, 2007 77
65- Aspendos tiyatrosu, sahne binası bezemeleri, fotoğraf: Gülay Taş, Nisan 2007 77
66- Aspendos tiyatrosu, skene frons saçaklar, fotoğraf: Gülay Taş, Ekim 2004 79
67- Aspendos tiyatrosu, logeion izleri, fotoğraf: Gülay Taş, 2007 80
68- Aspendos tiyatrosu, vahşi hayvan çıkış kapılarından biri, fotoğraf: Gülay Taş, Nisan 2007 80
69- Aspendos tiyatrosu, skene frons iç bölüm, fotoğraf: Gülay Taş, Nisan 2007 81
70- Aspendos tiyatrosu, dıştan görünüm 82
71- Aspendos tiyatrosu, orkestra taban kaplaması, fotoğraf: Gülay Taş, 2007 83
72- Aspendos tiyatrosu, orkestranın etrafındaki geçit 83
73- Aspendos tiyatrosu, parodos girişi üstündeki localar, fotoğraf: Gülay Taş, 2007 84
74- Aspendos tiyatrosu, Roma dönemi restitüsyonu 85
75- Aspendos tiyatrosu, sahne binasındaki zig zag bezemeler, fotoğraf:Gülay Taş, 2007 86
76- Aspendos tiyatrosu, dış cephe görünümü, 2003 87
77- Archeveche Tiyatrosu 94
78- Saint Jean de la Salle Şatosu 94
79- Jeu de Paume Tiyatrosu 94
80- Maynier d'Oppede Oteli 94

81- Opera, Falstaff, 2001 **95**
82- Opera, Das Reingold, 2006 **95**
83- Mayıs 2007de açılan büyük Aix en Provence tiyatrosu ve planı **95**
84- Dock tiyatrosunun dıştan görünüşü **96**
85- Middleton Place **97**
86- Festival haritası **97**
87- Spoleto festivalinden bir görünüş **98**
88- Oyun, Mahogony Kentinin Yükselişi ve Düşüşü, 2007 **99**
89- Bale, Kuğu Gölü, 2007 **99**
90- Het Concertgebouw konser salonu **101**
91- Muziekgebouw aan 't IJ müzik tiyatrosu **101**
92- Opera, Wagner Rüyası, 2007 **102**
93- Alice Busch Opera Tiyatrosu **103**
94-Opera, Saraydan Kız Kaçırma, 2007 **103**
95- Opera, L'Etoile, 2006 **103**
96- Olavinlinna kalesi **104**
97- Aino Ackté **104**
98- Opera, Aida, 2005 **105**
99- Opera, Macbeth **105**
100- Bastien et bastien sahne tasarımı, 1946 **106**
101- Festival alanı, 1991 **106**
102- Festival alanı, 1999 **106**
103- Festival alanı genel görünüş, 2006 **107**
104- Opera, Tosca, 2006 **107**
105- Puccini festivali opera binası **108**
106- Opera, Tosca, 2006 **108**
107- Opera, Madame Butterfly, 2006 **108**
108- Opera, Aşk İksiri, 2007 **109**
109- Opera, Sevil Berberi, 2007 **109**
110- Segesta Bildirisi'nin okunduğu M.Ö. 425'te inşa edilen Segesta tiyatrosu, Sicilya **113**
111- Dekor kuran set ekibi, 1999 **117**
112- Dekor kuran set ekibi, 1999 **118**
113- Aspendos tiyatrosunun 23 Nisan gösterisi için kullanımı, 2005 **121**
114- Aspendos'ta gösteri öncesi seyirciler, fotoğraf;Gülay Taş,2007 **124**

115- uluslararası Aspendos opera ve bale festivali, seyirciler, fotoğraf; Gülay Pereira, 2007 125
116- Aspendos Tiyatrosu, sahne platformu ve orkestra bölümü 126
117- Nabucco, Opera, G.Verdi, karanlıkta parlayan güvenlik görevlileri, fotoğraf; Gülay Pereira, 2007 127
118- Nabucco, Opera, G.Verdi, güvenlik görevlisi, fotoğraf: Gülay Pereira, 2007 128
119- Aida, Opera, G.Verdi, AKM sahnesi, Dekor-kostüm: Osman Şengezer, İstanbulDOB, 1996 132
120- Aida, Opera, G.Verdi, AKM sahnesi, dekor-kostüm: Osman Şengezer, İstanbulDOB, 1996 133
191- Aida, Opera, G.Verdi, Aspendos'ta dekor hazırlığı, dekor-kostüm: Osman Şengezer, İstanbulDOB,1996 134
122- Aida, Opera, G.Verdi, Aspendos'ta dekor hazırlığı, dekor-kostüm:Osman Şengezer, İstanbulDOB,1996 134
123- Aida, Opera, G.Verdi, Aspendos'ta gösteri öncesi, dekor-kostüm: Osman Şengezer, İstanbulDOB,1996 135
124- Aida, Opera, G.Verdi, Aspendos gösterisi, dekor-kostüm: Osman Şengezer, İstanbulDOB,1996 136
125- Aida, Opera, G.Verdi, dekor-kostüm: Savaş Camgöz, maket, AnkaraDOB, 1998 136
20- Aida, Opera, G.Verdi, dekor-kostüm: Savaş Camgöz, maket, AnkaraDOB, 1998 137
127- Aida, Opera, G. Verdi, Dekor-kostüm: Savaş Camgöz, AnkaraDOB, 2002 138
128- Aida, Opera, G.Verdi, dekor-kostüm: Savaş Camgöz,AnkaraDOB, 2002 138
129- Aida, Opera, G.Verdi, dekor-kostüm: Savaş Camgöz, AnkaraDOB, 2002 139
130- Aida, Opera, G.Verdi, dekor-kostüm: Savaş Camgöz, AnkaraDOB, 2003 140
131- Aida, Opera, G.Verdi, dekor-kostüm: Savaş Camgöz, 2004 141
132- Turandot, G.Puccini, Ankara sahnesi, Dekor-Kostüm: Savaş Camgöz, AnkaraDOB, 2000 143

133-Turandot, G.Puccini, Genel prova öncesi Dekor-Kostüm: Savaş Camgöz, AnkaraDOB, 2000 143
134- Rigoletto,Opera,G.Verdi, Aspendos gösterisi, Dekor:Hayati Ata, İstanbulDOB, 2001 144
135- La Traviata, Opera, Aspendos gösterisi, G.Verdi, yönetmen: G.V.Dumanescu, dekor:Tuncay Kalyon, Antalya DOB, 2005 145
136- Nabucco, Opera, G.Verdi, Aspendos gösterisi, Dekor-kostüm: İsmail Dede, AnkaraDOB,2007 146
137- Nabucco, Opera, G.Verdi, Aspendos gösterisi, dekor-kostüm: İsmail Dede, AnkaraDOB,2007 147
138- Nabucco,G.Verdi, Aspendos gösterisi, Dekor-kostüm:İsmail Dede, AnkaraDOB,2007 147
139- Kuğu Gölü, Bale, Çaykovski, Aspendos gösterisi, Ankara DOB, 2007 148
140- Aspendos festivali için kurulan sahne platformu 150
141- Aspendos tiyatrosu sahne platformu 150
142- Rigoletto,Opera,G.Verdi, Aspendos gösterisi, dekor:Hayati Ata, İstanbulDOB, 2001 152
143- Rigoletto,Opera, G.Verdi, Aspendos gösterisi, dekor:Hayati Ata, İstanbulDOB, 2001 152
144- Prens İgor, Opera, A.Borodin, AKM sahnesi, Dekor-kostüm: Osman Şengezer, İstanbulDOB, 2003 153
145- Prens İgor, Opera, A.Borodin, Aspendos gösterisi, Dekor-kostüm: Osman Şengezer, İstanbulDOB, 2003 154
146-Prens İgor, Opera, A.Borodin, Aspendos prova, Dekor-kostüm: Osman Şengezer, İstanbulDOB, 2003 154
147-Prens İgor Opera, Aspendos gösterisi öncesi, Dekor-kostüm: Osman Şengezer, İstanbulDOB, 2003 155
148-Prens İgor, Opera, A.Borodin, Aspendos gösterisi, Dekor-kostüm: Osman Şengezer, İstanbulDOB, 2003 155
149- Aida, Opera, G.Verdi, Aspendos gösterisi, dekor-kostüm: Savaş Camgöz, 2004 156
150- Aida, Opera, G.Verdi, Aspendos gösterisi, dekor-kostüm: Savaş Camgöz, 2004 157

151- Kuğu Gölü, Bale, Çaykovski, Aspendos gösterisi, Dekor: Nihat Kahraman, AnkaraDOB, 2007 158
152- Otello, Opera, Aspendos tiaytrosu prova, Dekor: Savaş Camgöz, prova, AnkaraDOB,1996 159
153- Uluslararası Aspendos opera ve bale festivali, Ayaklı ışık sehpası, fotoğraf: Gülay Taş, 2007 160
154- Uluslararası Aspendos opera ve bale festivali, Diazomada ışık tasarımının yapıldığı kumanda bölümü, fotoğraf; Gülay Taş, 2007 161
155- Uluslararası Aspendos opera ve bale festivali, Depo olarak kullanılan ışıksız galeri, fotoğraf; Gülay Taş,2007 162
156- Nabucco,opera,Verdi, Aspendos sahnesi, fotoğraf; Gülay Pereira,2007 162
157- Kuğu Gölü, Bale,Çaykovski, Aspendos gösterisi, dekor: Nihat Kahraman, AnkaraDOB,2007 163
158 - Uluslararası Aspendos opera ve bale festivali Aspendos tiyatrosu çevresi, fotoğraf:Gülay Pereira, 2007 164
159- Uluslararası Aspendos opera ve bale festivali, otopark alanı, fotoğraf:Gülay Pereira 2007 165
160- Uluslararası Aspendos opera ve bale festivali, gösteriden çıkan seyirciler, 2007 166
161- Aspendos festivali, güvenlik ve acil durum projesi plan çizimi, çizim;Gülay Pereira, 2007 175
162- Aspendos festivali, güvenlik ve acil durum projesi, çizim;Gülay Pereira, 2007 177
163- Aspendos festivali, güvenlik ve acil durum projesi plan çizimi, çizim; Gülay Pereira, 2007 178
164- Aspendos festivali sırasında kullanılacak körüklü koridor, çizim; Gülay Pereira, 2007 179
165- Dome kamera 181
166- Aspendos festivali seyirci girişinin düzenlenmesi, Çizim;Gülay Pereira, 2007 183
167- Mobil tuvalet sevkiyatını gösteren örnek fotoğraf 184
168- Mobil tuvalet örneği 184
169- Mobil lavabo kurulumunu gösteren örnek 185
170- Konteyner duş sistemi iç görüntüsü 186

171- Konteyner duş sistemi dış görüntüsü 186
172- Aspendos tiyatrosu sahne binasındaki otlar, fotoğraf; Gülay Taş, 2007 189
173- Lanckronski'nin Aspendos tiyatrosu restitüsyon çalışması 190
174- Aspendos tiyatrosunun portatif truss sistemi, Çizim; Gülay Taş, 2007 193
175- Aspendos tiyatrosunun truss sistemine monte edilmiş ışık köprüsü ve projeksiyon perdesi, Çizim; Gülay Taş, 2007 194
176- Aspendos tiyatrosu truss sistemi, Çizim; Gülay Taş, 2007 195
177- Verona arenası, bir gösteri sırasında uzaktan görünüş 196
178- Verona Arenası, gösteriden önce caveadan sahne görünüşü 196
179- Verona Arenası, Aida Operası sahne tasarımı 197
180- Verona arenasında oyun alanı ve seyirci yeri oturma düzeni 198
181- Verona arenasında oyun alanı ve seyirci yeri oturma düzeni 199
182- Aspendos tiyatrosu truss sistemi plan çizim;GülayPereira,2007 201
183- Aspendos tiyatrosu truss sistemi ölçüleri, çizim; Gülay Pereira,2007 202
184- truss sistemin yakından görünüşü 202
185- Truss sistem detay çizimi 203
186- Truss sistem detay çizimi 203
187- Truss sistem detay çizim 203
188- Truss sistem detay görüntü 204
189- Truss sistem, detaylı görünüm 204
190- Truss sistem zemine yerleştirme 204
191- Aspendos tiyatrosu kemerli galerisinden sarkıtılan kumaş, çizim; Gülay Taş, 2007 205
2192- Aspendos tiy. kulis düzenlemesi,çizim,GülayPereira,2007 206
193- Sanatçı girişi körüklü geçit, çizim; Gülay Pereira, 2007 207
194- Sanatçı girişi körüklü geçit ve fuaye alanı, çizim;Gülay Pereira, 2007 208
195- Verona Arenası dış mekan ışıklandırması 208
196- Verona arenası, çevresinin düzenlenmesi 209
197- Antalya film stüdyoları marangoz atölyesi 211
198- Antalya Film Stüdyoları Depo Görüntüleri 211
199- Aspendos ti. ışık köprüsü önerisi, çizim;Gülay Pereira,2007 212

200- Verona arenasında ışık ve sahne düzeni 213
201- Aspendos tiyatrosu için önerilen ışık köprüsü 214
202- Aspendos tiy. ışık köprüsü önerisi, Çizim;Gülay Pereira, 2007 215
203- Aspendos tiyatrosu dış mekan aydınlatması, çizim; Gülay Pereira, 2007 215
204- Aspendos tiy. truss sistem önerisi, çizim;GülayPereira, 2007 218
205- Eye Liner sisteminin ilk kullanım şekli 219
206 –Eye Liner Sistemi Makinası 219
207- Eye Liner sisteminin kullanıldığı "Losing Something" oyunu 220
208- Gorillaz konseri, eyeliner kullanımı 220
209- Gorillaz konseri eye liner kullanım 221
210- Gorillaz konseri, eye liner kullanımı 221
211- Gorillaz ve Madonna düeti, Eye Liner kullanımı 221
212- Virgin digital reklamı, Eye Liner sistemi kullanımı 222
213- Dünya 9. futbolcu ödülleri,Eye Liner sistemi kullanımı 2005 222

GİRİŞ

M.S. 1. yüzyıl ile birlikte Roma tiyatroları tüm İtalya, İspanya, Fransa ve Kuzey Afrika kolonilerinde inşa edilmişlerdi. Bunlardan bazıları günümüzde sağlam yapılarını ve orijinal görüntülerini korumaktadır. Bu tiyatroların çoğu oldukça süslü yapılarıyla dikkat çekmektedir. İnşa edildikleri dönemlerde izleyiciler için hemen her türlü konforun düşünüldüğü tiyatrolarda sıcak ve yağmurdan korunmak için tenteler vardı; tiyatro içinde taze meyve satıcıları dolaşırdı; hatta sıcak günlerde seyircilere parfümlü su püskürtülürdü. Ancak tüm bunlar yine de içi boş görüntülerdi ve ölmekte olan bir sanatın habercisiydi[1].

M.Ö. 27– M.S. 14 arasındaki yılları kapsayan, Augustus döneminde, Anadolu kentleri zenginleşmeye başlamıştı. İmparatorluk yönetimi, kendine yakın ve sadık kişileri yönetim makamlarına getirmişti. Bu kişiler de Roma'ya olan minnettarlıklarını göstermek ya da yönetime gelmeleriyle artan gelirlerinin azalmasını önlemek ve mevcut iktidarlarını kaybetmemek için Roma'nın yüceliğinin ispatı olacak bağışlarda bulunarak yapı inşa ettirmiş veya mevcut yapılarda tamirat ve eklemeler yaptırmışlardı. Bunların birçoğu halkta hayranlık uyandıracak derecede lüks yapılardı. Ayrıca yine yapılarda Roma'nın siyasi etkinliğini pekiştiren, dinsel propaganda aracı olan İmparatorluk Kültüne ait yazıtlar, heykeller de bulunmaktaydı. Augustus döneminde hareketlenen tiyatro inşası M.S. 1. yüzyılın sonlarında artış göstermişti.

M.Ö. 129'da Roma'nın Asya Eyaleti olan Anadolu'da mimari yapılar kullanılarak Romalılaştırma hareketlerine yardım sağlanmıştı. Halka yönelik yapılarda görülen gelişmeler Roma'nın gücü ve hakimiyetini kabul ettirmeyi amaçlayan propaganda hareketinden kaynaklanmaktaydı. Roma yönetimi altına alınan yerel halkın, kamuya hitap eden yapıların inşasıyla hoşnut edilerek kontrol altında kalmaları amaçlanmıştı.

> M.S. 1. ve 2. Yüzyıllarda Anadolu kentleri o dönem uygarlıklarının en zengin ve en önemli sanat merkezleri içindeydi. Roma çağında da Anadolu Helen geleneği kısmen kesintisiz olarak devam etmiştir. Bu gelenek öncelikle Anadolu'nun orijinal yerel mimarisinde yaşamaktadır. Gelenekteki bu devamlılığa karşın Anadolu

[1] Bkz.Phyllis HARTNOLL, **A Concise History Of The Theatre**, Thames and Hudson, London, 1968, s. 28-29.

> mimarisine uygulanan yeni yapı teknikleri ve mühendislik yöntemleri tamamen Roma karakterini yansıtırlar[2].

Söylenebilir ki Roma dönemi ve Antik Yunan dönemi arasındaki en önemli tiyatral gösteri farkı, Roma dönemindeki gösterilerin gerçek bir dini etkinlik olmayışı idi. Antik Yunan döneminde izleyicinin doğrudan bir parçası olduğu gösterilere katılmak, tüm festival düşüncesinin bir parçasıydı. Tragedya, oyun yazarı ve izleyici arasındaki özlü ilişkiyi kurmaktaydı. Dahası dini festival kutlamalarına drama düşüncesinin katılmasıyla, izleyicinin dini deneyimi de sağlanmış oluyordu[3].

Genellikle gösteriler başlamadan önce izleyicinin tiyatroya girişi zamana yayıldığı için sorun oluşturmaz. Ancak gösteriler bittikten sonra tiyatrodan çıkarken problem yaşanmaması için, tiyatronun giriş ve çıkış kapılarının insanların bir an önce tiyatroyu boşaltmaları prensibine göre düşünülmesi gerektiği özellikle belirtilmiş;

> Değişik girişler çok sayıda ve geniş olmalı, üsttekiler alttakilerden bağımsız ve hiç sapmadan binanın her tarafından düz bir çizgi üzerinde inşa edilmelidir; Böylelikle insanlar gösterilerden çıkınca, her bölümden ayrı ve engelsiz çıkış olacağından kalabalık oluşmayacaktır[4].

Yunan ve Helen anlayışındaki görkemli tiyatral gösteriler, Roma cumhuriyetinde az da olsa saygı görmüş ancak Roma İmparatorluğu dönemi boyunca popüler eğlence anlayışının bayağı bir formu olmaktan öteye gidememişti. Tiyatro, Roma İmparatorluğu'nun karmaşası içerisinde kendi boşluğunda kaybolmuştu.

> Eski Roma Tiyatro gösterileri, tüm yarışmalarla birlikte sunulurdu. Oyunlar, sabahın en erken saatlerinde başlar, geç saatlere dek sürerdi. İlk önce halkın ilgisini en çok çeken, kavgalı, dövüşlü gösteriler sunulur, akşama yakın sıra tiyatroya gelirdi. Doğallıkla yarışmalara hazırlanan birkaç gün bunun heyecanıyla az dinlenen halk, böylesi yorucu bir eğlence gününün sonunda uykulu olurdu. Tiyatro gösterilerine uyumak için gelenler öylesine çoktu ki; komedi yazarlarının yapıtlarına bile girmişlerdi[5].

M.S. 1. yüzyılın sonundan M.S. 2. yüzyıla kadarki dönemi içeren Roma imparatorluk çağı boyunca Roma kentlerindeki tiyatrolar devasal boyutlara ulaşmışlardı. Roma imparatorluk dönemi ile birlikte gelişen kentler iş ve ticaret

---

[2] Ekrem AKURGAL, **Anadolu Kültür Tarihi**, TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları, Ankara, 2003,s. 401.

[3] Bkz. Susan BENNETT, **Theatre Audiences**, Çev. Gülay Taş, Routledge, London, 1990, s.2.

[4] Vitruvius, **Mimarlık Üzerine On Kitap**, Çev. Suna GÜVEN, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993, s.99.

[5] Oben GÜNEY, **İnsanda Tiyatro Tiyatroda İnsan**, Pirmat Basımevi, İstanbul, 1983.s.398.

ilişkilerinin artmasına ve Roma halkının zenginleşmesine neden olmuş, bu da elbette tiyatroların da büyümesine ve daha gösterişli oluşuna katkıda bulunmuştu.

> Helenistik çağda inşaat, genelde kent için ağır bir mali yük oluştururdu. Kayaların büyük bölümlerinin oyulup alınması, taşların işlenmesi, dolgu malzemesinin taşınması gibi çalışmaları içeren yer hazırlama ve büyük miktarda taş taşınması, kesilmek üzere taş blok getirilerek atölye kurma işleri mütevazı bir yerel bütçe için altından kalkılamayacak rakamlara ulaşır, bu yüzden inşaat için gerekli mali kaynak ancak uzun süre içinde sağlanabilirdi. Roma çağında inşaat, uzun zamanda ve kademeli olarak gerçekleşiyordu[6].

İnşa edilişinden sonra tüm Roma tiyatrolarına örnek olarak gösterilen Pompei tiyatrosu ile birlikte tüm Roma İmparatorluğu etkisinde olan bölgelerde de tiyatrolar üzerinde çeşitli değişiklikler, yenilikler özellikle genişletme ve büyültme çalışmaları yapılmaya başlanmıştı. Özellikle *cavea* yani seyirci oturma yerleri, muazzam boyutlarda genişletilmişti. Genişletme sonucu *cavea* arasında üst katlara ve yanlara geçişi kolaylaştırmak için koridorlar ve *vomitoria*[7] adı verilen geçitlere ihtiyaç duyulmuş, böylece Aspendos tiyatrosunda olduğu gibi bazı tiyatrolarda mimari süsleme ile donatılmış katlar ortaya çıkmıştı. Yine Aspendos tiyatrosunda olduğu gibi, mimari süslemeleri ve aktörleri gün ışığının etkilerinden korumak için sahne binasının üzerinden çatı yükseltilmişti[8].

Aspendos tiyatrosunun çatısından yola çıkarak, artık tiyatronun modern tiyatro anlayışına hizmet edebilecek tek bir yapı halinde değerlendirildiği söylenebilir. Ayrıca bu sayede tiyatronun çatısı velum ya da velarium adı verilen bir tente yardımı ile tamamen kapatılabilecek hale gelmiştir. Bu sayede her ne kadar içerideki taş işçiliği açık hava tiyatrosu özelliklerini taşısa da gerektiğinde ve arzu edildiğinde kapalı tiyatro olarak da hizmet verebilmektedirler. Bu şekliyle de bu tiyatroların modern çağın kapalı tiyatrolarına önderlik ettiği düşünülebilir.

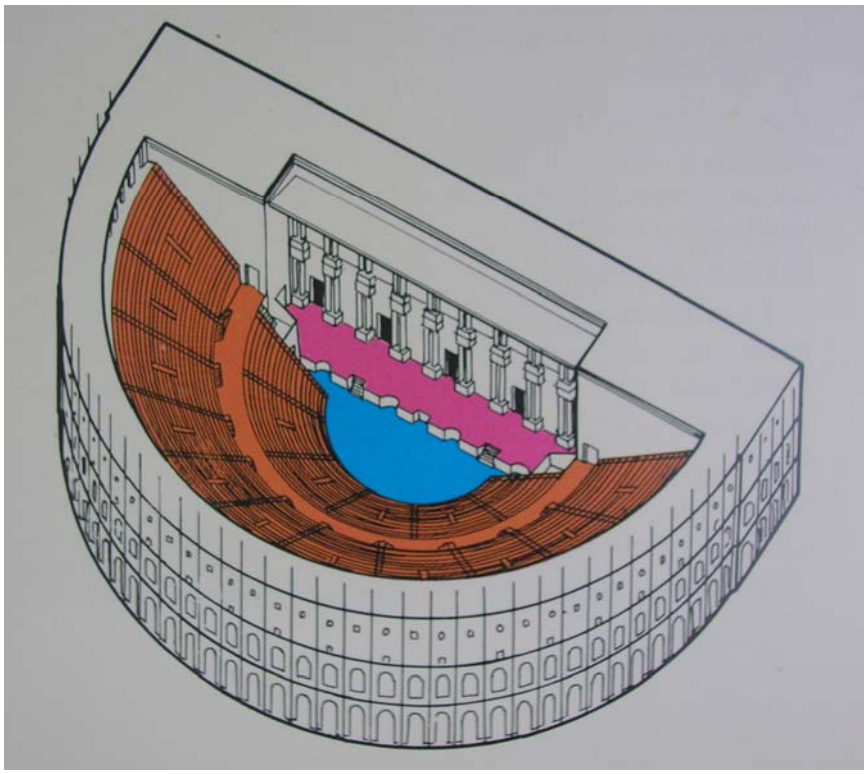
Bir başka yenilik ise Romalılar'ın *aulaeum* denen ön perdeyi icat etmeleriydi. O dönemdeki ön perde muhtemelen bir çerçeve üzerine sabitlenmiş bir perdenin orkestra üzerine salıverilip sonra tekrar yükseltilmesi şeklindeydi. Başka bir perde şekli de *siparium* denen ve fasadın bazı parçalarını örten perdelerdi.

---

[6] Daria De Bernardı FERRERO, **Batı Anadolu'nun Eski Çağ Tiyatroları**,çev.Erendiz Özbayoğlu, Dönmez Offset Müze Eserleri Turistik Yayınları, Ankara, 1990,ss.10-11.

[7] Vomitorium: antik Roma tiyatrolarında kademeler altına gelen, seyircilerin yapıya girip çıktıkları üzeri tonozla örtülü geçit. Bkz. Secda Saltuk,a.g.y. s.190.

[8] Allardyce Nicoll,**The Development Of The Theatre**, George G.Harrap&Company Ltd, London,1966, s.41.

1- Tipik Roma Tiyatrosu[9].

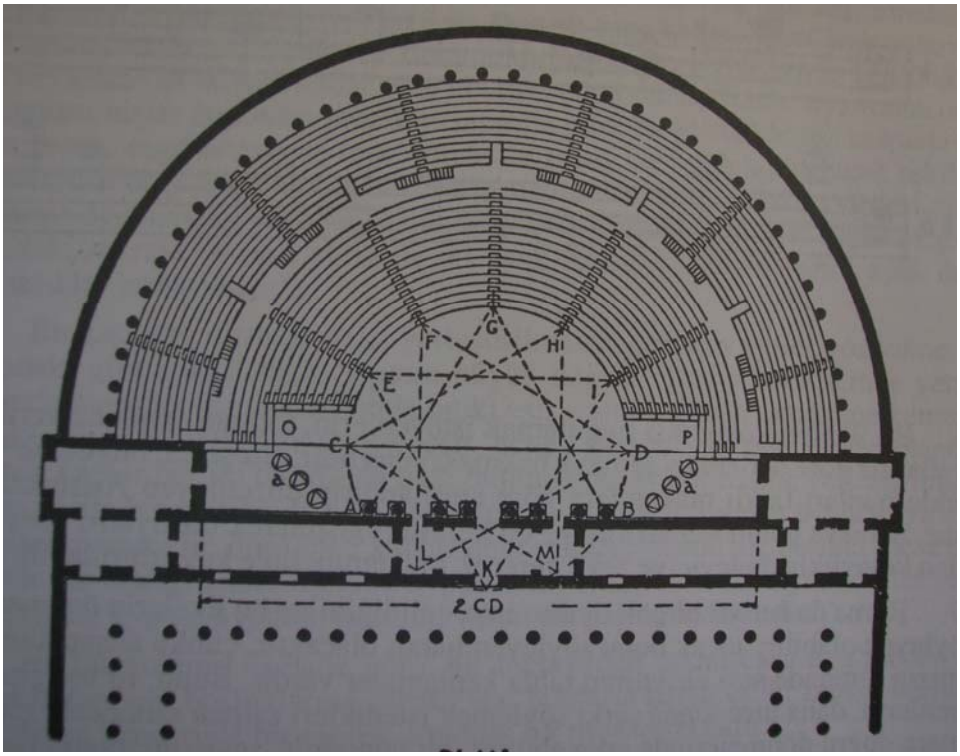
Yukarıda tipik bir Roma tiyatro yapısının bölümleri gösterilmiştir. Turuncu ile gösterilmiş alan cavea yani seyirci oturma alanı, pembe ile belirtilmiş alan sahne ve arkasındaki sütunlu bölüm sahne binası ve mavi ile belirtilen alan ise orkestradır.

Vitruvius, Roma tiyatrosu'nun planı yapılırken dikkat edilmesi gereken noktalar üzerinde durmaktadır. Buna göre, ana merkezi saptadıktan sonra bunun sınırlarını belirleyecek çevre çizilmeli; içerisine de birbirinden eşit uzaklıkta olan ve yıldız bilimcilerin, yıldızların müziksel uyumundan hesaplar yaptıkları burçlar kuşağının on ikinci burcunu gösteren şekilde olduğu gibi, dairenin sınır çizgisine değen dört eş kenar üçgen çizilmelidir. Vitruvius, bu üçgenlerden kenarı skeneye en yakın olanının alınarak, skenenin önünün, o kenarın dairenin kavisiyle kesiştiği yerdeki çizginin (A-B) ile belirlenmesini ister. Sonrasında ise sahne platformunu orkestra yerinden ayırmak için o noktadan başlayarak, merkezden paralel bir çizgi (C-D) çizilmelidir[10].

---

[9] Michael BILLINGTON, **Performing Arts**, Macdonald QED Publishing, London.1980, s.26.

[10] Vitruvius, **Mimarlık Üzerine On Kitap**, Çev. Suna GÜVEN, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993, s.105.

2- Vitruvius'un Roma Tiyatrosu Planı[11].

Vitruvius'a göre Roma tiyatrosu'nun platformu, Yunan tiyatrosu'nunkinden daha derin olmalıdır; çünkü oyuncular sahnede oynarken, orkestra, senatörlere ayrılmış olan oturma yerlerini de kapsamaktadır. Vitruvius, ayrıca, platformun yüksekliğinin de, orkestrada oturanların sahnedeki tüm oyuncuları rahatlıkla izleyebilmeleri için beş ayaktan fazla olmamasını ister. İzleyicilerin tiyatrodaki yerlerinin de, dairenin çevresindeki üçgenlerin açıları, birinci kavisli yatay geçite kadar bölümleri ayıran basamakların yönünü verecek şekilde bölünmelidir. Yukarıdaki oturma bölümleri aşağıdakilerin ortalarına gelecek şekilde düzenlenmeli, basamaklı geçitler, aşağıdakilere göre birer atlayarak yerleştirilmelidir[12]. Aşağıda basamakların yönlerini veren açıların (C, E, F, G, H, I, O) olmak üzere yedi tane olduğunu belirten Vitruvius, diğer beş açının skenenin düzenini belirleyeceğini söylerken şöyle devam etmektedir:

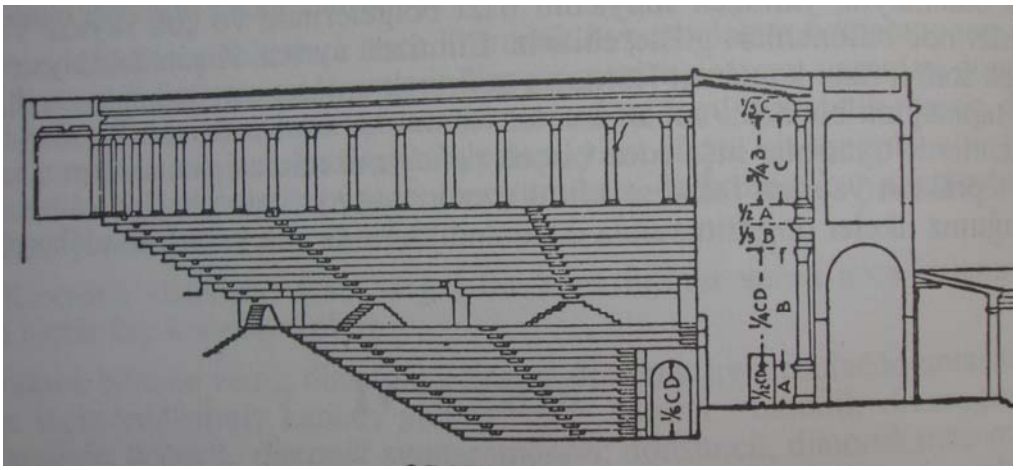
> Böylelikle, ortadaki açının karşısına 'kraliyet kapısı' (K) gelmelidir; sol ve sağdaki açılar (L,M) konuk bölümlerinin kapı konumlarını verirken, dıştaki iki açı (A,B) ise kanatlardaki geçitleri gösterecektir. İzleyicilerin oturma yerlerinin basamaklarının yüksekliği bir ayak ve bir avuçtan az, bir ayak ve altıparmaktan fazla olmamalıdır;

[11] Vitruvius, **Mimarlık Üzerine On Kitap**, Çev. Suna GÜVEN, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993, s.104.

[12] y.a.g.e., s.105.

> derinlikleri de, iki buçuk ayaktan fazla, iki ayaktan az olmayacak şekilde belirlenmelidir[13].

Sesin, çatıya ve en üstteki oturma yerlerine kadar aynı güçte yükselebilmesi için, en üstteki oturma dizilerinin üzerine yapılacak revakların çatısının skene'nin tepesi ile aynı hizada olması gerektiğini savunan Vitruvius, *"Eğer çatı yüksek değilse, alçaklığı oranında, sesi ilk ulaştığı yerde engelleyecektir[14]"* der.

3 - Roma tiyatrosu kesit[15].

Roma Tiyatrosu'nun planlayıcılarına detaylı olarak açıklamalar getiren Vitruvius, tonozların yüksekliğinin ayarlanması için izlenecek yolu anlatır:

> En alttaki basamakların arasındaki orkestra çapının altıda birini alınız; her iki tarafta, uçlardaki alt oturma yerlerini, girişler (O,P) için gereken yükseklikte keserek çıkarınız. Bu kesmenin yapıldığı noktada, giriş kemerlerinin iç yüzlerini (soffit) belirleyiniz. Tonozların yüksekliği böylelikle yeterli olacaktır[16].

Yine Vitruvius'a göre, skene'nin uzunluğu, orkestra çapının iki katı olmalıdır. Podyumun yüksekliği, sahne hizasından başlayarak, kymatium* ve korona ile birlikte, orkestra çapının onikide biri kadardır. Podyumun üzerinde, başlık ve kaidelerle birlikte sütunlar, aynı çapın dörtte biri yüksekliğinde olmalı, sütunların baştabanları ile süslemeleri ise yüksekliklerinin beşte biri kadar olmalıdır. Yukarıdaki parapet, kyma ve koronası ile birlikte, aşağıdakinin yarı yüksekliğindedir.

---

[13] Vitruvius, y.a.g.e., s.105.

[14] y.a.g.e., s.105.

[15] y.a.g.e., s.104.

[16] y.a.g.e., s.105.

* Antik mimarlıkta kullanılan, üsluplaştırılmış motiflerden oluşan bir çeşit süs uşağı. Özellikle İon ve Korinth düzenlerinde yaygın şekilde kullanılır. Bkz. Secda Saltuk ,Arkeoloji Sözlüğü.

Bu parapetin üzerindeki sütunların yüksekliği aşağıdakilerden dörtte bir oranında alçak olmalı, bunların baştabanlarıyla süslemeleri ise yüksekliklerinin beşte biri olmalıdır. 'Scanea' üç katlı olacaksa, en üstteki parapet ortadakinin yarı yüksekliğinde, üstteki sütunlar ise ortadakilerden dörtte bir oranında alçak olmalıdır; bu sütunların baştabanlarıyla süslemeleri önceki gibi yüksekliklerinin beşte biri olmalıdır[17].

Vitruvius, buraya kadarki bakışım kurallarının tüm tiyatrolarda her koşulu ve gereksinimi karşılamasının olanaksız olduğunu kabul eder. Ancak, mimarın bakışım ilkesini hangi ölçüde uyarlayacağını gözden geçirerek arazinin özelliğine veya yapıtın büyüklüğüne göre hangi değişikliklerin yapılması gerektiğini düşünmesi gerektiğini söyler. Çünkü doğal olarak, kullanım açısından hem küçük hem de büyük tiyatrolarda aynı büyüklükte yapılması gereken şeyler vardır. Bunlar, Vitruvius'a göre, basamaklar, kavisli yatay geçitlerle parapetleri, geçitler, merdivenler, sahneler, kürsüler ve kullanımı aksatmamak için bakışımdan vazgeçilmesini gerektiren diğerleridir. Ayrıca, bunlardan başka, yapım sırasında mermer, kereste veya herhangi başka bir malzemenin yeterince sağlanamaması durumunda, fazla ileri gitmeden akıllıca yapılan az bir eksiltme veya çoğaltmanın yanlış olmayacağı ipucunu veren Vitrivius, kısaca, mimarın zeka ve ustalıktan yana eksik olmaması, uygulamalı deneyim sahibi olması halinde bunun mümkün olacağını belirtir[18].

Roma Tiyatrosu mimarları için önemli ipuçları veren Vitruvius, son olarak 'scanea'nın izleyeceği şemadan da söz eder. Üç tür sahne vardır; birincisi trajik, ikincisi komik, üçüncüsü de satiriktir. Süslemeleri farklı olan bu sahnelerin şemaları da birbirlerine benzemez. Trajik sahneler, sütunlar, alınlıklar, heykeller ve krallara yaraşan başka nesnelerle belirlenir; komik sahneler, sıradan konutlardan kaynaklanan balkonlu ve pencere manzaralı özel konutları sergiler; satirik sahneler ise ağaçlar, mağaralar, dağlar ve peyzaj biçeminde farklı kırsal imgelerle süslenir[19].

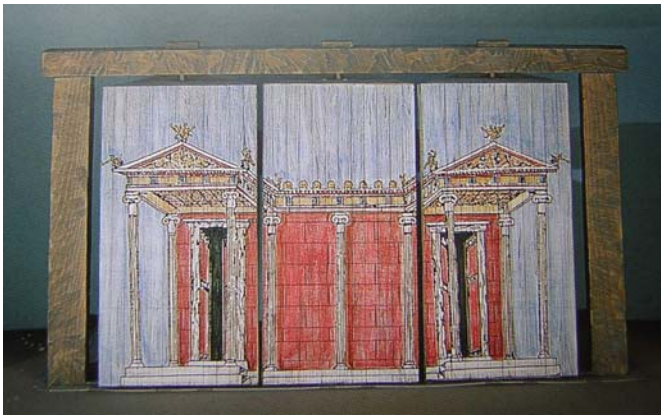
[17] Vitruvius, y.a.g.e.,s.105.

[18] y.a.g.e.,s.107.

[19] y.a.g.e., s.107.

4- Trajik sahne resimlemesini gösteren Periaktoi maketi[20].

5- Komik sahne resimlemesini gösteren Periaktoi maketi[21].

6- Traji-komik satirik sahne resimlemesini gösteren Periaktoi maketi[22].

[20] Susanne MORAW, Eckehart NÖLLE, **Die Geburt Des Theatres**, Verlag Philipp von Zabern,2002, s.69.

[21] y.a.g.e.,s.69.

[22] y.a.g.e.,s.69.

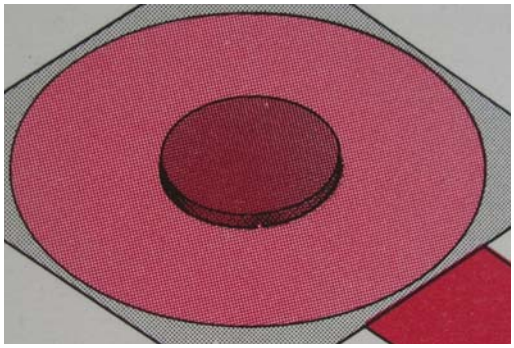
Ortada kraliyet sarayındakiler gibi süslü, çifte kapılar vardı. Sağda ve solda konuk odalarının kapıları bulunmaktadır. Geride, Yunanlılar tarafından içlerinde üç süslü yüzü ve üç genel döner makine parçaları bulunduğundan periaktoi diye adlandırılan sahne dekoru için ayrılmış yerler vardı. Oyun değişeceğinde veya tanrılar ani şimşek gürültüleri eşliğinde sahneye çıkacağı zaman, bunlar döndürülürdü ve farklı dekorlu bir yüz gösterilirdi. Bu yerlerin gerisinde, biri forumdan diğeri de dışarıdan olmak üzere sahneye uzanıp giriş veren kanatlar vardı[23].

Antik tiyatrolar, inşa edildikleri bölgenin coğrafi yapısına, nüfus yoğunluğuna ve yaşam koşullarına, o zaman süreci içerisinde görev yapan yönetimin bütçe koşullarına göre biçimlendirilerek inşa edilmişlerdi. Günümüzde antik dönemde yerleşim yerlerinde yaşayan insan sayısını saptamak için tiyatroların seyirci kapasitesinden yararlanılmaktadır.

İdeal ve tek bir antik tiyatro modeli yoktur. Tiyatro binaları üzerinde sonradan yapılan düzenlemeler, zamanla, o sırada kimin kullanımına ait ise ve hangi amaçla kullanılıyor ise çok çeşitli değişiklikler göstermiştir. Antik tiyatro, sadece eski ve bir uygarlığa ait bir tiyatro yapısını değil, pek çok uygarlık ve kültür tarihinin birbirleriyle etkileşip kaynaştığı genel dünya mirasını çağrıştırmaktadır. Ayrıca, tarihi miras özelliği kadar, bina yapısı olarak da kafalarda çeşitlenmeli ve Antik tiyatro dendiğinde tek çeşit tiyatro bina yapısı düşünülmemelidir.

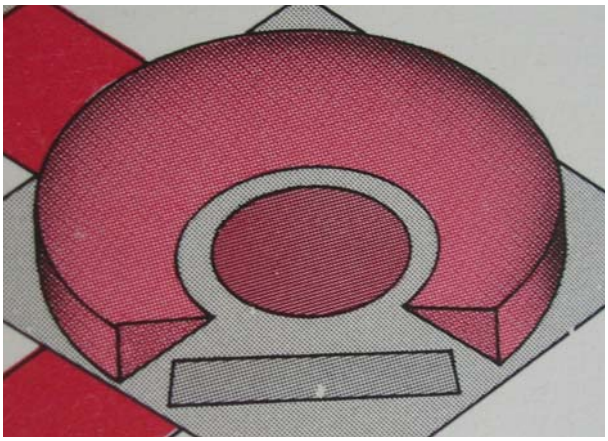
Ancak Roma tiyatrosunun biraz ayrıntılı gelebilecek ayrıntılı mimari bölümlerine rağmen şunu bilmekte fayda vardır ki tüm antik tiyatrolar iki ana bölümden oluşur; Seyircilerin oturma yeri yani “auditorium” ya da “cavea” ve gösteriler için tasarlanmış olan sahne binası bölümü yani “skene” bölümüdür. İdeal bir antik tiyatro yapısının tanımlanamayacağı belirtilmiş olsa da, varolan tiyatro yapılarından yola çıkan uzmanlar, kolaylık olması açısından, arkeolojik veri ve kanıtlardan hareketle dört antik tiyatro çeşidi saptamışlardır.

[23] Vitruvius, **Mimarlık Üzerine On Kitap**, Çev. Suna GÜVEN, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993, s.107.

7- Tiyatro şeklinin oluşumu[24].

Daha önceki döneme ait kalıntılardan anlaşıldığı üzere, bu belirlenen ilk tiyatronun ahşaptan yapıldığı, dairesel bir yapı planı üzerine, belli belirsiz bir yamuk plan üzerine kurulu olduğu anlaşılmaktadır. Bu yapılanmanın etrafında yine ahşaptan inşa edilmiş sıralardan oluşan izleyici oturma yerleri ile birlikte görüntü tamamlanmaktadır[25].

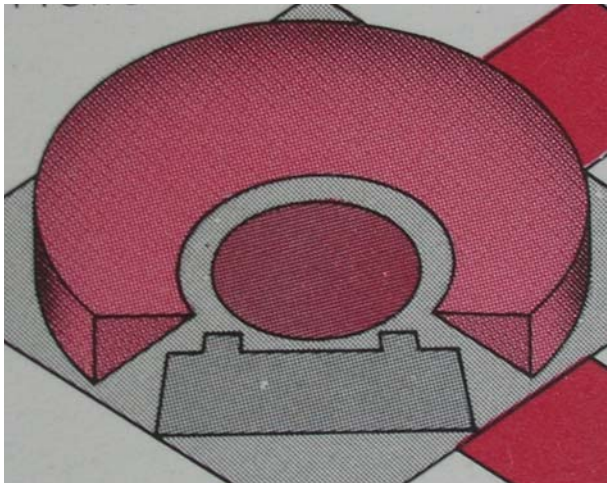
8- Klasik Yunan tiyatrosu[26].

İkinci sıradaki tiyatro şekli, Yunanistan sınırları içinde düşünülmesi gereken klasik Atina tarzı olarak adlandırabilecek antik tiyatrolardır. Bu tiyatrolar genel olarak M.Ö. 5. yüzyıl öncesinde inşa edilmiş olan yapılardır.

[24] Michael BILLINGTON, **Performing Arts**, Macdonald QED Publishing, London.1980, s.13.

[25] Allardyce Nicoll,**The Development Of The Theatre**, George G. Harrap&Company Ltd, London,1966, s.7.

[26] BILLINGTON, y.a.g.e., s.13.

9- Helenistik tiyatro[27].

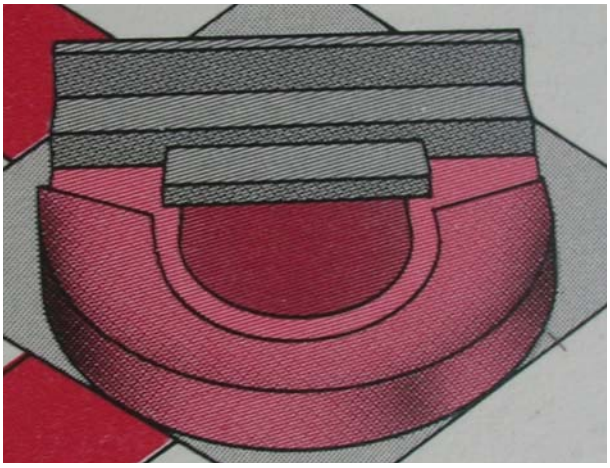
Üçüncü sırada, Büyük İskender zamanında ve Yunanistan sınırları dışında özellikle de Anadolu yarımadası ve çevresinde inşa edilen tiyatrolar için kullanılan Helenistik dönem tiyatroları bulunur. Bu tiyatroların inşası genel olarak M.Ö. 4. yüzyıl sonuna tarihlendirilmişlerdir.

Bu tiyatrolar arasında daha sonraları kullanım ve yeniden inşa konusunda en popüler olanı Helenistik tiyatro modelidir. Denebilir ki antik dönemdeki tiyatroların pek çoğu, Atina tiyatrosunun "Klasik atılımı" sona erdikten sonra yapılmıştır.

> Antik tiyatro, uygarlık ve Helen demokratik ruhu ile yakın ilişki içindedir. Hatta tiyatro, şiir, felsefe, sahne eserleri ve görsel sanatlarda, yani görünüşte farklı ama gerçekte birbiriyle bütünleşmiş ve birbirine bağlı sanatlardaki heybetli canlılığın, kültürel monizmin belirgin bir ifadesi olmuştur[28].

[27] BILLINGTON, y.a.g.e.,s.13.

[28] Daria De Bernardı FERRERO, **Batı Anadolu'nun Eski Çağ Tiyatroları**,çev.Erendiz Özbayoğlu, Dönmez Offset Müze Eserleri Turistik Yayınları, Ankara, 1990,s.9.

10- Roma tiyatrosu[29].

Dördüncü tiyatro modeli Roma dönemi tiyatrolarıdır. Bu tiyatro yapısı ile ilgili aşağıda daha ayrıntılı bilgi verilecektir.

Yukarıda belirtilen dört çeşit tiyatro yapısı Vitruvius tarafından detaylı olarak anlatılmış ve çerçevesi çizilmiştir. Romalı mimar ve mühendis olan Marcus Vitruvius Pollio (Yaklaşık M.Ö. 90–20), **De Architectura** (Mimarlık Üzerine On Kitap) adlı eserinde antik çağ mimarlık tarihini anlatır.

> On kitaplık *De Architectura* isimli Latince yapıt, türünün Roma uygarlığından günümüze ulaşan tek örneğidir. Yalnızca 16. yüzyılın en önemli mimarı Palladio'yu değil, Ortaçağ'ın sonu ve Rönesans boyunca mimarların ve uzmanların düşüncelerini de derinden etkileyen bu yapıt (dolaylı olarak), onsekizinci yüzyıl İngiliz mimarisini de etkilemiştir[30].

Romalı mimar Vitruvius'tan günümüze ulaşabilmiş tek kitap olan, de **Architectura**'da yazar, yalnızca kent planlaması ve evlerin, tapınakların, tiyatroların ve diğer kamu binalarının tasarımlarını konu etmekle kalmayıp aynı zamanda değişik malzemelerin özelliklerini, hidroliği, topçu ve kuşatma makinelerinin yapımı ile güneş saati imalatını da ele almıştır[31]. Vitruvius, mimarın eğitimi konusu ile başladığı kitabında, şehirciliğin prensipleri, konut yapımı, yapı malzemeleri, idari ve kültürel yapılar, süslemeler, su donatımı, su kemerleri, astroloji ve mekanik bilimi gibi konulara yer vermiştir. Kitabının tiyatro binaları ile ilgili bölümünde, tiyatronun kurulacağı arazi yapısı, temelleri ve akustiği gibi konulara ayrıntılı olarak değinmiştir.

---

[29] Michael BILLINGTON, **Performing Arts**, Macdonald QED Publishing, London.1980, s.13.

[30] J.G.Landels, **Eski Yunan ve Roma'da Mühendislik**, çev. Barış Bıçakçı, Tübitak Popüler Bilim Kitapları, Ankara, s.234.

[31] Martin THORPE, **Roma Mimarlığı**, çev. Rıfat Akbulut, Homer Kitabevi, İstanbul, 2002 s.17.

Bir tiyatro yapısı, şekli, dönemi, ne olursa olsun seyircilerin oturduğu bölüm olan *auditorium* ve *skene* olmak üzere iki ayrı bölümde belirginleşir.

Yukarıda belirtilen değişik tiyatro yapılarından yola çıkarak incelemek gerektiğinde, *skene*, önceleri yalın ve yardımcı öge olarak kullanılmıştır. M.Ö. 5. yüzyılın sonuna kadar da tiyatro yapısında skene yani sahne binasının inşa edildiği pek görülmemiştir.

> Skene olarak adlandırılabilecek yapı, oyuncuların önünde oynadıkları bir paravandan oluşmaktaydı. Bu dönemde skene, orkestra ile aynı düzeyde düşünülmüştür ancak zamanla yükseltilmiş ve bir sütunlu geçitle de donatılmıştır[32].

*Skene'*nin bir yapı elemanı olarak, değişen, gelişen ve koşullara göre çeşitlilik gösteren yapısına rağmen *cavea*, yani basamaklı seyirci oturma yeri, daha kalabalık gruplara hizmet etmek üzere genişletme çalışması dışında orijinal yapım şeklini korumuştur. Başlangıçta *koilon* ya da *theatron* isimleriyle de bilinen *cavea*, klasik Atina tiyatrolarında yarım yuvarlak biçimindedir. Helenistik dönem ile birlikte *cavea* yaygın olarak bilinen elips şekline kavuşmuş ve at nalı biçimi, bir Helen geleneği haline gelmiştir.

> Cavea, topografya özelliklerine göre değişen, ancak genellikle 26–27 derece olan bir açı yapar. Düzlük alanda bu açı 10 dereceye iner[33].

Skene ve cavea Antik tiyatroların en temel iki yapı elemanıdır. Ancak gün geçtikçe zaman ilerleyip teknoloji ve bilgiler geliştikçe, insanlar tiyatro binalarını değiştirip geliştirmeye başlamışlar ve ortaya günümüze kadar gelebilmiş, muhteşem yapılar çıkmıştır. Antik dönemin tiyatrolar ile ilgili en detaylı bilgisini veren Vitruvius'un bu mükemmellikteki binalara ulaşmak için saptadığı ve önerdiği bazı detaylar vardır. Vitruvius'un bilgileri ışığında bu saptama ve öneriler şöyledir;

Sağlıklı bir **arazi yeri** seçimine önem verilmelidir.

> Çünkü esen rüzgarlar, oyunlar sırasında eşleri ve çocuklarıyla büyülenmiş ve zevkten hareketsiz halde oturan izleyicilerin vücutlarındaki açık gözeneklerden içeri girer. Eğer bu rüzgarlar, bataklıklardan veya daha başka sağlıksız yörelerden gelirlerse, sisteme zehirli soluklar sokarlar. Tiyatronun yerinin özenle seçilmesiyle, bu tür kusurlar önlenecektir[34].

Antik dönemde oyunlar gün ışığında ve belli mevsimlerde oynandığı için, güneşin tiyatronun taş yapısına etkisi ve **tiyatronun yönü** oldukça önem

---

[32] Secda SALTUK, **Arkeoloji Sözlüğü**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1990, s. 137–138.

[33] y.a.g.e., s. 37–38.

[34] Vitruvius, **Mimarlık Üzerine On Kitap**, Çev. Suna GÜVEN, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993, s.98.

taşımaktaydı. Tiyatroların arka planlarında güzel bir dağ ya da geniş ova manzarasına sahip olması, adeta seyirciye sunulmuş bir hizmettir.

> Böylece seyir sırasında manzara da dekora ortak edilmiş oluyordu. Manzaranın sahneye bu müdahalesi, ayrı ve oldukça alçak bir konumda yer alan sahne binalarının bulunduğu Helen tiyatrolarında özellikle ağırlık kazanmış, imparatorluk çağında ise önemini kaybetmiştir[35].

Tümünün açık hava tiyatrosu olması nedeniyle her türlü hava muhalefetinden etkilenen bu tiyatrolar, yapıları gereği hem rüzgar gibi hava akımını, hem de sıcaklık ve soğukluk gibi ısı etmenlerini kolaylıkla insanların lehine ya da aleyhine çevirebilecek yapı özelliklerine sahiptir. Vitruvius tiyatronun yönünün güneye bakmaması gerektiğini söyler.

> Güneş, tiyatronun kavisli kısmında tüm gücü ile parladığında, burada kısılıp dolaşamayan hava, olduğu yerde kalıp ısınır ve giderek kor sıcaklığına ulaşarak yakar, kurutur ve insan vücudunun bütün sıvılarına zarar verir[36].

Vitruvius'un tiyatro inşası konusundaki yön önerilerinden farklı olarak, Anadolu'daki tiyatroların yönleri de değişiklik göstermektedirler;

> Seyirci genelde güneye yani ışık ve güneşe (Priene, Nysa, tiyatrolarında olduğu gibi) ya da batıya (Heraclea, Pınara, Efes tiyatroları) yöneliktir ama güneybatı yönü de uygulanmıştır (Alabanda, Aspendos, Milet, Hierapolis, Side). Doğu ya da kuzeye, yani soğuğa bakan tiyatro sayısı ise çok azdır. Balbura'nın geç Roma dönemi tiyatrosu kuzeydoğu, Aphrodisias tiyatrosu doğu, Xantus tiyatrosu da kuzeye yöneliktir[37].

Tiyatronun **temel duvarlar**ının da nerede ve nasıl yapılanması konusunda da ayrıntılı bilgi veren kitabında Vitruvius, yamaç kenarına inşa edilmesinin çok daha pratik olduğunu belirtiyor;

> Temel duvarlarının yamaç kenarında bulunması daha kolay olacaktır; Temel duvarlarının üzerinde yükselen oturma yerleri, altyapıdan itibaren taş ve mermer malzemeden yapılmalıdır[38].

Antik tiyatrolarda akustik, temelden itibaren düşünülen ve önem verilen bir konudur. Antik tiyatrolar genellikle bir tepenin yamacında, ses yansıtıcı duvarlı, yarım daire biçimli yapılardır.

---

[35] Daria De Bernardı FERRERO, **Batı Anadolu'nun Eski Çağ Tiyatroları**,çev.Erendiz Özbayoğlu, Dönmez Offset Müze Eserleri Turistik Yayınları, Ankara, 1990,s.28.

[36] Vitruvius, **Mimarlık Üzerine On Kitap**, Çev. Suna GÜVEN, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993, s.99.

[37] FERRERO, y.a.g.e.,s.28.

[38] Vitruvius, y.a.g.e., s.99.

> Antik tiyatroların tepe yerleşimi çevre gürültüsünü azaltmak, sahne arkası yansıtıcı duvar dış gürültüyü önlemek ve oyuncuların seslerini dinleyicilere yansıtmak, yarım daire biçim ise olabildiğince çok kişiyi yakın oturtmak için seçilmiştir. Antik tiyatroların başarısı, kesin sessizliğe (yakında ne havayolu ne de karayolu vardı) ve icracıların yeğin seslerine bağlıydı. Yunan tiyatrosunun konuşmaya ya da müziğe tek yardımı, sahne düzeninin ses yansıtıcı özelliği idi[39].

Yapının içinde ve dışında kullanılan her inşa elemanından, akustiği olumlu desteklediği sürece yararlanılmış, gereksiz ve anlamsız yapı elemanlarının kullanımından kaçınılmıştır. Vitruvius, örneğin tiyatrolarda oturma sıralarını ayıran kavisli yatay geçitlerin yani diazoma'ların, geçitin kendi genişliğinden daha yüksek olmaması gerektiğini söyler;

> Daha yüksek olurlarsa, sesi yansıtarak üst kısımdan uzaklara götürürler ve böylelikle, sözcüklerin hal takılarının yatay-geçitlerin üzerindeki en yüksek yerlerde oturanların kulaklarına kesin bir anlamla ulaşmalarını önlerler. Kısaca, öyle bir düzenleme yapılmalıdır ki en alt oturma yerine çizilecek bir çizgi, oturma yerlerinin tümünün üst kenarlarına ve açılarına değsin. Bu şekilde, ses hiçbir engelle karşılaşmayacaktır[40].

> Akustik, bir ilim olduğu gibi, bir sanattır. Akustik fiziğin en eski dallarından biridir. 2500 yıldan beri hatta daha da önce muhtemelen Pythagoras'la birlikte müzik çalışmaları sırasında ortaya çıktı. Sadece gergin bir ip üzerinde örnekleyerek, Pythagoras müzikteki sessiz araların basit rakamların dizileriyle ifade edilebileceğini gösterdi[41].

Akustik o günden bu yana, hem fiziğin bağımsız bir dalı olarak, hem başka sanat ve bilim dallarıyla müşterek olarak çok yol almıştır. Akustik deyince akla sadece fiziksel akustik gelmemelidir. Psikolojik akustik, komünikasyon akustikleri, müziksel akustik ve mimari akustik de diğer akustik çeşitleri arasında sayılabilir. Bunlardan psikolojik akustik, geniş anlamda konuşma ve işitmenin doğası ile ilgilenirken, telefon, radyo ve ses üretiminin işitsel yönü, komünikasyon akustiklerinin ilgi alanına girer. İnsan sesinin ve müzik aletlerinin akustiği ile müziksel akustik ilgilenir. Mimari akustik ise yapılarla ilgilidir.

Büyük sayıda insan topluluğu söz konusu olduğunda ses, çözülmesi gereken ilk problem olarak göze çarpar. İnsanlar gruplar halinde toplanıp konuşma, müzik dinlemeye ya da tiyatro oyunlarını izlemeye başladıkları zaman akustik mimari ile birleşmeye başlamıştır. Bu tarz aktivitelere uygun bir ortam yaratmak için Yunan ve

---

[39] Zerhan KARABİBER, **Hacim Akustiğinde Yeni Bir Yaklaşım**, Yıldız Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Yapı Fiziği Bilim Dalı Yayınları, İstanbul, 1984. s.10.

[40] Vitruvius, **Mimarlık Üzerine On Kitap**, Çev. Suna GÜVEN, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993, s.99.

[41] Vern O Knudsen, **Architectural Acoustics**, Çev. Afet Bahıt, Kasım, 1963, s. 1,2.

Roma tiyatroları ve forumları evrimleşerek, bu güne kadar gelebilmiştir. Zamanla gelişen sahne binasının bu evrimi, sesin yansıması, yönlenmesi ile güçlenmesi ve izleyiciye daha iyi ulaşmasını sağlamak içindir. Antik tiyatro büyüklüğünde ve kırılganlığındaki yapılarda organize edilen gösterilerde, izleyicilerin hepsinin sesi duyması değil, hepsinin hemen hemen eşit ve net olarak aynı kalitede sese ulaşması gerekli ve önemlidir.

İnsan tarafından yaratılan ortamlarda ses, ısı ve ışık gibi çevrenin bir parçasıdır. Özellikle müziğin duyulduğu salonlarda, akustik fizik prensipleri uygulanarak, etkili bir şekilde idare edilebilir[42].

Günümüzde bile kapsamlı ve bilimsel olarak yaklaşılmadığında sonucu hiç de başarılı akustik düzenleri olmayan yapılar inşa edilmektedir.

Antik dönemde de ses, tiyatronun en önemli problemlerinden biri olmuştur. Ancak çoğu harap durumda olmasına rağmen, yine de bugünkü koşullara göre mükemmel hizmet eden yapılar olduğunu unutmamak gerekir. Antik mimarlar akustik konusunda çok derin olarak çalışmışlar ve bu konuda uzmanlaşmışlardır.

Tiyatronun inşa edildiği arazinin en önemli özelliklerinden biri ses yankılanmasına karşı arazinin sağır olmaması yani sesin inşa edilen tepede en anlaşılabilir bir şekilde yükselebilmesine önem verilmesidir. Bu da ancak doğru arazi seçimi ile gerçekleşebilir. Bu nedenle antik tiyatroların hemen hiçbirinin yeri birbirine aynen benzemez. Coğrafi koşullara göre en uygun neresi varsa orada inşa edilmişlerdir. İyi bir akustik bugün olduğu gibi o günlerde de gösteri işi ile ilgilenen profesyonellerin yaptıkları iş ile ilgili alın akı olmuştur. Ünlü mimar Vitruvius Antik Yunan tiyatro yapılarının inşasında olduğu kadar, tiyatronun akustiği ile ilgili de bir takım ipuçları veriyor;

> Sesin yumuşak bir biçimde iletilebileceği ve yankılanma engeliyle karşılaşmadan kulağa belirgin bir anlamla ulaşabileceği bir arazi daha da büyük bir özenle seçilmelidir. Bazı yerler vardır ki, doğaları nedeniyle sesin dağılmasını etkilerler[43].

Romalı mimar ve mühendis Vitruvius, rezonatör olarak ayarlanan büyük vazoların genellikle oturma yerlerine, belli sesleri güçlendirmek üzere yerleştirildiklerinden bahseder. Akustiğin iyileştirilmesi için sesi yansıtan küplerden oluşan bu sistemde, vazo benzeri küplerin kullanılıp kullanılmadıkları kesin olarak

---

[42] Vern O Knudsen, **Architectural Acoustics**, çev. Afet Bahıt, Kasım, 1963, s. 1.

[43] Vitruvius, **Mimarlık Üzerine On Kitap**, Çev. Suna GÜVEN, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993, s.109.

bilinmiyor ama bu vazoların sesi güçlendirmek yerine emdiğine ilişkin karşıt görüşler de bulunmaktadır[44].

> 'Circumsonant'larda ses her tarafa yayıldıktan sonra ortada kısılır; orada dağıldıktan sonra hal takıları duyulmaz ve anlamı belirsiz seslerle kaybolur. Seselimliler (rezonant) katı bir cisimle karşılaştıklarında geri çekildiklerinden yankılanırlar ve hal takılarının çift olarak duyulmalarına neden olurlar. Sessizler (consonant) aşağıdan desteklenirler ve yukarıya çıktıkça kulağa tonu belirgin ve berrak sözcükler halinde ulaşırlar:

Arazi seçimindeki özen, tiyatro binasının ses akustiğinin mükemmel olmasına yardımcı olur.

Vitruvius kitabında sesin tanımlamasını da yapıyor. Sesin durgun bir suya taş atıldığında sınırlarla durdurulmadıkça veya bir engel bulunmadıkça yayılması gibi, merkezden sonsuza kadar "yayılmayı sürdüren dalgalar gibi bitmeyen sayıda daireler halinde hareket eder"[45].

> Ses, dokunma ile algılanan, akan bir nefes havadır. İlk dalgalar, engellerle karşılaştıkları zaman geriye akarak onları izleyen dalgaları kırarlar[46].

Ses dalgaları su dalgaları gibi sadece yatay değil, dikey olarak da hareket eder.

> İlk dalga, onu kesecek bir engel olmadığı zaman, ikinci veya onun ardındaki dalgaları kırmadığı için tümü de yankılanmadan en alttaki ve en üstteki seyircilerin kulağına ulaşırlar[47].

Genel olarak Yunan ve Roma tiyatrolarının hatası, yarım dairesel seyirci sıralarının sesi tekrar sahneye veya sahne yakınına bir yere yansıtmasıdır. Daha da kötüsü, oturma sıralarında daha sık olan bölümlerin, sesi güçlendirdiği, seyrek bölümlerin ise azalttığı gerçeğidir. Bunun nedeni, seyirci yerlerinin arkalığının meydana getiren dik yükseltilerin, gayet güzel boşluklu yansıma yüzeyleri meydana getirmesidir. Yansıyan dalgalar hareket halindedir ve yükseltiler arasındaki mesafe birbirini çoğalarak takip ediyorsa (1–2–3, gibi) birbirini güçlendirir[48].

> Sonuç olarak, doğayı izleyen eski dönemlerin mimarları, yükselen ses üzerine araştırmalarından, tiyatrolardaki yükselen oturma yerlerini mükemmelliğe ulaştırdılar; matematikçilerin ve

[44] Vern O Knudsen, **Architectural Acoustics**, Çev. Afet Bahıt, Kasım, 1963, s.3.

[45] Vitruvius, **Mimarlık Üzerine On Kitap**, Çev. Suna GÜVEN, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993, s.99.

[46] y.a.g.e., s.99.

[47] y.a.g.e.,s.99.

[48] Knudsen, y.a.g.e., s.3.

> müzisyenlerin geliştirdiği kanon* kuramı aracılığı ile sahnede çıkarılan her sesin daha berrak ve tatlı bir şekilde dinleyicilerin kulağına ulaşması için uğraştılar. Çünkü tıpkı müzik aletlerinde, tunç levhalar veya boru kullanıldığında tellerin tınısının mükemmel bir berraklığa erişmesi gibi, eskiler de tiyatrolarda armonik uygulamalarla sesin gücünü arttırmak için yöntemler geliştirdiler[49].

Ayrıca, aktörlerin yüzlerine taktığı maskeler, yunanlıların sahne gösterilerini mükemmelleştirmek için buldukları akustiğe yardımcı elemanlardan biridir. Çeşitli roller için abartılmış yüz ifadelerini taşıyan bu maskeler aynı zamanda megafon vazifesi görmekteydi. Megafon sesi yükseltmez ancak elde edilebilen vokal enerjinin fazlasını ses dalgaları halinde çıkmasını mümkün kılar. Megafonun yardımı olmadan bu mümkün değildir[50].

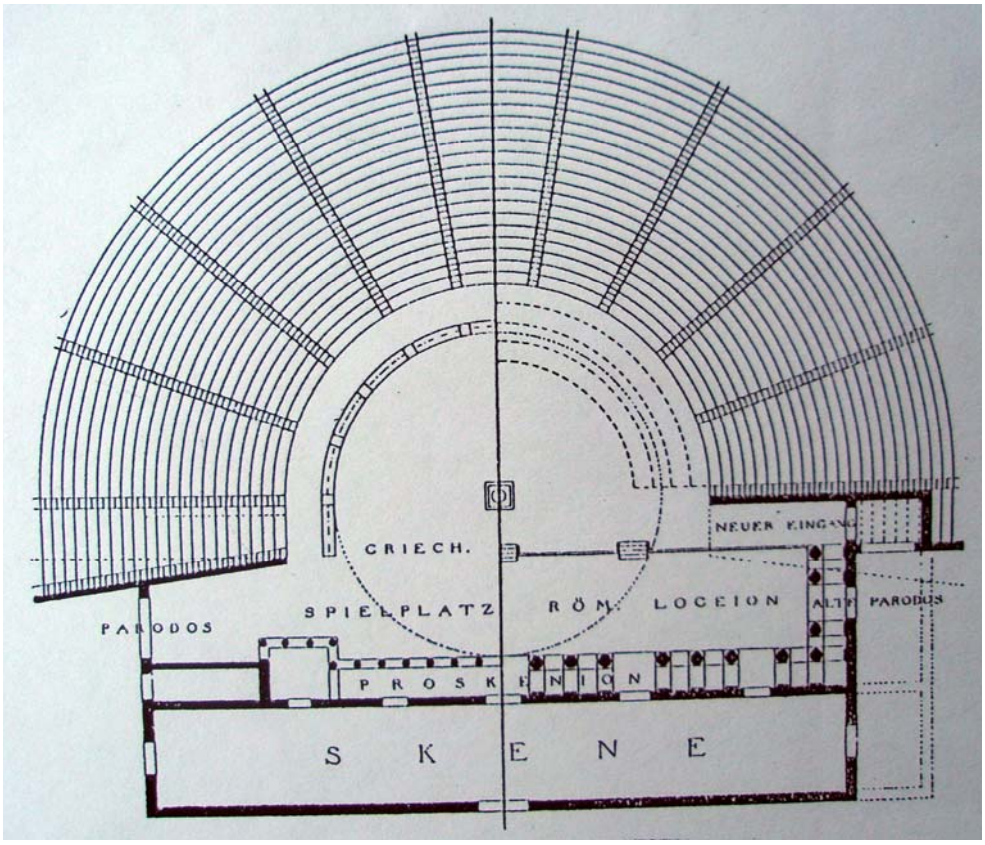
Roma tiyatroları, temel olarak Yunan tiyatro yapılarını örnek almış olsalar da bazı farklılıklar vardır. Bir kütle mimarisi olan antik Yunan mimarisi binanın yapısal ögelerine önem vermektedir. Romalılar ise asıl olarak mekanın kullanımından yola çıkarak mekanı değerlendiriyorlardı.

---

* Kanon:İki üç veya daha çok seslerin, aynı melodiyle birbiri arkasından aynı zamanda çalınması ve söylenmesi.

[49] Vitruvius, **Mimarlık Üzerine On Kitap**, Çev. Suna GÜVEN, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993, s.99.

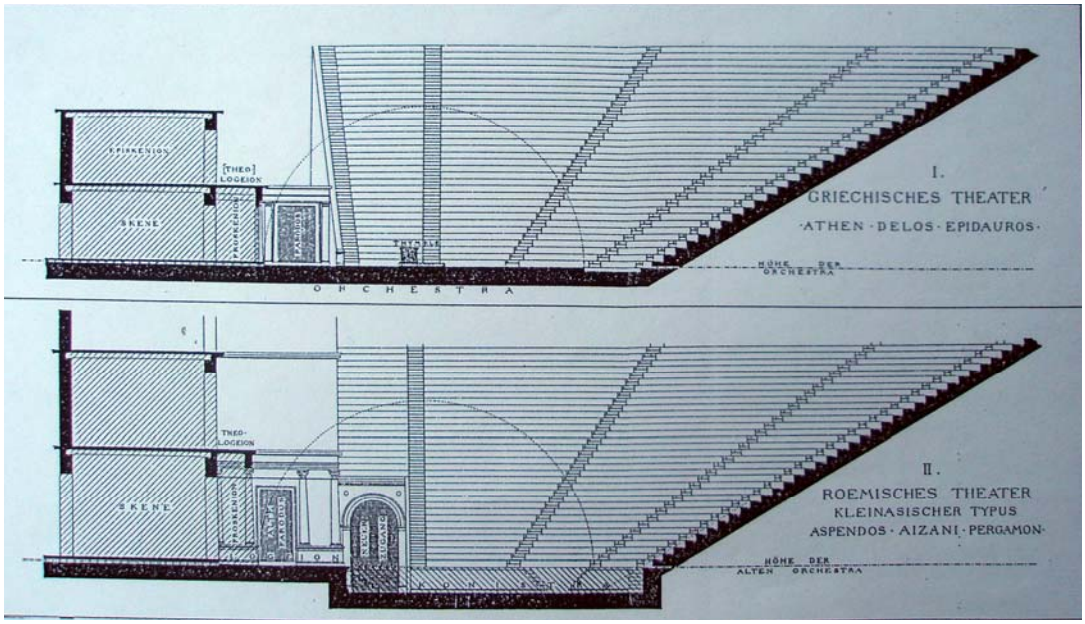
[50] Vern O Knudsen, **Architectural Acoustics**,Çev.Afet Bahıt, Kasım, 1963, s.2.

11- Antik Yunan ve Roma tiyatro binaları plan farkları.

Kapalılık duygusunu daha da güçlendiren özelliklerden biri, sahne alanını türlü hava şartlarından korumak için yapılmış olan ahşap çatıdır. Bu çatının bir başka özelliği ise teknik açıdan akustiğe yardımcı olmasıdır. İzleyiciler için de dış duvar üzerine yerleştirilmiş ahşap direklere asılı tenteler bulunmaktaydı.

Yunan tiyatrolarında sahne binası ve *cavea* arasında çapraz şekilde yer alan *parados*lar *auditoryum*a paralel biçimde yapılmıştır. *Parados*ların üzeri tonoz ile kapatılarak, oturma sıralarının bir kısmının taşınması sağlanmıştır. *Cavea* altındaki tonozlu geçitlerle oturma sıralarına geçilmekteydi. Yunan tiyatrolarında görülmeyen bir başka özellik ise *auditorium* kısmının en üst sırasının sütunlu bir galeri olarak inşa edilmiş olmasıdır. Burası izleyicilerin gezinebilecekleri ya da yağmurdan korunabilecekleri bir alandır.

12- Antik Yunan ve Roma Tiyatroları Farkları.

a) Helenistik çağda tiyatro, vatandaşların özellikle dini ve kültürel gösteriler için yaptırdığı yapılardı. Roma çağında iktidar gücünün destekçisi olarak siyasi amacı da olan bir kamu anıtı haline geldi. Böylece daha çok sayıda halk kitlelerini barındırmak üzere boyutları genişletildi ve strüktürleri propaganda işlevine uygun olarak artan bir zenginlikle gerçekleştirildi[51].

b) İleri bir mühendislik seviyesine ulaşmış olan Roma döneminde mimarlar, gelişen bilgileri sayesinde tiyatroları bir yamaca oturtmaya gerek duymaksızın düz bir zemine inşa edebilmekteydi. Ancak uygun yerlerde yamacı kullanmaktan da çekinmemişlerdi.

> Antik Yunan tiyatroları, doğal bir eğime yani bir dağ ya da tepe yamacına inşa edilmişlerdir. Roma tiyatroları ise, genellikle düz bir alandan yükselir, yani doğaya bağımlı değildir. Oturma yerlerindeki kademelenme, yapay olarak oluşturulur. Cavea strüktürü, duvar, plaster, kemer ve tonozlardan oluşan hücresel bir yapı gösterir[52].

c) Antik Yunan'da at nalı şeklinde olan orkestra planının, Roma döneminde yarım daire şeklini alması, yapısal değişikliğin orkestra bölümünde de gerçekleştiğini

---

[51] Daria De Bernardı FERRERO, **Batı Anadolu'nun Eski Çağ Tiyatroları**,çev.Erendiz Özbayoğlu, Dönmez Offset Müze Eserleri Turistik Yayınları, Ankara, 1990,s.116.

[52] Eti AKYÜZ, **"Ege'de Tiyatro"** Ege Mimarlık Dergisi, Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yayını, Nisan sayısı İzmir,1993,s.26.

gösterir. Bu değişiklik sayesinde seyirci nerede otururwhile otursun sahneyi iyi bir şekilde görebiliyorlardı.

> Yunan Tiyatrolarında, orkestra büyük ve tam daire biçimindeydi. Orkestra yuvarlağı sahne duvarlarına teğettir[53]. Zemini sıkıştırılmış topraktan yapılan bu bölümün ortasında bir Dionysos altarı bulunurdu. Roma tiyatrolarında orkestra yarım daire şeklindedir. Zemini ise, genellikle taş veya mozaik ile kaplıdır[54].
>
> Roma tiyatroları'nda caveanın yarım daire oluşu biçimsel bir çözümse de oyunun orkestra yerine sahnede oynanması nedeniyle orkestrayı daha geniş kavrayan oturma yerine gerek duyulmaması önemlidir[55].

d) Orkestra yarım daire şeklinde olunca, *auditorium* da yarım daire şeklini korumuştu.

e) Yunan tiyatrolarında proskenium, Roma'dakilere oranla daha dar ve yüksekti. Roma tiyatrolarında oyunların oynandığı proskene genişletilmiş ve orkestra işlevini yitirmiştir. Orkestra artık önemli kişilerin oturma yerlerinin de yer aldığı bir başka yapılanmaya gitmişti.

> Yunan tiyatrolarının seyir yeri olan theatron, orkestranın yarıçapını aşan, dörtte üç daire biçiminde bir şekle sahipti. Cavea ve orkestra birleşir[56]. Roma tiyatrolarındaki seyir yeri olan cavea, yarım daire şeklindedir[57].

Cavea, orkestradan bir podyumla ayrılır.

f) Yunan Tiyatrosunun sade ve gösterişten uzak görüntüsüne karşılık, tam olarak bütün bir yapı özelliği taşımadığı görülür. Yunan tiyatroları, iki bölümden oluşmasının nedeni parodos'ların varlığıdır.

g) Üstü açık parodos'lar, oyun yeri ile seyirci yerini birbirinden ayırır. Antik yunan tiyatrosu ca*v*ea ve *skeneden* oluşurken, Roma tiyatroları tek bir yapıdır. Sahne binası ve *auditorium* kesintisiz bir çevre duvarı ile biraraya toplanmıştır. Sahne binasının duvarları *auditorium* ile aynı yüksekliğe çekilerek kapalı bir alan yaratılmış ve seyircinin dış dünya ile ilişkisi kesilerek dikkatin sahnede yoğunlaşması

---

[53] Eti AKYÜZ, "**Ege'de Tiyatro**" Ege Mimarlık Dergisi, Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yayını, Nisan sayısı İzmir,1993,s.26.

[54] Haluk KARGI, **Antik Çağ Tiyatroları Ve Pamphylia'daki Örnekleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, M.S. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, yöneten: Prof. Dr. Nermin Sinemoğlu, İstanbul, 1991, s. 35.

[55] AKYÜZ, y.a.g.e.,s.26.

[56] y.a.g.e.,s.26.

[57] KARGI, y.a.g.e.,s. 35.

sağlanmıştır. Sahne binası ile seyirci yerini birleştirmek Romalıların getirdiği en belirgin yenilikler arasındadır.

> Yunan tiyatrolarında skene, önceleri basit bir yapıydı ve oyunun sahnelenmesi işine hizmette bulunmazdı. Görevi tiyatro mekanını sınırlamaktı. Yükseltilmiş bir skene ilk kez Geç Klasik Çağ'da ortaya çıkmıştır. Roma tiyatrolarında ise, gelişmiş, iki üç katlı bir yapı haline gelmiştir. Roma tiyatrolarının skene frons'ları çok gösterişli bir mimariye sahiptir[58].

h) Roma Tiyatrosunun sahne duvarı yani *skene frons*'u zengin bir biçimde dekore edilmiştir. İki ya da üç katlı olarak inşa edilmiş olan sahne duvarı, sütunlar, girinti-çıkıntılar, eğik-düz şekiller ve heykellerle bezenerek düzenlenmiştir. Mimari bakımdan görülen bu canlılık, doğal güneş ışıklarıyla birleştiğinde hareketli gölge oyunları oluşturmaktaydı. Buna karşın Yunan tiyatrolarında skene frons süslemeden yalın olarak bırakılmıştır.

> Romalılar görünüşe önem veren bir halktı, onun için de tiyatrolarının dış görünüşünü çok süslü bir biçimde inşa etmişlerdir. Yunanlılar ise skene'nin dış yüzünü işlenmemiş bir biçimde bırakırlardı[59].

> i) Yunan tiyatrosu'nda açıları çevre çizgisine değen üç kare vardır. Üç merkezli plan sonucunda Yunanlılarda daha geniş bir orkestra ve geriye çekilmiş skene, yani derinliği daha az sahne vardır. Roma tiyatrosu, eşkenar üçgenlerden oluşmaktadır. Platform, Yunanlılarınkinden daha derindir[60].

j) Yunan tiyatrosunda özündeki demokrasi düşüncesiyle birlikte her seyirciye eşit oturma olanağı sağlanırken, Roma tiyatrosu toplumun farkı sınıfları için farklı oturma yerleri sunmaktadır.

k) Varolan çoğu Yunan Tiyatrosuna Roma tiyatro anlayışına göre yeni bir biçimlendirme getiren Roma'lıların tiyatro yapısındaki değişiklikler arasında Antik Yunan döneminde at nalı görüntüsü taşıyan orkestra bölümünü yarım daire şekline çevirmek en bilinen değişikliktir.

> Bazı durumlarda, tavandaki kapak şeklindeki kapıyı, yeraltındaki geçitleri, su oyunları ve deniz savaşları gösterileri için kullanılmak üzere orkestrayı su ile doldurmak üzere düzenlediler[61].

Roma tiyatrosundaki tiyatroya bir göz atmadan önce düzenlenen ve tam anlamıyla bir Roma keşfi olan Munera yani Gladyatör dövüşleri, Venationes yani av oyunları ve su oyunlarından kısaca bahsetmek yerinde olacaktır. Gladyatör

---

[58] KARGI, y.a.g.e., s. 35.

[59] Özdemir NUTKU, **Dünya Tiyatrosu Tarihi 1**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1985, s.80.

[60] Eti AKYÜZ, "**Ege'de Tiyatro**" Ege Mimarlık Dergisi, Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yayını, Nisan sayısı İzmir,1993,s.26.

[61] http://www.didaskalia.net/studyarea/romanstagecraft.html, 01.03.06.

dövüşlerinin temelinde seyircilerle çevrili bir arena ya da tiyatro sahnesinde iki ya da daha fazla kölenin birbirini mızrak, kılıç, balta gibi çeşitli silahlar ile öldürmesi olarak açıklanabilir. Hümanizm içinde geçen Helen yıllarından sonra Anadolu'da bile bu gibi dövüşlere ilgi çok fazla olmuş ve gladyatör dövüşçüleri adeta günümüz film yıldızları gibi popüler bir yaşam sürmüşlerdir. Av oyunları da yine gladyatörlerin hayvanlar ile ya da hayvanların kendi aralarında dövüşmesi ile içlerinden birinin ölümü ile sonuçlanmasıdır. Su gösterileri ise orkestra bölümünün su ile doldurulması ve güzel yüzücü kızların zarif koreografi hareketleri ile izleyicileri topladıkları oyunlardır.

> Siyasi önem taşıyan kişiler ve özellikle imparatorluk kültü büyük din görevlilerince teşvik edilen 'munera', manevi açıdan yüksek nitelikteki seyirciye değil, bütün yurttaş kitlesine hitap ediyor ve bu yüzden daha büyük bir yer kapasitesi yanında olağanüstü bir mizansen gerektiriyordu. İmparatorluk yönetimi arena oyunlarını özendiriyor, zengin kent maliyesi ve eli açık yurttaşlar da tiyatroları büyüterek ve sahne araç gereçlerini zenginleştirerek oyunları teşvik ediyorlardı. Tiyatro ayrıca, sadece yarışma ve gösterilere değil, kent toplantılarının da yer aldığı bir merkezdi[62].

Roma tiyatrosu kaynakları, sadece yerli İtalyan kaynaklardan yararlanmakla kalmaz. Roma komedyasının en önemli esin kaynaklarından biri, yazılı bir tiyatral formu olmayan, karakter masklarından oluşan ve abartılı hareketlerden oluşan şakalardan ibaret olan Atellan Farsı idi. Form olarak Rönesans dönemindeki İtalyan Commedia Dell'arte gösterisine oldukça benzemektedir. Roma kültürünün etkisiyle insanların kültürel ihtiyaçlarının değişmesi sonucu, dinsel temalara tamamen karşı çıkmasa da artık eğlenceyi keşfetmiştir.

Bu abartılı karakterler ve gevezelik eden oyuncuların oluşturduğu topluluk Roma imparatorluğunun Yunan zaferi sonucu Roma kültürüne, Yeni Yunan Komedisi'nden mirastır. Yeni komedi, aslında, kız erkek buluşması, anne-baba yasaklar, evlilik, ya da akıllı hizmetçinin günü kurtarması gibi domestik konularla ilgilenmesi bakımından temel olarak "sitkom" yani durum komedilerinin atasıdır. Yunan versiyonları oldukça kibar iken, Plautus ve diğer ilk dönem Roma komedi yazarları, canlı aksiyonlar, vahşi sözcük oyunları, terbiyesiz şakalar ve çokça fiziksel komedi eklemişlerdir[63].

Roma tiyatrolarındaki tiyatro gösterileri Yunan ve Helen dönemindeki ataları ile içerik ve biçim bakımından karşılaştırılamaz. Roma dönemindeki gösterilerin ana

---

[62] Daria De Bernardı FERRERO, **Batı Anadolu'nun Eski Çağ Tiyatroları**,çev.Erendiz Özbayoğlu, Dönmez Offset Müze Eserleri Turistik Yayınları, Ankara, 1990,s.129.

[63] Bkz.http://www.didaskalia.net/studyarea/romanstagecraft.html01/03/06.

yapısı, sarhoşluk, açgözlülük, hoyratlıkla birleşen eşek şakaları ya da pek çok akrobatik görüntüler içeren açık saçık giyinmiş dansçılardan oluşan müstehcen ve mimlerden oluşuyordu[64].

Yaklaşık beş erkekten oluşan Roma komedi oyunlarındaki oyuncular, metinde geçen tüm rolleri oynarlardı. Kostümler oldukça basit bir şekilde yapılıyordu. Tunik ve *pallium* kullanılıyor; kısa olduğunda erkek, uzun olduğunda da kadın karakter olduğu anlaşılıyordu. Oyuncular, çarpıtılmış stereo tiplerin ifade edildiği gerçekçi olmayan ancak komik görünen masklar da kullanıyorlardı [65].

Oyuncular genellikle galeri ya da *galearia* denen peruk kullanıyorlardı. Tragedya oyuncuları, Yunan ve Helen kaynaklarına uyarak *kothornus*[*] giyiyorlardı. Kostümlerde renk sembolleri yine popülerdi; Yaşlı adamlar genellikle beyaz, gençler mor, asalaklar gri, fahişeler sarı renkli kıyafetler giyiyorlardı. Yunanlı kaynaklarda olduğu gibi, mask, komedi oyuncularının kostümlerinin neredeyse bir parçası olarak işlev görmekteydi[66].

> Oyunlar, Roma hükümetinde çalışan genç memurlar tarafından desteklenen dini festivaller başlığı altında sahneleniyorlardı. Tiyatro sanatı oldukça gürültücü ve kavgacı olan seyircinin ilgisini çekmek için, ip cambazları, hokkabaz, gladyatör dövüşçüleri ile yarışmak zorundaydı[67].

Roma döneminde tragedyalar da sahnelenmiştir; ancak bu oyunlar, M.Ö. 4. 5. yüzyıllarda yazılmış Yunan oyunlarının adaptasyonları ya da çevirileri idi. Kostümler, masklar ve dil açısından oldukça şişirilmiştir. Tragedya cumhuriyetin en parlak döneminde oldukça popüler olmasına rağmen, geride M.S. 40–60 yılları arasında Seneca'nın eserleri dışında çok az belge ve bilgi kalmıştır. Komedyalar için düzenlenen festivallerle hemen hemen aynı içeriğe sahip düzenlemelere rağmen, tragedyalar için hazırlanan sahne dekorları ile ilgili çok az bilgi ve belge vardır.

---

[64] Bkz.Phyllis HARTNOLL, **A Concise History Of The Theatre**, Thames and Hudson, London, 1968, s.29.

[65] Bkz. http://www.didaskalia.net/studyarea/romanstagecraft.html01/03/06.

[*] **Kothornos**: özellikle tiyatroda erkeklerin ve Tanrı Dionysos'un ayaklarına giydikleri pençesiz, yüksek ve yumuşak ayakkabı.

[66] Bkz.Allardyce Nicoll,**The Development Of The Theatre**, George G.Harrap&Company Ltd, London,1966, s.47.

[67] http://www.didaskalia.net/studyarea/romanstagecraft.html, 01.03.06.

Yunan geleneklerinden alınan üç oyuncu kuralına yani tüm rolleri üç oyuncunun oynaması kuralına sadık kalınmıştır[68].

> Roma tiyatrosunda sahneleri Roma'da geçen tarihsel oyunlar (*fabula praetexta*) ve komediler de yazılmıştır. Plautus, Terence ve diğer çağdaş yazarların komedilerinin mekanları Yunanistan'da geçerken, karakterlerin çoğu Roma vatandaşlarından seçilmiştir. Bu alışkanlık, Cumhuriyet İmparatorlar tarafından yönetilmeye başlandıktan sonra bitmiştir[69].

Birkaç yüzyıl içinde tiyatro adına yapılan her türlü girişim neredeyse son bulmuştur. İmparatorluk sona erdikten sonra da artık tiyatral ya da dramatik gösteriler sona ermiş, geriye sadece mim gösterileri pantomim dansçıları ve gösteri için değil okumak için yazan şairler kalmıştır[70].

13- Taş sahneler yapılmadan önce, ahşap Roma sahne yapısı.

> Kalıcı taş tiyatrolar, tutucu Roma hükümeti tarafından Roma kentinde yasaklandığı için, Plautus ve Terence'in oyunları geçici, tahtadan yapılmış tiyatrolarda sahnelenmekteydi. Süslemeler, tiyatral duvar süslemelerinden oluşuyordu[71].

Tiyatrolarda mim ve pantomim gösterileri yapılıyorken çok az oyun sahnelenmiştir. Akrobatik ve müstehcen içerikli olan Mim gösterilerinde kadınlar bulunuyordu. Pantomim gösterileri ise bugünün balesi eşdeğerinde daha sanatsal

---

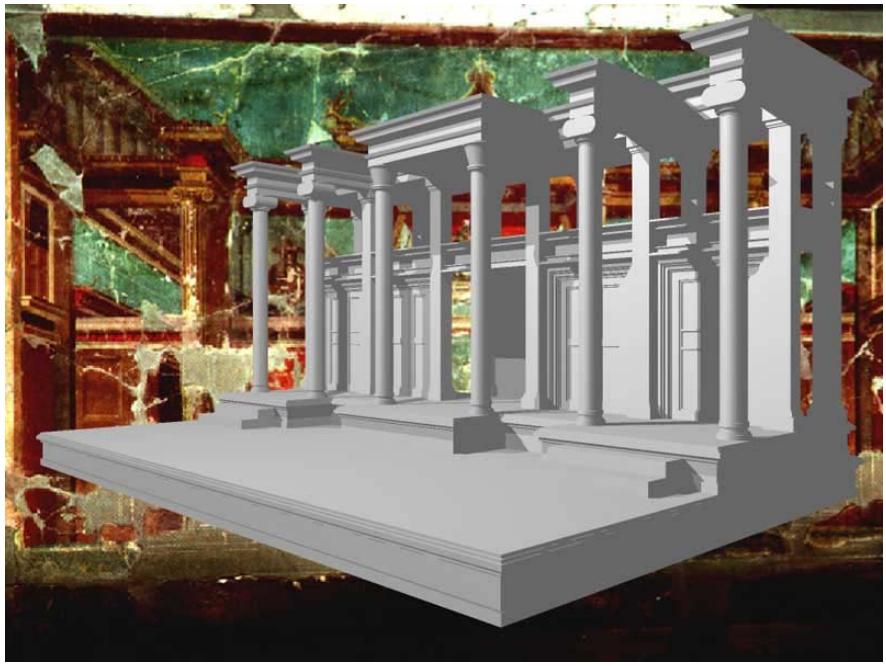
[68] Bkz.http://www.didaskalia.net/studyarea/romanstagecraft.html01/03/06.

[69] http://www.didaskalia.net/studyarea/romanstagecraft.html01/03/06.

[70] Bkz.Allardyce Nicoll,**The Development Of The Theatre**, George G.Harrap&Company Ltd, London,1966, s.47.

[71] R.C.BEACHAM, **The Roman Theatre and its Audience**, Harvard University Press, 1991 s.9

içeriğe sahipti, pantomim dansçıları antik dünyanın en popüler ünlüleri arasındaydı[72].

14- Taştan yapılmış Roma sahne yapısı.

Sonuç olarak söylenebilir ki Roma döneminde düzenlenmiş gösteri ve şölenler, bazen bir tanrının ya da bir imparatorun bazı durumlarda da her ikisinin onuruna düzenlenmiştir. Bu gösterilerin asıl amacı ise kentin refahını vurgulamak zenginliği kutlamaktır. Romalılar zenginliğin anlatımını süslemelerle bezenmiş yapılarda ve abartılı gösterilerde bulmuş ve bu duygularını tapınaklar ve senatolar yerine abartılı olarak süsledikleri ve bir yaşam merkezi haline getirdikleri tiyatrolarda kutlama yoluna gitmişlerdir.

Bundan sonraki bölümde Türkiye'deki bazı antik tiyatrolar hakkında kısa bilgiler verilecektir. Günümüzde bazı gösteriler için kullanılmış olan bu tiyatrolarda, uluslararası opera ve bale festivali düzenlemesi ile ilgili düşünceler, tiyatroların yeri, ulaşım koşulları, akustik ve güvenlik açılarından incelenmeye çalışılacaktır.

[72] http://www.didaskalia.net/studyarea/romanstagecraft.html, 01.03.06.

I. BÖLÜM

ANTİK TİYATROLAR VE ASPENDOS TİYATROSU

1.1. Türkiye'deki Bazı Antik Tiyatrolar

Bugüne kadar yapılan çalışmalar sonucu, Türkiye sınırları içinde 115 Antik tiyatro saptanmıştır. Bu tiyatrolardan Antik Yunan ve Roma dönemi mimari özelliklerine belirgin bir şekilde sahip olanlar ve özellikle ölçüleri belirlenen ve gösteri için kullanılmış olanlardan bazıları burada ele alınacaktır. Bu tiyatroların arasında gösteri düzenlemek için en popüler olanı şüphesiz Aspendos tiyatrosudur. Bu bölümde bunun nedenleri diğer tiyatroların neden tam olarak kullanılamadığı bazı ölçütler temel alınarak incelenmesi amaçlanmaktadır.

Uluslararası boyutlarda ve sürekliliği olan bir organizasyonun yapılabilmesi düşünüldüğünde öncelikle bu antik tiyatrolara bir takım yapısal ve çevre özellikleri bakımından daha yakından bakmak gerekir. Tiyatroya ulaşım olanakları ve tiyatronun sahne binası ve oturma alanının gösteriler için kullanılabilir özellikler taşıması, yapılacak incelemede temel alınacaktır. Bu bölümde ele alınacak tiyatrolar sırasıyla Priene, Milet, Hierapolis, Afrodisias, Efes Odeion, Büyük Efes, Bergama, Metropolis, Side, Perge ve son olarak Aspendos tiyatrolarıdır. Bu tiyatrolar, özellikle yapısal olarak oturma yeri, orkestra ve sahne binası olanakları ve sağlamlığı bakımından ele alınacak, bir gösteri yapılması olasılığında ulaşım açısından kolaylığı, restorasyona uygunluğu ve alınacak güvenlik önlemleri ve estetik müdahaleler bakımından uygunluğu incelenecektir. Söz konusu tiyatrolar teknik özellikler bakımından plan ve ölçülerinin bulunduğu şemalar ile desteklenecektir. Şemalarda seyirci kapasiteleri, restorasyon ekipleri ve tarihleri gibi bilgiler de bulunacaktır.

1.1.1. Priene Tiyatrosu

Yer	:Aydın
Tiyatro çeşidi	:Helen Tiyatrosu
İnşa edildiği tarih	:M.Ö. 332–330
Mimar	:Bilinmiyor
Yenilenme tarihleri	:M.Ö.2.yy Helen - M.S.2.yy Roma
Arşiv yerleri	:Alman Arkeoloji Enstitüsü, Berlin Müzesi

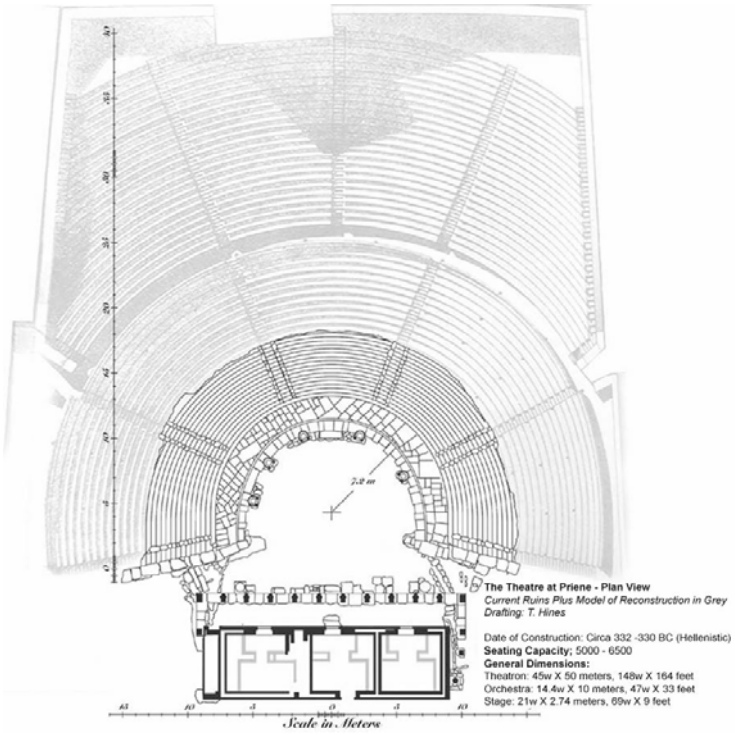
Kazılar :1673 İngilizler tarafından,1764–66,1811–12,ve1868–9 Londra Dillettanti Derneği,1895 Berlin Müzesi/Alman Arkeoloji Enstitüsü

Boyutlar :Orkestra 18.65X10 metre

Sahne 21X2.74 metre

Tiyatro 140X95 metre

Oturma kapasitesi :5000–6500

15- Priene tiyatrosu planı.

16- Priene tiyatrosu genel görünüşü.

Priene tiyatrosu, Türkiye'deki iyi korunmuş, erken Helenistik döneme ait olan tiyatrolardan biridir[1]. Tek katlı proskenion bölümü Helenistik dönemle ilgili veriler içermesi bakımından tiyatro araştırmalarında örnek oluşturmaktadır.

Priene kenti tarihi M.Ö. 350 yıllarına kadar gider. Tiyatrosunun yapımı ise M.Ö. 332–330 yıllarına denk gelir. Helenistik tiyatro özelliklerine uygun olarak, cavea at nalı şeklindedir. 22 sırası alt tarafta, 25 sırası da üst cavea da yer alan 47 oturma sırasına sahip olan Priene tiyatrosu, 6 merdiven ve 1 diazoma ile ayrılmıştır. Tahminlere göre o dönemlerdeki gösteriler sırasında seyircileri güneş ve yağmurdan korumak üzere geçici tenteler gerilmiştir. Mermer oturma yerlerindeki kare delikler, bu dikdörtgen şeklindeki kubbelerin, tentelerin bir delilidir. Bugün toplam 47 sıradan oluşan cavea bölümünden 15 sıra kalmış olmasına rağmen zamanında 5000 kişinin üstünde seyirciyi karşılamıştır. Bugünlerde yapılabilecek olası bir gösteri için oturma kapasitesi 1500 kişi civarındadır. Bu rakam kapsamlı bir uluslararası festival organizasyonu düşünüldüğünde az bir sayıdır.

Roma döneminde yapılan değişiklikler arasında ahşap sahne binası, taştan yapılmış ve proskeniona çatı eklenmiştir. Sahne tabanını destekleyen sütunlar proskenion ve skene arasında destek haline gelmişlerdir. Yeni komedinin gelmesiyle birlikte, sahneleme geleneklerinde de mecburen bir takım değişiklikler olmuştur. Priene tiyatrosu, sahneleme olanakları açısından tiyatral dramatiğin gerektirdiği biçimde dramatik aksiyonu orkestradan başlayarak proskenion çatısına kadar yaşatabilecek teknik yapı olanaklarına sahiptir[2].

Romalılar M.S. 1. yy da yaptıkları bazı değişikliklerde sahne binasının önünü iki metre arkaya taşıyarak sahne derinliğini iki katına çıkarmışlardır.

Bugünkü haliyle Priene tiyatrosunun sahne binası pratik olarak kullanılabilir durumda değildir. Olası bir gösteri ancak orkestra bölümü üzerine kurulabilecek portatif bir sahne üzerinde mümkün görünmektedir.

Priene tiyatrosuna akustik açıdan bakıldığında pek çok çevresel faktör nedeniyle antik dönemlerdeki mükemmelliği taşımamakla birlikte yine de şaşırtıcı biçimde etkileyiciliğini korumaktadır.

---

[1]http://www.whitman.edu/theatre/theatretour/priene/introduction/priene.intro2.htm, 15.03.06.

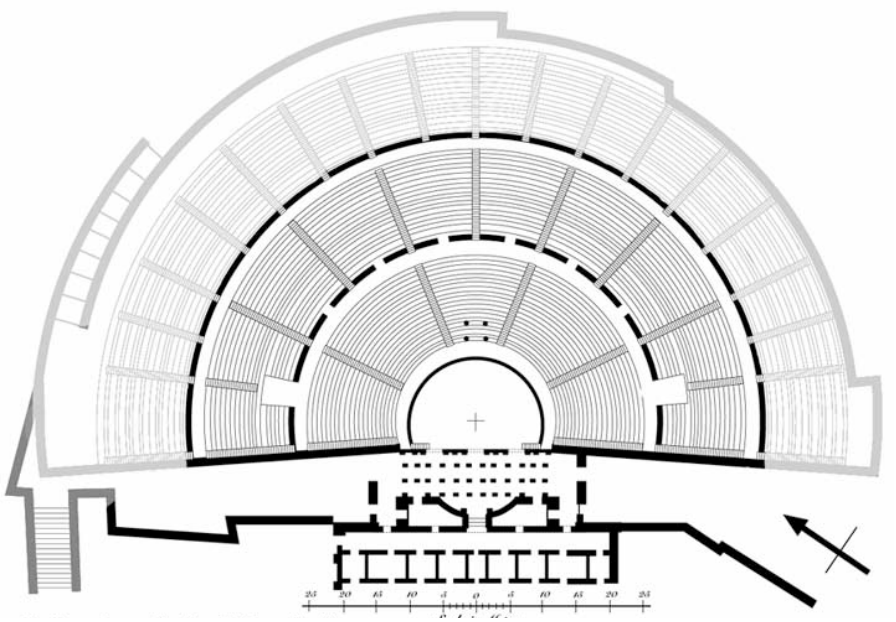
[2]http://www.whitman.edu/theatre/theatretour/priene/introduction/priene.intro2.htm, 15.03.06.

Aydın, Söke'de bulunan Priene tiyatrosu İzmir şehrine yaklaşık 130 km uzaklıktadır. Bu mesafe uluslararası ya da ulusal bir aylık bir süreyi kapsayan bir sürede düzenlenen bir gösteri organizasyonu için oldukça uzun görünmektedir. Ayrıca mekandaki otopark koşulları özellikle gece düzenlenecek organizasyonlarda sorun yaratabilir. Güvenlik açısından da kontrolü çok kolay bir yerleşim şekline sahip değildir. Otopark kısmından sonra tiyatroya ulaşabilmek için izleyicilerin yaklaşık 10 dakikalık bir yokuş tırmanmaları gerekmektedir.

Restorasyona uygunluk açısından Priene tiyatrosuna bakıldığında, Helenistik tiyatro özelliklerini taşımakla birlikte Roma kalıntıları da mevcuttur. Bu konuda uzmanlara danışmak ve daha detaylı bir inceleme yapmak gerekmektedir.

1.1.2. Milet Tiyatrosu

Yer	: Aydın	
Tiyatro çeşidi	:Greko-Romen	
İnşa edildiği tarih	:M.Ö. 300	
Mimar	:Bilinmiyor	
Yenilenme tarihleri	:M.Ö.300–250 (Helenistik), M.Ö.100 Roma Dönemi	
Arşiv yerleri	:Milet Müzesi, Berlin Müzesi, Alman Arkeoloji Enstitüsü	
Kazılar	:Alman kazıları 1899 ve 1938den günümüze.	
Boyutlar	:Orkestra	20X14 metre
	Sahne	40X12 metre
	Tiyatro	140X85 metre
Oturma kapasitesi	:5300 Helenistik dönem, 15000 Roma dönemi	

17- Milet tiyatrosu planı.

18- Milet tiyatrosu genel görünüşü.

Antik liman kenti olan Milet, Menderes nehrinin yakınındadır. Deniz kenarındaki bir tepeye inşa edilen Milet tiyatrosu, o yıllardaki konumuyla üstten bakıldığında tiyatro şeklinde bir limana benzemektedir. Tiyatro, Helenistik dönemde yaşadığı dört inşaat döneminin yanında Romalılar tarafından da elden geçirilmiştir[3].

[3]http://www.whitman.edu/theatre/theatretour/miletus/introduction/miletus.intro2.htm,14.03.2006.

Tiyatro, Milet kalıntılarının en görkemlisi olup, batı Anadolu'da günümüze en sağlam duruma gelebilmiş Roma egemenliği çağı tiyatrolarından biridir. Burada daha önce bulunan Helenistik dönem tiyatrosunun yerine M.S. 2. yüzyılda yapılmıştır. 15000 kişiliktir. Sahne ve yarım daire biçimli cavea'sı tipik Roma mimarisi özellikleri göstermektedir. Oturma yerleri ilk diazomaya kadar iyi durumdadır. Yapının altında bulunan tonozlar ve vomitorium da denen geçitler tümüyle sağlamdır. Loca işlevi olan iki payeli prohedriası belirgin durumdadır.

Milet tiyatrosu yüksek ancak derin sahne yapısına sahip bugünkü haliyle Greko-Romen tiyatrosu görünümdedir. Cavea yarım daire şeklinde ve iki diazomaya sahiptir. İlk iki dizi 19 sıralı oturma yerlerine sahiptir. Üçüncü dizideki yirmi sıra oturma yeri daha önce belirtildiği gibi yok edilmiştir. Tiyatronun üzerinde kurulmuş şato/kale ise, Bizans çağı yapısıdır.

Bizans döneminde savunma duvarları tiyatronun bir ucundan diğerine savunma duvarları inşa edilmiş, bunun sonucunda da sahne binası yok edilmiştir. Tiyatro 12. yüzyılda caveanın üst sıralarının sökülüp kalenin yapımı için yeniden kullanılmasıyla daha da hasar görmüştür. Bugünkü görünümünde tiyatroda özellikle sahne binasını kullanarak bir gösteri yapmaktan bahsedilemez.

Olası bir organizasyon için yeni bir podyum inşa edilmesi gerekmektedir ya da orkestra zemini kullanılabilir. Akustik açıdan yaşadığı her türlü hasara rağmen iyi durumda olan tiyatro yine de antik günlere bakıldığında çok zarar görmüştür.

Aydın, Söke'de bulunan Milet tiyatrosu, Priene tiyatrosundan 22 km, İzmir şehrine de yaklaşık 150 km olan uzaklığı ile ulaşımı izleyiciler ve çalışanlar için özellikle uzun süreli organizasyonlarda oldukça yorucu olabilir. Otopark konusunda şanslı tiyatrolardan biri olan Milet tiyatrosunun güvenlik ile ilgili bugün bile ciddi sorunları yaşanmaktadır. Geçtiğimiz yıllarda sıklıkla müzesindeki soygunlar ile gündeme gelen Milet tiyatrosunun bugün gösteri düzenlenmesi olmadan bile acil güvenlik önlemlerine ihtiyacı olduğu açıktır. Bu gibi teknik konular halledildikten sonra restorasyon olanakları ile ilgili ileri düzeyde bir çalışma yapılması düşünülebilir.

1.1.3. Hierapolis Tiyatrosu

Yer	:Denizli
Tiyatro çeşidi	:Greko-Romen
İnşa edildiği tarih	:Roma II. yüzyıl

Mimar :Bilinmiyor

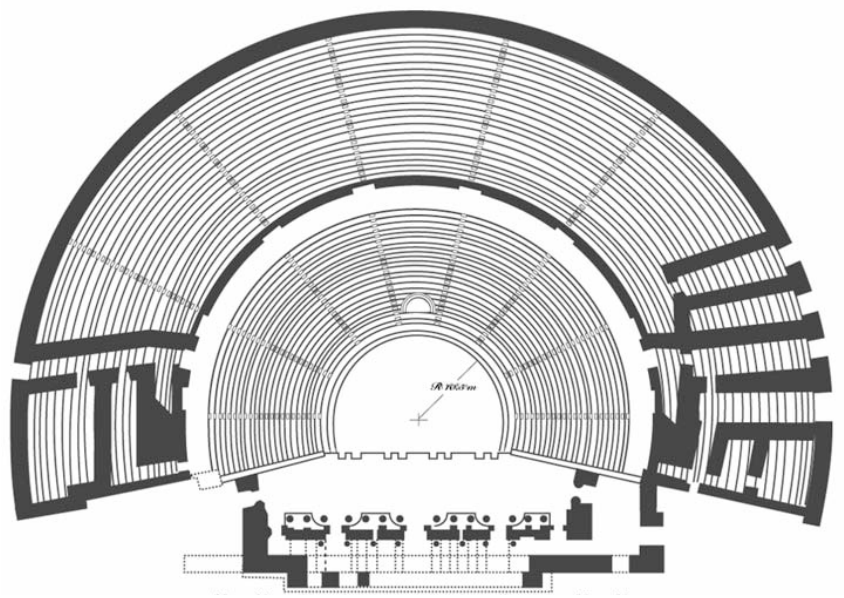
Yenilenme tarihleri :M.S. 211–337–361

Arşiv yerleri :Hierapolis müzesi, Pamukkale

Kazılar :1800 Alman kazıları, 1957 İtalyan kazıları, 2001'den sonra Dr. Daria De Bernardi Ferrero başkanlığında.

Boyutlar	:Orkestra	21X14.5 metre
	Sahne	40X9 metre
	Tiyatro	103X72metre

Oturma kapasitesi :15000

19- Hieropolis tiyatrosu plan çizimi.

20- Hierapolis tiyatrosu genel görünüşü.

Hierapolis antik kenti, 200 metre yükseklikteki kireçtaşı yataklarının ortasında mineral su yataklarının ve taşlaşmış kireçtaşı şelalesinin atmosferi oluşturduğu doğal güzellikte bulunmaktadır. Antik kent iç ege bölgesinde bulunan Pamukkale'ye bakmaktadır. Antik kentin adını, Bergama hanedanlığının kurucusunun karısı Hiero'dan aldığı tahmin edilmektedir[4].

Roma İmparatoru Hadrian zamanında M.S. 60 yılındaki büyük depremin ardından inşa edilen tiyatro, dışındaki tüm tahribata rağmen, iç mekanda Anadolu'nun en iyi korunmuş Greko-Romen tiyatro dekorasyonları koleksiyonuna sahiptir[5].

45 oturma sırası ve iki diazoması bulunan tiyatro, 15000 seyirci alabilmektedir. Oturma yerleri bakımından tiyatro incelendiğinde sağlam gibi görünmesine rağmen, özellikle sahne binasının yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Roma imparatorluğu döneminde orkestra değiştirilerek su oyunlarına hazır hale getirilmiş, daha sonraları orkestra mahzen olarak kullanılmıştır. Ön sahne beş kapıya ve heykeller için altı nişe sahiptir. Ön sahnede bulunan çok büyük inceliklerle oyulmuş on adet korint sütunu mermer üstüne deniz kabuğu motifleriyle süslenmiştir. Sahne taş kemerlerden oluşan desteklerin üstüne kurulmuştur, böyle yapılması sahne katının altına bir koridorla gidilebilmesine olanak sağlamıştır[6].

Kemerlerin ve sahne tabanının yerine konması gibi yenileme çalışmaları 1977'den beri devam etmekte olan tiyatronun sahne binasının arkeologlar tarafından büyük çabalarla bir araya getirilme çabalarına rağmen tam olarak ayakta değildir. Bu nedenle de akustik özellikleri antik dönemdeki tatmini sağlamasa da yine de şaşırtıcı derecede etkileyicidir.

Denizli şehrinin 18 km kuzeyinde bulunan Hierapolis tiyatrosu, büyük organizasyonlar açısından yakınlarda havalimanı bulunduğu için uygun olabilir ancak sahne binasının tamamen ayakta olmaması restorasyon gereksinimini ortaya çıkartmaktadır. Planlanacak bir organizasyon için gerekli güvenlik ve otopark koşullarının da sağlanması gerekmektedir.

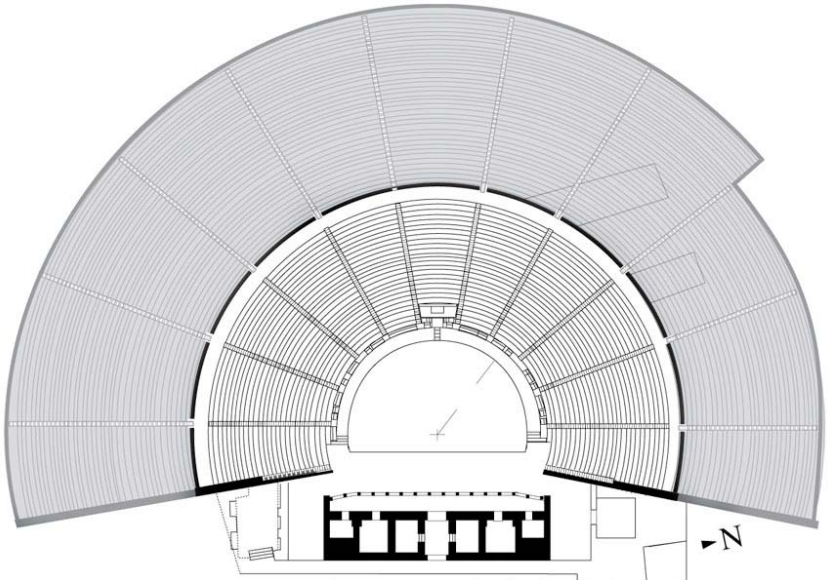
[4]http://www.whitman.edu/theatre/theatretour/hierapolis/introduction/hierapolis.intro2.htm10/02/06.

[5]http://www.whitman.edu/theatre/theatretour/hierapolis/introduction/hierapolis.intro2.htm10/02/06.

[6]http://www.whitman.edu/theatre/theatretour/hierapolis/introduction/hierapolis.intro2.htm10/02/06.

1.1.4. Afrodisias Tiyatrosu

Yer	:Denizli	
Tiyatro çeşidi	:Greko-Romen	
İnşa edildiği tarih	:M.Ö.300 (Erken Helenistik)	
Mimar	:Bilinmiyor	
Yenilenme tarihleri	:M.Ö 38, M.S. 40–68, M.S. 161–180 Roma	
Arşiv yerleri	:İzmir Arkeoloji Müzesi, İstanbul Arkeoloji Müzesi	
Kazılar	:1904 Paul Gaudin (Fransız),1905–1913 Fransızlar), 1937–39 Guilio Jacopi (İtalyan),1961-günümüz New York Üniversitesi ve Oxford Üniversitesi	
Boyutlar	:Orkestra	30x6 metre
	Sahne	36X11 metre
	Tiyatro	116X81 metre
Oturma kapasitesi	:10000 -15000	

21- Afrodisias tiyatrosu planı.

22- Afrodisias tiyatrosu genel görünüşü.

Afrodisias tiyatrosu Helenistik döneme uzanmaktadır ancak M.Ö. 38–28 yıllarında kapsamlı bir yenilenmeden geçtiği sanılmaktadır.

M.S. ikinci yüzyılda Marcus Aurelius (161–180) zamanında tiyatro yapısında daha fazla yenilenme yapılmış ve gladyatör yarışmaları için mekan uygun hale getirilmiştir. Orkestra alttan iki-üç sıranın kaldırılmasıyla ve etrafına ahşap ve demir trabzanlı yüksek duvarların çekilmesiyle, ön sıralarda oturanlar için güvenlik sağlanmıştır. Onur koltukları, aşağı cavea'da inşa edilmiş böylece dövüşü kazanan gladyatörlerin onurlandırılması için bir yol oluşturulmuştur[7].

Daha sonraları orkestra alçaltılıp su kanalı kazılmış ve dövüşler ve avlar için uygun hale getirilmiştir. Skene genişletilmiş ve cavea ile bağlantılı hale getirilmiş, koridorlar ve odalar düzenlenerek hayvanlara ve yer açılmıştır.

Proskenionun iki yanına küçük kiliselerin inşa edildiği Erken Bizans döneminde de tiyatro kullanılmaya devam etmiştir. Tiyatro daha sonraki yıllarda geçirdiği büyük bir depremle çökmüştür. Bizans döneminde kale olarak kullanılan mekanın üstüne daha sonraları evler yapılmıştır[8].

Afrodisias tiyatrosu, Roma döneminden olduğu kadar, Helenistik dönemden de kalan benzersiz eserlerin korunabildiği ender tiyatrolardan biridir.

Denizli, Geyre yakınlarında bulunan Afrodisias tiyatrosu, İzmir iline yaklaşık 200 km uzaklıktadır. Sağlam durumdaki oturma yerlerine rağmen sahne binasının restorasyona ihtiyacı bulunmaktadır. Yaklaşık 10000 kişilik kapasitesi olan tiyatronun orkestra bölümünün de bir takım düzenlemelere ihtiyacı vardır. İzmir şehrine olan uzaklığı bu antik tiyatroya bir dizi gösteri için gidip gelmeyi en yakındaki

---

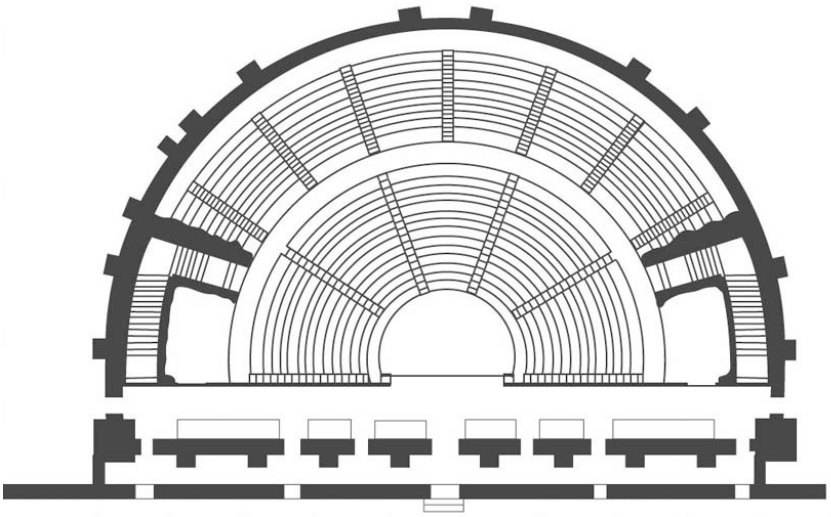
[7]http://www.whitman.edu/theatre/theatretour/aphrodisias/introduction/aphrodisias.intro2.htm,11.03.06.

[8]http://www.whitman.edu/theatre/theatretour/aphrodisias/introduction/aphrodisias.intro2.htm,11.03.06.

büyük şehir olarak temel alındığı için zorlaştırabilir. Çevre düzenlemesi ve güvenlik gibi etmenlerin de olası bir organizasyonda tekrar gözden geçirilmesi gerekmektedir.

1.1.5. Efes Odeion Tiyatrosu

Yer	:Aydın	
Tiyatro çeşidi	:Greko-Romen	
İnşa edildiği tarih	:M.S.150	
Mimar	:Bilinmiyor	
Yenilenme tarihleri	:1970 ve 1990 yıllarında Selçuk müzesi tarafından	
Arşiv yerleri	:Efes Müzesi, Avusturya Arkeoloji Enstitüsü, Britanya Müzesi	
Kazılar	:1869, 1895–1913, günümüze kadar Avusturya	
Boyutlar:	Orkestra	9X5 metre
	Sahne	30X4 metre
	Tiyatro	47X32 metre
Oturma Kapasitesi	:1500	

23- Efes Odeion tiyatrosu planı.

24- Efes Odeion tiyatrosu genel görünüşü.

Tiyatro, M.S. 150 yıllarında zengin bir bağışçı olan, Publius Vedius Antoninus ve eşi Flavia Papiane tarafından yaptırılmıştır. Bina hem Bouleuterion yani belediye meclis toplantıları mekanı hem de Odeion yani küçük konser salonu olarak kullanılmıştır. Yapının düzenlenme şekline bakıldığında her iki amaca da hizmet edebildiği görülür[9].

Yapının 1500 kişi kapasiteli küçük bir caveası bulunmaktadır. Çukurda bir yarım daire orkestra ve derin olmayan bir sahnesi vardır. Seyirciye tek diazoma ile ayrılmış, iki ayrı oturma grubu oluşturulmuş, bu oturma yerleri birbirlerinden geçiş kolaylığı sağlamak amacı ile 13 merdiven ile ayrılmıştır. Oturma yerlerinin arkasının kırmızı mermerden yapılmış bir duvar ile çevrildiği sanılmaktadır[10].

Bu tiyatro içinde bulunduğu muhteşem Efes antik kenti sınırlarında bulunduğu için güvenlik önlemleri zaten alınmış bir mekandadır. Bu nedenle büyük değil ancak küçük topluluklara hitap edebilecek tiyatro gösterileri ya da şiir dinletileri ya da oda orkestrası gösteri için daha uygun özelliğe sahiptir.

İzmir kentine yaklaşık 80 km uzaklıkta bulunan Selçuk'ta yer alan bu küçük tiyatro olası gösteriler için ulaşılması kolay bir mekandır. Ancak büyük organizasyonlar için oldukça az kapasitedeki oturma yerleri ile daha küçük kapsamlı izleyici sayısına göre yapılmış gösterilerde kullanılması daha uygun olacaktır. Güvenlik açısından incelendiğinde ise az sayıdaki seyirci kapasitesi göz önüne alındığında kontrolü kolay bir durumdadır. Tiyatronun restorasyonu diğer tiyatrolarda olduğu gibi mutlaka gözden geçirilmeli ve küçük ölçekli gösterilerde kullanılmak

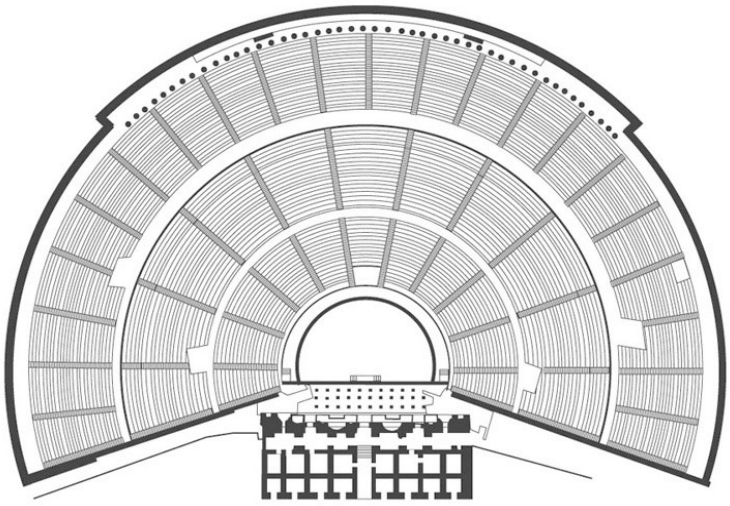
[9]http://www.whitman.edu/theatre/theatretour/ephesus/odeion/introduction/odeion.intro2.htm,13.03.06.

[10]http://www.whitman.edu/theatre/theatretour/ephesus/odeion/introduction/odeion.intro2.htm,13.03.06.

üzere yeniden değerlendirilmelidir. Ancak rahatlıkla söylenebilir ki bu küçük tiyatro uluslararası ölçekte bir opera bale gösteri programını karşılayamayacak ölçektedir.

1.1.6. Efes Tiyatrosu

Yer	:Aydın	
Tiyatro çeşidi	:Greko-Romen	
İnşa edildiği tarih	:M.Ö. 1.yy, Roma eklemeleri M.S. 40–117	
Yenilenme tarihleri	:1970 ve 1990 yıllarında Selçuk müzesi tarafından	
Arşiv yerleri	:Efes müzesi, Avusturya arkeoloji enstitüsü, Britanya müzesi	
Kazılar	:1869, 1895–1913, günümüze kadar Avusturya	
Boyutlar	:Orkestra	34X19 metre
	Sahne	40X25 metre
	Tiyatro	140X95 metre
Oturma kapasitesi	:25000	

2- Efes tiyatrosu planı.

26- Efes tiyatrosu genel görünüşü.

Tiyatronun içinde bulunduğu tarihi M.Ö. 5000lere kadar giden Efes antik kentindeki kalıntılar, Helenistik dönemin kent planlaması ve Roma yeniliklerinin izleri ile doludur.

Büyük tiyatro, dik yamaca dayanarak antik kentin merkezinde kurulmuştur. Tasarım, yerleştirme ve düşünce olarak inşası Helenistik kaynaklarına dayanabilir ancak, boyutları, yapının süslemeleriyle imparatorluk Roma'sına aittir. Tiyatro Helenistik dönemin sonunda inşa edilmiştir ancak belirgin bir şekilde değişimi, büyütülmesi Roma zamanında üç yüzyıl boyunca gerçekleşmiştir[11].

Efes Tiyatrosunun caveası yarım daireden daha fazladır. 25000 izleyici kapasitesine sahip olan caveanın dikleşen görüntüsü seyircilerin rahat görüşü açısından kolaylık sağlamaktadır. Depremler üst caveayı yok etmiştir. Su kanalları yarım daire şeklindeki orkestrayı çevrelemektedir.

Roma zamanında daha sonraları, orkestra, seyircileri sıklıkla düzenlenen ve popüler hale gelen, gladyatör yarışmaları ve sirk tarzı eğlence gösterilerinden gelebilecek zararlardan korumak için yüksek tapınak duvarlarıyla çevrilmiştir. 8. yüzyılda savunma amaçlı kullanılan tiyatro halen özel gösteriler için kullanılmaktadır.

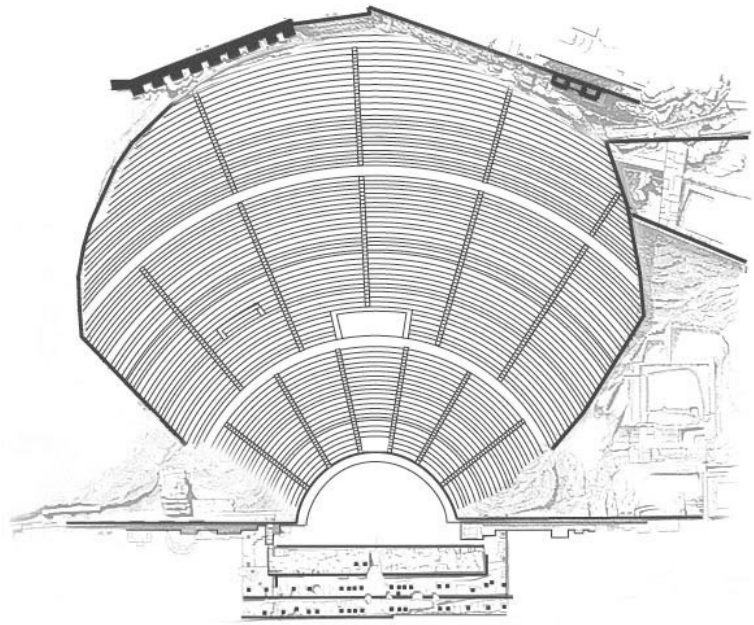
Efes Tiyatrosu İzmir şehrine olan 80 km'lik uzaklığı ve yolların bakımlı oluşu ile oldukça kolay ulaşım olanaklarına sahiptir. Bilindiği gibi Efes tiyatrosunda zaten 90'lı yılardan itibaren yoğun bir şekilde gösteriler düzenlenmektedir. İzmir kültür ve sanat vakfının da gösteri mekanlarından biri olarak kullandığı tiyatro ile ilgili sorun, yoğun gösterilerden sonra arkeologların oldukça yıpranmış olduğu konusundaki belgeli raporlarıdır. Bu nedenle Aspendos festivali ile karşılaştırıldığında korunma gerekleri çok daha ön plana çıkmaktadır. Efes tiyatrosu belirgin bir şekilde arkeologların koruması altındadır. Bunun dışındaki çevre düzenlemesi otopark imkanı, ulaşım ya da akustik gibi özellikleri ile bu tiyatroda uluslararası festival yapma olanakları uygundur. Özellikle yakında bulunan Selçuk belediyesi yerleşim bölgesi olarak yaz ya da kış aylarında yoğun turistik ziyaretlere sahne olmaktadır.

1.1.7. Bergama Tiyatrosu

Yer : İzmir

[11]http://www.whitman.edu/theatre/theatretour/ephesus/introduction/ephesus.intro2.htm,12.03.06.

Tiyatro çeşidi	:Greko-Romen	
İnşa edildiği tarih	:M.Ö. 3.yy, M.Ö. 187–159	
Yenilenme tarihleri	:Roma Dönemi M.Ö.197–159	
Arşiv yerleri	:Bergama Müzesi ve Alman Arkeoloji Enstitüsü	
Kazılar	:1878; 1900–1913, 1927–936; 1954 günümüz	
Boyutlar	:Orkestra	21X11 metre
	Sahne	45X9 metre
	Tiyatro	85X90 metre
Oturma kapasitesi	:10000	

27- Bergama tiyatrosu planı.

28- Bergama tiyatrosu genel görünüşü.

Bergama'nın kuzeyinde yer alan muhteşem Helenistik tiyatro, Antik kentin merkezini oluşturmaktadır.

Bergama tiyatrosunun 78 sıralı oturma yeri, 3 yatay oturma bölümüyle birbirinden ayrılmıştır. İki yatay yürüme yolu yani diazoma ile üst ve alt caveaları üç ayrı oturma grubu oluşturur. Helenistik tiyatroların bir özelliği olmasına rağmen, tiyatronun yapıldığı alanın fiziksel özelliklerinden ötürü, tiyatro yapısı yarım daireden daha geniş düzenlenememiştir. Tiyatronun genişlik bakımından olanaksızlığı yüzünden, orkestradan yüksekliği 37 metreye kadar uzamıştır. Bergama tiyatrosu bu özelliği ile antik dünyanın en dik tiyatrosu olma özelliğini taşımaktadır[12].

Bergama tiyatrosunun bir başka belirgin özelliği de daimi olarak yapılmış sahne binasıdır. Oyunların taşınabilir ahşap sahnelerde oynanmasının yerine, tiyatronun sahne binasının alt katının önüne sahne yapılarak gösteriler bu mekanda sergilenmiştir. Bu konudaki daha ileri bir varsayım ise kent liderlerinin seyircilerin, zevkle izledikleri manzarayı yok etmemek, korumak için de böyle bir yönteme başvurmuş olabilecekleri düşünülmüştür. Ayrıca her yıl tiyatroda düzenlenen Dionisos ve diğer dini festivaller için de bu panoramayı korumak istemiş olabilirler. Bu estetik kaygıların yanı sıra yerleşik bir sahne düzeninin olmamasının pratik bir nedeni de taş sahne binası ile orkestra arasında ve Dionisos tapınağına giden yolda yeterli alanın olmamasıdır.

Bu tiyatroda da diğer tiyatrolarda olduğu gibi Roma döneminde, hayvan ve gladyatör dövüşleri için orkestra ve sahne genişletilmiş, büyütülmüştür.

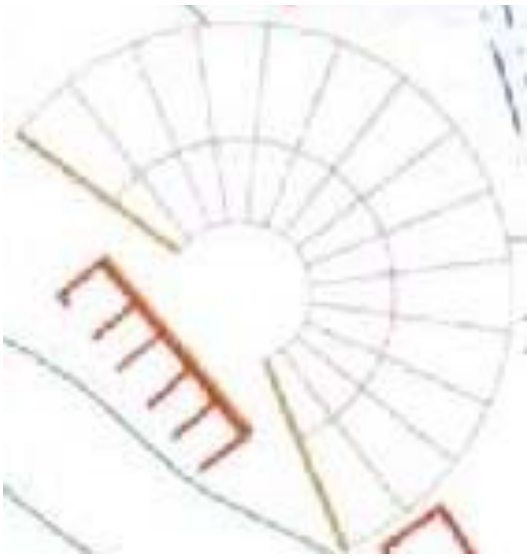
İzmir'in 100 km kadar kuzeyinde bulunan, 10000 kişilik Bergama tiyatrosu, çok dik bir yamaçta kurulan bu mekana ulaşımın zor olması nedeniyle diğer tüm kriterleri değerlendirmeden önce rahatlıkla denebilir ki olumsuz koşullardadır. Yerel festivallerde kullanılan tiyatronun uluslararası bir organizasyon için özellikle güvenlik ve ulaşım nedeniyle olanakları çok uygun görünmemektedir. Akustik özelliklerini kısaca değerlendirildiğinde yine yüzyıllar boyunca kendi başına terkedilmiş bir tiyatronun sadece üzerinde biten otları temizleyerek onca taşı eksik olmasına rağmen ne kadar iyi bir akustiğe sahip olduğunu görmek hayranlık uyandırıcıdır. Ancak günümüz koşulları düşünüldüğünde modern gösteriler için kullanılması, sağlam bir bütçe ve sponsor olanakları ile mümkün görünmektedir. Restorasyon

[12]http://www.whitman.edu/theatre/theatretour/pergamon/introduction/pergamon.intro2.htm,14.03.06

koşulları bakımından mutlaka değerlendirilmesi gereken tiyatro, çok dik olması nedeniyle, kalabalık grupların güvenlik ve kontrolü bakımından sorun yaratabilir.

1.1.8. Metropolis Tiyatrosu

Yer	:İzmir	
Tiyatro Çeşidi	:Greko-Romen	
İnşa Edildiği Tarih	:M.Ö II. yüzyıl	
Yenilenme Tarihleri	:Roma Dönemi	
Arşiv Lokasyonları	:İzmir Arkeoloji Müzesi	
Kazılar	:Dokuz Eylül Ünv. Arkeoloji bölümü	
Boyutlar	:Orkestra	18X15 metre
	Sahne	24X8 metre
	Tiyatro	70X50 metre
Oturma Kapasitesi	:3600	

29-Metropolis tiyatrosu plan.

30- Metropolis tiyatrosu genel görünüşü.

Metropolis, İzmir ili Torbalı ilçesine 12 km uzaklıktaki Yeniköy ile Özbey köyleri arasında bir tepe üzerine kurulmuştur. Metropolis İonia bölgesinin antik bir kentidir.

M.Ö. 3. yüzyılda kurulan kent, M.Ö.150 yıllarında büyük gelişim göstermiş, Roma ve Bizans dönemlerinde önemini korumuş, Türklerin Anadolu'ya yerleşmelerinden kısa bir süre sonra da terkedilmiştir.

Smyrna ile Ephesos arasındaki antik yol üzerinde kurulan kentte ticaretin geliştiği, hatta Hegesias isimli bir bankerin varlığı yazıtlardan öğrenilmektedir. Metropolisli zengin yurttaşlar, kentlerinin güzelliği için cömert davranmışlar; stoa, tiyatro gibi anıtsal yapıların yapımına parasal katkıda bulunmuşlardır.

Metropolis, Ana Tanrıça Kenti anlamına gelir. Meter Gallesia isimli Ana Tanrıça'nın tapınağının bulunduğu kutsal mağara, kentin beş kilometre kadar kuzeyinde Uyuzdere mevkiinde yer almaktadır. Mağara içinde yapılan kazılarda, çok sayıda pişmiş toprak Ana Tanrıça heykelciği, aşık kemikleri, kandiller ve çanak çömlek parçaları bulunmuştur. Aşık kemikleri bu mağaranın aynı zamanda bilicilik ve falcılıkta da kullanıldığını işaret etmektedir.

Anadolu'da taştan yapılmış tiyatroların en erken örneklerinden (M.Ö. 2. yüzyıl) biri olan Metropolis Tiyatrosu kentin güneydoğusunda, bir yamaç üzerindedir. Yaklaşık 3 bin 600 seyirci kapasitesine sahip tiyatronun oturma yerleri bir diazoma ile iki parçaya ayrılır.

Metropolis tiyatrosu, Vitruvius tarafından belirlenen tiyatro mimarisi standardına uygun özellikler göstermektedir. Büyük çoğunluğu Geç Helenistik devre ait tiyatronun, sahne binasında Roma devri etkileri de görülmektedir. Aynı şekilde orkestra düzlemi de, Roma döneminde mermer döşeme ile kaplanmıştır. Tiyatronun alt bölümü erozyon nedeniyle, yoğun bir toprak örtüsü altında kaldığından, iyi korunmuş durumdadır. Bizans döneminde ise tiyatronun üzerine çiftlik yapıları ve konutlar inşa edilmiştir. Ayrıca yakındaki bir cam atölyesinin atıkları için sahne binası kullanılır[13].

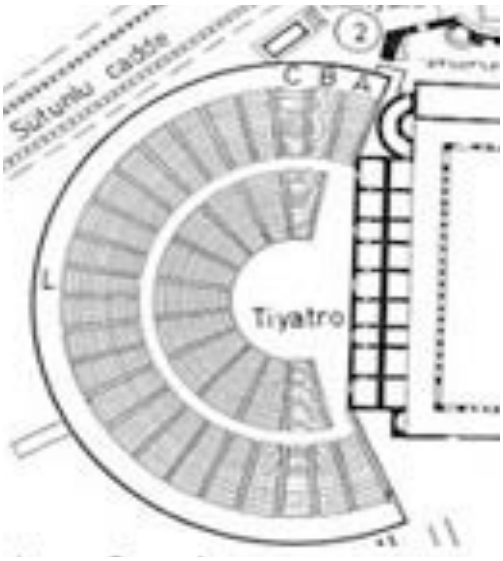
İzmir'e sadece 60 km uzaklıkta bulunan Metropolis tiyatrosu, Dokuz Eylül Üniversitesi Arkeoloji bölümü öğretim görevlileri ve öğrencilerinden oluşan grup tarafından ortaya çıkarılmıştır. Gerçekte çok daha fazla gösteri ve etkinlik için kullanılabilecek iken bir türlü gerekli girişim ve organizasyonların gerçekleştirilemediği Metropolis tiyatrosunun yakın gelecekte daha fazla etkinlikte kullanılması gerekmektedir. Ulaşım bakımından son derece kolay olan tiyatronun caveası tümüyle olmasa da olan kısmı restorasyon geçirmiş, sağlam bir biçimde ortadadır. Sahne binası küçük etkinlikler için kullanılabilecek olan tiyatro, portatif bir sahne ile başka etkinlikler için de düzenlenebilir. Bu tiyatronun dezavantajı, oturma yerlerinin maksimum alabileceği izleyici sayısının sadece 3600 olmasıdır. Uluslararası opera ve bale festivali organizasyonu için yeterli olamayacağı düşünülen bu tiyatro bunun dışında yerel organizasyon ya da daha az kapsamlı başka etkinlikler için kullanılmalıdır.

1.1.9. Side Tiyatrosu

Yer	:Antalya
Tiyatro Çeşidi	: Roma
İnşa Edildiği Tarih	:M.S. II. yüzyıl
Yenilenme Tarihleri	:Roma Dönemi

[13] http://www.kenthaber.com/Arsiv/AntikSehirler/IZMIR/Torbali/AntikSehir_211.aspx, 31.10.06.

Arşiv Lokasyonları	:Side Müzesi		
Kazılar	:-		
Boyutlar	:Orkestra	-X-	metre
	Sahne	20X-	metre
	Tiyatro	-X-	metre
Oturma Kapasitesi	:15000		

31- Side tiyatrosu planı ve çevresi.

32- Side tiyatrosu genel görünüş.

Side'nin 15000 izleyici alabilen Roma eseri olan tiyatrosunun bölgedeki diğer antik tiyatrolardan farkı, oturma yerlerinin eğimli bir arazi üzerine kurulmamış olmasıdır. Tiyatro iki katlı ve 20 m. yükseklikte kemerli bir yapı üzerine oturtulmuştur.

Orkestra ve sahne kısımları yıkıntı halindedir. Tiyatronun altında yağmur sularının aktığı kanallar vardır.

Üç katlı olan sahne binası, Aspendos tiyatrosu ile benzerlikler gösterir. Sahne binasının toplam 21,3 metreye ulaşan yüksekliği, caveanın yüksekliğine hemen hemen eşittir. 3,5 metreyi geçmeyecek şekilde oldukça alçak tutulan en alt kat, sahne işlevli proskenionu meydana getirmek üzere 6.10 metre ileriye taşar. Bunun üzerinde sahnenin arka planı biçimlenmiş, sütunlar, heykeller, nişler ve frizlerle süslü fasadın iki katı yükselmiştir[14].

2. yüzyıla tarihlenen tiyatro tonozlu temeller üzerine oturtulmuştur. Bu biçimdeki inşa sistemiyle Doğu Akdeniz'deki tek örnektir. Sahne arkasındaki yer alan agora ile birlikte oturma yerinin yerleştirildiği tonuzlu ve iki katlı yapının Side'nin kuzey-güney yönlü caddesine dayanması, halkın rahatlıkla ve kısa zamanda yapıya girip çıkmasını sağlamıştı. Ancak oturma yerinin yarım daireyi aşan şekli Helenistik geleneğe uygundur. Sahne binası üç katlı ve oturma yeri ile aynı yükseklikte olmalıydı. Sahne binasının ön yüzü sütunlar, heykeller ve nişler ile zengin bir biçimde süslenmiştir. Proskenionun arkasında, skenenin alt bölümü mitolojik olayları tasvir eden kabartmalarla bezelidir. Paradoslar tonozlarla kapatılmıştır ve oturma yeri çapraz şekildedir. Oturma yeri her iki ucundaki iki küçük şapel ile oturma yeri sıralarında rahiplerin oturacağı yerler yazıtlarla gösterilmiştir ki bu da tiyatronun 5.-6. yüzyıllarda kilise olarak kullanıldığı göstermektedir.

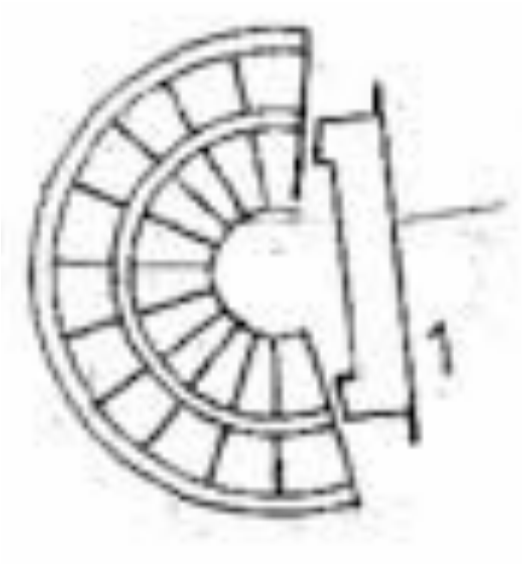
Antalya'ya yaklaşık 75 km uzaklıkta bulunan Side tiyatrosu, gerek yaz aylarında gerekse kış aylarında hareketli ve yaşayan bir çevreye sahiptir. Side tiyatrosunda "uluslararası Side kültür ve sanat festivali" adı altında son 7 yıldır bir etkinlik yapılmaktadır. Bu uluslararası festival dışında da çeşitli organizasyonlar için kullanımda olan Side antik tiyatrosu zaten hem arkeologların gerek restorasyon gerekse koruma amaçlı üzerinde çalıştıkları bir yapı hem de pratik olarak gösteriler için kullanımda olan bir antik mekandır. Ancak sahne binasının yıkıntı halinde olması nedeniyle yine de bu antik tiyatronun Aspendos gibi bir etkinliğe sahip olması restorasyon bitmeden söz konusu olamaz çünkü Side tiyatrosunun zaten yaz ve kış aylarında yaşayan bir kasabanın içinde yer alması gibi başka güzel avantajlarının olmasının yanında Aspendos tiyatrosundaki tek başına olmasına rağmen verdiği

[14]George E. BEAN, **Eskiçağda Güney Kıyılar**, Arion Yayınevi, İstanbul, 1999 s.76.

ihtişamı veremediği açıktır. Cavea alanının uygunluğu, , sahne binası yerine kurulan portatif modern sahne ile akustik bakımdan modern gösteriler için yeterli olan tiyatroya ulaşım da zaten aktif bir turizm yöresi olması bakımından kolaydır. Güvenlik ve otopark gibi çözülmesi gereken sorunlar da zaten uluslararası bir festivali belediye olarak yüklenmiş bulunan Side belediyesi tarafınca halledilmiş görünmektedir. Bu tarihi mekanda yapılacak her türlü sahne düzenlemesi portatif olarak düşünülmelidir. Çünkü Side'nin neredeyse her taşının altında başka bir uygarlığa ait bir veri bulunmaktadır.

1.1.10. Perge Tiyatrosu

Yer	:Antalya	
Tiyatro Çeşidi	:Roma	
İnşa Edildiği Tarih	:M.S. 170–211	
Yenilenme Tarihleri	:M.S. 450–475 Geç Roma	
Arşiv Lokasyonları	: Antalya Müzesi	
Kazılar	:1985–1993 Türk bilim heyetleri arkeologları	
Boyutlar	:Orkestra	….X…. metre
	Sahne	20X - metre
	Tiyatro	…X….metre
Oturma Kapasitesi	:15000	

3- Perge tiyatrosu planı.

34- Perge tiyatrosu genel görünüş.

Perge Tiyatrosu kazıları, 1985–1993 yılları arasında Türk bilim heyetleri tarafından gerçekleştirilmiştir.

Perge Tiyatrosu'nda iki esas yapı evresi saptanmıştır. Mimari yapının ve bezemelerin durumuna göre sahne binasının, önce iki katlı olarak tasarlandığı, daha sonra üçüncü katın eklendiği; bu sırada "proskenion"un da yeniden ele alındığı tespit edilmiştir.

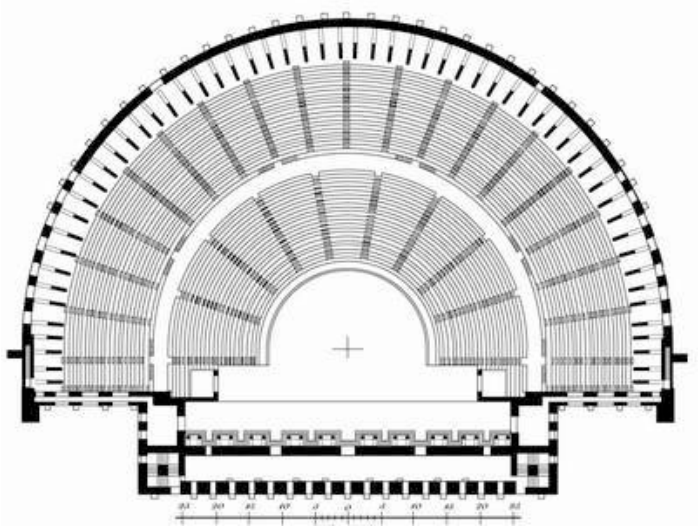
Perge Tiyatrosu'ndaki yapım ve onarım evreleri, yapıyla ilgili herhangi bir yazılı kaynak olmadığından, Anadolu'da kesin tarihlendirilmiş yapı, lahit ve kabartmaların stil özellikleriyle kıyaslanarak belgelenmiştir.

Perge tiyatrosunda Roma ve Grek mimari özellikleri bir arada görülmektedir. Tonozlarla taşınan diazoma, oturma yeri üst kesimini çeviren sütunlu galeri ve yüksek sahne binası Roma mimari özellikleri gösterir. Buna karşın bir yamaç üzerine inşa edilmiş olması, üstü açık paradoslar ve at nalı biçimli oturma yeri ve orkestra ise Yunan özelliğidir. Yaklaşık 15.000 kişi kapasiteli olan tiyatroya diazomanın iki yanında bulunan kapılar ve paradoslardan geçilerek girilebilmekteydi. 2. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilmiş olan sahne iki katlıydı ve oldukça zengin biçimde bezeliydi. Gladyatör ve vahşi hayvan dövüşleri yapılıyor olması nedeniyle oturma yeri en alt sırasına orkestrayı çevreleyen korkuluklar eklenmiştir.

Antalya'nın 18 km doğusunda bulunan Perge tiyatrosu, kazı çalışmaları sırasında yaşanan şanssızlıklar sonucu halen yoğun koruma altındadır. Bu nedenle tiyatro turistik ziyaret için bile henüz hazır değildir. Ancak 15000 izleyici kapasiteli bu tiyatro eğer iyi bir restorasyon çalışmasından geçer ve yapısına zarar vermeyeceği kesin olarak belirlenen gösteriler için kapılarını izleyicilere açarsa, Antalya'ya çok yakın bu kadar büyük bir antik tiyatro çok fazla gelir ve prestiji aynı anda getirebilir. Antalya kentine çok yakın olmasının avantajlarını diğer tüm tiyatrolardan daha avantajlı konuma getirmesinin yanında yapının oldukça yıpranmış görüntüsü arkeologları korkutmaktadır. Ancak iyi bir restorasyon çalışmasının ardından burada güvenlik ve organizasyon sağlanarak belki opera ve bale festivali değil ama antik tiyatrolar festivali düzenlenebilir.

1.1.11. Aspendos Tiyatrosu

Yer	:Antalya	
Tiyatro Çeşidi	:Roma	
İnşa Edildiği Tarih	: M.Ö.161–180 Roma Dönemi	
Mimar	: Thedoros'un oğlu Zenon	
Yenilenme Tarihleri	: Selçuklu Dönemi 1200'ler	
Boyutlar	: Cavea	: 99X73 metre
	Orkestra	:24X20 metre
	Sahne	:49,5X7 metre
Oturma Kapasitesi	:15000- 20000	

35- Aspendos Tiyatrosu Planı.

36- Aspendos genel görünüş.

37- Aspendos dış görünüş.

Aspendos tiyatrosu bu bölümde adı geçen tüm antik tiyatroların yanında, uluslararası bir gösteri için en uygun koşullara sahip tiyatro olarak öne çıkmaktadır. Ayrıntılı mimari bilgileri bir sonraki başlıkta incelenecek olan tiyatronun sahne binası ile seyirci oturma yeri mükemmel uyumlu birleşimi ilk bakışta fark edilebilir. Bu yapısal özelliği ile tiyatro adeta dış dünyadan ayrılmış, kendi içinde mimari çerçeveli kapalı bir mekandır. Küçük bir bölümü yamaca dayanmış olan Aspendos tiyatrosunun üst kesimi tonozlu galeri üzerine inşa edilmiştir ve oturma yeri at nalı biçimlidir. Tiyatronun var olan biçimi Helenistik geleneğe bağlılık ya da mimari zorunluluk olarak ortaya çıkmış olabilir. Paradoslar paraleldir ve tonozludur, bunların üzerinde localar yer alır.

Sahne, sahne binası ve proskene yapılarından oluşmaktadır ve iki katlıdır. Sahne binasının proskeneye açılan 5 kapısı vardır. Sahne binasının yüzeyi günümüze ulaşmayan zengin bir sütun mimarisi ile bezenmiştir, sütunlar dönüşümlü

olarak yuvarlak ve üçgen alınlıklar taşır. Sahne dış duvarı iç düzenleme ile uyumludur. Dış duvarın en üst sırasındaki 17 pencere, oturma yeri kemerli bölüme karşılık gelmektedir. Dış yüzdeki basit bir silme ile yapının iki katlılığı vurgulanmıştır.

M. Aurelius (M.S. 161–180) döneminde mimar Theodoros'un oğlu Zenon tarafından tasarlanan bu muhteşem tiyatro, ulaşım bakımından Antalya kent merkezine 45 km uzaklıkta bulunmaktadır. Tiyatronun antik şehrin neredeyse dışında yer alan mimarisi nedeniyle, bu tiyatroya gelen izleyiciler neredeyse diğer hiçbir antik yapıyı görmeden buradan ayrılabilirler, çünkü diğer yapılar yamacın diğer yüzünde ve yamaç üstünde yer almaktadır. Önündeki kocaman park alanının gösteri öncesi ve sonrasındaki otopark lavabo ve tuvalet gibi ihtiyaçları karşılamak hatta küçük çaplı sergi ve kokteyller için ideal düz zemin yapısı yapıya bu gözle bakan tasarımcılar için olanaklar sunmaktadır.

Akustik bakımdan yapının sahne binasındaki sütunların yerinde olmayışı ve çatısının da ahşap olması nedeniyle günümüze kadar gelmemesine rağmen halen daha muhteşem akustik yapısı ile dünya çapında ünlüdür. Aspendos tiyatrosunun modern gösterilere yanıt verecek kusursuz bir akustiğe sahip olmadığı ancak yine de şu hali ile bile olumlu sonuçlar verdiği söylenebilir. Aspendos tiyatrosunun akustik değerlendirilmesi yapılmış buna göre alınan sonuçların memnuniyet verici olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

> Mevcut durumu ile dahi pek çok parametre için olumlu sonuçlar verdiği ve oturma alanının büyük bir alan için oldukça iyi akustik sonuçlar sağladığıdır. Bundan daha önemli bir nokta da kuramsal olarak kapalı hacimlerdeki akustik koşulları değerlendirmek amacıyla tasarlanmış akustik parametrelerde, üzeri açık bir yapı olmasına rağmen Aspendos tiyatrosunun tutarlı değerler sağlaması, başka bir deyişle, kuramsal bir "hacim" gibi teki vermesidir[15].

Antik dönemde kullanılan bazı basit akustiğe yardımcı önlem ya da eklemelerle ve sahne binasının girintili çıkıntılı sütun yapılarının da iyi bir restorasyon çalışması ile yerine konarak daha da mükemmele yaklaştırılabilecek Aspendos tiyatrosunun bugünkü özelliklerine katkıda bulunmalıdır.

Aspendos tiyatrosunun yakınında bulunan köy nedeniyle elektrik ve su olanağı zaten vardır. Gösteriler sırasında kullanılmak üzere jeneratörleri sağlayabilecek güç kaynağı da bulunmaktadır. Sahne binasının tümüyle ayakta

---

[15] Hakan DİLMEN, **Aspendos Tiyatrosunun Mimari ve Akustik Özellikleri**, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı:Prof.Dr. Zerhan Karabiber, İstanbul, 2004 s.77.

olması nedeniyle ziyaretçilerin olduğu kadar bilim adamları ve arkeologların da hayranlığını çeken tiyatro, sahne binasındaki sütunlar ve süslemeleri dışında dışarıdan bakıldığında son derece sağlam yapısıyla ilgi çekmektedir. Cavea'da bulunan pek çok kırık taşlar nedeniyle zarar görmüş olan oturma yerlerinin acil restorasyon ihtiyacına rağmen hala yoğun bir şekilde kullanılabilen bu tiyatro, en sağlam tiyatro görüntüsüne ve reklamlarına rağmen gösterilerdeki yapı korumacılığı maksimum düzeye çıkartılarak acilen restorasyon çalışmasından geçirilmelidir.

Tüm bu bilgiler ışığında bu çalışmanın özellikle Aspendos tiyatrosunda odaklanmasının nedenleri bir takım kriterler gözetilerek alınmıştır. Öncelikle Aspendos tiyatrosu, döneminin tipik özelliklerini taşımaktadır ayrıca uluslararası platformda ekiplerin çalışabilmesi için uygun olanaklara sahip bulunmaktadır. Tiyatro tüm engellemelere rağmen ciddi bir arkeolog bakış açısıyla korunma altına alınacaktır. Tiyatro ile ilgili bilgi ve belge bulunmaktadır. Tiyatro geniş kalabalıkları karşılayabilecek kapasiteye sahiptir. Özellikle ulaşım ve çevrede konaklama açısından olanaklara sahiptir. Tiyatro halen kullanımda olduğu için daha iyi ve korumacı bir bakış açısıyla sunulacak öneriler geçmişteki örnekler gösterilerek sunulacaktır.

1.2. ASPENDOS TİYATROSU

1.2.1. Aspendos Tarihi

Antalya kent merkezine 45 km uzaklıkta Köprüçay (Antik adıyla *Eurymedon*) Nehri'nin yanında yer alan Aspendos, söylenceye göre kahin Mopsos'un öncülüğünde Argos kolonisi tarafından kurulmuştur. M.Ö. 5. ve 4. yüzyıl paraları üzerinde kentin adı *Estvediye* olarak geçer. Bu kent adı, Adana yakınlarında Karatepe'de bulunmuş olan ve M.Ö. 8. yüzyıl tarihiyle Hitit hiyeroglif yazıtlarında *Asitawadia* ya da *Asitawada* olarak bahsedilen kralın adından alınmıştır.

Şehrin Truva Savaşı'ndan sonra Pamphylia'ya gelen Argos kolonicileri tarafından kurulduğu söylenir. Aspendos eski çağlarda politik bir güç olarak önemli rol oynamamıştır.

Aspendos, M.Ö. 5. yüzyılın başlarında Side dışında gümüş para basan tek kenttir. Aspendos'un yaklaşık 1 km doğusundan akan Köprüçay Irmağı'nın o zamanlar kente kadar ulaşıma elverişli olması nedeniyle Pers donanması M.Ö. 468'de Eurymedon Savaşından önce Aspendos'ta demir atmıştır.

M.Ö. 333'de Büyük İskender kenti işgal eder. İskender'in gelişiyle, Aspendos'ta da yeni bir çağ açılmıştır. Helenistik dönem'de, Side gibi Aspendos da varlıklı bir yerleşme yeridir. M.Ö. 190 yılındaki Sipylum Savaşı'ndan sonra Aspendos, Roma ile iyi ilişkiler kurmuştur. Büyük İskender'in ölümünden M.Ö. 133'e kadar Bergama Krallığı'nın eline geçmiştir. III. Attalos'un ölümü üzerine, Asia Eyaleti'ne dahil edilmiştir ve Roma egemenliği altında zenginliğini sürdürmüştür. Günümüzdeki kalıntılar o döneme aittir. Kent Roma egemenliği altında zengin bir yerleşim yeri olarak varlığını sürdürmüştür.

> Aspendos M.S. 1. yüzyılda Pamphylia'nın üçüncü büyük kenti sayılmıştır. M.S. 3. yüzyılda imparator'un "Neokoros"u yani tapınak bekçisi olmuştur[16].

Tapınak bekçisi olmanın anlamı, Aspendos şehrinin imparator kültü için bir tapınak inşa etme yetkisini elde etmiş olmasıdır.

---

[16] George E. BEAN, **Eskiçağda Güney Kıyılar**, çev. İnci Delemen-Sedef Çokay, Arıon Yayınevi, İstanbul, 1999, s.52.

Aspendos'un Roma Dönemi öncesine ilişkin izler taşıdığı, bugüne değin henüz kapsamlı bir araştırma yapılmadığı için bulunmamaktadır.

> Aspendos diğer Pamphylia şehirleri gibi en parlak dönemine M.S. ikinci ve üçüncü yüzyıllarda ulaşmıştır. Bugün hala bu bölgede görülebilen anıtsal mimarinin büyük bölümü bu altın çağda yapılmıştır. Şehir kıyıda olmasa da, Eurymedon (Köprüçay) Nehri'nin kenarında bulunması gemilerin şehre ulaşımını mümkün kılmıştır. Bu ulaşım imkanı, Aspendos'un arkasında yer alan verimli ova ve sık ormanla örtülü dağlarla birlikte şehrin gelişiminde belirleyici faktörler olmuştur[17].

Roma imparatorluk döneminde önemli sayılan ticaret merkezlerinden biri olan Aspendos kentinde, çeşitli ticaret biçimleri olduğu saptanmıştır.

> Şehirde dokunan altın ve gümüş işlemeli duvar halıları, limon ağacından yapılmış mobilyalar ve heykelcikler, yakındaki Kapria Gölü'nden elde edilen tuz, şarap ve özellikle Aspendos'un meşhur atları, Aspendosluların ihraç ettikleri ürünler arasında en başta gelenlerdir. Üzüm yetiştirmekle ve şarap tüccarlığı ile tanınmış olsalar da dini törenlerinde tanrılarına şarap sunmayan Aspendoslular, bunun sebebini "Eğer şarap yalnızca tanrılara ait olsaydı, kuşlar üzümleri yemeye cesaret edemezlerdi" diyerek açıklamışlardır[18].

Aspendos diğer Pamphylia şehirleri gibi en parlak dönemine M.S. 2.-3. yüzyıllarda ulaşmış ve yapıların büyük bölümü bu çağda yapılmıştır. 13. yüzyılın başından itibaren, Aspendos, Selçuklu Türklerinin yerleşimlerinin izlerini taşımaya başlar. Özellikle I. Alaeddin Keykubat'ın hükümdarlığı sırasında tiyatro, Selçuklu tarzında zarif çinilerle süslenmiş ve saray olarak kullanılmıştır. 13. yüzyılda Selçuklular, yapıyı kervansaray olarak kullanmış ve tipik Selçuklu mimarisi tarzında bir kemerle yapının kuzey tarafını sağlamlaştırmışlardır. Aspendos tiyatrosu'nun, dünyanın en iyi korunmuş antik tiyatrosu olmasında Selçuklular'ın büyük katkısı vardır.

Yukarıdaki Aspendos şehri ve tiyatrosu hakkındaki bilgilerden sonra Aspendos tiyatrosunun mimari özelliklerine geçmeden önce aşağıda Aspendos şehri ve tiyatrosu hakkında bir zaman çizelgesi oluşturulmuştur.

---

[17] http://kvmgm.kultur.gov.tr, 13.04.2007

[18] http://kvmgm.kultur.gov.tr, 13.04.2007

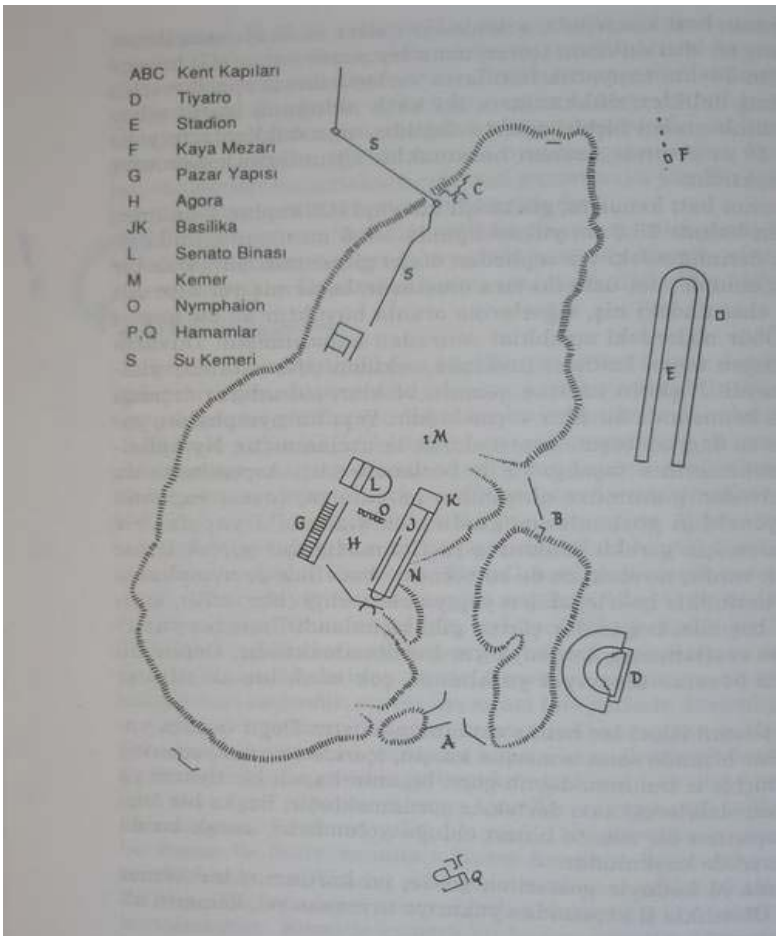
Aspendos şehri ve Tiyatrosu zaman çizelgesi

M.Ö.546	Aspendos (Estvediye) Pers egemenliğinde
M.Ö.500	M.Ö. 4 ve 5. yüzyıllarda darphanede bastırılan paralarda şehrin adı Estvediye olarak saptanır.
M.Ö.480	Estvediye (Aspendos) Delos Birliği korumasında
M.Ö.469	Persliler bozguna uğrar.
M.Ö.411	Persliler geri gelirler ve kent Pers üssü olarak kullanılır.
M.Ö.404	Sparta Atina İmparatorluğunu dolayısıyla Aspendos'u da kontrolüne alır.
M.Ö.386	Persliler Aspendos'u Sparta'nın elinden alırlar.
M.Ö.334	Büyük İskender Perslileri bozguna uğratır; Aspendos Pers hükmünden kurtulur.
M.Ö.334 – 133	Aspendos Büyük İskender'in ölümünden sonra el değiştirir ve nihayet Bergama Krallığına geçer ve M.Ö. 133 e kadar kuşatılmış olarak kalır.
M.Ö.133	Aspendos Roma egemenliğine girer.
M.S.161–180	Aspendos Tiyatrosu inşası başlar; 2. ve 3. yüzyıllarda Roma egemenliğindeyken en büyük işler biter.
M.S. 200	Aspendos Tiyatrosu Orkestrası, gladyatör oyunlarına izin verildikten sonra seyirci ile orkestra arasına parapet yani korkuluk duvarı inşa edilerek yenilenir.
M.S. 1200	Aspendos Selçuklular egemenliğinde; tiyatro restore edilir; tüm kuzey kanadı tuğlalar ile sağlamlaştırılır ve saray olarak kullanılmak üzere süslenir.
M.S.1400	Osmanlı hakimiyeti gelince kent terk edilir.
M.S. 1871	Aspendos Tiyatrosu harabeleri Kont Lanckoronski tarafından keşfedilir; Roma öncesi Aspendos henüz keşfedilmemiştir.

1.2.2. Mimari Özellikler

Anadolu hiç kuşkusuz bir tarih, kültür ve bunlara bağlı olarak turizm cennetidir. Pek çok eski uygarlığın beşiği olan Anadolu, güney ve batısında eski Yunan ve Roma uygarlıklarının çeşitli yapılarını da barındırmaktadır. Tiyatrolar, bu uygarlıkların günümüze kadar gelebilmiş kentlerinin en görkemli yapılarındandır.

Kültür varlıkları açısından çok zengin olan Anadolu'da 50 kadar büyük, küçük tiyatronun kazıları yapılmış ya da yapılmakta olup, bu tiyatrolar toprak yüzeyine çıkartılmıştır. Aspendos Tiyatrosu yalnızca Anadolu'nun değil, tüm Avrupa ve Kuzey Afrika Roma tiyatroları içinde en iyi korunmuş durumda olanıdır. Aspendos kenti Pamphylia'da, tiyatro ise akropolisin güneyinde yer almaktadır.

38- Antik Aspendos şehir planı [19].

[19] George E. BEAN, **Eskiçağda Güney Kıyılar**,çev. İnci Delemen-Sedef Çokay, Arıon Yayınevi, İstanbul, 1999, s.58.

Kente gelen yolun sonunda, M.S. 2. yüzyılda inşa edilen, en görkemli ve en eksiksiz Roma tiyatrosu örneği ile karşılaşılır. Aspendos tiyatrosu, şehir akropolü'nün bulunduğu tepelerden küçüğünün doğu yamacında, ovadan yaklaşık olarak 26 metre yükseklikte inşa edilmiştir. Bu tiyatronun maksimum kapasitesi 15.000 kişidir. *Auditorium*u (seyirci oturma alanı) oldukça dik eğimli bir yamaca oturmuştur. Bu eğim nedeniyle de görsel ve akustik özellikleri açısından diğer tiyatrolardan daha üstündür.

Sahne binasının güney duvarındaki bir konsol üzerinde görülen kitabede, binanın mimarı olarak Aspendos'lu Theodoros'un oğlu Zenon zikredilmektedir.

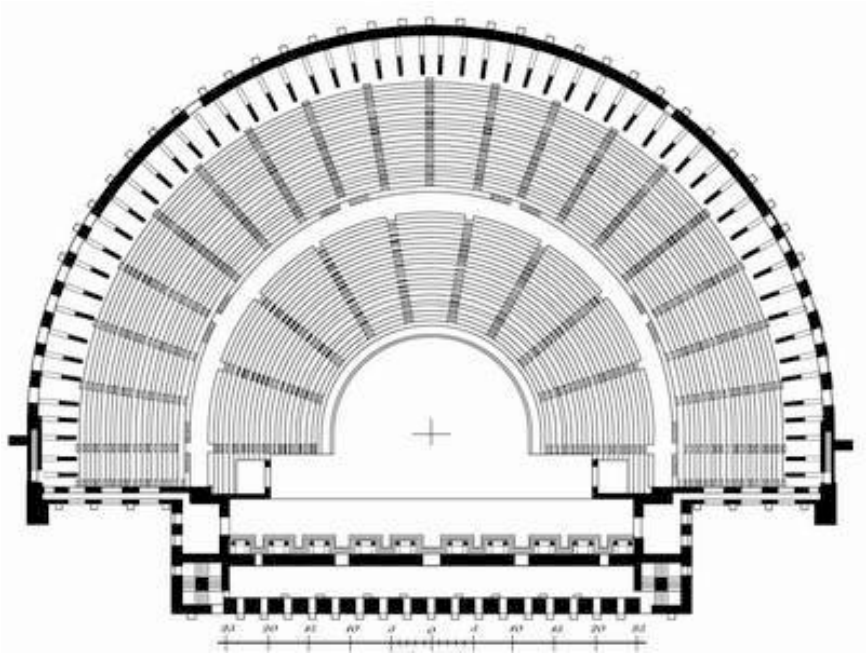
> Marcus Aurelius (M.S. 161–180) zamanında Mimar Zenon tarafından tasarlanan tiyatro, tanrılara ve kraliyet ailesine adanmıştır.[20]

Sahnenin her iki yanında, kuzey ve güney kapılarının üzerinde yer alan Latince ve Grekçe kitabelerde, *"gerek tiyatro gerekse skene binasının bütün masraflarını, A. Curtius Crispinus'un vasiyeti uyarınca, A. Curtius Crispinus Arruntianus ile A. Curtius Auspicatus Titinnianus karşılamışlar ve yerel tanrılarla imparator ailesine ithaf etmişlerdir"*[21]. Sahne duvarının üst sütun dizisinin kaidesinde kısa kitabede de yukarıdaki bilgiler doğrulanmaktadır.

---

[20] Margarete BIEBER, **The History Of Greek and Roman Theater**, çev. Gülay Taş, Princeton University Pres, New Jersey, 1961, s.208.

[21] K.G. von LANCKORONSKİ, **Pamphylia ve Pisidia Kentleri**,1.Cilt, çev.Selma B. Gün AKMED yayınları,İstanbul, 2005, s.91.

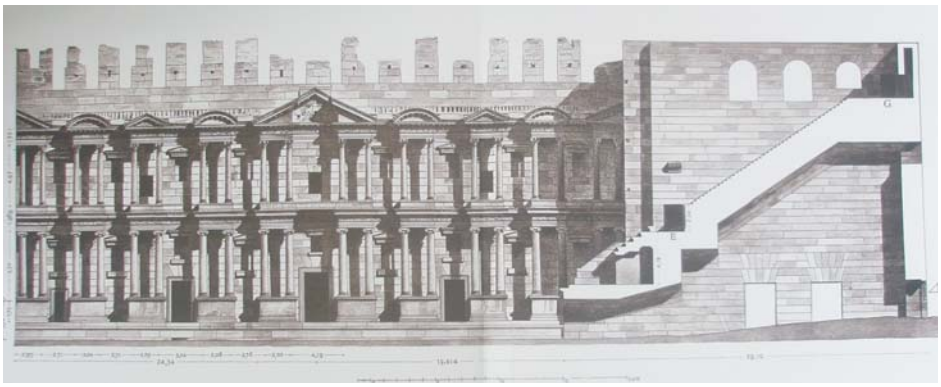

39- Aspendos tiyatrosu 1/25 ölçek plan çizimi.

Cavea: genişlik- 99X73 metre

Orkestra: genişlik -24X20 metre

Sahne : genişlik- 49,5X7 metre

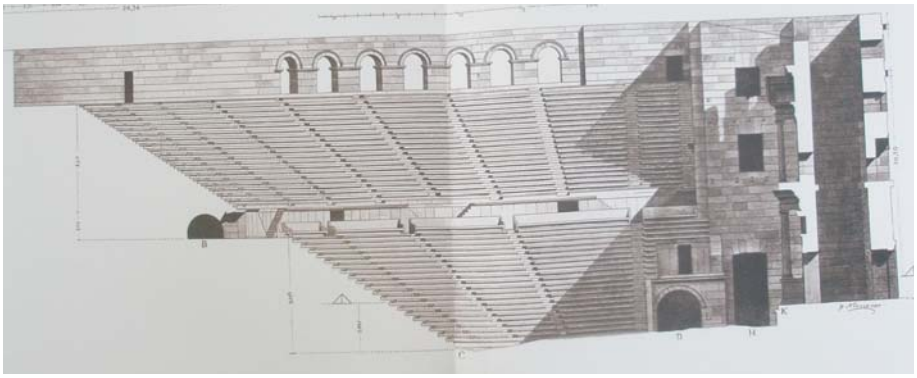

40- Lanckoronski'nin Aspendos Tiyatrosu cephe çizimi[22].

Aspendos tiyatrosu, *"gerçekten de en iyi korunmuş Roma tiyatrosu, hatta dünyanın herhangi bir yerinde, herhangi bir türdeki antik tiyatroları içinde en iyi korunmuş olanıdır"*[23].

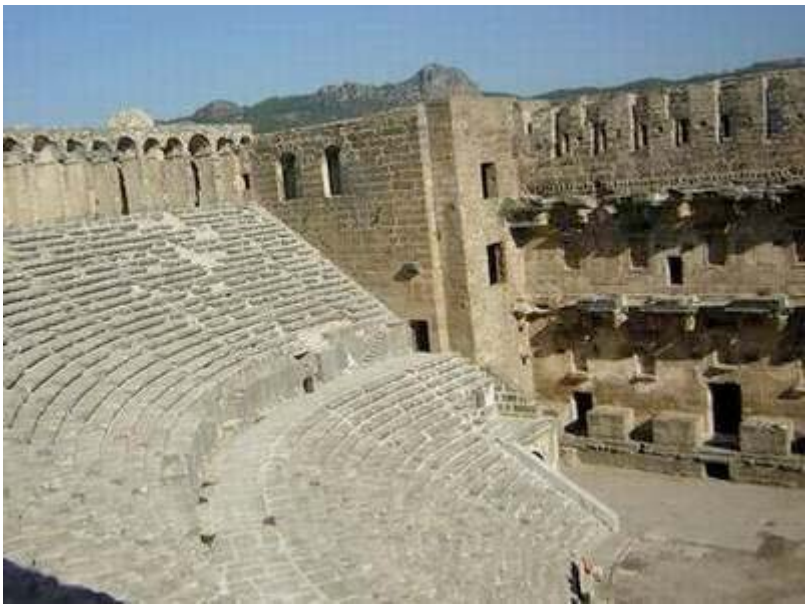
[22] LANCKORONSKI, y.a.g.e.,s. 102.

[23] George BEAN, **Turkey's Southern Shore**, London, 1983, s. 49.

41- Lanckoronski'nin Aspendos Tiyatrosu cavea çizimi[24].

Aspendos tiyatrosunun geçmişten bugüne iyi korunmuş olması sadece bu tiyatronun geçmişte kullanımı ile ilgili değil, aynı dönemde inşa edilen ancak çözümlenemeyen diğer tiyatrolardaki düzenlemeler hakkında da aydınlatıcı olmaktadır. Döneme ilişkin diğer tiyatroların da kullanımı ile ilgili yardımcı bilgiler verebilmektedir.

42- Aspendos Tiyatrosu, Sahne binası-Cavea birleşimi, fotoğraf: Gülay Taş,Ekim 2004.

Ahşap sahnenin ve onun gerisindeki duvarı süsleyen heykeller ile sütunların dışında, Aspendos tiyatrosu neredeyse eksiksiz bir şekilde günümüze gelmiştir[25].

---

[24] K.G. von LANCKORONSKI, **Pamphylia ve Pisidia Kentleri**,1.Cilt, çev.Selma B. Gün AKMED yayınları, İstanbul, 2005, s. 102.

[25] George E. BEAN, **Eskiçağda Güney Kıyılar**, çev. İnci Delemen-Sedef Çokay, Arıon Yayınevi, İstanbul, 1999, s.54.

Aspendos tiyatrosunun ışınsal bir düzen ile örülmüş olan beşik tonozları günümüze kadar sağlam bir şekilde gelmiştir. Giriş koridorlarının kesiştiği yerlerde geçme tonozlar kullanılmıştır. Roma dönemi tiyatrolarında *cavea*'ya paralel ve üstü kapalı olarak yapılan *parodos* girişleri, Aspendos tiyatrosunda yüksek beşik tonozları da taşımaktadırlar.

43- Aspendos tiyatrosu, Parodos girişleri, fotoğraf: Gülay Taş, 28 Ekim 2004.

Aşağıdaki kısımdan, her iki *parodos*'u veya sahne binasındaki kapıları kullanarak *cavea*'ya girmek mümkündür.

44- Aspendos tiyatrosu, Tiyatronun yamaçtan girişi, fotoğraf: Gülay Taş, Nisan 2007.

Antik çağda seyirciler, bu iki yandaki girişten ve yamaçta şu anda güvenlik nedeniyle kapalı olan iki küçük kapıdan içeriye giriyorlardı.

Tiyatronun yapımında, akropolün yamaçlarından temin edilen kalitesiz bir tür, *konglomera*• taşı kullanılmıştır.

> Cavea'daki oturma yerleri, döşemeler, girişlerin kaplaması, diazoma duvarı ve sahne binasının dış tarafındaki kapı ve pencere çerçeveleri kaliteli kireçtaşındandır. Sadece sahnenin seyirciye dönük arka duvarında mermer kullanılmıştır[26].

45- Aspendos tiyatrosu, Cavea, fotoğraf: Gülay Taş, Nisan 2007.

Çapı, 95.48m olan *cavea* kısmı, yarım daire şeklindedir. *Cavea*'daki oturma basamakları, geniş bir *diazoma* ile ikiye bölünmüştür.

Dik eğimli bir yamaca oturan oturma yerlerinin alt bölümü, 30 derecelik, üst bölümü ise 38 derecelik bir eğime sahiptir. Bu eğim nedeniyle de özellikle akustik bakımından diğer tiyatrolardan daha üstün olduğu söylenmektedir.

Protokolün genel kuralı olarak cavea'nın her iki tarafındaki girişlerin üzerinde bulunan localar imparatorluk ailesine ve kendilerini Roma tanrısı Vesta'ya adamış kutsal bakirelere ayrılmıştır. Orkestradan başlayıp yukarı çıkarak, ilk sıra senatörlere, yargıçlara ve büyükelçilere, ikinci sıra ise şehrin diğer ileri gelenlerine ayrılmıştır. Diğer kısımlar tüm vatandaşlara açıktır. Kadınlar genellikle galerinin

---

• Konglomera, çeşitli oranlarda taş kırıntılarının, kil, kum, çakıl, istiridye ve midye kabukları gibi maddelerin birbirine kaynaşması sonucu oluşan ve özellikle sağlam olması istenen yapılarda kullanılan tortul kayaçlara verilen addır.

[26] K.G. von LANCKORONSKİ, **Pamphylia ve Pisidia Kentleri**,1.Cilt, çev.Selma B. Gün AKMED yayınları, İstanbul, 2005, s. 102.

altındaki üst sıralarda otururlardı. Cavea'nın üst kısmında bazı oturma yerlerine yontulmuş isimlerden buraların da belli kişilere ayrıldığı açıkça anlaşılmaktadır[27].

46- Aspendos tiyatrosunda Roma döneminde kullanılan biletler, fotoğraf; Gülay Taş, 2007.

Aspendos tiyatrosu, yapıldığı dönemde, tiyatroda bir gösteri sergilemek için hiçbir ücret talep edilmezdi. Gerekli prodüksiyon maliyetlerinin bir kısmı kamu kuruluşları tarafından karşılanırdı, ancak gösteri bittikten sonra elde edilen karın bir kısmı bu kuruluşlara geri dönerdi. Genellikle, oyunları izlemek ya da yarışmalara girmek isteyen biri, ücret ödemek ya da bilet almak zorundaydı. Biletler metalden, fildişinden, kemikten ya da çoğu zaman pişmiş kilden yapılır; bir yüzünde resim, diğer yüzünde ise oturma sırası ve numarası yazılırdı.

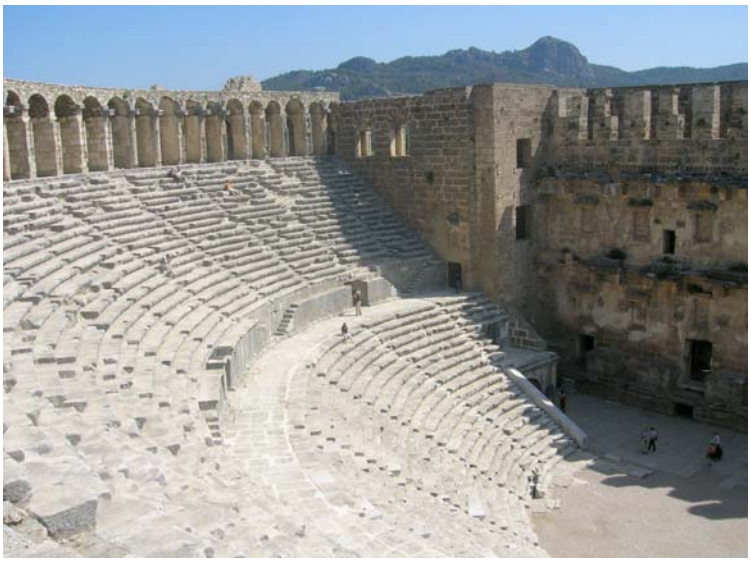
[27]http://kvmgm.kultur.gov.tr, 13.04.2007.

47- Aspendos tiyatrosu, müstakil koltuklar, Fotoğraf;Gülay Taş, Nisan 2007.

Alt *cavea*'da 20, üstte ise 21 olmak üzere toplam 41 sıra basamak içeren seyirci bölümünde ayrıca, müstakil koltuklardan oluşan bir sıra daha vardır. Bunlar, *diazoma* üzerinde yer alır.

Cavea'da yer alan ışınsal merdivenlerin sayısı alt bölümde 10, üstte ise 21'dir. Işınsal merdivenlerin ayırdıkları bölümlere kerkides adı verilmektedir.

48- Aspendos tiyatrosu, cavea ve diazoma, Fotoğraf: Gülay Taş, Nisan 2007.

Diazoma'dan 6 tane küçük çift merdivenle 220 cm. yükseklikteki üst kata çıkılmaktadır. Seyirciler mahallinde 0,50 cm. eninde, orkestra hariç 15000 kişilik yer vardır. Cavea'nın en üst kısmında kemerli bir galeri mevcuttur[28].

[28] Kemal KAYA,"**Aspendos(Balkız) Tiyatrosu**", Türk Akdeniz Dergisi, No: 9-10, 1938, s. 7

Üst *cavea'*daki oturma yerleri, altlarında bulunan tonozlu galeri sayesinde sağlam bir şekilde günümüze gelmişlerdir. Diazoma'nın etrafını çevreleyen ve kapılara bağlı olan bu ışıksız galerinin sonlarında çıkış yoktur.

> Kapılarla dizaomaya açılan, bunun dışında ışık almayan ve iki ucunda çıkış olmayan bu galerinin başlıca işlevi, oturma basamaklarının küçük kırık taşlardan meydana gelen alt yapısını desteklemektir[29].

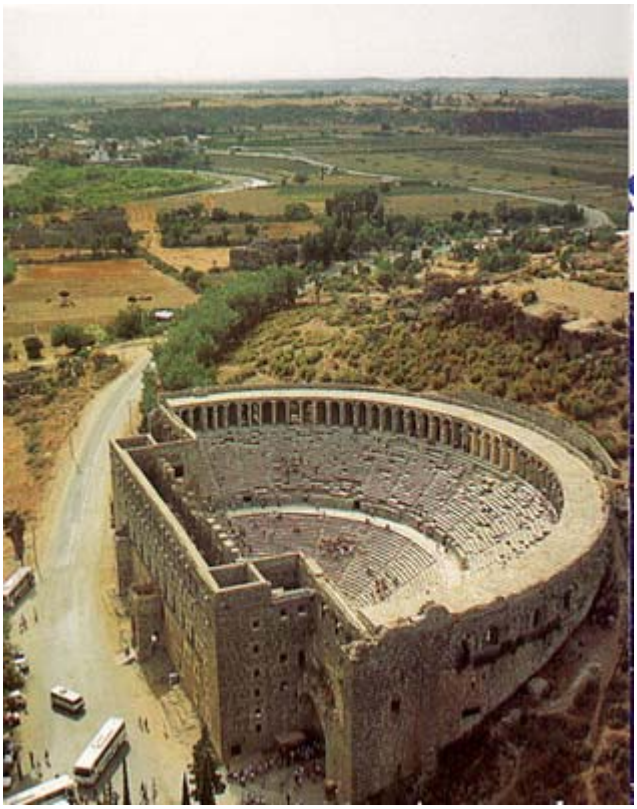
49- Aspendos tiyatrosu, ışıksız galeri, Fotoğraf: Gülay Taş, Nisan 2007.

En üst noktada *cavea'*yı çevreleyen kemerli galeri 53 kemerden oluşmuştur. Dış duvarda bulunan pencere delikleri, bu kemerli galerinin, *cavea*'nın yenilendiği bir dönemde yapıldığını gösterir.

> Caveanın üst bitimindeki kemerli galeri orijinal yapıdan daha geçe ait bir eklentidir; ancak yine de antik dönemde yapılmıştır[30].

[29] K.G. von LANCKORONSKI, **Pamphylia ve Pisidia Kentleri**,1.Cilt, çev.Selma B. Gün AKMED yayınları,İstanbul, 2005, s.103.

[30] y.a.g.e., s. 104.

50- Aspendos tiyatrosu, Genel görünüm.

Dışarıda, ikinci yontma taş tabakasında görülen ve yağmur suyunu çatı dışına akıtmaya yarayan su borularından bu koridorun üzerinin, kapalı olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca seyirci yerlerinin her iki tarafında bulunan küçük merdivenlerden yukarı dama çıkılabilir olması da bu galeri bölümünün üstünün kapalı olduğunu göstermektedir. Bu galerinin çatı taşıyan payeleri dar ve ince olup, kireç taşından yapılmıştır. Ayrıca, bu payelerin önüne yarım sütunlar da konulmuştur.

51- Aspendos tiyatrosu, kemerli galerinin üstten görünüşü, fotoğraf; Gülay Taş,2004.

Akropolis'ten tiyatroya giriş, en üstte, daire biçimindeki dış duvarda bulunan, iki yan geçit ile mümkün olmaktadır.

> Aspendos tiyatrosunda simetrik dört radyal giriş vardır. Bunların ikisi çift arkad yani, sütunlarla taşınan duvara bağlı veya ayrı, üstü örtülü, uzunlamasına gelişmiş mekanlar ile ambulacruma açılırlar[31].

Ambulacrum ya da *ambülatuvar* Secda Saltuk'un belirttiği gibi, Roma mimarisinde sütun sırası ya da ağaçlarla çevrili, üstü örtülü veya açık uzun yaya yoludur[32].

[31] Secda SALTUK, **Arkeoloji Sözlüğü**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, s. 28.

[32] y.a.g.e.,s. 21.

52- Aspendos tiyatrosu, Ambulacrum'dan diazomaya geçiş, fotoğraf; Gülay Taş, Ekim 2004.

> Ambulacrum, çember biçiminde geliştirilmiştir ancak, tiyatronun bir bölümü tepeye kazı yoluyla yerleştirildiğinden dıştan merkeze yönelik bir giriş yoktur. Yine de ambulacrumdan diazomaya yani 'antik tiyatrolarda oturma sıralarını ayıran, gezinti ve geçiş yerine'[33], bir orta geçit bulunmaktadır. Diazomanın üst cuneuslarına giriş, ambulacrumdan diazomaya olan dört geçidin ve merkez geçidin kenarlarında ikişer ikişer çiftler oluşturan parapetsiz en sade biçimli rampalarla sağlanıyordu[34].

Aspendos Tiyatrosu orta bölümündeki dış kanatlardan, oturma sıralarını ayıran gezinti ya da geçiş yerlerine doğrudan bir geçiş olmaması bakımından ve diğer tiyatrolara kıyasla pek fazla olmayan ışınsal girişleri ile de diğer dönem tiyatrolarından farklıdır ve bu özellikleri ile de tektir.

---

[33] Bkz. Secda SALTUK, **Arkeoloji Sözlüğü**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, s.53.

[34] Daria De Bernardı FERRERO, **Batı Anadolu'nun Eski Çağ Tiyatroları**,çev.Erendiz Özbayoğlu, Dönmez Offset Müze Eserleri Turistik Yayınları, Ankara, 1990,s.134.

53- Aspendos tiyatrosu, kemerli galeri ve sütunları, 2003.

Aspendos Tiyatrosu'nun M.S. 2. yüzyılda tiyatro olarak hizmet verirken, çatısı sütunlar üstüne oturtulmuş bir yapı şeklinde kullanıldığı, günümüze ulaşan kalıntılardan anlaşılmaktadır[35]. D.D.B. Ferrero şöyle açıklıyor;

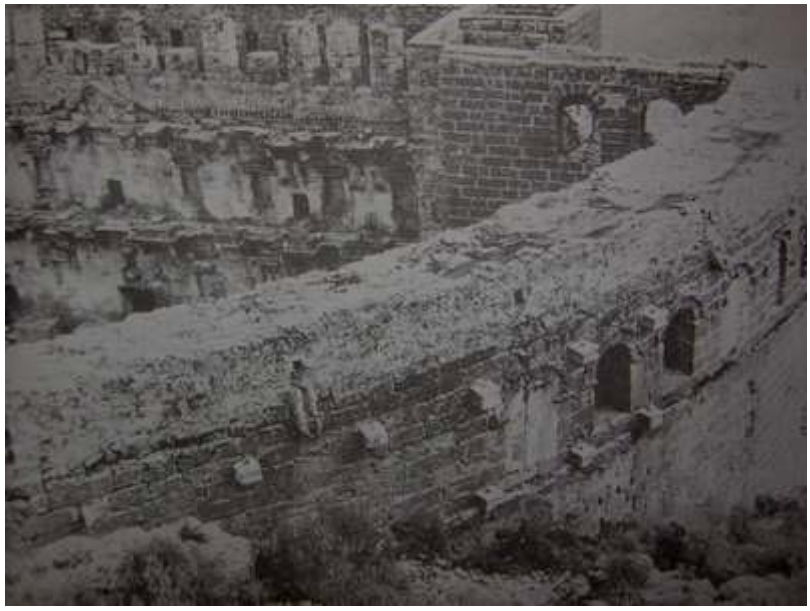

54- Aspendos tiyatrosu, summa cavea galerisi, Fotoğraf: Gülay Taş, Ekim 2004.

[35] FERRERO, y.a.g.e.,s.141.

> Yarışma ya da munera seyretmek isteyen kitlelerin yer alabilmesi için III. Yüzyıl boyunca ve IV. Yüzyılın başında sürdürülen mekan arayışı yetkilileri, summa cavea galerisinin örtüsünü, sosyal konumu orta derecede olan seyircilere ayrılmış bir teras haline getirme çözümüne itmiştir. Hypostylos hafif strüktürleri, daha güçlü olan tonozlu strüktürlere dönüştürüldü; dam kaldırılarak yerine su geçirmeyen bir teras yapıldı[36].

Aspendos Tiyatrosu'nda görülen hemen hemen tüm sütun ve kemer yapıları bugüne kadar sağlam bir şekilde ulaşabilmiştir. Üst "teras" denen bölümde o zamanlardaki kullanımında çatı olduğu sanılmaktadır. Bu mekanlara girişlerin de yine merdivenler aracılığı ile sağlandığı eldeki bilgiler ile tahmin edilmektedir.

55- Aspendos tiyatrosu, dıştan görünüm,[37].

Anadolu'daki pek çok antik dönem tiyatrosunda *velum* kullanıldığına dair kesin kanıt olmasa da eldeki bazı bilgilerden Aspendos tiyatrosunda kullanıldığı düşünülmektedir. *Velum,* özellikle Roma tiyatrolarında güneşlik olarak işlev gören büyük tente olarak açıklanabilir. Daha önceleri *velum* kullanılmazken, Roma'da *velum* germe alışkanlığının M.Ö. 69 yıllarından sonra başlandığı düşünülmektedir.

[36] FERRERO, y.a.g.e.,s.141.

[37] y.a.g.e.,s.275.

56- Aspendos tiyatrosu, velumun başladığı kemerli galerinin genel görünüşü, fotoğraf; Gülay Taş, Ekim 2004.

> Rastlanan bazı izlerden en yüksek kademeler üstüne bir sıraya direkler dikilerek bir uçları bunlara ve diğer uçları sahnenin tepesine bağlanan iplerle ve iplerin teşkil ettiği ağ gibi bir şebeke üzerine velum konduğu düşünülebilir[38].

Tiyatronun en tepesinde 17 pencereden oluşan bir kat bulunmaktadır. Bu kattaki pencerelerin alt ve üstlerinde konsollar oturtulmuştur.

> Burada, sahne binasının büyük cephesi boyunca dıştan hala destek konsolları geçirilidir. Destek serenlerinin geçme konsolları ve bunların karşılığı olan diğer konsollar caveanın çevirme duvarında dışa doğru çıkıntı yaparlar[39].

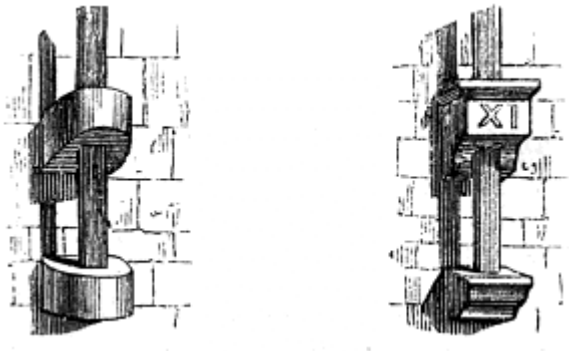
[38] Secda SALTUK, **Arkeoloji Sözlüğü**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, s.189.

[39] Daria De Bernardı FERRERO, **Batı Anadolu'nun Eski Çağ Tiyatroları**,çev.Erendiz Özbayoğlu, Dönmez Offset Müze Eserleri Turistik Yayınları, Ankara, 1990,s.142.

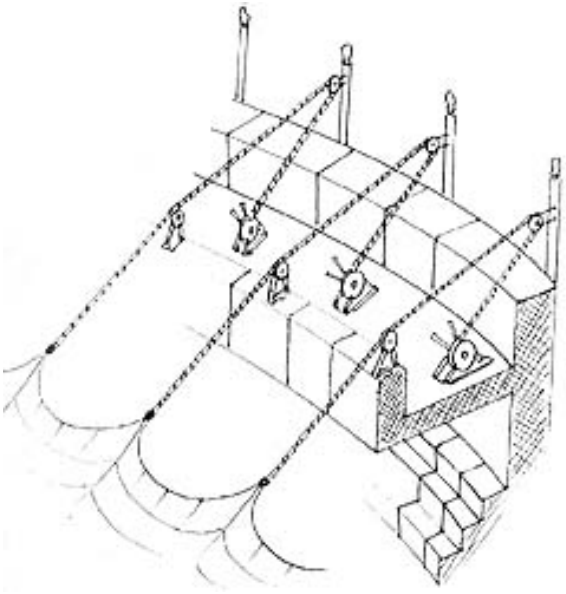
57- Aspendos tiyatrosu, dış cephedeki destek konsolları, fotoğraf: Gülay Taş,2007.

Yaklaşık 0,65 metre eninde ve 0,50 metre yüksekliğindeki bu tarz konsollara tiyatronun tüm dış cephesi boyunca rastlanır. Hep iki konsol üst üstedir. Üstteki konsolda, direğin içine sokulduğu bir delik, alttakinde direk ucundaki zıvananın yerleştirilmesi için daha küçük bir yuva vardır[40].

58- Velumu gerdirmek için kullanılan direkler.

[40] K.G. von LANCKORONSKİ, **Pamphylia ve Pisidia Kentleri**,1.Cilt, çev.Selma B. Gün AKMED yayınları,İstanbul, 2005, s.107.

59- Velum perdesinin çalışma sistemi.

Söz konusu konsollar, *cavea*'nın üzerine gerilen *velum* yani tentenin direklerini taşımak göreviyle inşa edilmiştir. Tentenin izleyiciyi güneş ve yağmurdan koruduğu anlaşılmaktadır.

60- Aspendos tiyatrosu, velumun bağlı olduğu konsollar, fotoğraf:Gülay Taş, Nisan 2007.

Velumun bir uçtan diğerine gerilmiş ipler üzerine takılı olduğunu gösteriyor. Montaj hareketleri, sahne binasının pencerelerinden ve tiyatronun etrafındaki tepenin diğer tarafından yönetiliyordu[41].

Aspendos Tiyatrosu, bugünkü haliyle bile süslemeleriyle oldukça göze çarpan bir tiyatrodur. Mimari olarak hemen her ayrıntıda bir özen ve gösteriş söz konusudur. Yapıda bulunan tüm açık alanlar bir şekilde sütunlar ya da kemerler ya da taş blokları ile donatılmıştır. Ancak süsleme olarak düşünüldüğünde sahne binasını oluşturan iki ya da üç katlı duvar olarak tanımlanan *skene frons* yapının en önde gelen elemanıdır.

61- Aspendos tiyatrosu, sahne binası, fotoğraf; Gülay Taş, Ekim 2004.

Aspendos tiyatrosunun en önemli bölümü sahne binasıdır. Bu bina, 62.48 metre uzunluğunda ve 6,4–10 metre derinliğinde çok katlı bir yapıdır[42].

Hiç şüphesiz tiyatronun en dikkat çekici öğesi sahne binasıdır. Yığma taştan yapılan iki katlı bu binanın alt katında, sanatçıların sahneye çıkışlarını sağlayan beş kapı vardır. Ortada porta regia olarak bilinen ön sahneden arka sahneye açılan ana

---

[41] Daria De Bernardı FERRERO, **Batı Anadolu'nun Eski Çağ Tiyatroları**,çev.Erendiz Özbayoğlu, Dönmez Offset Müze Eserleri Turistik Yayınları, Ankara, 1990,s.142.

[42] Haluk KARGI, "Antik Çağ Tiyatroları Ve Pamphylia'daki Örnekleri", YayınlanmamışYüksek Lisans Tezi, M.S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, yöneten: Prof. Dr. Nermin Sinemoğlu, İstanbul, 1991, s. 52.

kapı ve bunun iki yanında da porta hospitales olarak bilinen, ön sahneden arka sahneye açılan yan iki küçük kapı vardır. Orkestranın hizasındaki küçük kapılar ise, vahşi hayvanların saklı tutulduğu yerlere açılan uzun koridorlara aittir. Kalan parçalardan, duvarlardaki nişler ve bina formundaki küçük yapıların içine üçgen ve yarım daire biçimindeki küçük süs çatılar (pediment) altında heykeller yerleştirildiği anlaşılmaktadır[43].

62- Aspendos tiyatrosu, sahne binası bezemelerinden örnek, fotoğraf; Gülay Taş, 2007.

Bir Roma dönemi mimari özelliği olan skene frons bezemeleri özellikle söz konusu Aspendos Tiyatrosu'nda, çok yoğun olarak göze çarpar. Skene frons son derece zengin bir bezemeye sahiptir. Bu bezemelerden sadece doğrudan duvara gömülerek işlenmiş olanlar günümüze kadar gelmişlerdir. Çiçek-yaprak zincirleriyle bağlanmış olan *bukranion* denen, boğa kafası desenleri ve zarif üzüm salkımları alt kat süslemesinde en göze çarpan elemanlardır. Bazı görüşlere göre bu süslemeler diğer antik dönem süslemeleri ile kıyaslandığında yozlaşmış içeriktedirler;

> Sarmal dal frizinin işçiliğindeki genel üslup eksikliğinde, palmetlerdeki özensiz çalışmada kendini gösteren bu yozlaşmanın tek özürü, bunlara bakanlarla arasındaki mesafenin uzaklığıdır[44].

[43] http://kvmgm.kultur.gov.tr, 13.04.2007

[44] K.G. von LANCKORONSKİ, **Pamphylia ve Pisidia Kentleri**,1.Cilt, çev.Selma B. Gün AKMED yayınları,İstanbul, 2005,s. 91.

63- Aspendos tiyatrosu, sahne binası-ayrıntı, fotoğraf; Gülay Taş Ekim, 2004.

Sahne yapısı temel olarak birbirinin üstünde yükselen iki sıra sütun ile süslenmiştir.

> İkinci sütun dizisinin üzerindeki büyük alınlığın merkezini, bitkisel sarmallarla çevrelenmiş bir Dionysos figürü kaplıyordu. Çevre halkı Aspendos tiyatrosu yakınındaki Belkıs köyünün, Bal kız dedikleri bu figürden adını aldığını söyler[45].

Aspendos Tiyatrosu'nun sahne binasını yani *skene frons*u en ilgi çekici ve özel kılan elemanlardan biri, çatı şeklinde olan tavanıdır. Bugüne kadar gelememiş bu çok özel tavanın, *Logeion* boyunca uzandığı sanılmaktadır. *Paraskenium* duvarlarının her iki tarafında, sahne binasına doğru meyilli oluk, tiyatronun sahne tavanı olduğunu kanıtlar niteliktedir.

---

[45] George E. BEAN, **Eskiçağda Güney Kıyılar**,çev. İnci Delemen-Sedef Çokay, Arıon Yayınevi, İstanbul, 1999, s.55.

64- Aspendos tiyatrosu, sahne binası, fotoğraf; Gülay Taş, Ekim, 2007.

Aspendos Tiyatrosu'nun *skene frons*u diğer deyişle sahne binası göz alıcı bir şekilde, üst üste iki sıra halinde 40 adet sütun ile süslenmiştir.

Bu sütunların, 10 çifti alt katta, diğer 10 çifti de üst katta yer almaktadır. Her iki katta ayrı düzenlerin kullanıldığı sanılmaktadır. Muhtemelen, üst katta korint, alt katta ise İon düzeninde sütunlar kullanılmıştır.

65- Aspendos tiyatrosu, sahne binası bezemeleri, fotoğraf: Gülay Taş, Nisan 2007.

"Yüksek kaideler üzerinde bulunan alttaki çift sütunların aralarında beş kapı vardır. Bundan başka her iki katta da birçok hücreler

bulunmaktadır. Skene duvarı üzerinde bulunan bütün süslerden yalnız duvara oyulmuş olanlar kalmıştır. Diğerleri tamamen kaybolmuştur"[46].

Aspendos sahnesinin hypostylos* topluluğu, cephe duvarı ile iki paraskenia çıkıntısıyla birleştirilmiştir ve yan duvarlarıyla birlikte dip duvarı sıra sütunlardan oluşan iki bölümden ibarettir. Beş kapı, birkaç niş ve pencere ile canlılık kazanan dip duvarı önünde bir temel podyuma oturan sıra sütunlar yükseliyordu. Ayrı ayrı konumlarda bulunan tek taş bloklu sütun gövdeleri dip duvarına geçme trigliflere* tekabül ediyor, boşluklar oluşturarak gelişen epistylon* cephe parçalarını taşıyorlardı[47].

Roma mimari özelliği olan ve antik Roma tiyatrosunda sahneyi oluşturan iki ya da üç katlı duvar olan skene frons, sütunlu geçitlere sahip bir yerdir.

Duvarlar ve ön epistylion yani arşitrav arasındaki bağlantı konsollar gibi çıkıntılı kısa saçaklıklar yoluyla sağlanmıştı. Ustaca yerleştirilmiş önde 45 derecelik açı yapan cepheye dik ögeler, sütun ekseni üzerinde cephe parçaları ile konsolları birleştiriyordu. Böylece her bir epistylionun ön cephesinde eklentiler gözükmüyordu ve karşı taraftaki saçaklık ile dip duvar üzerinde bulunan baştaban değişik biçimde süsleme alanlarına sahip tepeliklerle kapatılmıştı[48].

---

[46] Kemal Kaya ,"**Aspendos (Balkız) Tiyatrosu**", Türk Akdeniz Dergisi, No: 9-10, 1938, s.6.

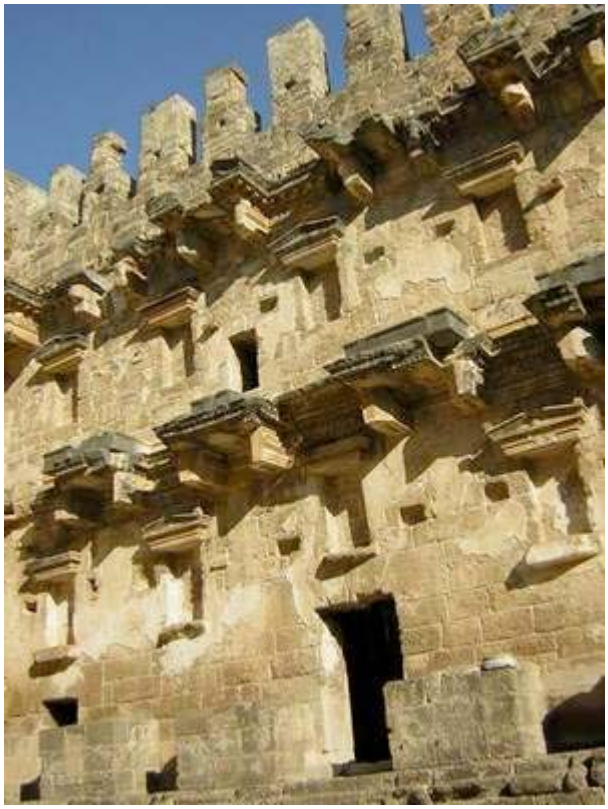
* **Hypostylos**: Damı sütunlar üzerine oturtulmuş yapı.

* **Triglif**: Mimari kısımların bazı düz satıhlarını süslemek için üzerlerine oyulan yivlerin üçer tane yapılmış hali. Ortada iki tam olukla bunların yanında bulunan iki yarım oluktan oluşur.

* **Arşitrav**: Roma mimarisinde sütun başlıkları üzerine oturarak sütunları birbirine bağlayan ve üzerine gelen elemanların ağırlığının sütun başlıklarıyla sütunlara geçişini sağlayan yatay taş blok.

[47] Daria De Bernardı FERRERO, **Batı Anadolu'nun Eski Çağ Tiyatroları**,çev.Erendiz Özbayoğlu, Dönmez Offset Müze Eserleri Turistik Yayınları, Ankara, 1990,s.65.

[48] y.a.g.e.,ss.65-66.

66- Aspendos tiyatrosu, skene frons saçaklar, fotoğraf; Gülay Taş, Ekim 2004.

Skene fronsta bulunan fresklerdeki sütunlar aslında gerçek anlamda sütun olmalarından çok, büyüleyici göz oyunları ile tepelerindeki çatı görünümlü alınlığın göğe uzanışını destekler görünümdeydiler.

> Arkasındaki duvara geçirme yoluyla tutturulmuş olmasına rağmen diğer yapılardan ayrı olarak belli bir yüksekliğe ulaşan hypostylos strüktür doğal olarak "yapay" ve zayıf kalıyor, alan uzunluğunun büyük olması göz önüne alındığında da bazen iki basit yan duvar bazen de iki yan strüktür olan scaenae fronsun iki çıkıntısı bu hypostylos yapıya çok az bir destek sağlayabiliyordu. Tepeden düşebilecek parçalar ve yıkılma tehlikesine karşı, birden fazla katlarda tekrarlanmış bir grup odadan ibaret olan uygun bir sahne arkası strüktürü yoluyla denge sağlanmaya çalışılmıştı[49].

Yapıyı iki taraftan çeviren yan kanatlar, ileri doğru uzanarak *parados*'ları örtmekte ve bu nedenle, *parados*'lar kapalı bir geçit halinde, Logeion'un altından sahne binası ile bağlantı kurmaktadırlar.

[49] FERRERO, y.a.g.e.,s.66.

67- Aspendos tiyatrosu, logeion izleri, fotoğraf: Gülay Taş, Nisan 2007.

Orkestra üzerinde yer alan Logeion'un yüksekliği 1.60 metre olup, derinliği de 7 metre olarak ölçülen bu bölüm, ahşap malzeme ile yapılmıştır. Gösterilerin yapıldığı dönemde Lanckoronski'nin kitabında da belirttiği gibi, taş döşemenin üzerinde yükselen ahşap sahne, kapıların alt kısımlarını kapatıyordu.

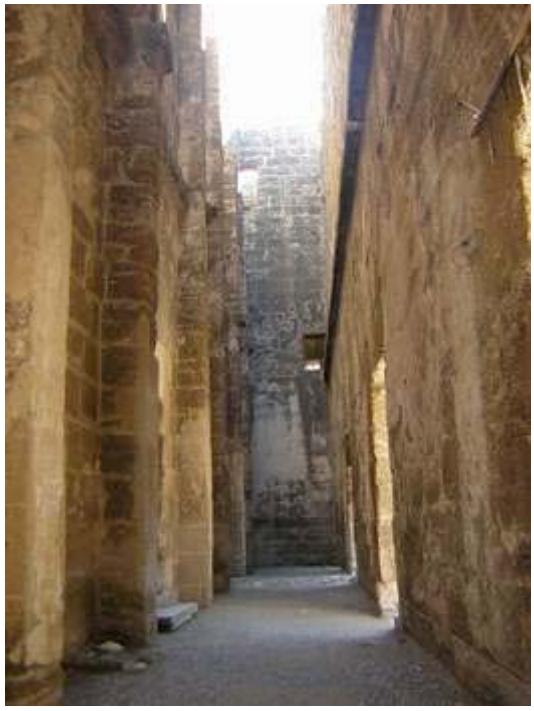

68- Aspendos tiyatrosu, vahşi hayvan çıkış kapılarından biri, fotoğraf; Gülay Taş, Nisan 2007.

Hayvan dövüşleri sırasında hayvanların orkestraya getirilmesi için, sahne ön duvarına da arkadaki kapıların birer karşılığının açılmış olduğu düşünülmektedir[50].

> Bu kapılar sahne binasının iki yanındaki kanatlardan tiyatroya açılır ve eşik seviyeleri orkestranınki ile aynıdır[51].

Sahne binası restore edilirken ön duvar (hyposkenium duvarı) 5 kapıyla çerçevelenmiştir.

69- Aspendos tiyatrosu, skene frons iç bölüm, fotoğraf; Gülay Taş, Nisan 2007.

*Skene frons*un iç duvarları, büyük breş* yontma taşlarından, kapı ve pencere açıklıklarının çevresindeki düşey çerçeveler yani söveler kireç taşından yapılmıştır.

> Breşler değişik şekilli ve renkli çakıllarla doğal çimentolardan oluştuğundan inşaat işlerinde masif ya da cilalanarak kaplama taşı olarak kullanılmaktadır[52].

---

[50] George E. BEAN, **Eskiçağda Güney Kıyılar**, çev. İnci Delemen-Sedef Çokay, Arıon Yayınevi, İstanbul, 1999, s.56.

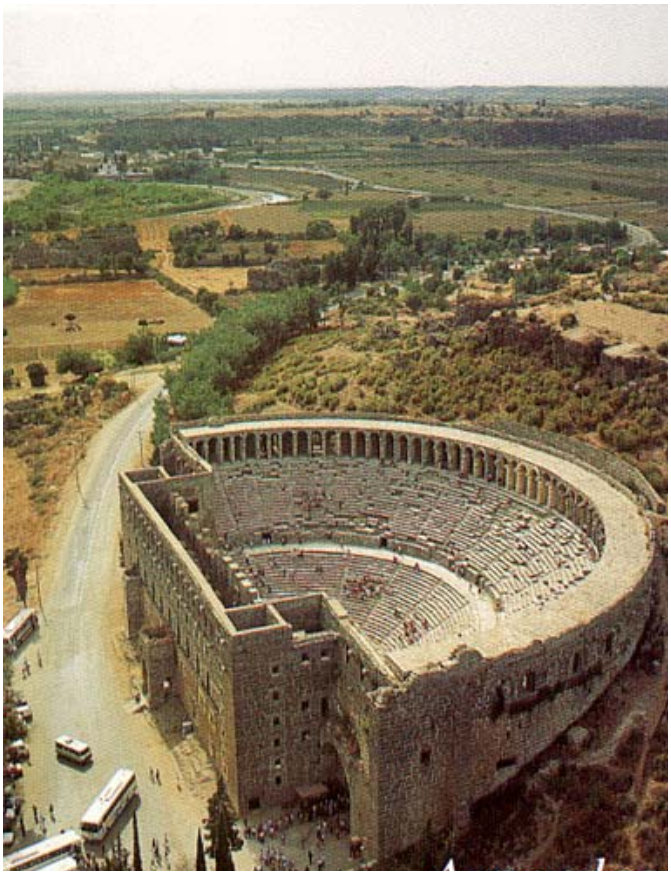
[51] K.G. von LANCKORONSKİ, **Pamphylia ve Pisidia Kentleri**,1.Cilt, çev.Selma B. Gün AKMED yayınları,İstanbul, 2005, s.106.

* **Breş**:Çakılları yuvarlak olan konglomeralara verilen isim.

[52] Secda SALTUK, **Arkeoloji Sözlüğü**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, s.147.

Günümüzde yüksek, dar ve tek bir mekan teşkil eden sahnenin iç kısmı, eskiden alçak duvarlarla bölünmüştü. Yapının horizontal bölümleri ve merdivenleri yok olmuştur.

Sahnenin iç bölümünde, bir kaç küçük pencere ve orkestraya açılan beş kapıdan oluşan temel görüntüden başka, "hemen hemen iki misli yüksek bir hücre içinde ikişer metre yükseklikte pencereleri olan bir esas kat"[53] bulunmaktadır. "Esas yapıda ve onun üstündeki ikinci katta 9 adet pencere vardır. Üst kat, 17 ufak pencereden oluşmuştur"[54].

70- Aspendos tiyatrosu, dıştan görünüm.

Sahnenin dış kısmında büyük kornişten başka hiçbir şey kaybolmamıştır ve bu dış cephe antik pencere mimarisinin bulunan yegane örneğidir[55].

[53] Kemal KAYA, "**Aspendos(Balkız) Tiyatrosu**", Türk Akdeniz Dergisi, No: 9-10, 1938, s.5.

[54] Haluk KARGI, "Antik Çağ Tiyatroları Ve Pamphylia'daki Örnekleri",Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, M.S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yöneten: Prof. Dr. Nermin Sinemoğlu, İstanbul, 1991, s. 53.

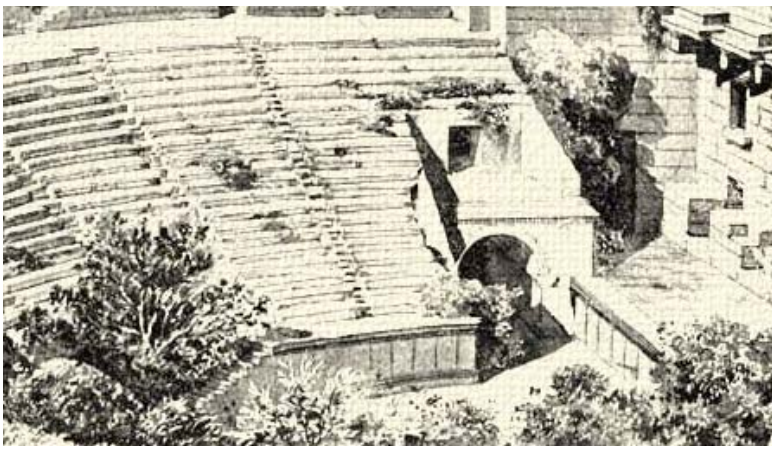
[55] Güldem YÜĞRÜM, **Aspendos Tiyatrosu**", Arkitekt, C. 39, No: 335, 1969, s. 126.

Orkestranın tabanı taş levhalardan oluşmuştur. Sahnenin arka duvarı, yan taraflarda ise ana girişlere kadar bu taş levha döşemesi devam etmektedir.

71- Aspendos tiyatrosu, orkestra taban kaplaması, fotoğraf; Gülay Taş, 2007.

Orkestranın yarım yuvarlak alanı, üzerine en alt oturma basamağının oturduğu, kısmen sağlam, 0,59 metre yüksekliğindeki bir kaide ile sınırlanmıştır. Bu kaide kenarından 1,09 metre mesafede, döşeme yüzeyinde bir korkuluğun bulunduğunu gösteren izler bellidir. Korkuluğun içine oturtulduğu 0,25 metre eninde ve 0,04 metre derinliğinde yiv şeklindeki bu yuva sadece yarım yuvarlağın hemen hemen ortasına denk gelen kısmında tespit edilebilmiştir[56].

72- Aspendos tiyatrosu, orkestranın etrafındaki geçit[57].

---

[56] K.G. von LANCKORONSKİ, **Pamphylia ve Pisidia Kentleri**,1.Cilt, çev.Selma B. Gün AKMED yayınları,İstanbul, 2005, s.104.

[57] http://mek.oszk.hu. 19 Haziran 2007.

> Orkestranın etrafında 1.09 metre genişlikte çepçevre bir geçit bulunuyordu. En alttaki oturma basamağının böyle bir kaide üzerinde oluşunun sebebi, burada oturanın, orkestrada oturanların başları üzerinden ileriyi görebilmesini temin etmektir"[58].

73- Aspendos tiyatrosu, parodos girişi üstündeki localar, fotoğraf; Gülay Taş, 2007.

Paradoslar'ın üzerinde yer alan localara giriş, sadece sahne binasından yapılmaktaydı.

Aspendos Tiyatrosu'nun sahne binasının kullanımı ile ilgili bilgiler günümüze kadar gelebilmiş bir takım ipuçları ile tespit edilebilmektedir. Sahne dekorlarının ne gibi bir teknoloji kullanılarak yerleştirildiği antik tiyatrolar söz konusu olduğunda hep merak konusu olmakla beraber, uzmanlar için de araştırma konusu olmuştur. Bu konudaki bilgilenme için ise eldeki arkeolojik kalıntılar ve yazılmış olan ve günümüze kadar gelebilmiş olan yazıtlar gibi belgeler yardımcı olmaktadır.

> Aspendos'taki sahne binasında hareketli sahne dekorlarının tutturulması için gerekli düzenek izlerine rastlanmadığı, özellikle vurgulanmalıdır. Zaten saçaklığı böylesine dışa taşan mimari, ahşap iskele ve büyük boyutlu boyalı panoların monte edilmesinin önünde büyük bir engeldi[59].

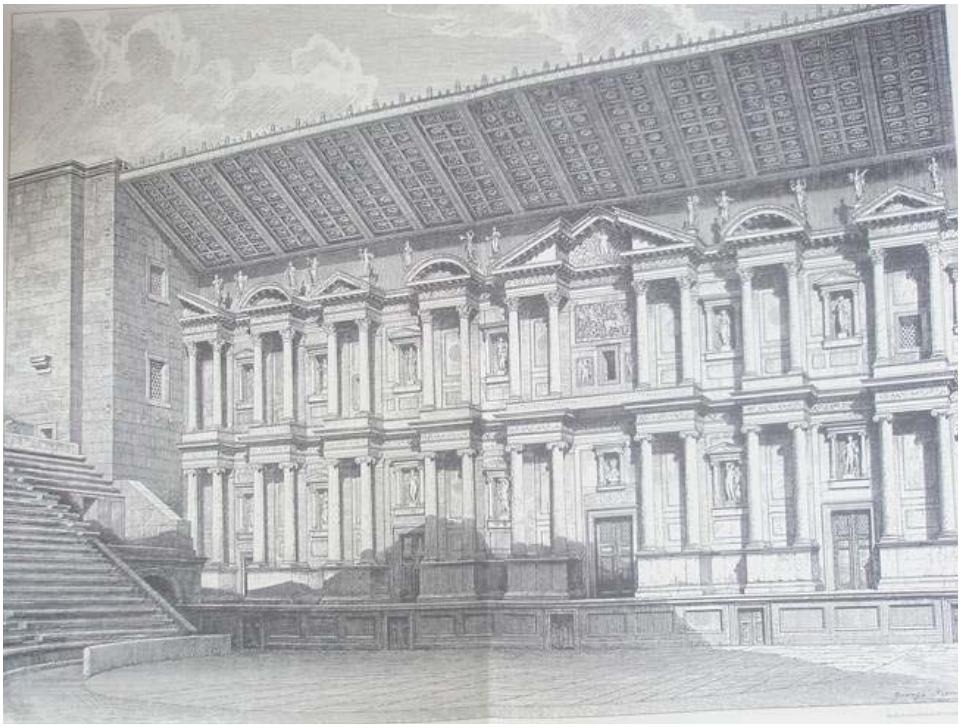
Aspendos Tiyatrosu pek çok yüzyıl boyunca, depremler geçirmiş, savaşlar görmüştür. Farklı dönemlerde farklı amaçlarla kullanıldıktan sonra arkeolojik olarak

---

[58] Kemal Kaya ,"**Aspendos(Balkız) Tiyatrosu**", Türk Akdeniz Dergisi, No: 9-10, 1938, s.7.

[59] K.G. von LANCKORONSKİ, **Pamphylia ve Pisidia Kentleri**,1.Cilt, çev.Selma B. Gün AKMED yayınları,İstanbul, 2005, s.119.

bugünkü yorgun görüntüsüne rağmen dimdik ve heybetli bir şekilde halâ ayakta durmaktadır. Tüm heybeti ve büyüsüyle hala ayakta duran Aspendos, bugün bile pek çok performansa, gösteriye gururla ev sahipliği yapabilmektedir. Lanckoronski'ye göre bu denli heybetli yapılmış bir tiyatronun sahne binasının çok işçilikli duvarı gösteriler için kapatılmış olamaz.

74- Aspendos tiyatrosu, Roma dönemi restitüsyonu.

> Eski skene süslemeleri nasıl olursa olsun, tentenin altından bile plastik mimariye çekicilik kazandıran ışık gölge oyunu karşısında izleyicilerin hayal gücünü aldatıcı resimlerle etkilemeye çalışmak, nafile bir çaba olurdu[60].

[60] LANCKORONSKİ, y.a.g.e., s.120.

75- Aspendos tiyatrosu, sahne binasındaki zig zag bezemeler,fotoğraf:Gülay Taş, 2007.

Tiyatro dış cephesinde, ortaçağa tarihlenen bazı eklemeler yapılmıştır. Bu eklemeler, orta kapının önündeki portal ile cephe duvarı önündeki takviye sütunlarından ibarettir. Benzer şekilde "*sahne duvarının bir bölümünü kaplayan ve kimi yerde kırmızı boyalı zig zag bezeme içeren sıva tabakası geç döneme aittir ve tiyatronun Bizans veya ortaçağ döneminde de kullanıldığını göstermektedir*"[61].

[61] George E. BEAN, **Eskiçağda Güney Kıyılar**,çev. İnci Delemen-Sedef Çokay, Arıon Yayınevi, İstanbul,1999, s.56.

76- Aspendos tiyatrosu, dış cephe görünümü, 2003.

Aspendos tiyatrosu ile ilgili pek çok hikaye anlatılır. Bu hikayelerde genellikle yapının benzersiz akustik yapısıyla ilgili vurgulamalar bulunmaktadır. Bu bölümün sonunu bu hikayelerden biri ile bitirmek yapının ne kadar mükemmel bir akustiğe sahip olduğunu bir kez daha vurgulayacaktır: Aspendos Kralı, şehre kimin en fazla hizmet sunabileceğini görmek için bir yarışma düzenleyeceğini ve kazananın kızı ile evlenebileceğini ilan eder. Bunu duyan mimarlar, sanatkarlar son hız çalışmaya koyulurlar. Nihayet karar günü geldiğinde, kral her birinin eserini tek tek inceler ve iki aday seçer. Bu adaylardan birincisi, şehre su kemerleri yolu ile çok uzak mesafelerden su getiren bir sistemi kurmayı başarmıştır. İkinci aday ise tiyatroyu inşa etmiştir.

Kral birinci adaydan yana karar vermek üzere iken tiyatroya bir daha bakması istenir. Tiyatronun en üst galerisi civarında gezinirken nereden geldiği belli olmayan bir sesin derinden ve defalarca "*Kralın kızı bana verilmeli*" dediğini duyar. Büyük bir şaşkınlık yaşayan kral, sesin nereden geldiğini arar ancak kimseyi bulamaz. Bu kişi, tabii ki, yarattığı şaheserin akustiği ile övünen ve sahnede çok kısık bir sesle konuşan tiyatronun mimarının ta kendisidir. Sonunda güzel kızı mimar kazanır ve düğün töreni de bu tiyatroda yapılır[62].

[62]Bknz. http://kvmgm.kultur.gov.tr ,10.04.2007.

2. BÖLÜM

FESTİVAL KAPSAMINDA YÜRÜTÜLEN OPERA VE BALE GÖSTERİLERİ ÇERÇEVESİNDE ASPENDOS TİYATROSUNDA GÖRÜLEN TEMEL SORUNLAR

2.1. Festival

Festival olarak adlandırılan, birkaç güne ya da haftaya sıkıştırılmış kültürel gösteriler, neredeyse insanlık tarihi kadar eskidir. Başlangıçta ağırbaşlı ve kasvetli törenler olarak düzenlenen bu gösterilerin son derece seçkin bir şekilde dini ve ritüelistik anlamlar içerdiği düşünülmektedir.

Aslında festival dendiğinde tam olarak bir tanım yapmanın ne kadar zor olduğu görülür.

> Bir tanıma göre festival, öncelikle alanında gelişme, prezentasyon ve ortaklık içeren sanat gösterilerine verilen isimdir. Bu gösteriler, tasarlanmış, prodüksiyon haline gelmiş, pazarında tanımlanmış ve kesin bir bölgede ve geleneksel hale gelmiş zaman aralıklarında düzenlenmelidir[1].

Festival ile ilgili bir başka tanım ise, düzenli aralıklarla yapılan ve birarada yaşayan ve belirgin bir şekilde güçlü bir birlikteliğe işaret eden halk kutlamalarıdır[2].

Bir başka tanıma göre festival;

> Bir toplumun kültürünü ve dünya görüşünü temsil eden, doğrudan veya dolaylı toplumun tüm bireylerini etkileyen, kutlama etkinliklerinde merkezlenen, ritüel form ve olaylardan oluşan, genellikle evrensel, sosyal ve kültüre nüfuz eden sembolleri ile halka ait, belirli bir grup tarafından veya dini resmi kuruluşlarca desteklenen bir gün veya günlerin yinelenmesinden oluşan dönemdir[3].

Opera, bale ya da oda müziği gibi belirli bir müzik ya da müzikle beraber değişik sanat dallarında, periyodik olarak genellikle yılda bir düzenlenen etkinlikler olan festivallere, tarihsel olarak bakıldığında ritüel kutlamalarına kadar uzandığı görülür.

---

[1] **Assistance to arts and culture festivals**, Ifacca D'Art Topics in Arts Policy, number 21, http://www.ifacca.org/files/artsfestivals.pdf çev.Gülay Taş. 2006.

[2] **Assistance to arts and culture festivals**, Ifacca D'Art Topics in Arts Policy, number 21, http://www.ifacca.org/files/artsfestivals.pdf çev.Gülay Taş. 2006.

[3] Aysun İMİRGİ, "**Festival Kavramı Üzerine Düşünceler**" Milli Folklor Dergisi, yıl 17, sayı 65, 2005, s. 31.

Festival konsepti eski ritüel kutlamalarına kadar gider. Bilinen ilk festival, M.Ö. 534 yılında Atina'da, şarap, eğlence ve dans tanrısı Dionisos adına yapılan kutlamalardır. Antik dönemde festivaller, sosyal ve dini yaşamın yapısal bir parçasıdır. Sosyal etkileşim, heyecan, felsefi ve bazen de politik gelecek, sosyal yaşam için yansımalar oluşturmak üzerine şekillendirmişlerdir[4].

Ortaçağ'da ülkelerin şenlikler düzenledikleri; bu şenliklerin sonunda jonglörler ve benzeri değişik göstericilerin de hünerlerini sergileyerek şenliği tamamladıkları bilinmektedir.

Yapısal ve kavramsal açıdan bugünkü festivallerin liderliğini yapan, büyük ve modern anlamda yapılan ilk festivallerden birincisi, 1876 yılında Richard Wagner tarafından düzenlenen Beyrut Festivali, ikincisi ise 1920 yılındaki Max Reinhardt 'ın Salzburg Festivali'dir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra pek çok festival yapılmaya başlamıştır. Festivallerin, yeni ve festival dışındaki zamanlardan ayrılan gösterileriyle kültürel yaşama çok güçlü etkileri vardır. 1960'larda "Nancy", "Erlangen", "Zagreb" gibi uluslararası öğrenci festivalleri ortaya çıkar[5].

Soğuk savaş yıllarından sonra, festival yapısı dramatik bir biçimde değişmiştir. 1989 yılında Berlin duvarının yıkılmasından sonra, özellikle Orta ve Doğu Avrupa'daki festival sayısında adeta bir patlama yaşanmıştır.

Festival sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Öylesine bir artış vardır ki şu anda dünya üzerinde kaç tane festival yapıldığını hesaplamak neredeyse imkansız hale gelmiştir[6].

Bugünkü anlamıyla festivaller kültürel ve sosyal açıdan seçkin kişilerin bir araya geldikleri sanat gösterileri olarak başlamıştır. Uzun süre böylece devam ettikten sonra yirminci yüzyılın ortalarıyla birlikte düşünceler çok daha yumuşamış ve turizmin ön plana alındığı ve yeni bir kazanç kapısı olarak görülmeye başlanan festivallerde değişiklikler gözlemlenmeye başlanmıştır. Turist sezonlarına tesadüf ettirilen kültürel festivallerin düzenlenmeye başlanması bu değişikliklerin ilk belirtilerindendir. Şehirlerarası ve uluslararası seyahat etmek daha kolay hale gelince, son yirmi yıl içinde düzenlenen festival sayısı giderek artmıştır ancak, bu durum, birbirinin benzeri festivallerin çoğalmasına da neden olmuştur.

---

[4] http://www.hollandfestival.nl, çev. Gülay Taş, 3.4.2006

[5] Bkz. http://www.hollandfestival.nl, çev. Gülay Taş, 3.4.2006

[6] Bkz. http://www.hollandfestival.nl, çev. Gülay Taş, 3.4.2006

Antik tiyatrolarda düzenlenen gösteriler, yüksek ve popüler kültürü birbiriyle kaynaştıran ve kültürel ve artistik bakımdan hem halkın hem de katılımcıların aynı zamanda yarar sağladığı paylaşımlardır. Gösteri yapılan Aspendos tiyatrosu gibi tarihi mekanlar, demokratik ortamlardır, orada herkes eşittir, oradaydım demek, orada olmak duygusu, insanları sıradan bir yaşam sürdükleri düşüncesinden sıyırır.

Yenilenme kaynağı olması, araştırma fikrinin gelişmesi, rutinden uzaklaşmak, festivallerin düzenlenme nedenleridir.

Festival, sergilendiği yere ait olan kültürü ifade eden özellikler taşır. Festival, yaşamın hareketliliğini, koşuşturmasını; standartsızlığın standartlarını ve kültürün kutsallığını, farklı sanat formları arasındaki sınırları eritmeyi, toplumsal birliktelik deneyimini ifade eder[7].

Toplumların kullandıkları ormanlar, meydanlar, caddeler, binalar ve boş alanlar gibi mekanlar, kısa süreler için de olsa festivaller için kullanılabilirler.

Bir organizasyonun festival olarak adlandırılabilmesi için festivalde yer alacak gösterilerin yeterli bir takım özelliklere sahip olması gerekir. Kültürel, ekonomik ve sosyal fonksiyonlar, festivalleri birbirlerinden ayıran genel özelliklerdir. Festivalin en belirgin özelliği, doğasının "festive" yani bayrama ait, neşeli bir anlamı olmasından ileri gelir. Bu nedenle de festivallerin içindeki tüm gösterilerin kutlamaya ilişkin, toplulukları neşelendirmeye, bir arada tutmaya, canlandırmaya yönelik tavrı vardır.

Festivaller farklı kültürleri birbirine bağlar, ticaret ile eğlenceyi kaynaştırır, ekonomik ilerleme sağlar, sosyal etkileşmelere neden olur bu da festivalin yapıldığı yerde yaşayan yerel halka bir çeşit ayrıcalık sağlar.

Festivaller, fonksiyonları, içerikleri ve büyüklükleri bakımından çeşitli kategorilerde düşünülebilir. En kolay tanımlama, kültür ve eğlence ayrımlarının yapılmasıyla sağlanabilir. Kültürel festivaller genelde sanat etkinliklerinin içinde yer aldığı organizasyonlar iken, diğer tarafta şenlik karakterindeki sanat ve zanaat ürünlerinin yer aldığı ya da her türlü damak zevkine seslenen, zengin gastronomik seçenekli festivaller sözkonusudur. Pratik ya da teorik açıdan kesin bir ayrıma gerek olmadığı gözönüne alındığında sanat festivallerinin gastronomik seçenekler içermesinde ya da hediyelik ürünlerin satılmasında bir sorun olmayacağı gibi, toplumsal festivallerde de bazı sanatçıların katılmasında sorun yoktur. Burada

[7] Zsuzsa Hunyadi "**Festival's public, role and place in cultural consumption**", Mayıs 2004.

anlatılanların hepsi turizm ile yakından ilişkilidir. Festivallerin pek çoğu, yerel izleyicinin yanısıra özellikle o bölge dışında oturan izleyicilere yönelik düzenlenmektedir bunun anlamı, aslında, her bir izleyici aynı zamanda bir turisttir.

Aralarındaki farklılıklara rağmen festivaller, popülerliğini ve çabuk yayılabilen özelliklerini açıklayabilecek ortak bir takım karakteristiğe sahiptir. Festival, bir dizi gösterinin yer aldığı bir organizasyondan daha fazlası demektir. Organizasyonun gösteriler kısmı bir yana, yapılan programın içeriği, öyle bir toplumsal deneyim yaşatır ki festivale gelen izleyiciler, diğer izleyiciler ile aralarında ya benzer şeylerden hoşlandıkları için ya da benzer yaşam şekilleri olduğu için bir yakınlık olduğunu bilirler.

Festivaller, demokratik ortamlardır, orada herkes eşittir, oradaydım demek, orada olmak duygusu, insanları sıradan bir yaşam sürdükleri düşüncesinden sıyırır.

Festival, izleyicinin diğer kültürlerden ya da sanat formlarından, haberdar olmasını sağlar. Bu da bir bakıma daha keyifli, bilinmeyene karşı daha hoşgörülü, toleranslı bireylerin doğal yollarla eğitilmesi anlamına gelir.

Yerel festivaller, katılımcıları ve organizatörlerinin de aynı topluluktan oluştuğu düşünüldüğünde, hem izleyicinin kendini bir topluluğa ait hissetme duygusu bakımından hem de organizatörlerinin de zaten yerel halktan olması açısından, sadece izleyici konumunda olmadıkları için daha samimi bir ortam sunar. Özellikle yerel festivaller, bir anlamda küreselleşme ile savaşmaları bakımından önemli bir yere sahiptirler.

Bir festivali organize etmek için pek çok kurum ortak çalışmalıdır. Bu sayede takım çalışması becerileri de güçlenir ve dahası, insanların birbiriyle sürekli yarış halinde olma duygusunu azaltır.

Amatör sanat festivalleri bile katılımcılarının kendi yeteneklerini farketmeleri ve güçlendirmeleri için yüreklendirici bir etki sağlayacaktır. Ayrıca bu sayede geniş halk topluluklarına kendilerini kanıtlama ve tanıtma şansları da oluşacak, sanatsal çabalarını devam ettirmelerini sağlayacaktır.

Özellikle uluslararası festivaller, farklı ülkelerden farklı kültürlerden ve farklı sanat ekollerinden gelen sanatçıların yeni fikirler edinmeleri ve eserleri farklı ekollerin sahnelemeleriyle görmeleri açısından çok önemli bir görev yüklenirler.

Eskiden festivaller sanatın aristokratik aktivitelerinden biri olarak görülüyordu, bugün tamamen demokratik bir anlayışla herkes için yapılmaktadır. Bunun anlamı,

festivallerin önemini yitirmesi ya da kültürel gelişmeye artık fayda sağlayamaması değildir. Aksine eskiden sadece belli bir kesimin görebileceği sanat etkinlikleri, bugün popüler kültür ile kaynaştırıldığı için artık daha geniş bir kitle tarafından izlenebilmekte ve izleme şansı olamayan düşük gelirli kesimin sanat etkinliklerine katılabilme rahatlığı doğmaktadır. Daha önceleri imtiyazlı olana ait özel sanat olayları, artık daha geniş halk kitlelerinin sahip olabildiği aynı keyfi ve neşeyi tadabildiği sanat etkinliklerine dönüşmüştür.

Festival ve benzeri etkinlikler genelde çok yüksek maliyetli organizasyonlardır ve pek azı, tasarlanma aşamasında, sonunda bir gelir elde etmek için düzenlenir. Genelde festivaller halk tarafından bağışlanan paralarla temellerini kurar. Bunun daha sonra festival nedeniyle oluşacak yeni işlerle doğrudan ya da dolaylı olarak geri dönüşümü sağlanır. Turizm, festivalin körüklediği ekonomik açıdan ilk öne çıkan sektördür. Festivallere gelen turistler, gittikleri ülkede çok para harcayan turistlerdendir. Ayrıca festival için gelmeseler dahi diğer turistler için de festivallerin her zaman çekici bir yanı vardır. Festivaller, turist sezonlarını yapacakları ilginç etkinlikler ile belirgin bir şekilde uzatabilirler. Ticaret hayatı, festivaller sayesinde bilet fiatlarından, seyahat giderlerine kadar ya da hediyelik eşya satanlara hatta benzin satışlarına kadar, akla gelen ya da gelmeyen pek çok açıdan hareketlenmeler yaşar.

Bugün dünya üzerinde kaç adet festival yapıldığı bile bilinmiyor. Her ülkede yılın her mevsimi gerek kış mevsimini hareketlendirmek için gerekse yaz bahar aylarında güzel mevsim koşullarından faydalanabilmek için izleyicilere seçkin gösteriler ya da ilginç deneyimler yaşatmak üzere organizatörler birbirleri ile yarışıyorlar.

İngiltere'de yayınlanan Independent gazetesi resmi olmayan ancak popüler olma özelliklerine göre dünyanın en seçkin opera ve bale festivallerini belirler. Gazetenin yazarlarından Adrian Mourby, klasik müzik meraklıları için, dünyanın dört bir yanında düzenlenen opera festivallerini araştırdığı yazısında en ünlü 10 opera festivali arasında Aspendos festivalini de işaret etmektedir[8]. Bu festivallerin düzenlendikleri tarihler ve ülkeler aşağıdaki şemada kısaca yer almaktadır. Festivaller hakkındaki kısaca bilgi de bu tablonun sonrasında ele alınacaktır.

[8] http://www.hurriyetim.com.tr/haber/0,,sid~228@nvid~407152,00.asp, 1.5.2004

2.2. On Büyük Opera Festivali

İngiliz **Independent Gazetesi,** yazarlarından Adrian Mourby, klasik müzik meraklıları için, dünyanın dört bir yanında düzenlenen opera festivallerini araştırdığı yazısında en ünlü 10 opera festivalini belirler[9]. Buna göre, aşağıda yer alan festivaller, dünyanın en ünlü operaları olarak bu bölümde incelenecektir:

FESTİVAL	YER	TARİH
Aix en Provence Festivali	Fransa	Mayıs - Haziran
Spoleto Festivali	ABD	Mayıs - Haziran
Drottningholms Festivali	İsveç	Haziran -Temmuz
Hollanda Festivali	Hollanda	Haziran- Haziran
Glimmerglass Festivali	ABD	Temmuz -Ağustos
Savonlinna Festivali	Finlandiya	Temmuz - Ağustos
Bregenz Festivali	Avusturya	Temmuz - Ağustos
Puccini Festivali	İtalya	Temmuz - Ağustos
Adelaide Festivali	Avustralya	Kasım - Aralık
Aspendos Festivali	Türkiye	Haziran -Temmuz

2.2.1. Aix en Provence Festivali, Fransa

Dünyanın en önemli festivallerinden biri sayılan Aix en Provence festivali, her yıl yaz aylarında bozulmadan kalmış bir antik Roma şehri olan Aix en Provence kentinde düzenlenmektedir. Festival, Archeveche Tiyatrosu, Saint Jean de la Salle Şatosu, Jeu de Paume Tiyatrosu ve Maynier d'Oppede Oteli gibi dört farklı barok binada yaşam bulmaktadır.

[9] http://www.hurriyetim.com.tr/haber/0,,sid~228@nvid~407152,00.asp, 1.5.2004

77- Archeveche Tiyatrosu. **78- Saint Jean de la Salle Şatosu.**

Ressam Paul Cezanne'ın on yıldan uzun süre yaşadığı bu kentte yapılan festival, Avrupa'daki en prestijli opera festivallerinden biridir.

79- Jeu de Paume Tiyatrosu. **80- Maynier d'Oppede Oteli.**

Aix en Provence opera festivali, 1948 yılında, opera müzik ve dans aşığı Gabriel Dussurget tarafından arkadaşlarını biraraya getirerek Aix-en-Provence adı altında kurduğu topluluk, festivalin ilk adımlarını oluşturmuştur. Mozart'a ve müziğine adanmış bir yer haline gelen kasabadaki ilk festival, savaş sonrası tutku

atmosferinde başarılı bir şekilde geçer. 1949 yılında Ressam Cassandra tarafından, Başpiskoposun avlusunda gerçekleştirilen Don Giovanni tasarımı öyle başarılı olmuştur ki hala festivalin markası olarak kullanılmakta ve merkezi olarak hatırlanmaktadır[10].

81- Opera, Falstaff, 2001.

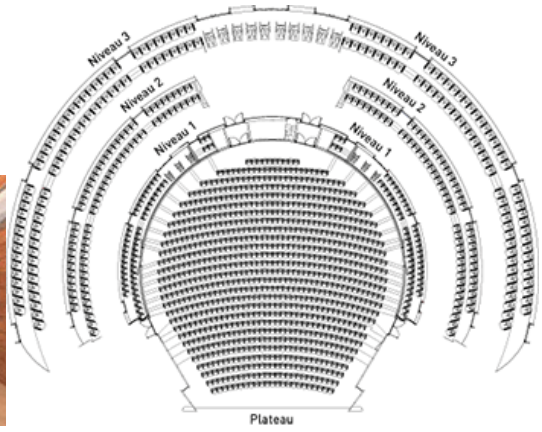

82- Opera, Das Reingold, 2006.

1998'de Stéphane Lissner, Paris'te Théatre du Chatelet'te yıllarca çalıştıktan sonra, Aix-enProvence Festivali'ni yeniden canlandırarak, eski itibarını tekrar kazandırmıştır[11].

D'Aix-en-Provence festivali, olağanüstü sanatçı ve sahnelemelerin olduğu, sanatsal seviyesi yüksek prodüksiyonlar yaratma amacında olan bir festivaldir[12].

83- Mayıs 2007de açılan büyük Aix en Provence tiyatrosu ve planı.

[10] http://www.festival-aix.com, 4.2.2005

[11] http://www.festival-aix.com, 4.2.2005

[12] http://www.festival-aix.com, 4.2.2005

Festivalin ilk başarılı ürününün tasarımcısı, Cassandre'nin ön sahne kemeri için yaptığı başarılı iş 1974 yılına kadar kullanılmaya devam etmiştir. Genç tasarımcıların işlerinin de her geçen gün daha iyi olması için, festival süresince, workshoplar düzenlenmekte ve tasarımcılar desteklenmektedir[13].

2.2.2. Spoleto Festivali, ABD

Amerikan Spoleto festivali, İtalya'da her yıl düzenlenen Spoleto festivali'nin benzeri olarak 1977 yılında kurulmuştur[14].

Besteci Gian Carlo Menotti'nin İtalya'daki Spoleto festivali'nin başarısını tekrarlamak adına yarattığı festival, Amerika'nın güneyindeki Charleston kentinde düzenlenmektedir. Spoleto festivali her yıl Dock Street tiyatrosunda yapılır ve Middleton Place'de düzenlenen bir piknik konseriyle son bulur[15].

84- Dock Tiyatrosunun dıştan görünüşü.

"Festival of Two Worlds" organizatörleri Amerika'da bir festival düzenleme düşüncesine girdiklerinde, İtalya'daki Spoleto şehrinin sunduğu büyüleyici sanat atmosferinin yanısıra tiyatroları, kiliseleri ve diğer gösteri alanları ile aynı beklentiyi karşılayabilecek bir şehir arayışına girerler. Güney Carolina'daki Charleston şehri, bu arayışı karşılar. Şehir 17 gün boyunca durmaksızın devam eden festivalin izleyiciler için takibini kolaylaştırması bakımından da uygun bir yerleşime sahiptir[16].

---

[13] http:www.festival-aix.com, 4.2.2005

[14] http://www.spoletousa.org/info/aboutSpoleto.php, 04.2.2005

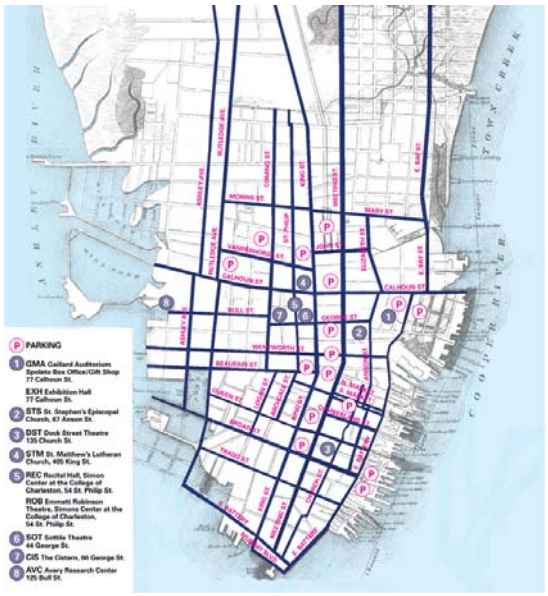
[15] http://www.hurriyetim.com.tr/haber/0,,sid~228@nvid~407152,00.asp, 3.5.2004

[16] http://www.spoletousa.org/info/aboutSpoleto.php, 04.2.2005

85- Middleton Place.

Spoleto festivali bütünüyle bir şehrin evsahipliği yaptığı tek festivaldir. Her yıl bahar aylarında 17 gün ve gece boyunca devam eden Spoleto festivalinde Güney Carolina'nın tarihi tiyatroları, kiliseleri ve dış mekanları ortalama 120 performans ile dolup taşmaktadır. Opera, tiyatro, müzik tiyatrosu, dans, senfoni, koral, ve hatta caz müziğin yanı sıra görsel sanatların da yer aldığı bu 17 gün boyunca sanatçılar gösterilerini sunmaktadır. Festival pek çok prömiyerin yapıldığı bir sanat festivali olarak da öne çıkmaktadır.

86- Festival haritası.

Festivalin ilkelerinden biri de genç sanatçılara tecrübeli yönetmen, tasarımcı ve oyuncularla çalışma olanağı bulmaktadır.

87- Spoleto festivalinden bir görünüş.

Spoleto festivali, genç sanatçıları desteklemekte, tanınmış ve usta sanatçıların kendi alanlarında sıra dışı performans denemelerine olanak sağlayan ve bu arada da diğer sanat dallarına da kucak açan bir genel yapı oluşturmaktadır.

> Festival izleyicisi, her yıl, içinde klasik bale, modern ve post-modern dans, opera, oda, senfonik ya da jazz, tiyatro ve görsel sanatların yer aldığı, geniş bir sanatsal stil ve form bütünüyle karşılaşmaktadır. Spoleto Festivali, izleyiciye sunduğu yeni ve yüksek kaliteli sanat sunma çabası ve genç yetenekleri destekleme geleneği ile her geçen yıl artan bir uluslararası başarı kazanmaktadır. Washington Post'a göre, Spoleto Festivali, sadece ülkedeki en iyi sanat festivali değil, aynı zamanda değişik sanat formlarını bir arada kullanan, sıkı bir şekilde kategorilere bağlı kalmaksızın özgürce performanslar sergileyen bir festivaldir[17].

Festivalin temel amacı, kapsamlı ve yenilik getirebilecek sanatsal olaylara evsahipliği yapmaktır. İzleyicileri ve katılımcıları açısından iyi bir heyecan, eğitim ve eğlence kaynağıdır.

> Festival boyunca yaklaşık 85.000 turistin ziyaret ettiği Charleston kentine South Carolina'nın diğer bölgelerinden gelen ziyaretçi oranı, %20, North Carolina, Florida, Georgia & Virginia bölgelerinden gelenlerin yüzdesi, %25'tir. Bu rakamları %5 ile New York, New Jersey, Connecticut ve Amerikanın diğer bölgeleri ve uluslar arası izleyiciler takip etmektedir. Festivale Charleston'un kendi nüfusundan katılım oranı ise %45'tir[18].

[17] http://www.spoletousa.org/info/aboutSpoleto.php, 04.2.2005

[18] http://www.spoletousa.org/info/aboutSpoleto.php, 04.2.2005

88- Oyun, Mahogony Kentinin Yükselişi ve Düşüşü, 2007.

Bu rakamlar uluslararası festival düzenleyen ve kendi ürettiği sanat festivallerine katılmaktan çekinen ülkemiz insanları için birer örnek oluşturmalıdır.

Festivali izleyen ve destekleyen medya ve basın da tam destek vererek yazılarıyla desteğini ve ilgisini kanıtlamaktadır;

> "Spoleto Festivali, sadece ülkedeki en iyi sanat festivali değil, aynı zamanda değişik sanat formlarını bir arada kullanan, sıkı bir şekilde kategorilere bağlı kalmaksızın özgürce performanslar sergileyen bir festivaldir. " Philip Kennicott, The Washington Post [19].

89- Bale, Kuğu Gölü, 2007.

> "Spoleto Festivali-USA, ülkedeki en yaratıcı ve sanatsal açıdan en tatmin edici çok sanatlı bir cümbüş.. sanatsal beceri, zekice düzenlenmiş program ve Charleston şehrinin bahardaki keyifli atmosferi, Spoleto Festivali'ni kaçırılmaması gereken bir yıllık olay haline getiriyor." Pierre Ruhe, The Atlanta Journal[20].

2.2.3. Drottningholms Slottsteater Festivali, İsveç

İsveç'teki festivale ismini veren Drottningholm, İsveç Kraliyet ailesi için inşa edilen ve yüzyılı aşkın süre bir köşede unutulmuş olmasına karşın çok iyi korunmuş

[19] http://www.spoletousa.org/info/aboutSpoleto.php, 04.2.2005

[20] http://www.spoletousa.org/info/aboutSpoleto.php, 04.2.2005

bir saraydır. Çoğu zaman barok operaların sahnelendiği festivalde, zaman zaman farklı programlar da uygulanır[21].

> Drottningholms Slottsteater, Kraliçe Lovisa Ulrika'nın isteği üzerine, tiyatro mimarı Carl Fredrik Adelcrantz, tarafından tasarlanmıştır. Bina, 1766 yılında tamamlanmıştır. Drottningholms Slottsteater, basit malzemelerden inşa edilmiştir. Seyirci salonu süslemeler, boyamalar, ve kağıt hamurundan yapılan çalışmalarla bezenmiştir. Sahne derinliği 20 metredir ve bu derinlik hala İsveç'teki en derin tiyatro ölçüsüdür. Sahne mekanizması, İtalyan mekanikçi, D. Stopani, tarafından ustalıkla yapılmıştır. III. Gustaf'ın 1792 yılındaki ölümünden sonra İsveç tiyatro yaşamı bir durgunluk dönemine girer. Bu arada, Drottningholms Slottsteater tiyatrosunun varlığı bile neredeyse unutulur. 1920 lerin başında tarihçi Agne Beijer önderliğinde tiyatro orijinal biçimine göre restore edilir[22].

19 Ağustos 1922 yılında Drottningholms Slottsteater yeniden perdelerini açar.

> Yavaş yavaş tiyatronun repertuarı çoğalır ve özellikle Haydn, Handel, Gluck ve Mozart'ın eserlerini sergileyen bir festival tiyatrosu özelliğine bürünür. Yurtdışından gelen sanat kurumları ve sanatçıları, sayısız performans sergilemişlerdir. Bu tiyatronun bale sanatçıları özellikle 18. yüzyıl bale sanatını yeniden canlandıran sanatçılar olarak ünlenmişlerdir. Bu görünüm sadece sanatçılar bakımından göze çarpmaz, otantik müzik aletleri ile çalınan müzikler de bu görüntüyü destekler[23].

Drottningholms Slottsteater, Stiftelsen Drottningholms tiyatro müzesi tarafından yönetilmektedir. Performansların bütçeleri, İsveç devleti ve sponsorlar tarafından karşılanmaktadır. 1991 yılında UNESCO'ya bağlı Dünya Mirası Komitesi tiyatroyu, uluslararası kültürel miras listesine aldığını belirtmiştir.

Drottningholms Slottsteater festivali, 2003 yazından itibaren opera performans sayısını azaltmaya zorlanmıştır. Bunun temel nedeni bütçedeki problemlerdir. Yükselen masraflara rağmen büyük ölçüde sponsorlara bağlı bütçenin giderek azalması bu mecburiyeti kaçınılmaz kılmıştır.

1935 yılından beri üyelik sistemine devam eden Drottningholms Slottsteater festivali, üyeleri için tiyatro ve tiyatro müzesine ücretsiz giriş hakkını vermektedir. Üyeler ayrıca, çekiliş yoluyla oyunların kostümlü provalarını da izleme şansına sahiptirler.

---

[21] http://www.hurriyetim.com.tr/haber/0,,sid~228@nvid~407152,00.asp, 5.8.2004

[22] http://www.drottningholmsslottsteater.dtm.se/ , çev.Gülay Taş, 04.2.2005

[23] http://www.drottningholmsslottsteater.dtm.se/, çev.Gülay Taş, 04.2.2005

2.2.4. Hollanda Festivali, Hollanda

Hollanda Festival, II. Dünya Savaşı'nın hemen ardından 1947 yılından beri devam eden saygın organizasyonlardan biridir. Farklı bir sunum içeren opera gösterileri ile eğlenceli bir deneyim yaşamak isteyenler için ideal bir festival olup sürprizlere açık bir yapısı vardır.

90- Het Concertgebouw konser salonu.

Festival her yıl Haziran ayı boyunca Amsterdam'ın en prestijli tiyatro ve konser salonlarında sıradışı bir programla izleyicilerle buluşmaktadır. Festivalin içeriği, tiyatro, müzik, dans, opera, film ve sanatın diğer tüm dallarına açıktır[24].

91- Muziekgebouw aan 't IJ müzik tiyatrosu.

Hollanda Festivali, Hollanda'nın yıllık kültür sezonunun, maceracı, trend belirleyici, yenilikçi yanı olmayı amaçları arasında bulundurmaktadır. Bu formül sayesinde hem kendini yaptığı sanat dalında ispat etmiş ve tüm dünyaca tanınan

[24] http://www.hollandfestival.nl, çev. Gülay Taş, 3.4.2006

prodüksiyonlar ve sanatçılara yer açılmakta, hem de genellikle genç, cesareti olan ancak tanınmayan ya da keşfedilmemiş sanatçılar için kendilerini gösterme, tanıtma fırsatı doğmaktadır.

92- Opera, Wagner Rüyası, 2007.

Festival, her yıl, ortalama 30 prodüksiyonun 80 gösterisine yer verebilmektedir. Festival programında görsel sanatlar ve film gösterileri de yer almaktadır. Hollanda Festivali, pop müzik ve eğlenceyi de içerecek şekilde geniş bir temele yayılan bir program sunmaktadır. Bu sayede festival, aynı zamanda "yüksek" ve "düşük"" kültürler arasında yaratılan yapay bölünmeyi de kırmayı amaçlamaktadır[25].

Hollanda festivali, festivalin düzenli katılımcılarına bazı avantajlar sunmaktadır. Bu avantajlardan bazıları, ücretsiz dergi hakkı, etkinliklerden önce çay ya da kahve gibi ikramların yanı sıra, festivalin aylık elektronik posta haberlerini alabilmektir[26].

2.2.5. Glimmerglass Opera Festivali, ABD

Glimmerglass Opera festivali, 1975 yılında yapılan ilk gösteride sayısı 1200 izleyiciyi bulan tüm yöre halkının katılımı ile başlamıştır[27]. İsmini hayali bir gölden alan bu festivalin 30 yıldan az bir zaman önce lise düzeyinde bir 'La Boheme' gösterisi ile başladığını düşünmek hakikaten şaşırtıcıdır. Şimdi bu festival saygınlığı ile birçok oyunun prömiyerine ev sahipliği yapmaktadır.

---

[25] http://www.hollandfestival.nl, çev. Gülay Taş, 3.4.2006

[26] http://www.hurriyetim.com.tr/haber/0,,sid~228@nvid~407152,00.asp, 1.5.2004

[27] http://www.glimmerglass.org, çev. Gülay Taş, 3.4.2006

93- Alice Busch Opera Tiyatrosu. **94-Opera, Saraydan Kız Kaçırma, 2007.**

Glimmerglass Opera Festivali, Cooperstown'da yaşayan müzisyen, sanatçı, eğitmen ve bu sanat formunu seven izleyicilerinin yaşadıkları yere opera kültürünü getirmek istemeleri sonucu meydana çıkmıştır. Kurucuları Glimmerglass festivali için Cooperstown şehrinin seçilmesi konusunda bu şehrin doğal güzelliğinin yanı sıra, Amerikan tarihindeki öneminin de etkili olduğunu belirtmektedirler. Buna göre bölge bu tarz bir festival yapılması için çok uygundur aynı şekilde, festival de bu tarz bir yer için çok uygun bir içeriğe sahiptir[28].

Tanınmış operalar ve müzikal tiyatro örneklerinin yanı sıra yeni, az bilinen eser ve sanatçıların da yer aldığı festival, genç performansçılara sahne üzerindeki arayışlar için olanak sağlamaktadır. Festival sayesinde genç sanatçılar önemli yönetmen, tasarımcı ve yöneticilerle tanışabilmekte ve yeteneklerini gösterebilme şansına sahip olabilmektedirler[29].

95- Opera, L'Etoile, 2006.

[28] http://www.glimmerglass.org, çev. Gülay Taş, 3.4.2006

[29] http://www.glimmerglass.org, çev. Gülay Taş, 3.4.2006

1990 yılından itibaren opera gösterileri sergilenen festivalde, ilk 17 yıl boyunca, tüm operalar İngilizce olarak seslendirilmiştir. 1992 yılından itibaren ise bazı operaların orijinal dillerinde seslendirilmesine başlanmış İngilizce alt yazı olarak verilmiştir[30].

2.2.6. Savonlinna Festivali, Finlandiya

En büyük özelliği Verdi'nin eserleri ile özdeşleşmiş olması olan Savonlinna Festivali 1912'den beri düzenlenmektedir. Festival 1475 yılında yapılan Savonlinna Kalesi'nin avlusunda düzenlenmektedir.

96- Olavinlinna kalesi.

97- Aino Ackté.

Savonlinna Opera Festivali'nin doğması, yirminci yüzyıl başlarında özgürlük için çabalayan Finlandiya karakteri ile özdeşleşmektedir. 1907 yılında Olavinlinna Kalesi'ndeki milliyetçi bir toplantıya katılan ünlü Finli soprano Aino Ackté, bu ortaçağ kalesinin bir opera festivali için çok uygun bir yer olduğuna karar verir. Son derece Romantik bir biçimde doğaüstü güzelliğe sahip bir gölün manzarasının ortasına yerleştirilmiş olan bu muhteşem kalede gösteri izlemenin ve performans sergilemenin Fin operasına ve müziğine katkısının ne kadar büyük ölçülerde olduğunu dile getirmek gerekir[31].

Soprano *Aino Ackté* söz verdiği üzere burayı opera sanatının da bir kalesi haline getirmiştir.

1912 yılındaki ilk opera gösterisini takip eden beş yaz boyunca festival düzenlenmiş ve dört Fin operası sahnelenmiştir. Festivalin

---

[30] http://www.glimmerglass.org, çev. Gülay Taş, 3.4.2006

[31] http://www.operafestival.fi, çev. Gülay Taş, 5.4.2006

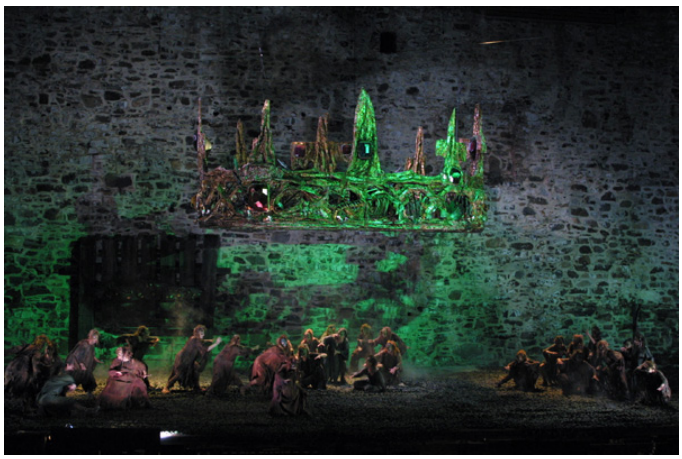
geleceği için yapılan parlak planlar, I. Dünya savaşı, Finlandiya İç savaşı ve Rusya Devrimi nedeniyle gerçekleşememiştir 32.

Kırk yıl kadar olduğu yerde unutulan festival, 1967 yılında Savonlinna Müzik günleri adı altında yapılan organizasyonun genç operacıları da destekleyen bir yapıya dönüşmesi ile birlikte yeniden canlanmıştır. 1967 yılındaki Beethoven'in *Fidelio* adlı eseri birlikte müthiş bir çıkışa geçen festival günümüz Savonlinna opera festivalinin de başlangıç noktası haline gelmiştir [33].

98- Opera, Aida, 2005.

Yıllar içinde bir haftalık bir organizasyon olmaktan çıkıp bir aylık bir süreye yerleşen festival, her yıl yaklaşık 60.000 izleyiciye ulaşmaktadır. Bu sayının hatırı sayılır bir kısmı yurtdışından gelen izleyicilerdir. Sanatsal açıdan 1970'li yıllardan itibaren yüksek bir beğeniye seslenen festival, standartları ile de geniş bir kitleye seslenebilmektedir[34].

99- Opera, Macbeth.

---

[32] http:// www.operafestival.fi, çev. Gülay Taş, 5.4.2006

[33] http://www.operafestival.fi, çev. Gülay Taş, 5.4.2006

[34] http://www.operafestival.fi, çev. Gülay Taş, 5.4.2006

Uluslararası Savonlinna opera festivali, Finlandiya kültürel takviminin en önemli yapıtaşlarından biri haline gelmiştir, romantik ortaçağ şatosu atmosferi ile opera gösterileri izlemek için ideal bir yerdir.

2.2.7. Bregenz Festivali, Avusturya

1946 yılında Mozart'ın Bastien et Bastien eseriyle perdelerini açan Bregenz festivali, her yıl, Temmuz ve Ağustos aylarında yapılan açık hava gösterileri ile dünyanın en popüler kültür turlarının içinde yer almaktadır.

100- Bastien et bastien sahne tasarımı, 1946.

Seyirciler, bir gölün ortasına kurulmuş devasa büyüklükte bir suni adanın kenarında otururlar.

101- Festival alanı, 1991.

102- Festival alanı, 1999.

Oluşan görüntü muhteşemdir ama aradaki uzaklık nedeni ile gizlenmiş olan orkestradan gelen müziğin, sahnedeki sanatçılara doğru oldukça yüksek bir sesle verilmesi gerekmektedir[35].

[35] http://www.bregenzerfestspiele.com,çev. Gülay Taş, 29.9.2004

103- Festival alanı genel görünüş, 2006.

Festivalin fuayesi keyifli ve ayrıcalıklı bir akşam geçirmek isteyen izleyicilere istedikleri konfor eğlenceyi sunabilecek bir takım özelliklere sahiptir. Lobi misafirleri için park yeri ayrıcalığı sağlanır; lobi hostesleri tarafından kapıdan karşılanarak şampanya ikram edilir ve sahne arkası gezisi boyunca bilmek istediği sorulara cevaplar verdikten sonra, festival özel menüsü olarak hazırlanan yemekte de misafirlerin rahat etmesi sağlanır[36].

104- Opera, Tosca, 2006.

Gösteri sonrasında çekilen festival hatırası fotoğraf da bu özel akşamı hatırlatmak için yapılmış bir başka inceliktir.

[36] http://www.bregenzerfestspiele.com, çev. Gülay Taş, 29.9.2006

2.2.8. Puccini Festivali, İtalya

Puccini Festivali 1930 yılında *La Bohéme* operasının sahnelenmesi ile başlamıştır. Puccini'nin bir arkadaşına yazdığı bir mektubunda "*buraya her zaman bataklıkçulluğu avlamaya geliyorum. Ancak bir defa kendi operalarımdan birini dinlemeye gelmek isterdim*[37]" diye arzusunu belirtmesi burada bir festival düzenlenmesi fikrini oluşturmuştur.

1931 yılında aynı grubun yine göl kenarında gelip bu defa *La Bohéme* operasının yanı sıra *Madame Butterfly* gösterisini de sunmasıyla burada bir festival doğmuş olur[38].

105- Puccini festivali opera binası.

Besteci Puccini, Toscana'lı işadamları hemen yanı başına bir bataklık kömürü fabrikası kurup, yayılan kokudan kaçırtana kadar, *Massaciuccoli gölü* kenarında yaşamıştır. Kötü akustik, etraftaki portatif tuvaletler ve gürültücü kamp sakinlerine rağmen, İtalyanların en popüler müzik festivallerinden biridir.

106- Opera, Tosca, 2006.

107- Opera, Madame Butterfly, 2006.

[37] http://www.puccinifestival.it, çev.Gülay Taş, 15.5.2006

[38] http://www.puccinifestival.it, çev.Gülay Taş, 15.5.2006

Festivale her yıl 40.000 izleyici gelip açıkhava tiyatrosunda gösteriler seyretmektedir[39].

1966 yılında yeni tiyatro binasının yapıldığı yere taşınan festival mekanı, fonunda büyüleyici *Massaciuccoli gölü* manzarasına sahiptir. Geceleri karşı taraftaki köy evlerinin ışıltıları bu manzarayı daha da özel hale getirmektedir[40].

2.2.9. Adelaide Festivali, Avustralya

1957 yılında açılan Güney Avustralya devlet operası, giderek yükselen bir sanatsal standart ve yeniliklere açık yapısı ile uluslararası özellikte bir yapıya sahiptir. İsmini Avustralya'nın Adelaide şehrinden alan festival, her yıl Kasım-Aralık aylarında izleyicileri için keyifli bir Wagner ziyafeti olma amacındadır.

Devlet Operası'nın amacı, bu kurumu geliştirip tanıtmak ve ülkenin en başarılı, heyecanlı, yenilik arayışındaki kurumu olarak eğlence ve sanat sektörüne katkıda bulunmaktır. Bu amaç için de değişik ve yaratıcı fikirlere sahip geliştirilebilecek her türlü etkinliğe açıktır[41].

108- Opera, Aşk İksiri, 2007.

109- Opera, Sevil Berberi, 2007.

Açık fikirli bir sanatsal yaklaşıma sahip Devlet Operası, ulusal ve uluslararası platformda, diğer festivallerden farklı bir yaklaşıma sahip olmak isterken, "Wagner

---

[39] http://www.puccinifestival.it, çev.Gülay Taş, 15.5.2007

[40] http://www.puccinifestival.it, çev.Gülay Taş, 15.5.2007

[41] http://www.saopera.sa.gov.au, çev.Gülay Taş, 6.5.2007

festival kenti" yönelişi ile farkını ortaya koymaktadır. Kültürel turizm merkezi olma yönündeki eğilimi Adelaide şehrini "Wagner kenti" yapma yolunda ilerlemektedir[42].

Kurum, Avustralya ve diğer ülkelerdeki operalarla, büyük sanatsal işbirliği içine girmek ve birlikte yeni sanat ürünleri üretebilmek için çalışmalarına devam etmektedir. Kurum, her yıl düzenlediği festival ile pek çok sahne emekçisi, tiyatro teknisyeni, müzisyen, sahne yöneticileri ve hatta yardımcı elemanlara tüm yıl boyunca gelir sağlamaktadır[43].

2.2.10. Aspendos Festivali, Türkiye

Türkiye, festival olayı ile 1931 yılında tanışmıştır. İkinci Balkan Konferansı yanında bir de Balkan Oyunları Festivali düzenlenmiştir. Yani festival sözcüğü Türkiye'de sanatsal değil siyasal bir olay ile başlamıştır.

> 1948 ile 1951 arasında, Ankara'da Türk- İngiliz Müzik Festivali düzenlendi. Bu festivalde, oda müziği ile birlikte, Türk ve İngiliz yapıtları opera orkestrası tarafından çalındı. 1957–1959 arası, Üniversiteliler Müzik Derneği'nce Ankara Müzik Festivali düzenlendi. 1964–1965 yılllarında düzenlenen müzik festivali de Ankara'da yürümedi. Boğaziçi Müzik festivali de yürütülemeyen festivaller arasındadır[44].

Aspendos tiyatrosundaki ilk festival organizasyonu 1959 yılında tiyatro festivali adı altında başlamıştır.

Kültür turistini Türkiye'nin Ege ve Akdeniz kıyılarına çeken antik tiyatrolardan birisi olan, Aspendos'ta 14. yılını doldurmuş olan bir opera ve bale festivali yapılmaktadır. Bu opera ve bale festivali, antik Roma tiyatrosunu kullanmanın en iyi yollarından biridir. Aspendos festivali özellikle Türkiye'deki opera ve bale topluluklarının sezon oyunlarını tekrar izleyici ile buluşturdukları, bir anlamda seçme eserlerin toplu gösterimi niteliği taşımaktadır.

1993 yılında Aspendos tiyatrosunda Jose Carreras ve Monserrat Cabelle'nin verdiği konserin üçbinden fazla izleyici toplamasından çok etkilenen Rengim Gökmen, coşku duygularıyla, Aspendos tiyatrosunda bir opera ve bale festivali

---

[42] http://www.saopera.sa.gov.au, çev.Gülay Taş, 6.5.2004

[43] http:// www.saopera.sa.gov.au, çev.Gülay Taş, 6.5.2004

[44] Emre Kongar, **Kültür Üzerine**, Remzi Kitabevi, 6. Basım, 1999, İstanbul, s.120.

düzenlemek ve bu festivali gelenekselleştirmeyi hayal eder. O yıllarda Ankara'da devam eden bir opera ve bale festivali olmasına rağmen Ankara seyircisinin sınırlarını aşamamasından duyduğu sıkıntıyı Aspendos tiyatrosunda yeni bir organizasyon ile çözmeyi uman sanatçı, bu duygularını şöyle ifade ediyor:

> Oysa tarihi ve turistik değerlerinin cazibesi ile her zaman yerli ve yabancı konukları kendisine çeken ve onlara Akdeniz kentlerinin tüm sıcaklığı ile evsahipliği yapan Antalya kenti ve Aspendos Tiyatrosu, opera ve bale santlarının daha geniş anlamda Türk insanına ulaştırılması ve ulusal opera ve balemizin dünyaya açılması için çok uygun bir mekan olabilirdi[45].

1994 yılında Kültür Bakanlığı ve Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü tarafından düzenlenen bir organizasyon ile açılan Aspendos Opera ve Bale festivali ondört yıldır tarihi yapı sayesinde tanınan bir festival özelliğine kavuşmuştur. 1992–1995 yılları arasında Devlet opera ve Bale Genel Müdürlüğü görevini yapan Rengim Gökmen, Aspendos Festivalinin fikir babasıdır. Türkiye'deki geleneksel kültür yapısının bir parçası olmayan opera ve bale gibi sahne sanatlarını bir anlamda yaygınlaştırmak için gerçekleştirildiği anlaşılan Aspendos festivali ile ilgili Rengim Gökmen şöyle açıklama yapmaktadır:

> Bu sanatlar hiçbir geleneksel kültürün bir parçası değildir. Geleneksel bazı kültürlerin izlerini taşımakla, içinden türemekle birlikte, ulusallıklarını aşmış, evrensel olmuş, kültür ürünleridir bunlar bütün sanatların daha doğrusu kültür öğelerinin birbirine bağımlı olduğu büyük bir sürecin en tepesinde yer alan bu sanatlara, genel kültür ve eğitim düzeyimiz arttıkça daha yaklaşabileceğiz[46].

1994 yılında festivalin ilk senesi olmasına rağmen gösterilerdeki toplam 61000 seyirci sayısı, organizatörleri bile şaşırtmıştır.

> Çünkü birçoğumuz, Anadolu insanının bu boyutunu, yeniliğe, güzelliğe olan büyük yaklaşımını düşünemiyorduk. Oysa son yıllarda sanat kurumlarımızın evrensel bir dille gerçekleştirdiği 10binleri, 50binleri çeken Hipodrum konseri, Efes ve Aspendos sanat etkinliklerine gösterilen yoğun ilgi, şaşkınlığımız konusunda bize ciddi uyarıdır diye düşünüyorum. Bu konuyu; yeniden irdelemek ve çok daha ciddi düşünmek gerekiyor[47].

Aspendos uluslararası Opera ve Bale Festivali'nin ilk dördü, Ankara, İstanbul, İzmir ve Mersin illerindeki Devlet Opea ve Balesi Genel Müdürlüklerinin katılımıyla gerçekleştirlmiştir. 1998 yılından itibaren uluslararası bir kimliğe sahip

---

[45] Kültür bakanlığı, devlet opera balesi genel müdürlüğü, **1. Aspendos Opera ve Bale Festivali program dergisi**, s.5.

[46] http://www.fotoritim.com/yazi/rengim-gokmen, 2.7.2007

[47] Kültür bakanlığı, devlet opera balesi genel müdürlüğü, **2. Aspendos Opera ve Bale Festivali program dergisi**, s.5.

olan festivalde opera ve bale eserlerinin yanısıra, klasik müzik, oratoryo, operet gibi eserlere de yer verilmektedir. 2002 yılındaki festivale başından itibaren katılan opera ve bale topluluklarının yanı sıra, kuruluşunun üçüncü yılında Antalya Devlet Opera ve Balesi genel müdürlüğü de katılarak festival programındaki yerini almıştır.

Antik Aspendos Tiyatrosu'nda gerçekleştirilen Aspendos Uluslararası Opera ve Bale Festivali, her geçen yıl yükselen sanatsal kalitesi ile kendini kanıtlayan ve dünyaca tanınmış pek çok topluluğun sahne almak istediği bir festival haline gelmiştir. 24 Ekim 2003 tarihinde Avrupa'nın saygın kuruluşları arasında olan Avrupa Festivaller Birliği'ne (EFA - European Festivals Association) kabul edilen Aspendos Uluslararası Opera ve Bale Festivali, dünyadaki diğer festivaller arasında saygın yerini almıştır. Aspendos festivali, sadece opera ve bale ve klasik müzik konserlerinin sergilendiği bir festival olması bakımından ülke içindeki diğer festivallerin yanında belirgin bir yere sahip olmakla birlikte uluslararası bir itibara da sahiptir. Bu haliyle festival, Türkiye'nin benzersiz kültürel mozaiğine destek vermekle kalmayıp, Antalya şehrini uluslararası arenada festival ve diğer hatırı sayılır etkinlikleri de tetikleyen bir kent olarak yerini cazip hale getirmiştir.

2.3. Aspendos Tiyatrosunun Opera ve Bale Gösterileri İçin Kullanımında Karşılaşılan Yapısal ve Çevre Sorunları

Doğal bir arkeolojik müze görünümünde olan Türkiye toprakları dünya üzerinde pek çok ülkeye nasip olmayacak kadar çok tarihi değerler ile bezenmiştir. Bu tarihi değerleri sanatsal etkinlikler düzenleme yoluyla tamamen sahiplenerek korumaya ve yaşatmaya çalışmak, toplum tarafından daha iyi anlaşılacaktır. Sanatsal etkinlikler düzenlemek sözkonusu olduğunda benzer tarihi eserlere sahip ülkelerde de kabul edilen bazı kural ve öneriler bulunmaktadır. Tarihi mekanlar gösteri alanı olarak kullanıldığında, bu mekanların korunması gözetilmelidir.

1995 yılında Sicilya'da Segesta antik tiyatrosunda oluşturulan bir bildiride, antik tiyatroların ve mekanların gösteri amacıyla kullanımlarında uyulması gereken kurallar saptanmış ve bu kurallar, Avrupa birliği tarafından da destek görmüş ve resmileştirilmiştir. Bu bildirinin amacı, Akdeniz çevresinde ve Avrupa'da pek çok ülkedeki somut örnekler merkeze alınarak tespit edilmiş mirası, konu üzerinde çalışan profesyoneller yardımıyla belirlemek ve işbirliği oluşturmaktır.

Segesta bildirisi, arkeologlar, mimarlar, sanat tarihçileri, sahne tasarımcıları, gösteri organizatörleri, yerel otoritelerin temsilcileri, turizm uzmanları, ekonomistler gibi mesleklerinde uzman kişilerin kültürel mirasın kullanılması ve daha iyi korunması konusunda birlikte çalışmaları sonucu oluşmuştur[48].

110- Segesta Bildirisi'nin okunduğu M.Ö. 425'te inşa edilen Segesta tiyatrosu, Sicilya [49].

[48] Bknz.http://www.coe.int, **Segesta Declaration**, çev. Gülay Taş, 15.10. 2005.

[49] http://mek.oszk.hu, 5. 6. 2007.

Segesta bildirisinde ayrıca, 1964 yılında kısa adı ICOMOS olan, "Uluslararası Tarihi Eser Ve Arkeolojik Kazı Mekan Korunması ve Restorasyonu Tüzüğü", kurallarına uyulması da öngörülmüştür.

> Amacı, tarihi anıtlar ve sitlerin korunması, muhafaza edilmesi ve değerlendirilmesine yönelik teoriler, yöntemler, teknikler ile ilgili her türlü araştırmayı desteklemek ve yönlendirmek olan uluslararası ve hükümetler dışı bir organizasyon olan ICOMOS; (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi – International Council on Monuments and Sites) 1965 yılında Varşova'da kurulmuştur[50].

Bu patente göre, tarihi mekanın, estetik, tarihsel ve bilimsel bütünlüğüne riayet etmeli ve belli alanların daha sonraki araştırma ve bilimsel deneyler için olduğu gibi bırakılarak saklanması sağlanmalıdır.

> Tarihi mekanların gösteri amacı ile kullanımına karar veren yetkililer fikir birliği ile bu mekanların korunması ve kullanımını göz önünde bulundurmak zorundadır. Korunma planının ortaya çıkma aşamasında, bu amaç ısrarla sorumluluklarda belirtilmeli, tarihi mekanın lehine kararlar alınmalıdır[51].

Gösteri yapılan tarihi mekanların tanıtım stratejisi, genel gelişim planı ile eş zamanlı yürütülecek şekilde düzenlenmeli ve uluslararası girişimler kapsamında birlikte çalışma planı oluşturulmalıdır. Bu stratejilerin kültürel turizm katılımını dikkate alması tarihi alanların onarım ve bakım amacı doğrultusunda turist akımını alternatif mekanlara yönlendirmesi için ilerideki kalkınmalar göz önünde bulundurulmalıdır.

> Gösteri yapılan tarihi mekanların gelişimi, kültürel projelerde çalışmak üzere yöre sakinlerine iş alanları yaratmaya odaklanmalıdır. Çevre sakinlerinin yaşadığı ortamlarda gereğinden fazla rahatsızlık oluşturmamalıdır[52].

Yöneticiler ve araştırma ekipleri arasındaki bilimsel bilgi alışverişi, ileri düzeydeki profesyonel eğitimleri teşvik etmeli, bu eğitim sonucu ortaya çıkan prodüksiyonlar, tarihi alanlardaki turizmi ilerletecek yüksek kalite projeler üretmeye yardımcı olmalıdır.

> Avrupa Antik Mekan Performans Birliği ve MINOTEC aktivitelerinde yer alan uzmanların oluşturduğu proje "Antik mekanlarda yapılan performansların patenti"nin ana hatlarını ortaya çıkarmıştır[53].

Söz konusu bildirilerde özellikle gösteri yapılan antik tiyatro ve mekanlarda, koruma, sağlamlaştırma ve restorasyon çalışmalarının belirli bilimsel

---

[50] http://www.icomos.org.tr, 5.6.2007.

[51] http://www.coe.int, **Segesta Declaration**, çev. Gülay Taş, 15.10. 2005.

[52] http://www.coe.int, **Segesta Declaration**, çev. Gülay Taş, 15.10. 2005.

[53] http://www.coe.int, **Segesta Declaration**, çev. Gülay Taş, 15.10. 2005.

dokümantasyonlara ve arkeolojik analiz sonuçlarına dayanması gerektiği belirtilmiştir.

Antik mekanlarda düzenlenen gösterilerde yaşanan problemlerin tüm uluslardaki karakteristik benzerliği, gösteri yapılan antik mekanların korunma ve değerinin yükseltilmesinde profesyonel bilgi alışverişini sağlamakta ve sorunların çözülmesini kolaylaştırmaktadır.

Aşağıdaki bölümde antik tiyatroların korunması ve gösteriler için kullanılmasında Aspendos tiyatrosunun yapısal ve çevresel sorunları üzerinde durulacaktır. Organizasyon ve bütçe sorunları diğer tüm teknik, estetik ve sanatsal sorunları da doğrudan etkilemektedir. Yapısal ve çevre sorunları, organizasyon, seyirci, güvenlik ve çalışan sanatçı ve teknik ekip açısından ele alınacaktır. Bütün bu bilgilerin ışığında artık Aspendos tiyatrosunun yapısal ve çevresel özellikleri ile bunların uygulanmakta olan festival kapsamında ortaya çıkan sorunlarla ilişkilerine daha yakından bakabiliriz.

2.3.1. Organizasyon

Başarısı garantili gösteri organizasyonu formülü ya da opera ve bale gösterilerinin sorunları için standart çözüm önerileri ne yazık ki yoktur. Her bir organizasyon, yapıldığı şehrin genel durumuna, kendi ihtiyaçlarına, kurallarına ve gelecek için kendi bakış açısına göre şekillenmektedir.

Antik tiyatrolardaki gösteriler, sosyal ve sanatsal açıdan incelenmeli, geleceğe ilişkin planlar belirlenmelidir. Sosyal, ekonomik ve sanatsal düzeylerde analizler yapılmalıdır[54].

Festival sözcüğünün Türkçe sözlükteki tanımında, yapıldığı tarihin kesinlik içinde olması gerektiği belirtilir;

> Dönemi, yapıldığı çevre, katılanların sayısı veya niteliği, programla belirtilen ve özel önemi olan sanat gösterisi[55].

Aspendos festivalinin tarihlerine bakıldığında neredeyse her yıl organizasyonun tarihlerinin değiştiği görülür. Özellikle diğer illerden ve yurtdışından katılacak izleyiciler için son derece sakıncalı bir durumdur. Seyirci, festivalin yapılma

---

[54] Bknz. http://www.hollandfestival.nl, çev. Gülay Taş, 3.4.2006.

[55] Türkçe sözlük, **Türk Dil Kurumu Yayınları**, 1998, s.125.

nedenidir. Festivaller coşkulu ve hevesli izleyicilerin oluşturduğu topluluklar için organize edilir. İzleyicisine tarih konusunda kesinlik veremeyen bir organizasyon, saygınlık bakımından kaybı da göze almış demektir bu da giderek sönükleşen ve yok olmaya mahkum bir festival demektir. Uluslararası bir kimlik içinde olduğu söylenen bir festivalin ortalama 2 yıllık planı belli olmalıdır, bu güvenilirlik ve itibar düzeyini gösterir.

Aspendos opera bale festivali, bir dizi gösterinin yer aldığı bir organizasyondan daha fazlası demek olmalıdır. Organizasyonun gösteriler kısmı bir yana, yapılan programın içeriği, öyle bir toplumsal deneyim yaşatmalı ki seyirci bu deneyimi asla evinde otururken yaşayamayacağını bilmeli, mutlaka oraya gitmek gerektiğini hissetmelidir. Bu sayede festivale gelen izleyiciler, diğer izleyiciler ile aralarında ya benzer şeylerden hoşlandıkları için ya da benzer yaşam şekilleri olduğu için bir yakınlık olduğunu bilirler.

Aspendos festivaline bugünkü haliyle bakıldığında, gerçekten de sadece muhteşem yapı özellikleri dışında bu yapıya özel bir organizasyon ayrıcalığı taşımayan bir opera, bale ve diğer klasik müzik temelli gösteriler dizisidir.

Gösterileri izlemeye gelen seyirciler, kapıya geldiklerinde yeterli bilgi verecek yazılı ve görsel dokümanlar ile karşılanmamaktadırlar. Uluslararası içerik taşıyan gösteriler sunmayı vaat eden bir festival organizasyonunun, 2007 Türkiye koşullarında hatırı sayılır bilet ücreti (35–45 YTL) karşılığında izleyicisine en azından oyunun kısaca öyküsünü anlatan ve görevli sanatçıları tanıtan şık bir broşürü bulunmamaktadır. Sorulduğunda bu seneye özel bir durum olduğunu belirten danışmadaki görevliler, çok rahatlık ile bu seneki program dergisinin olmadığını söyleyebiliyorlardı. Uluslararası bir festivalde bu kabul edilemez bir hatadır.

Bir hata sonucu olsa gerek, seyirciye dağıtılmak üzere hazırlanan kitap ayraçları üzerindeki gösteri programı, eksik olarak basılmıştır. Programdan haberdar olmak üzere bundan başka ellerinde hiçbir bilgilendirme broşürü olmayan görevliler gayet rahat bir şekilde “evet öyle bir hata yapılmış” demekle yetinmektedirler. Bu ayrıntılar, geniş anlamda bakıldığında profesyonellikten uzak ve üzerinde ivedilik ile oturulup düşünülmesi gereken bir organizasyon sorunudur. Becerilememiş diyerek herkesin kendi köşesine çekilmesi mümkün değil çünkü Aspendos festivali uluslararası platformda ülkemizde düzenlenen ciddi bir opera bale festivalidir.

Anlaşılması gereken şudur ki tüm sorunların çıkış noktasında, bütçe ve organizasyon sorunu bulunmaktadır. Organizatörler olarak Aspendos tiyatrosunun

itibar sahibi bir festival olmasını ve bu tiyatroda unutulmaz işler yapmasını isteyen düzenleyicilerin cömertlik ve iyi niyet içinde olmaları gerekir.

Organizasyon problemi olarak karşımıza çıkan bir başka mesele de tam 14 yıllık bir geçmişi olan ve 1998 yılından itibaren uluslararası olmanın gururunu yaşayan Aspendos Opera Bale Festivali, henüz kendi sahne yapısına göre dekor hazırlatabilme olanağına sahip değildir. Söz konusu sorunun pek çok nedeni olduğu bilinmektedir ancak unutulmamalıdır ki festivalde görev alan herkes ancak en başta organizatörler öncelikle bu festivalin saygınlığından sorumludurlar. Prestij bir ülkenin tanıtımında çok önemli yer teşkil eder. İçi boş sözlerle değil, eylemlerle bu işin altına eline sokması gereken yetkililerin, bugüne kadar Aspendos tiyatrosunun itibarı ile ilgilenmedikleri festival sonrasında açılan soruşturmalardan anlaşılmaktadır.

111- Dekor kuran set ekibi, 1999[56].

[56] Kültür bakanlığı, devlet opera balesi genel müdürlüğü,**7.Aspendos Uluslararası Opera ve Bale Festivali program dergisi**, 2000.

112- Dekor kuran set ekibi, 1999[57].

Bu yıl Aspendos festivalinde özellikle geçen yıllardan farklı olarak yaşanan organizasyona bağlı bir diğer teknik sorun, ciddi gecikmelere neden olmuştur. Bu yıl sponsor firma tarafından bütçe kesintisine gidildiği için, özellikle opera gösterileri için temsil öncesi sadece 3 gün ayrılmış; birinci gün dekor kurulması, ikinci gün genel prova için kullanılmış, üçüncü gün ise teknik provaya ayrılmıştır. Oysaki genel provanın anlam ve önemi, her türlü teknik hazırlık bittikten sonra yapılmasıdır. Genel provadan sonra yeniden teknik prova yapılması hiç anlaşılabilir bir durum değildir. Ancak görevliler işlerini bir günde bitiremedikleri için teknik prova genel provadan sonraki güne kalmıştır[58].

Özellikle festival sırasında yoğunlaşan çevre nüfusu ya da ziyaretçilerin yoğunluğu Aspendos gibi çevresinde küçük bir yerleşim yeri de bulunan tarihi mekanlar için dikkat edilmesi gereken bir konudur. Çevre sakinlerinin bir kısmının festival ve diğer gösteriler boyunca etkin olarak görev alması, bu tiyatroyu sahiplenerek, korumalarını sağlar. Tiyatro korunmuş olur. Böylece çevrede yaşayanların korunması altında olan antik tiyatro, festival ve diğer etkinliklerin olmadığı zamanlarda da çevre sakinlerinin koruduğu bir mekan haline gelir. Ayrıca festival sırasında buraya kalabalık bir grup halinde gelen bakanlık ya da diğer görevlilerine çevreyi bilen kişiler olarak rehberlik etmiş olurlar[59].

---

[57] Kültür bakanlığı, devlet opera balesi genel müdürlüğü,**7.Aspendos Uluslararası Opera ve Bale Festivali program dergisi**, 2000.

[58] İzmirDOB başdekoratörü Tayfun Çebi ile yapılan görüşme, 6.7.2007.

[59] Bknz. http://www.coe.int, **Segesta Declaration**, çev. Gülay Taş, 15.10. 2005.

Özellikle bu yıl yapılan bir başka bütçe kısıntısı ise, her yıl civar köyden sağlanan dekor taşıyıcıların bu yıl kullanılmamasıdır. Şöyle ki, her yıl ortalama 40–45 kişi kadar teknik ekip getiren opera bale yetkilileri getirilen teknik ekip elemanlarının tümünü dekor kurulması ve kaldırılmasında elbette kullanmamaktadır. Teknik ekip denildiğinde içine terziler, kunduracılar, giydiriciler, kuaför ve makyözler de girmektedir. Dolayısıyla sadece dekor ile ilgilenen yaklaşık 10–15 teknik eleman bulunmaktadır. Böylesi bir tiyatro için zaten yeterli bir sayı olmayan bu rakam her yıl Aspendos tiyatrosunun içinde bulunduğu köyden sağlanan taşıyıcılarla desteklenmektedir. Son derece mantıklı olan bu davranış aslında bir elemanın sponsor ya da devlet bütçesine yüklediği günlük maliyeti de düşürmektedir. Ancak bu sene Anadolu Ateşi grubundan transfer ve konaklama konularında sponsor yardımı alınmış, bu kurum da sponsor sıfatıyla bir takım bütçe kısıtlamalarına gitmiştir. Bu durumda ayrıca bir destek alamayan teknik ekip dekoru hem taşımış hem de kurma işini tamamen kendileri yapmak zorunda kalmıştır. Böylece teknik ekip, iki katı daha fazla yorulmuş ve dekor taşıma ve yerleştirme işleri, normalde olması gereken zamandan çok sonra bitirilmiştir[60].

Organizasyonda yer alan yetkililer, tarihi alanı gösteri amacı ile kullanacak ve alanın korunmasından sorumlu kişilere veya kurumlara, bu mekanların korunması ile ilgili gerekli bilgileri sağlamakla yükümlüdür.

Gösteriler sırasında ve sonrasında gereken olanaklar temin edilerek, örneğin, oturma yerleri, çim alanlar, çöp bidonları, tuvaletler, kafeterya gibi etkinlik ve sosyal faaliyet alanları düzenlenerek mekanın kirlenmesi ve zarar görmesi engellenmelidir.

Şartlar uygun olduğu sürece, tarihi mekanlarda ziyaretçinin rahat etmesi sağlanmalı, umumi telefonlar, alışverişi kolaylaştırmak adına kredi kartı servisi, bilgilendirme üniteleri, pek çok dilde levhalar, sıraya girme sistemleri, vestiyer, tuvalet, lavabo gibi gerekli ekipmanlar sağlanmalıdır.

Aspendos tiyatrosunun tüm yıl açık ve sadece ziyaretçilere yetecek kadar sayıda olan tuvalet ve lavaboları herhangi bir gösteri sırasında hiçbir şekilde yeterli gelmemektedir.

---

[60] İzmirDOB başdekoratörü Tayfun Çebi ile yapılan görüşme, 6.7.2007.

Sakatlara özel hizmetler, mümkün olduğunca normal ziyaretçilere gösterilen özeni taşıması gerektiği gibi, özel boşaltım ve güvenlik prosedürlerine ihtiyaç vardır.

Aspendos festivali organizasyonunda sakat ziyaretçiler ya da izleyiciler ile ilgili tuvalet ve lavabo sistemlerinde bir ekstra önlem ya da alan ayrıldığı gözlemlenmemiştir.

Ziyaretçiler için yüksek standartları temin etme konusunda personel, devam eden bir eğitimden geçmelidir. Festivalde görevli personel, bilinçli kültürel girişimler bakımından farklı dilleri konuşabiliyor olmalıdır[61].

Aspendos tiyatrosundaki performanslarda kullanılan ekipmanlar, tarihi eseri koruma özelliklerine sahip olmalıdır. Buradan tarihsel önemini yitirmesine mümkün olduğunca izin vermeyecek şekilde kullanılması anlaşılmalıdır.

En çok tanınan ve sıklıkla gösterilerin yapıldığı antik tiyatrolar bile eksik araştırılmış ya da tam olarak belgelenememiştir. Ancak zamanla ilerleyen teknolojik bilgiler sayesinde, eserler ve tarihleri ile ilgili bilgilenme günümüzde daha imkanlı hale gelmiştir. Teknoloji, bu tarihi yapıların korunmalarına ve yenilenmelerine yardımcı olurken haklarında bulunan bilgilerin yayınlanmasına olanak tanımaktadır, kamuoyunun konu hakkındaki farkındalığını ve eğitimini sağlamaktadır.

Kültür ve doğa varlıklarının korunmasında, demokrasi ve kamu yararı gerçeklerini öne sürerek yağmacılığa yönelenlere karşı, devlet çok dikkatli olmalıdır. Anadolu toprakları altındaki ve üstündeki yağmaya son verilmesi gerekir. Devlet, toplu konut fonundan kültür varlıklarının korunmasına bir pay ayırmalıdır. Çevre bilincini geliştirebilmek için Türkiye'de çevre etik normlarını belirleyen bir kurulun ve giderek çevre etik kurulunun oluşturulması gerekir. Sivil toplum örgütleri halkı eğitmeli ve ortak bir bilinç yaratmalıdır[62].

Aspendos tiyatrosunu korumak, ancak bu mekandan faydalanma hakkına sahip kamuoyunun bu işi sahiplenmesi, tanınması ile mümkün olacaktır.

Ayrıca, bilimsel çalışmalar dahi, kültürel turizm için, medyadan da yardım alarak kamuoyunu geniş bilgilendirmeye hizmet etmelidir. Türkiye'deki genç nüfusun kültürel miras ile ilgili, bilgi ve ilgisini yükseltmeye ve bilinçlendirmeye çalışmak gereklidir. Zamanla yükselen ilgi ve bilinci, kentsel yaşam sanatına da yansıtmaya

---

[61] Bknz. http://www.coe.int, **Segesta Declaration**, çev. Gülay Taş, 15.10.2005.

[62] http://www.iksev.org/kultur_kongreleri/?sayfa=ulusalkulturkongresi1, 3.5.2006.

çalışmak ve bu ilgi ve korumacı tavrı, genel yaşam alışkanlığı haline getirmek konusunda genç insanlara yardımcı olmalıdır.

Aspendos tiyatrosu diğer bazı korunma altındaki tiyatrolar gibi kullanılamaz durumda değildir. Bu gibi antik tiyatrolar kullanıldıklarında sağlanan fayda, var olma nedenlerini, işlevlerini tam olarak güncelleştirmektedir. Ancak yapının kullanımında dikkate alınması gereken bazı gerçekler bulunmaktadır.

113- Aspendos tiyatrosunun 23 Nisan gösterisi için kullanımı, 2005.

Etkinliğin türü ne olursa olsun, tarihi yapının her türlü zarara açık olduğu mutlaka dikkate alınmalıdır. Bu mekanın 23 Nisan gösterileri, özel toplantılar ve hatta düğün organizasyonu ya da herhangi bir üniversitenin mezuniyet töreni için kullanılabildiğine ilişkin bilgiler mevcuttur. Ayrıca gösterilerin bu tarihi yerlerin değerlerini artırıcı nitelikte olmasına özen gösterilmeli ve seyircilerin ilgisini bu tarihi mekanlarda tutmaya önem verilmelidir. Bu, mekana saygı ile eşdeğerdir.

Tiyatroyu koruma kuralları ile seyirci, ziyaretçi ve orada yaşayan sakinlerin arasındaki denge mutlaka uzlaşma içinde olmalıdır. Resmi sahibi olarak yapının korunmasından sorumlu olan belediyeler ile gösterilerin organizatörleri arasında sistemli bir işbirliği olmak zorundadır. Yönetmelikler, her bir tarihi alana özel olarak kullanım kuralları ihmal edilmeden düzenlenmelidir[63].

Antik tiyatro, gösteri mekanı olarak kullanılırken, o yöredeki turizm noktalarının ekonomik düzenlerinin zarar görmemesi gözetilmelidir. Bu hususlara dikkat edilmesi, buraya gelen turistik ziyaretçi sayısının artmasına ve burada yapılan gösterilere daha fazla sayıda seyircinin katılımını sağlar.

[63] Bknz. http://www.coe.int, **Segesta Declaration**, çev. Gülay Taş, Kasım 2005.

Antik mekanlarda sahnelenebilecek özelliklere sahip gösterilerin mekanın koruma kurallarına riayet etmek zorunda olduğu iyice bilinmelidir.

Sahneleme yöntemlerini ve güvenlik tedbirlerini bir bütün olarak düşünerek, mekanları kullanacak herkesi ve gelen ziyaretçileri de hoşnut etmeye çalışmak en ideal olandır.

2.3.2. Seyirci

Aspendos tiyatrosunda opera ve bale festivali sırasında ziyaretçilere açılacak performans alanlarının, ziyaretler sırasında zarar görme riskinin minimum düzeye düşürülmesi için bazı önlemler alınmalıdır.

Ziyaretçilerin mekanın zarar görebileceği konusunda işaretler ve belgelerle uyarılması, ziyaretçilerin ilgisini tarihi mekanda daha dayanıklı olan yerlere yönlendirerek, korunması gereken yerlerden uzak tutulması mekanın korunması ve gelecek yıllarda da tekrar kullanılabilmesi açısından gereklidir.

Tiyatronun kamu tarafından kullanımının denetlenmesi, tarihi alanın iyi korunduğu garantisinin yanında, kültürel mirasın değerinin kamu tarafından anlaşılıp geleceğe taşındığını da gösterir.

Bunun için antik dönemde kullanılan yolları takip eden turlar tasarlanabilir, böylece halkın tarihi mekanları yavaş yavaş keşfetmeleri ve konuyla ilgili iyi bir bakış noktasına sahip olmaları konusunda rehberlik edilmiş olur.

Profesyoneller tarafından Aspendos hakkında sanat ve medya aracılığı ile tarihi tiyatronun tanıtımı hazırlanmalıdır. Bu sayede zaten hassas olan tiyatronun ziyaretler sırasında doğabilecek hasarlardan korunması sağlanabilir.

Disiplinler arası takımların hazırladığı tanıtım ürünleri, ziyaretçileri bilgilendirerek yapıyı korumaya hazırlamayı amaçlamalıdır. Çeşitli kategorilere sahip ziyaretçilere hitap edecek biçimde düzenlenmiş olan, broşür, kitapçık, kılavuz ses bantları ve rehber kitaplar yardımıyla, tarihi mekanların tanıtılmasına yardımcı olmalıdır.

Ziyaretçilere mekanın tarihsel konumu konusunda bilgi vermek üzere, stratejik olarak tarihi mekanın ana giriş kapısında yer alan bir ziyaretçi danışma merkezi açılabilir. Açıklamalar antik dünya ve yerel tarih içerikli ve diğer tarihi alanlarla karşılaştırma yapılacak şekilde verilmelidir. Büyük tarihi alanlarda, danışma

merkezleri, mekanın geçirdiği evreleri ve tarihinin anlaşılmasına katkıda bulunması amacı ile medya araçları ile donatılmalıdır.

Ziyaretçiler ve izleyiciler için yüksek standart içeren tarihi mekanın imaj tanıtımını yapmak önemlidir.

Tarihsel ve mimari öneminden dolayı, kültürel teşebbüslere olanak sağlaması ve yerel gelişim etmeni olması nedeniyle kamuya açıktırlar. Bununla birlikte, performans sırasında, tiyatroya alınabilecek maksimum izleyici sayısı, tarihi mekanın koruma ve bakımını engellemeyecek biçimde, ayarlanmalıdır.

Tiyatroya daha önce gelmemiş ilk kez bir gösteri izlemek üzere gelen izleyiciler etrafa bakınırken henüz onarım görmemiş taş basamaklara takılarak düşme tehlikesi geçirebilirler. Bu nedenle izleyiciler için yürüme yolları ve çıkış rotaları tasarlarken antik merdivenlere ve koridorlara öncelik ve özellikle önem vermek böylece mekanların gece karanlığında daha net görülmesini sağlamak gerekir.

Aspendos tiyatrosu tek başına bir yapı olarak bile yani adına düzenlenen bir festivali olmadan da turizm ile iç içe bir yaşam sürmektedir. Burada özellikle yaz aylarında yani yurt dışından ve yurtiçinden en fazla turist gelen bir mevsimde opera, bale gösterileri düzenlemek hatta buna festival adını vermek, organizasyonun turizm ayağını çok önemli kılmaktadır. Öyle ki buradaki opera, bale gösterilerine katılan her seyirci aynı zamanda bir turisttir. Bu durum organizasyon yapanların tam olarak ne yapmak istediklerini bilip bilmedikleri yönünde düşündürmektedir.

Aspendos festivalinin düzenlendiği tarih, kesin olmamakla birlikte, genelde her yıl Haziran ve Temmuz aylarını her yıl birkaç günlük kayma yapacak şekilde kapsamaktadır. Bu aylara turizm sezonu açısından bakıldığında ise ilginç bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Haziran ve özellikle Temmuz ayları turizm sezonunun en hareketli olduğu aylardır. Bu da tam da çalışan genç kesimin ya da öğrencilerin tatilde olduğu dönem demektir. Antalya'nın iklimi düşünüldüğünde bu aylar aynı zamanda sıcaklığın en fazla olduğu zamanlardır. Dünyanın her yerinde olduğu gibi ülkemizde de opera ve bale gösterilerinin izleyicisinin yaş grubu olarak 30 ve üstü yaş grubuna hitabettiği düşünebilir. Oysaki bu tarihlerde Antalya'da tatil yapmak üzere gelen yaş grubu gerek ilgi alanı ile gerekse yaşam biçimi ile akşamlarını operada değil genellikle diskoda geçirmek isteyen ve enerjilerini dansederek değerlendiren gençlerdir. Buradan gençlerin operaya yönlendirilmesi gerektiği gibi bir sonuç değil, Aspendos opera bale festivalinin zamanlaması ile ilgili bir hata

yapıldığı ile ilgili bir sonuç çıkarılmalıdır. Festivalin şu andaki zamanlaması çok sıcak günlere rastladığı için ileri yaştaki turistler bu gibi tatil yerlerine ya Nisan-Mayıs ya da Ağustos-Eylül ya da Ekim gibi aylarda gelmektedir. Bu şekilde festivalin önerilebilecek muhtemel zamanlaması da otomatik olarak ortaya çıkmaktadır.

> Unutulmamalıdır ki, her türlü gösteri için yeterli olabilecek sayıda izleyici vardır yani bir festivali çok uçlu bir biçimde her türlü konuya açık tutmak izleyici artırmaktan çok amacı kaydırabilir amaç çok insan toplamak değil, o konuya ilgilenen çok sayıda izleyiciye ulaşabilmek olmalıdır[64].

Aspendos opera ve bale gösterilerinin yerli ve yabancı seyirciler olmak üzere çok belirgin bir biçimde tamamen farklı iki izleyici kitlesi bulunmaktadır. Yerli izleyicilerin büyük çoğunluğu normal zamanlarda da opera ve bale izleyicisi olup bu tarihi mekana gelen eserleri izlemek üzere birbiri ile yarış halinde olan eğitimli çevredir.

114- Uluslararası Aspendos opera ve bale festivali, Aspendos'ta gösteri öncesi seyirciler, fotoğraf; Gülay Pereira,2007.

Yerli izleyiciler akşam giderek serinleyen taş binanın içinde üşümemek için kazak ya da ceket gibi ekstra kıyafetle gelmektedirler. Yabancı uyruklu opera, bale izleyicilerinin yaş ortalamalarının 40 yaş ve üstü olduğu düşünüldüğünde kendi ülkelerinde de birer opera bale sever olduğu söylenebilir. Diğer kısım ise sadece

[64] http://www.theatre-fit.org/results_all_festivals.html, 3.5.2006.

Türkiye'de Antalya'da deniz- güneş-kum tatilinin yanı sıra tur operatörlerinin kendilerine sağladıkları bu olanak ile tarihi mekanda güzel gösteri izlemek üzere orada bulunan izleyicilerdir.

115- Uluslararası Aspendos opera ve bale festivali, seyirciler, fotoğraf; Gülay Pereira, 2007.

Cavea bölümünün tümüyle izleyiciye açıldığı antik tiyatronun özellikle kendi ülkelerinde gelen bir alışkanlık ile kadın ve erkek çiftlerin son derece şık kıyafetlerle geldikleri bu mekanda, gösteri aralarında ciddi düşme tehlikesi ile karşı karşıya kalmalarıdır.

116- Aspendos Tiyatrosu, sahne platformu ve orkestra bölümü.

Aspendos tiyatrosundaki sahne platformu özellikle bu sahne için tasarlanmış ve yıllardır aynı şekilde kullanılmaktadır. Sahne platformunun önündeki alan orkestra için ayrılmıştır bu durumda, seyirci sadece yürüme yolu kadar bir açıklıkta antik tiyatrodaki yerini almak üzere merdivenlere ulaşabilmektedir. Bu konuyla ilgili kuşkusuz orkestranın yer gereksinimi göz ardı edilemez, ancak orkestra yerinin tamamen açık olmasının da bir takım sakıncaları bulunmaktadır.

> Tamamen açık orkestra yerinin en önemli kusurlarından biri, şef ve orkestra için kullanılan ışıkların, görsel olarak dinleyiciyi rahatsız etmesidir. Bu tür orkestra yerleşiminin ikinci önemli kusuru ise, büyük orkestra için gereken, 6,5 metre açıklığın, özellikle merkezde dinleyiciler ile şarkıcılar arasında büyük boşluk yaratmasıdır[65].

2.3.3. Güvenlik

Giriş ve çıkış noktalarındaki ve sahne içindeki güvenlik bu yıl Türkiye'de henüz turizm sezonu başlamadan birbiri üstüne yaşanan terörist saldırılarına karşı önlem olması adına iyi planlanmış izlenimi vermektedir. Ekibin güvenlik şefi ile yapılan sohbette bu yıl daha özenli ve dikkatli olduklarını bizzat kendisi iletmiştir[*]. Ancak bu gösterilerin özellikle opera ya da bale gösterileri olduğu düşünüldüğünde

---

[65] Zerhan KARABİBER, **Hacim Akustiğinde Yeni Bir Yaklaşım**, Yıldız Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Yapı Fiziği Bilim Dalı Yayınları, İstanbul, 1984. s.129.

[*] UluslararasıOpera ve Bale Aspendos Festivali, güvenlik şefi ile yapılan sohbet, 2007.

arka planda yani sahne üzerindeki sanatçının önünde karanlıkta dahi üstlerindeki yeleklerin fosforlu sarı olması nedeniyle seyirciyi yabancılaştıran bir etmen olarak güvenlik görevlilerinin konumlandırılması biraz abartılmış görüntüsü taşımaktadır.

117- Nabucco, Opera, G. Verdi, karanlıkta parlayan güvenlik görevlileri, fotoğraf; Gülay Pereira, 2007.

Yukarıdaki görüntüde, parlayan yelekleri ile kalabalığın arasında hemen fark edilen güvenlik ekibi görülmektedir. Güvenlik görevlilerinin sayıları ile ilgili bir sorun yok ancak sahne tasarımı gereği örneğin Nabucco operasında sahne önüne yerleştirilmiş olan boğa başlarının yanında, o atmosfere zerre kadar yardımı olmayan güvenlik görevlisinin varlığı, özellikle ön sıralardaki seyirci açısından son derece rahatsızlık vericidir. Güvenlik görevlisinin daha geri planda yer alması ve özellikle sahne önündeki görevlilerin daha az dikkat çekecek hatta belki üniformasız ancak yaka kartlı koyu renkli kıyafet giymeleri çok daha uygun olacaktır.

118- Nabucco, Opera, G. Verdi, güvenlik görevlisi, fotoğraf: Gülay Pereira, ,2007.

Yukarıdaki fotoğrafta sahne önündeki boğa başı ve oyun süresince işini yapmaya çalışan güvenlik görevlisi görülebilir.

2.3.4. Ekip Disiplini

Antik tiyatro alanını kullanan sanatçı, teknik ekip, güvenlik ve organizasyonun her aşamasında görevli profesyonellerin etik ve ahlaki kurallar çerçevesinde kabul edilen prensiplere uyması gerekir.

Festivaller, sahne sanatları bakımından çok önemli bir platform oluşturmaktadır. İnsanlar opera ve bale adı altındaki organizasyonlarda, birlikte kültürel deneyim kazanmak üzere biraraya geldiklerinde kendileri için yaratılan atmosferi paylaşmaktadır. Ancak bu atmosferi, sanatçıların da teknik ekibin de kapıdaki güvenlik elemanının da ciddiye alarak izleyiciye yansıtması gerekir. Tüm ekipler birlik içinde bir bütünün parçası olduğunu bilmeli, bu festivali bir anlamda tatil fırsatı olarak değerlendirmemelidir.

Sanatçılar normal zamandaki disiplinli çalışmalarına devam etmelilerdir. Festivaldeki gösteriler boyunca özellikle sanatçıların otelden adeta tatile gelmiş gibi yararlanarak her türlü kaprisi yaptıkları normal çalışma zamanlarına göre daha özensiz davrandıkları tüm araştırma boyunca gözlemlenen ve yapılan görüşmelerde de dile getirilen bir konudur. Nasıl ki tatil köyünde çalışan bir kişi orada tatil yapmadığının farkındaysa gösteri yapmak üzere Aspendos festivaline gelen bir sanatçı da buraya tatil için değil, yüzlerce kilometre yol katederek kendisini izlemeye gelen seyircilere gösteri sunmak üzere yani çalışmak üzere geldiğinin bilincinde olmalıdır.

Gösteriler sırasında da bazı sanatçılar (sahnede arkada yer aldıkları zamanlarda özellikle korodaki sanatçılar) ve orkestradaki bazı müzisyenler bu mekanı ve izleyicileri ciddiye almadıkları izlenimini vermektedir. Gösteriler sırasında sahne üzerindeki özellikle de korodaki sanatçıların ön tarafta solist sahnesini tamamlarken arka tarafta birbirleriyle konuşup nerdeyse şakalaşmaları kabul edilemez bir disiplinsizlik örneğidir. Bu gösterilere ücret ödeyip gelen seyircilere hakaret olduğu kadar, her yıl adını kullanarak üzerinden fayda sağlanan tarihi dokuya da saygısızlıktır. En azından bir gece de binlerce lira harcanarak hazırlanan gösteriler sonrasında bu tarz bir hareketle akıllarda kalmak, hiç de bulundukları kuruma yakışır bir davranış şekli değildir. Koro ancak daha dikkatli bakıldığında görülebilir bir ayrıntıdır. Ancak orkestradaki müzisyenler seyirciye daha yakın bir mesafede bulunmaktadır. Gösteriler sırasında orkestra elemanlarının birbirleri ile seyirci tarafından görülebilecek şekilde hatta seyircinin gözlerinin önünde gayet keyifli bir şekilde şakalaşıp gülmeleri akıl almaz bir davranıştır ayrıca seyirciyi oyuna yabancılaştıran bir eylemdir.

Buna ilave olarak, profesyonel gösteri sanatçıları ve Aspendos tiyatrosunu koruma sorumluları, yeni teknolojilerin tarihi mekanlarda etkili olarak kullanılması ile ilgili hazırlık eğitimi ve ardından düzenli aralıklarla devam eden bir eğitime tabi tutulmalıdır. Söz konusu eğitimin düzenli olması, her yıl farklı sanatçıların ve değişen teknik ekibin gruplara dahil olduğu düşünüldüğünde gerekliliği açıkça anlaşılabilir.

2.4. Aspendos Tiyatrosunun Opera ve Bale Gösterileri İçin Kullanımında Sahne Tasarımı Sorunları

Bu bölümde 1994 yılından beri devam eden opera bale festivalinde, inceleme ve araştırmalara ve gözlemlere dayanarak, sahne tasarımı ile ilgili yapılan hatalar ele alınacak ve saptanan bu hatalar görüntülerle desteklenmeye çalışılacaktır. Burada incelenecek tüm eserler opera ya da bale olacaktır. Sahne tasarımı başlığı altında ele alınacak sorunlar hem teknik hem de estetik sorunları içermektedir. Yaşanabilecek her türlü teknik sorun, büyük sanatsal eksikliklere neden olabilir. Teknik sorunlardan kaynaklanan eksiklikler nedeniyle sanatsal bakımdan yeterince işlenmemiş duygusu içeren eserle karşılaşılabilir.

Bilindiği gibi Aspendos tiyatrosu'nda sahnelenen eserler daha önce kapalı sahnelerde gösterilmiş eserlerdir. Yurtdışından gelen yabancı konukların dışında büyük çoğunlukla Devlet Opera ve Balesi genel müdürlüğüne bağlı kurumlardan gelen eserler, bu antik tiyatronun tarihi atmosferinde yeniden güzelce paketlenip sunulmaktadır. Normal sezon gösterilerine göre fark ise eserlerin daha pahalı izletilebilmesi ve daha seçkin bir izleyici kitlesine seslenmesidir.

Bütün bu bilgiler ışığında yapılan inceleme, araştırma ve gözlemlere göre Aspendos tiyatrosunda gösterilen eserlerin sahne tasarımlarında bir dizi sorunlar belirmektedir. Aspendos tiyatrosuna gelen her grup, birbirinden ayrıntıda farklı ama genel olarak benzer sorunlar yaşamaktadır. Bu nedenle her kurumun ya da her grubun yaşadığı sorunlar değil, genel olarak sahne tasarımında ortak sorunlar ele alınacaktır. Burada gruplayarak ele alacağımız sahne tasarımı hatalarının genelde insan faktöründen kaynaklandığı söylenebilir. Bina her türlü çevresel etmene ve kötü kullanıma rağmen tüm ihtişamı ve yıllara meydan okuyan yapısıyla dimdik ayakta durmaktadır. Bu yapıyı hak ettiği şekilde kullanmak da tamamen insan ile ilgili bir faktördür. Sorunlar şu şekilde sıralanabilir;

- Yapıyı taklit ederek yapılan tasarımlardan kaynaklanan sorunlar
- Yapıyı örtmeye çalışan sahne tasarımlarından kaynaklanan sorunlar
- Orantı ve yerleştirmeden kaynaklanan sorunlar
- Işıklamadan kaynaklanan sorunlar

2.4.1. Yapıyı Taklit Ederek Yapılan Tasarımlardan Kaynaklanan Sorunlar

Aspendos tiyatrosunda sahnelenen eserlerin tasarımcılarının düştükleri en belirgin hata, yapıyı taklit ederek çoğaltmalarıdır. Bu hatanın yapıldığı tasarımlara bakıldığında, yapının taş dokusu, strafor ve bez sarılarak ve yapının taş dokusuna benzer renklerde boyanmış sütunlar elde edilerek sahne binasının önünde uzayan bir başka yapı olarak sunulmaktadır.

Sahne tasarımcıları yapıyı taklit ederek adeta yapı ile savaşma eğilimi içine girmektedirler. Yapının orijinal dokusunu taklit eden benzer sütun parçaları yapıyı izleyicinin gözünde sadece çoğaltmaktadır. Eserlerin çoğunun ortak özelliği, sahne tasarımlarının Aspendos sahnesi koşullarına göre yapılmamış olmasından kaynaklanmaktadır. Yapılan tasarımlarda sahne platformu, sütunlar ya da çeşitli bezemelerle süslenmiş panolarla yoğun bir şekilde kaplandığı için oyuncu ve dekor trafiği birbirine girebilmektedir. Aşağıda değişik yıllarda yapılmış farklı tasarımcıların farklı eserlerinden örnekler incelenerek sorunlar saptanmıştır. Eserler seçilirken kayıtlarda bulunanlar ve belli bir görüntü kalitesine sahip olanlar dikkate alınmaya çalışılmıştır.

1995 yılında İstanbul Devlet Opera ve Balesi (DOB) tarafından İstanbul Atatürk Kültür Merkezi (AKM) büyük salonda sahnelenen, G. Verdi nin bestelediği, Aida Operası, 1996 yılında üçüncü Aspendos opera ve bale festivalinde sahnelenmiştir. G. Verdi'nin Mısır Hidiv'i İsmail Paşa'nın siparişi üzerine bestelediği Aida operası ilk kez Kahire'deki İtalyan Opera binasının açılışında sahnelenmiştir. Aida operası, Mısır ile Habeşistan arasında yüzyıllar boyunca sürüp giden çatışmalardan yola çıkarak, M.Ö. 10. yüzyılda geçen olaylar üzerine kurulmuş bir aşk, baba sevgisi ve vatan sevgisi arasındaki bocalamayı işleyen bir konuya sahiptir. Dört perdelik Aida operasında, Habeşli köle Aida ile firavunun kızı Amneris arasında kalan Mısır ordusu başkomutanı Radames'in dramatik aşkları anlatılmaktadır.

119- Aida, Opera, G.Verdi, AKM sahnesi, dekor-kostüm: Osman Şengezer, İstanbulDOB, 1995[66].

Aspendos tiyatrosunda en fazla sahnelenen gösteri olma özelliğini taşıyan G. Verdi'nin dört perdelik Aida operası, 1995 sezonunda İstanbul AKM'de sahnelendiğinde, sahne tasarımcısı ve yönetmeni bu eserin 1996 yılındaki Aspendos festivalinde sahneleneceğini biliyorlardı. Bu konuyla ilgili görüşlerini sahne tasarımcısı Osman Şengezer şöyle açıklamaktadır:

> Bir Akdeniz ülkesinin ikliminin, doğasındaki taşlarına verdiği renk özelliğinin büyük bir şans eseri olarak, Antalya yöresindeki Aspendos'un renkleriyle inanılmaz bir benzerlikte oluşu, dekorun sahneye büyük bir uyumla yerleşeceği ümidini verdi. Dekor, Aspendos sahnesine "kondurulmuş olma" durumundan kurtulup, Aspendos'a "absorbe" olacak gibi görünmekte. Stilize bir ifadecilikle tasarlanmış dekor ve kostümlerin, koro, bale, figüranlar birlikteliğiyle Aspendos'un taşları ve renkleriyle çok güzel bir birliktelik ve uyum sağlayacağına inanarak dekoru Aspendos'a uygulayıp sonra da bu güzel birleşmeyi 10.000 kişilik anfide seyirciyle beraber paylaşmak çok görkemli bir olay oldu[67].

Eserin yönetmeni Yekta Kara'nın, Aspendos tiyatrosu koşullarını da düşünerek bir reji düzenlediğini belirten Şengezer, yönetmen olarak kültür, deneyim ve birikimin bu konuda etken olduğunu düşünüyor. Bir yönetmenin dekoru algılama, kavrama ve sahneye koyucu yorumuyla en uygun koşullarda birleştirebilmesinin önemini vurgulayan sahne tasarımcısı, sonucun böylece başarılı olacağını belirtiyor.

---

[66] http://www.mimarlikmuzesi.org/galeri_resimler.asp?sayfa=11&id=17&exid=1, Osman Şengezer arşivi, 5.7.07

[67] Osman Şengezer, **Bence Dekor ve Kostüm**, ISBN 975–94181-O-X, 1999, s.57.

Bu hem reji yorumunu hem de tasarımcı yorumunu bir potada karıştırarak yeni bir yaratıya götüren, akılcı bir yöntem. Aida operası ve dekor çözümü, bu çağdaş destekle çok başarılı bir sahne olayına dönüştü. Özellikle, çözümlenmesi çok zor olan "zafer", "mahkeme" sahneleri, dekor çözümü, sahneye koyucunun yönetim kıvraklığıyla, koro ve solistlerin plastik katkılarını tamamlıyor, çağdaş bir sahne plastiğine erişerek, denklemini tamamlıyordu[68].

120- Aida, Opera, G.Verdi, AKM sahnesi, dekor-kostüm: Osman Şengezer, İstanbulDOB, 1995[69].

Yukarıdaki tasarım İstanbul AKM sahnesindeki Aida operası gösteriminden en yoğun sahnesi olan tören sahnesinden alınmıştır. Fondaki sütunların yoğun perspektif görüntüleri, Aspendos sahnesindeki gösterimde kullanılmamıştır. Sahne tasarımcısı Osman Şengezer, tasarımını hazırlarken, piramitlerin içindeki dehlizler, dar, karmaşık, merdivenler, gibi piramit bölümlerinden yararlanmış. Tasarımcı bu yapı elemanlarının, sarayların ve mabedlerin iç planlarındaki çetrefil yapılanmaları, entrika karmaşasını, güç gösterisini gösterebilmek için çok kullanışlı unsurlar olduğunu belirtmektedir[70].

---

[68] Şengezer, y.a.g.e, s.57.

[69] http://www.mimarlikmuzesi.org/galeri_resimler.asp?sayfa=11&id=17&exid=1, Osman Şengezer arşivi, 5.7.07

[70] Şengezer, y.a.g.e, s.57.

11- Aida, Opera, G.Verdi, Aspendos'ta dekor hazırlığı, dekor-kostüm: Osman Şengezer, İstanbulDOB,1996[71].

122- Aida, Opera, G.Verdi, Aspendos'ta dekor hazırlığı, dekor-kostüm:Osman Şengezer, İstanbulDOB,1996[72].

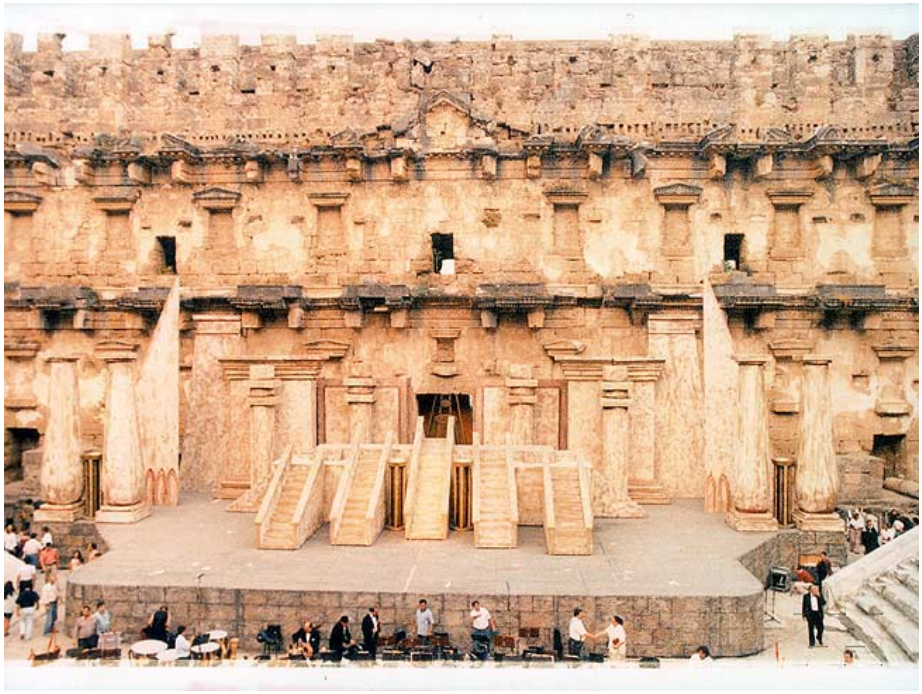
Aspendos tiyatrosundaki gösteriminde, dekor parçalarının, fondaki sahne binasını kapatmadan, hatta sütunlarının ölçüleri ile destekler gibi yerleştirilmesine rağmen, dokuyu taklit etme özelliğinden kurtulamamaktadır. Yine de Aida operasının bu sahne tasarımı Aspendos tiyatrosunda sahnelenmiş diğer Aida operaları

---

71 http://www.mimarlikmuzesi.org/galeri_resimler.asp?sayfa=11&id=17&exid=1, Osman Şengezer arşivi, 5.7.07

72 http://www.mimarlikmuzesi.org/galeri_resimler.asp?sayfa=11&id=17&exid=1, Osman Şengezer arşivi, 5.7.07.

arasında nefes alabilen dekor yapısı ve yapıyı tamamlayan görüntüsü ile diğer Aida örneklerine göre daha olumlu bir yere sahiptir.

123- Aida, Opera, G.Verdi, Aspendos'ta gösteri öncesi, dekor-kostüm: Osman Şengezer, İstanbulDOB,1996[73].

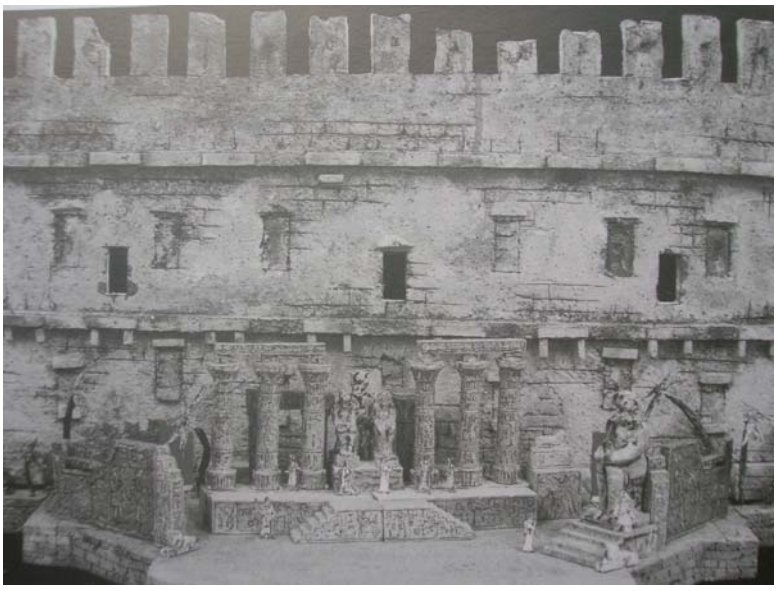
Aida operası'nın Aspendos gösterimi öncesine ait çekilmiş bu sahne tasarımında görüldüğü gibi, gündüz ışığında bile dekor parçaları arkadaki antik doku ile bir bütünlük içerisindedir. Dokuyu taklit ediyormuş görüntüsüne rağmen iyi realize edildiği için, günün herhangi bir saatinde dahi ışık tasarımı gereksinimi olmaksızın bir gösteri sunulabilir özelliğini taşımaktadır. Ayrıca yerleşik sahnedeki yerleşim düzeninden farklı olarak oldukça sadeleştirilerek yerleştirilen dekorun arka planında tarihi dokunun özelliği seçilebilmektedir. Festival boyunca tüm gösterilerde kullanılmak üzere inşa edilen sahne platformu, renk ve dokusuyla bu uyuma eşlik edememektedir.

[73] http://www.mimarlikmuzesi.org/galeri_resimler.asp?sayfa=11&id=17&exid=1, Osman Şengezer arşivi, 5.7.07.

124- Aida, Opera, G.Verdi, Aspendos gösterisi, Dekor-kostüm: Osman Şengezer, İstanbulDOB,1996[74].

Yukarıdaki tasarım, tören sahnesinde esirlerin girdiği bölümü göstermektedir. İstanbul AKM sahnesinde uygulanan dekor trafiğinin gerektirdiği değişiklikler, elden geldiğince Aspendos sahnesinde de yapılmaya çalışılmış. Ancak Aspendos tiyatrosunda sofita olmayışı ve teknik olarak bu özelliğin desteklenmeyişi tasarımcıyı dekoru tümüyle sadeleştirmeye mecbur kılmıştır.

125- Aida, Opera, G.Verdi, dekor-kostüm: Savaş Camgöz, maket, AnkaraDOB, 1998[75].

---

[74] http://www.mimarlikmuzesi.org/galeri_resimler.asp?sayfa=11&id=17&exid=1, Osman Şengezer arşivi, 5.7.07

1998 yılındaki festival, uluslararası bir özelliğe kavuşunca devlet opera ve balesi genel müdürlüğü tarafından sadece Aspendos festivalinde kullanılmak üzere bir dekor tasarımı düzenlemesine karar verilmiştir. Bu amaçla Ankara DOB baş dekoratörü Savaş Camgöz yukarıda maketi görülen Aida operasını tasarlamıştır. Yapının dokusunun çoğaltılarak realize edildiği bu tasarımda, ışık yardımıyla atmosfer elde edilmeye çalışılmıştır.

2- Aida, Opera, G.Verdi, dekor-kostüm: Savaş Camgöz, maket, AnkaraDOB, 1998[76].

Yoğun bir sahne trafiği göz önüne alınarak yapılan bu tasarım anlayışıyla, antik Roma özelliğini taşıyan tiyatro sahnesinin önünde, Mısır figürleriyle bezenmiş lotus başlıklı Mısır sütunları, hiyeroglif bezeli taş bloklar, sfenksler, yüzeyleri hiyeroglif motifler bezemeli basamak ve platformlar yoğun bir şekilde göze çarpmaktadır. Sadece görkemli bir sahneleyişin amaçlandığı bu tasarımda antik tiyatronun gerektirdiği geniş açılı seyirci bakışının kısıtlandığı gözlemlenmektedir.

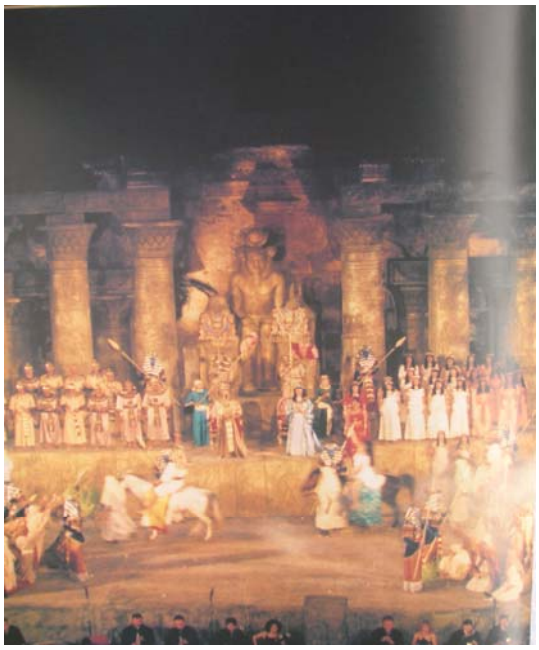
[75] Kültür bakanlığı, devlet opera balesi genel müdürlüğü, **5. Aspendos Opera ve Bale Festivali pogram dergisi,** 1998, s.8.

[76] y.a.g.e., s.8.

127- Aida, Opera, G. Verdi, Aspendos sahnesi, dekor-kostüm: Savaş Camgöz, AnkaraDOB, 2002.

Aspendos tiyatrosu koşullarına göre ve özel olarak devlet opera ve balesi tarafından Aspendos festivalinde gösterilmek üzere yaptırılan bu dekor tasarımında, antik tiyatronun verilerinin ne kadar kısıtlı kullanıldığı gündüz ışığında çok daha net olarak anlaşılmaktadır. Sahne platformunun gerisinde, her iki yanda bulunan kulis girişi için yapıldığı düşünülen Mısır hiyeroriflerinin işlendiği panolar, rejisörün oyun alanında kullanabileceği mekanları azaltmaktadır.

128- Aida, Opera, G.Verdi, Aspendos gösterisi, dekor-kostüm: Savaş Camgöz, AnkaraDOB, 2002[77].

[77] Kültür bakanlığı, devlet opera balesi genel müdürlüğü,**9. Aspendos Uluslararası Opera ve Bale Festivali program dergisi**, 2002, s.10.

Operalar genelde kalabalık bir kadroya sahiptir. Ortalama bir eserde 40–60 sanatçı sahne üzerinde aynı anda yer alabilir. Bunun bilincinde olması gereken sahne tasarımcısı dekor çalışmasında sahne boşluğunu dekor elemanları ile doldurmak ile vakit kaybetmemelidir. Yukarıdaki tasarım arkadaki sahne binasının seyirciye doğru yani sahne önüne doğru çoğalarak gelmesine iyi bir örnek oluşturmaktadır.

129- Aida, Opera, G.Verdi, Aspendos gösterisi, dekor-kostüm: Savaş Camgöz, AnkaraDOB, 2002[78].

Toplam 15 metre olan sahne derinliğinin sahne tasarımcısı tarafından ne kadar yoğun olarak kullanıldığı orkestraya olan yakınlığına bakıldığında, bu sahnede çok net olarak belli olmaktadır. Dekor ile doldurulmuş sahne platformunda, solistlerin orkestraya yaklaşıp aryalarını söyleyebilecekleri kadar bir boşluk bırakmıştır.

[78] Kültür bakanlığı, devlet opera balesi genel müdürlüğü, **9.Aspendos Uluslararası Opera ve Bale Festivali program dergisi**, 2002, s.12.

130- Aida, Opera, G.Verdi, Aspendos Gösterisi, dekor-kostüm: Savaş Camgöz, AnkaraDOB, 2003[79].

Aida'nın bu tasarımında göze en fazla çarpan yaklaşım, kulis girişlerinin bir duvar şeklinde oluşu ve zaten dar olan sahne platformunun seyirciye bakan yönünü daha da daraltmasıdır. Caveası sahne binasıyla birleşen bu tiyatroda sahne tasarımcısının, paradosların hemen yanındaki oturma yerlerindeki seyircileri unuttuğu izlenimi oluşmaktadır. Bu aksaklıklar göz önüne alındığında, 1998 yılından itibaren bu tiyatroda gösterilmek üzere hazırlandığı gururla ve özellikle belirtilen bu eserin Roma sahne binası ile ön plana çıkan Aspendos tiyatrosu özellikleri düşünülerek tasarlandığına inanmak güçtür.

[79] Kültür bakanlığı, devlet opera balesi genel müdürlüğü, **9.Aspendos Uluslararası Opera ve Bale Festivali program dergisi**, 2002, s.13.

131- Aida, Opera, G.Verdi, Aspendos gösterisi, dekor-kostüm: Savaş Camgöz, Ankara DOB, 2004[80].

Aspendos tiyatrosunda şu andaki kullanımında sofitadan herhangi bir dekor, aksesuar ya da ışıklandırma ile desteklemek mümkün değildir. Bu da dekoratörleri sahne üzerinde kullanmaları gereken her türlü elemanı sahne platformu üzerinde değerlendirmek zorunda bırakmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Aspendos sahne binasının seyirciye doğru çoğalarak gelmesinin başlıca nedenlerinden biri olarak belirmektedir. Sofitadan ya da yan kulislerden herhangi bir sabit destek olmadığı için dekoratörler çareyi dekorlarını öne doğru uzatmakta bulmaktadırlar. Bu konuya ilişkin çözüm önerileri ilgili bölümde belirtilecektir.

[80] Kültür bakanlığı, devlet opera balesi genel müdürlüğü, **11. Aspendos Uluslararası Opera ve Bale Festivali program dergisi**, 2004, s.25.

2.4.2. Yapıyı Örtmeye Çalışan Tasarımlardan Kaynaklanan Sorunlar

Aspendos tiyatrosunun sahne binası ile seyirci arasında bir duvar oluşturarak binanın görünüşünü tamamen kapama hatası, bu yapının her türlü dekoru, adeta yutması ile sonuçlanmaktadır. Bugüne kadar burada sergilenen eserlerin kapalı sahneler için tasarlandığı düşünülürse, gelen tüm gruplar kendi sahne ölçülerine göre hazırlanan bu dekor parçalarını ya eksilterek ya da çoğaltarak bu muazzam açıkhava tiyatrosu ölçülerine göre yerleştirmeye çalışmaktadır. Kapalı tiyatrolardaki yerleşik sahnelerde sahne arkasının özellikle dekor yardımıyla atmosferi tanımlayacak ögelerle bezendiği düşünülürse, Aspendos tiyatrosunda sahne tasarımcıların bu tiyatrodaki gösterilerde kullanılmak üzere ayrıca bir bütçe ayrılmadığı için ellerindeki dekorları sahneye nasıl yerleştirebildikleri ayrıca bir takdir konusudur. Ancak yine de profesyonel olarak yapılan bir organizasyonda bu, seyirciyi çok ilgilendirmeyen, organizasyonun kendi politikasıyla ilgili bir sorun olarak düşünülmelidir.

Aspendos gibi antik bir mekanda gösteriler düzenlenmesinin amaçlarından biri, bu yapıyı, antik olan ve dimdik ayakta durabilen özelliği ile bugünün seyircisine ve festival katılımcılarına sunabilmek olmalıdır. Özellikle sahne binasının ayakta durabilmesi ve kullanımda olmasıyla övünülen bir tiyatro olan Aspendos'un bu özelliğini ortaya çıkarmak yerine kapatmaya çalışmak, nafile bir çaba olmaktadır.

Ankara Devlet Opera ve balesi tarafından 2000 yılında sahnelenen Turandot operası, besteci G. Puccini'nin en sevilen eserlerinden biridir. Konusu efsane çağlarında Çin, (Pekin) de geçen Turandot operası, Prenses Turandot'un kendisiyle evlenmek isteyenlere sorduğu ve yanıtları bilemeyenlerin ölümle cezalandırıldığı bir dünyayı anlatan bir konuya sahiptir. Başarısızlığın cezasının ölüm olduğu ancak yine de genç prens Kalaf'ın yanıtlamayı becerdiği ünlü bilmeceler ve yanıtları kısaca şöyledir;

Gecenin gelmesi ile ortaya çıkan, kanatlı hayalete benzeyen, güneşin doğmasıyla kaybolan şey nedir? Umut.

Aleve benzeyen, ölum yaklaşinca akan, zafer ihtirasini doruğa çikaran, gün batimi renkli sey nedir? Kan.

Hem buz, hem ateş olup, özgürlükten köleliğe sürükleyen, tutsaktan kral yaratan kimdir? Turandot.

132-Turandot, Opera, G.Puccini, Ankara sahnesi, Dekor-Kostüm: Savaş Camgöz, AnkaraDOB, 1999[81].

1999 yılında yönetmenliğini Vincenzo Grisostomi Travaglini'nin üstlendiği 3 perdelik Turandot operasının dekor ve kostüm tasarımlarını Savaş Camgöz yapmıştır. Yukarıda da görüldüğü gibi eserin Ankara sahnelemesinde de kalabalık bir dekor yayılımı sözkonusudur. Efsanevi çağlarda Çin'de geçen konusuyla bu eserde tasarımcı, sahne önüne doğru yayılan platform, yoğun motifler ve dokular ile bezenmiş merdiven yüzeyleri ile sahne arkasına doğru gittikçe yükselen bir dekor tasarımı yapmıştır.

133- Turandot, G.Puccini, Genel prova öncesi, Dekor-Kostüm: Savaş Camgöz, AnkaraDOB, 2000[82].

---

[81] Kültür bakanlığı, devlet opera balesi genel müdürlüğü, **7.Aspendos Uluslararası Opera ve Bale Festivali program dergisi**, 2000.s.16.

Aspendos tiyatrosundaki gösterimi için dekor hazırlığının yapıldığı ve yukarıdaki sahne görüntülerinden de anlaşılacağı gibi oldukça kalabalık bir dekor tasarımına sahip Turandot operasının Aspendos'taki sahnelemesinde de yoğun bir platform ve yapıyı öne doğru yayarak örtme eğilimi gözlemlenmektedir.

Yönetmenliğini Aytaç Manizade'nin yaptığı G. Verdi'nin 3 perdelik Rigoletto operasının konusu, onaltıncı yüzyıl ortalarında Kuzey İtalya'da geçmektedir. Konusunu Victor Hugo'nun "Kral Eğleniyor" adlı eserinden alan Rigoletto operasının konusu, kambur bir şaklabanın başkalarıyla sınırsızca alay etmesinin cezasını, bir lanet sonucu kızının kendi kollarında ölmesiyle ödemesi üzerine kurulmuştur.

134- Rigoletto, Opera, G.Verdi, Aspendos gösterimi, dekor: Hayati Ata, İstanbulDOB, 2001[83].

2001 yılında Aspendos festivalinde sahnelenen 3 perdelik Rigoletto operasının sahne tasarımını Hayati Ata yapmıştır. Bu eserde sahne binasını panolarla kapayarak, eserin kendi atmosferi yaratılmaya çalışılmıştır. Ancak Aspendos tiyatrosunda sahne tasarımı yaparken, karşıdan bakan en yakın seyircinin sahneye yaklaşık 16 metre uzakta oturduğunu unutmamak gerekir. Seyirci giderek yükselen ve diazomaya bile ulaşmadan, bu yüksekliği 8–10 metre arasındaki panoları yukarıdan görebilecek kadar eğimli bir caveadan eserleri izlemektedir. Dolayısıyla sahne tasarımcılar bu eserleri sadece ilk beş sıradaki ve sadece

---

[82] Kültür bakanlığı, devlet opera balesi genel müdürlüğü, **7.Aspendos Uluslararası Opera ve Bale Festivali program dergisi**, 2002, s.90.

[83] Kültür bakanlığı, devlet opera balesi genel müdürlüğü, **11.Aspendos Uluslararası Opera ve Bale Festivali program dergisi**, 2004,s.79.

platformun tam karşısında oturan izleyiciler için mi kurgulamaktadırlar? sorusu akıldan geçmektedir.

135- La Traviata, Opera, G.Verdi, Aspendos gösterisi, dekor:Tuncay Kalyon, Antalya DOB, 2005.

2005 yılında Antalya devlet opera ve balesi tarafından sahnelenen 3 perdelik La Traviata operasının yönetmeni, G.V Dumanescu, sahne tasarımcısı ise Tuncay Kalyon'dur. Zarif, hassas ve kolay günaha giren zayıf bir kişiliğin operası olan La Traviata'nın konusu, güzelliği ve cazibesi ile herkesi etkileyen Paris gece yaşamının tanınmış kadınlarından Violetta, evinde düzenlediği bir partide konuklar arsında bulunan Alfredo ile tanışır. Alfredo, yakışıklılığı ile Violetta'yı etkilemiştir. Violetta, çocukluğundan beri özlemini çektiği saf ve temiz aşkı bulduğuna inanmaktadır; o zamana kadar olan çılgın yaşamı bırakmıştır. İki sevgili o günün ahlaksal baskılarına karşın birlikteliklerini sürdürürler. Ancak, Alfredo'nun babası Germont, Violetta'dan oğlunu terk etmesini ister. Sevgililerin bundan sonraki yaşamları acı dolu ve mutsuzluk içinde geçecek; Violetta'nın vereme yakalanması ölümle sonlanacaktır.

Verdi'nin La Traviata operası, dokunaklı ve hüzün verici yönü nedeniyle seyirciye sahneye daha yakın olma isteği vermekte bu nedenle de küçük opera salonlarında daha etkili olabileceği düşünülmektedir. Bu amaçla yukarıdaki La Traviata operası sahnelemesinde, Aspendos tiyatrosunun sahne binası, panolar yardımıyla tamamen kapatılarak, iç mekan dekoru hazırlanmaya çalışılmıştır. Kapalı mekan tiyatrolarda hazırlanan sahne tasarımlarında, tasarımcı iç mekan ya da dış mekan hazırlarken ışık ve diğer yardımcı efektlerden yardım alacağı için sorun yaşamaz. En azından bu mekanı oluşturduktan sonra rahatlıkla ışık tasarımcısına teslim edip istenen ışıklar sağlanabilir. Ancak Aspendos gibi büyük ve açıkhava

sahnesinde üç yanı seyirciyle sarılmış bir düzenekte kapalı mekanda fon olarak kullanılan pano dekorlar başarısız olmaktadırlar.

136- Nabucco, Opera, G.Verdi, Aspendos gösterisi, Dekor-kostüm: İsmail Dede, AnkaraDOB,2007.

2007 yılında AnkaraDOB tarafından sahnelenen Verdi'nin bestelediği Nabucco operası, Babil'in ünlü kralı Nabukadnezar'ın dönemini, yaşanan taht mücadelesi entrikalarını, bir aşk hikayesiyle de yoğurarak, Yahudiler'in Babil'den sürgün edilmesi konusuyla birleştirerek anlatmaktadır.

Yerleşik sahneden geldiği için bazı dekor parçalarının eksikliği ilk bakışta göze çarpan Nabucco operasının, yukarıda da görüldüğü gibi, sadece kendi başına ayakta durabilen sütunlar ve merdivenli podyum gibi dekor elemanları Aspendos tiyatrosundaki sahnelemesinde kullanılmıştır. Aspendos tiyatrosunun koşul ve gereksinimleri düşünülmeden turne mantığı ile sahnelenen Nabucco operasının bu tasarımı, Aspendos tiyatrosunun ihtişamlı yapısına ne yazık ki yenik düşmüştür. Kaideler üstünde ayakta duran sütunlar, üzerlerindeki seyirci tarafından görülmesi imkansız, detaylı işlenmiş motifleri nedeniyle, sahne görüntüsünü karmaşık hale getirmekte, yapı adeta öne doğru sütunlar ile uzatılmakta ve arka planı örtmeye çalışmaktadır. Aspendos sahne binası, yüksekliği 20 metreyi geçen sahne binası ile yüksekliği 10 metreyi geçemeyen sütunları tasarım bakımından da etkisiz hale getirmektedir. Kapalı sahnede daha doğru bir ışıklandırma, sofitadan gelen parçalar ve kendine ait kulis perdeleri ile muhtemelen verilmek istenen atmosferin rahatlıkla

algılanabileceği bu tasarım maalesef ki Aspendos tiyatrosunda istenen etkiyi sağlamamıştır.

137- Nabucco, Opera, G.Verdi, Aspendos gösterisi, dekor-kostüm: İsmail Dede, AnkaraDOB,2007.

Nabucco operasının kulis girişini oluşturan, yapı ile aynı renk panoları, bir kez daha iyi bir tasarımcının asla Aspendos'un dokusu ve büyüklüğü ile savaşmaması gerektiğini göstermektedir. Kulis girişlerini herhangi bir et kalınlığı olmayan panolar ile kapamak, üstü ne kadar gerçeğe yakın taş efekti ile boyanırsa boyansın taklit etmekten öteye gidememektedir. Ayrıca seyirci girişinde seyirciye dar bir koridora giriyormuş izlenimi vermekte ve yoğun bir rölyef dokusu altından geçen izleyici, caveayı bulana kadar geçen bu sürede çevresini algılayamamaktadır.

138- Nabucco, G.Verdi, Aspendos gösteri,dekor-kostüm: İsmail Dede, AnkaraDOB,2007.

Bu eserdeki sütunların ve platformun son derece ince detaylarla işlenmiş özellik taşımaları, eserin, sahne platformundan uzaklığı biraz fazla olan caveadan net olarak görülmesini de olumsuz yönde etkilemektedir.

Boris Blankov'un sahneye koyduğu Çaykovski'nin Kuğu Gölü balesi, AnkaraDOB tarafından 2007 yılında Aspendos festivalinde gösterilmiştir. Romantik bale repertuarının en bilinen örneği olan eser, hikayesi, müziği, koreografisiyle dans sanatında klasik dönemin renk ve duygu yoğunluğu içeren balesidir.

139- Kuğu Gölü, Bale, Çaykovski, Aspendos gösterisi, dekor;Nihat Kahraman, AnkaraDOB, 2007.

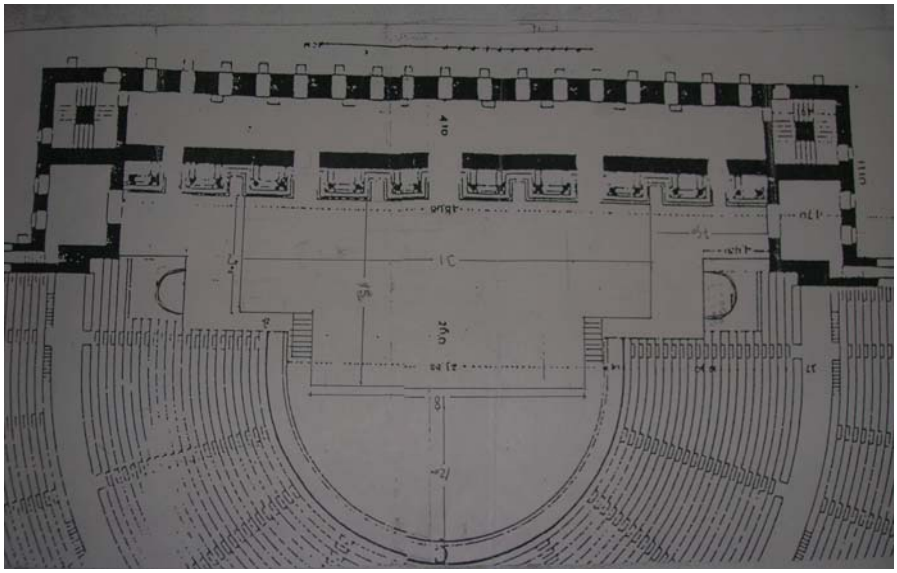
Kuğu Gölü balesi'nin konusu şöyle; prens Siegfried evliliğe henüz hazır olmamasına rağmen, onuruna verilen bir baloda annesinin dileğiyle bir eş seçmek zorunda kalmıştır. Ancak avlanmak üzere gittiği gölde, büyücü Rothbart'ın kuğu şekline soktuğu prenses Odette'ye aşık olur. Ertesi gün baloda büyücü Rothbart ve prenses Odette görünümüne soktuğu kızı Odile ile karşılaşan Prens her şeye rağmen, gerçek aşkın gücüyle, büyüyü yok ederek prenses Odette'ye kavuşur.

Kuğu Gölü balesinin bu tasarımında, fonda yer alan saray içini betimleyen panolar yapıyı örtmeye çalışarak yapılan tasarımları, görsel olarak açıklamaya yardımcı olan eserlerden biridir. Saray duvarları panolar üzerine yapılan bezemeler ile gösterilmeye çalışılmıştır. Yerleşik tiyatrodan geldiği her halinden belli olan bu

tasarımda her türlü parçanın getirilmediği, görüntülerden anlaşılmaktadır. Yapıyı örtmeye çalışan sahne tasarımlarının genelde ortak sorunu, bu eserlerin yerleşik tiyatrolardan gelmeleri, her eserin kendi sahne koşullarına göre düzenlenmesi ve bu arada Aspendos sahnesi koşullarına göre herhangi bir düzenleme şansının maddi nedenler dolayısıyla olmamasından kaynaklanmaktadır. Ancak yine de eseri Aspendos tiyatrosunda sahnelenecek rejisörler ve sahne tasarımcısı, festival seyircisine karşı bu sorumluluğu taşımaktadırlar, ayrıca bir bütçe şansının olmadığı durumlarda öncelikle rejisör ve sahne tasarımcısı bu konuda önlemlerini almalı ve hazırlıklarını buradaki gösteriler için de yapmalıdırlar.

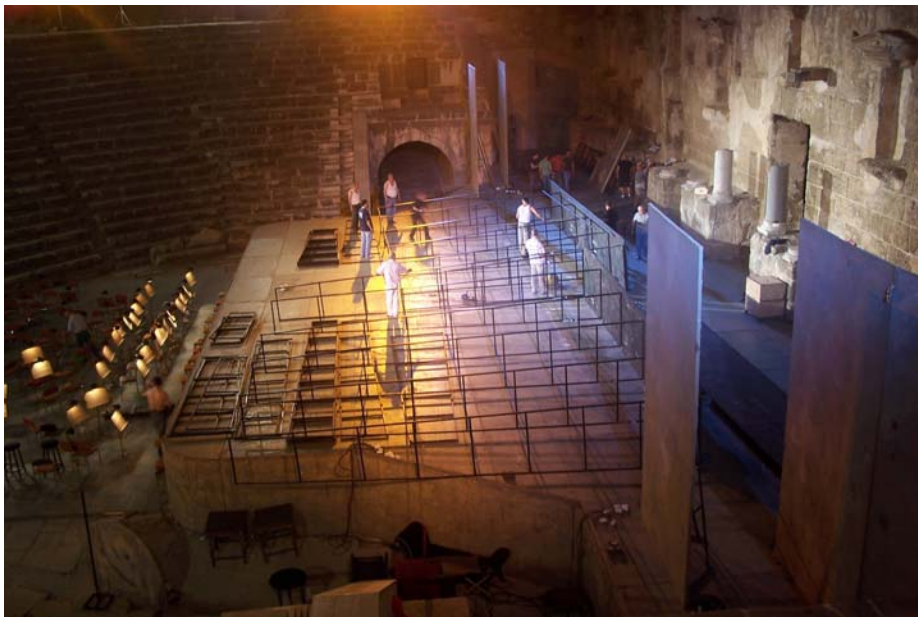
2.4.3. Orantı ve Yerleştirmeden Kaynaklanan Sorunlar

Aspendos festivalinde ilk yıldan itibaren bir sahne platformu tasarlanmış ve şimdiye kadar bütün Aspendos opera ve bale festivalinde bu platform kullanılmıştır. Ölçüleri ve biçimi aşağıda görülen bu platform, bazı eserler için kullanışlı olabilir. Ancak bu platform her eser için kullanılmaya çalışıldığında doğal olarak sorunlar ortaya çıkmaktadır. Öncelikle her eser birbirinden farklı sahne ölçülerine sahip tiyatrolardan gelmektedir. Çatısı kapalı bir sahne yapısına sahip olmayan Aspendos tiyatrosunda sofitadan herhangi bir dekor parçası kullanma olanağı bulunmamaktadır. Bu koşullar altında, sadece kendi başına ya da zeminden destekle ayakta durabilen panolar ya da sütunlardan oluşan eserler için elverişli bir mekan olarak kullanılabilmektedir. Ayrıca her eserin kendine göre, yerleşik tiyatrodan geldiği haliyle bir yerleştirme planı bulunmaktadır. Özellikle daha büyük ölçülere sahip tiyatrolardan gelen eserler için Aspendos tiyatrosu sahnesine göre küçültme, azaltma ya da daraltma gibi çözümler aramak, beraberinde halledilmesi gereken başka orantı ve yerleştirme sorununu da getirmektedir.

140- Aspendos festivali için kurulan sahne platformu.

Sahne tasarımcılarının çalıştıkları kurumlarda eser nasıl sahnelenmiş ise Aspendos tiyatrosunda da aynı düzenekte sahne platformuna dekor yerleştirme çalışmaları, hem kendilerini hem teknik çalışanları hem de eserleri izlemeye gelen seyircileri zor durumda bırakmaktadırlar. Ancak bu durumdaki gerçek sorumlu sahne tasarımcısı değil, gösterilerin rejilerinden sorumlu olan yönetmenlerdir. Yönetmenlerin rejilerini Aspendos opsiyonuna göre yeniden gözden geçirmeleri ve Aspendos tiyatrosunda dekor ve sanatçıların rejiye göre yerleşimlerini düşünmeleri gerekmektedir.

141- Aspendos tiyatrosu sahne platformu.

Opera bale gösterileri süresince kurulu olan sahne platformunun en geniş yeri 31 metre olup, derinlik ölçüsü 14 metredir. Orkestraya doğru daralan bölümün genişliği ise 21 metredir. Bu ölçülere sahip Aspendos sahne platformu, büyük ve derin görünmektedir ancak gerçekte seyirciye doğru daralan şekliyle sahne tasarımcısı için çalışılması zor bir alan oluşturulmuştur. Bu durumda orkestra için ayrılan alan en derin yeri 12 metrelik bir yarım daire şekline sahiptir. Tam bir kare ya da dikdörtgen şekline sahip olmayan sahne platformunun en belirgin sorunlarından biri, platform üstüne kurulan dekor parçalarını yerleştirme zorluğudur. Opera ve bale gösterileri için kapatılma zorunluluğu duyulan kulis girişleri ya farklı dekorların parçaları ile ya da buraya özel yapılmış kulis girişleri ile örtülmektedir. Seyircinin görüşünü oldukça kısıtlayan bu uygulama, izleyiciyinin dikkatini sahne platformunun öne doğru çıkıntılı bölümüne yoğunlaştırmaktadır.

Aspendos tiyatrosunda düzenlenen gösterilerde sahne tasarımcılarının düşebileceği yanılgılardan biri de, yakından bakıldığında çok büyük gibi görünen sahne platformunun aslında derinliğinin o kadar da yeterli olmaması nedeniyle tasarımcıların dekor parçalarını yan kanatları açık sahne platformuna sığdıramamalarıdır. Açıklamak gerekirse, açıkhava tiyatrosunda seyirci yeri at nalı şeklinde oturma planına sahip olduğu için, sahnedeki dekorun da bu açıya göre seyirciye doğru giderek açılan bir düzende yerleştirilmesi gerekmektedir. Seyirci yeri çok geniş olan tiyatroya kurulan bu portatif sahne, çerçeve sahne mantığına göre yerleşim planı yapmaya çalışan sahne tasarımcıları için sorun yaratmaktadır.

142- Rigoletto, Opera, G.Verdi, Aspendos gösterisi, dekor: Hayati Ata, İstanbulDOB, 2001[84].

Dekor tasarımını Hayati Ata'nın yaptığı Rigoletto operası, yine yerleşik operaların Aspendos sahnesine uyarlanmaya çalışıldığı bir örnektir.

143- Rigoletto, Opera, G.Verdi, Aspendos gösterisi, dekor: Hayati Ata, İstanbulDOB, 2001[85].

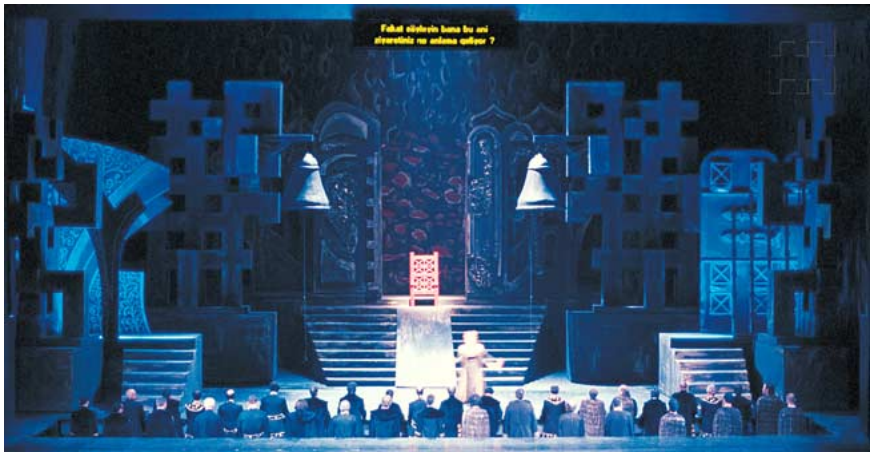
Yukarıdaki tasarımdan da anlaşılacağı üzere sahnelendiği yerleşik tiyatronun ölçülerine göre düzenlenmiş dekor parçaları Aspendos'un devasa ölçülerinde orantı sorunu yaşamaktadır. Bu tasarımcının hatasından çok, finans ve bütçe sorunu ile

---

[84] Kültür bakanlığı, devlet opera balesi genel müdürlüğü,**11.Aspendos Uluslararası Opera ve Bale Festivali program dergisi**, 2004,s.78.

[85] y.a.g.e.,s.79.

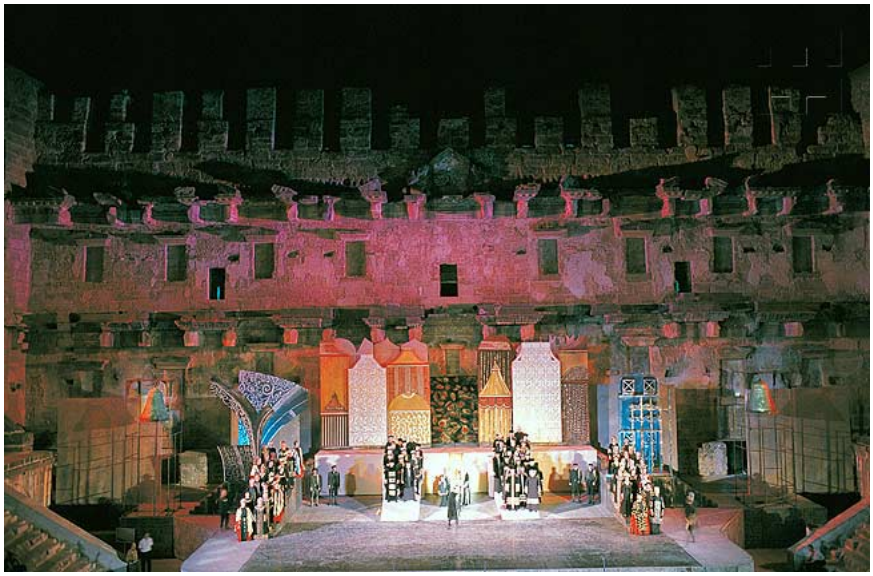
ilgili görünmektedir. Bu sorunlar, Aspendos sahnesinde gerçekleştirilecek gösterilerin yönetmen ve sahne tasarımcılarının önceden bilgilendirilerek bu sahne için ön çalışma yapamamaları nedeniyle yaşanan sorunlardır.

144-Prens İgor, Opera, A.Borodin, AKM sahnesi, dekor-kostüm: Osman Şengezer, İstanbulDOB, 2003.

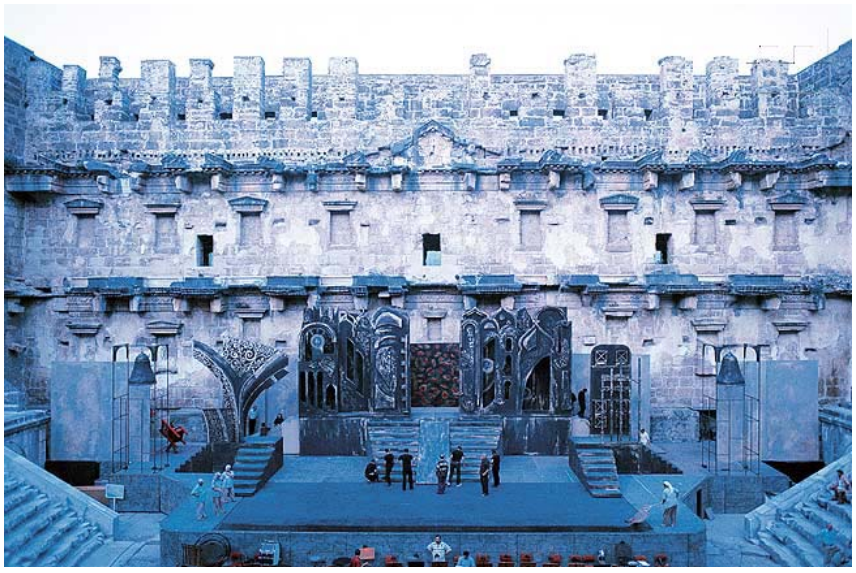
Dimitri Bertman tarafından sahnelenen Prens İgor operası, İstanbul DOB tarafından 2003 yılında Aspendos festivalinde sahne tasarımını Osman Şengezer'in oluşturmasıyla gösterilmiştir. Konusu Rusya'da geçen operada Prens İgor'un oğlu ile birlikte, bir Türk Boyu olan Poloveçlerle savaşmaya gitmesi, yenilip esir düşmesi ele alınır. Poloveç'li komutan Konçak Han'ın savaşa son verirse Prens İgor'u özgür bırakacağını söylemesi ve kaçışı da konuda işlenir. Öte yandan Prens İgor'un yerine bıraktığı Prens Galitzki'nin sorumsuzluğu, Prensin oğlu ile Konçak Hanın kızı arasında gelişen aşkın gücü ile Poloveç tutsaklığından kurtulmak isteyen Rus halkının yaşadıkları anlatılır. Aşk, savaş ve ihanetin yanında ünlü Poloveç ve Peçenek dansları ile Prens İgor, Ruslarla Türklerin 12. yüzyıldaki ilişkileri ile ilgili ipucu vermektedir.

Aspendos tiyatrosu ile renk, doku ve de atmosfer bakımından uyum sağlamayan bu dekor tasarımı, yukarıdaki kapalı sahne görüntülerinde sorunsuz bir orantı ve yerleşim sergilemektedir. Sahne tasarımcılarının eserin tamamen farklı koşullara sahip başka sahnelerde gösterileceği önceden bilgilendirilmedikleri durumlarda bu gibi sorunlarla karşılaşılmaktadır.

145- Prens İgor, Opera, A.Borodin, Aspendos gösterisi, Dekor-kostüm: Osman Şengezer, İstanbulDOB, 2003.

2003 yılında Aspendos Festivali kapsamında sahnelenen, dekor ve kostüm tasarımını Osman Şengezer'in yaptığı Prens İgor operası, bu sahne ölçülerine göre ve festivale gitme olasılığı düşünülerek tasarlanmamış olduğu için diğer çoğu opera ya da bale gibi Aspendos koşullarında orantı ve doku sorunu ile karşı karşıya kalmıştır. Panoların ince işlenmiş dokusu, seyircinin bu denli uzakta olduğu Aspendos seyircisi için ayrıntıyı karmaşık hale getirmektedir ve dekor dokusunu anlaşılmaz hale getirmektedir.

146- Prens İgor, Opera, A.Borodin, Aspendos prova, Dekor-kostüm: Osman Şengezer, İstanbulDOB, 2003.

Yukarıdaki ve aşağıdaki görüntülere bakıldığında, Prens İgor operasının İstanbulDOB nin büyük sahnesi ölçülerine göre tasarlanmış olmasına rağmen bu eserin Aspendos'taki görüntüsü, antik tiyatroda orantı sorunu yaşamaktadır ve yerleştirme olarak atmosfer yaratmaktan çok uzaktadır.

147-Prens İgor, Opera, A.Borodin, Aspendos gösterisi öncesi, Dekor-kostüm: Osman Şengezer, İstanbulDOB, 2003.

Aspendos tiyatrosunun sahnesi devasa boyutları ile kapalı sahnelere göre hazırlanmış dekorların boyutları arasında hemen her zaman ve her eserde sorun yaşanmaktadır. Bunun başlıca nedeni bu eserlerin antik tiyatronun koşullarına göre ve bu festival için yapılmamasıdır. Araştırmalar sırasında bu tiyatroya sahne tasarımı yapmış her tasarımcı bu konuyu özellikle vurgulamıştır.

148-Prens İgor, Opera, A.Borodin, Aspendos gösterisi, Dekor-kostüm: Osman Şengezer, İstanbulDOB, 2003.

149- Aida, Opera, G.Verdi, Aspendos gösterisi, dekor-kostüm: Savaş Camgöz, AnkaraDOB, 2004[86].

2004 yılında uluslararası Aspendos opera ve bale festivalinde Savaş Camgöz'ün sahne tasarımıyla sergilenen 3 perdelik Aida operasında, sahne ağzı, sahne platformuna göre daraltılarak kulislerin oluşturulduğu görülmektedir. Caveadan bakıldığında seyirci bakış açısına göre yan kanatlarda kalan sütunlar sahneyi belirgin bir biçimde küçültmektedir. Caveanın en ucunda oturan seyircilerin de dikkatli bakıldığında seçilebileceği bu görüntüden anlaşıldığı üzere en köşedeki seyirci tasarımın az bir bölümünü görebilmektedir. Bu yapıdaki bir tiyatroda her açıdan başka bir görüntü elde edildiği gerçektir. Ancak hangi açıdan bakılırsa bakılsın kaliteli ve eserin atmosferine hizmet eden bir görüntü olmalıdır. Sadece sanatçıların kulis giriş çıkışlarını kolaylaştıran çözümler tiyatronun genişleyerek açılan doğal yapısına uymayan bir tasarım anlayışıdır.

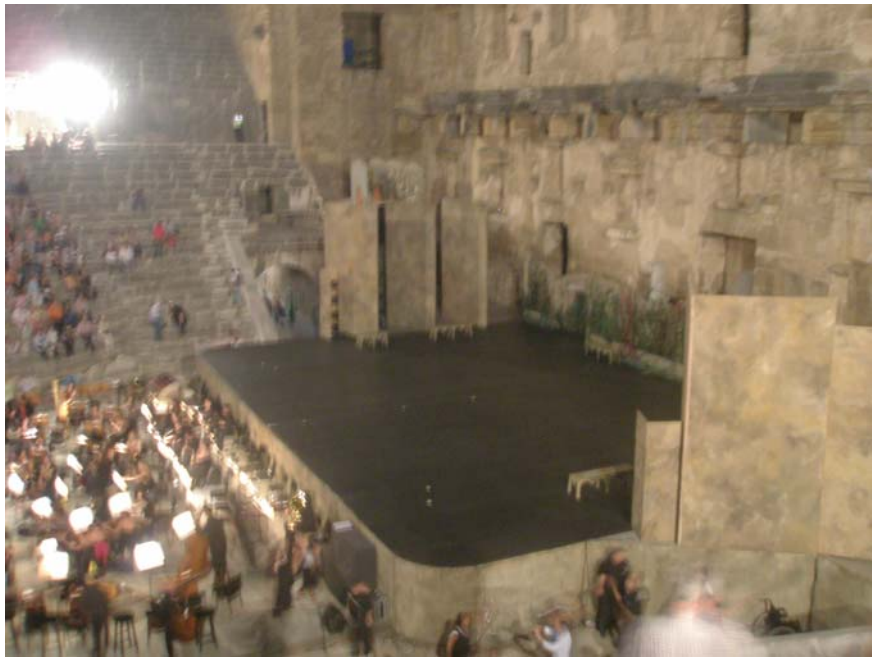
[86] Kültür bakanlığı, devlet opera balesi genel müdürlüğü,**11.Aspendos Uluslararası Opera ve Bale Festivali program dergisi**, 2004, s.26.

150- Aida, Opera, G.Verdi, Aspendos gösterisi, dekor-kostüm: Savaş Camgöz, AnkaraDOB, 2004[87].

Yukarıdaki Aida operası tasarımında da görüldüğü gibi örülmüş duvar şeklindeki geniş kulis girişleri, arkadaki sahne binasını kapatıp kalabalıklaştırmakta, hem de orantı açısından bakıldığında daha yukarıda oturan seyirci, bu sütunları, kısa kulis duvarlarını yukarıdan görebilmektedir. Daha dikkatli incelendiğinde, paradosların üstü hatta sahne binasıyla birleşen yerlerde bile seyircilerin oturduğu görülebilir. Az önce işaret edilen kulis duvarları bu kısımlarda oturan seyirci için sahneyi görmekte zorlayıcı bir etmendir. Bir anlamda tasarımcı, seyirciye burasının antik tiyatro olmasını önemsemediğini belirtmekte ve seyircinin çerçeve sahne koşullarına göre oturacağını varsaymaktadır. Seyirci açısından bu duygu, Mısır piramitlerinin ulaşılamaz atmosferini seyirciye ulaştırabilmekten çok uzaktır.

[87] Kültür bakanlığı, devlet opera balesi genel müdürlüğü,**11.Aspendos Uluslararası Opera ve Bale Festivali program dergisi**, 2004, s.19.

151- Kuğu Gölü, Bale, Çaykovski, Aspendos gösterisi, dekor: Nihat Kahraman, AnkaraDOB, 2007.

Ondördüncü uluslararası opera ve bale festivalinde Boris Blankov'un sahneye koyduğu, dekor tasarımını Nihat Kahraman'ın yaptığı Kuğu Gölü balesinin yapıyı renkleriyle taklit eden kulis girişi panolarının yapı ile orantı sorunu ilk bakışta fark ediliyor. Bale dekoru olduğu için az sayıda dekor elemanı ile çözülmeye çalışılan eserin genel görüntüsü, yukarıda da görüldüğü gibi sahne üzerini kaplayan siyah dans tabanı ve taş dokusunun renk ile işlendiği kulis girişi panolarıdır. Panoların oldukça sakil görünen yüksekliği bir yana, bu panoların orkestraya en yakın yerindeki ekleme yapılarak oluşturulan paravan şeklindeki çıkıntı, anlaşılabilir bir estetik kaygısı taşımamaktadır. Görüntüden de anlaşılacağı üzere seyirci oturma yerlerinde parados üstünde ve hemen yanındaki kerkides bölümlerindeki izleyiciler çok az sayıdadır. Bunun başlıca nedeni izleyicinin az olması değil, tasarımcının sahne düzenine göre o kısımda izlemeye değer hiçbir estetik kaygının taşınmayışıdır. Kulis girişlerinin amacı dansçıların sahneye giriş ve çıkışlarının gizlenmesidir. Maalesef bu panolarla düzenlenmiş kulis girişlerinin böyle bir amaca hizmet etmediği, edemediği rahatlıkla söylenebilir.

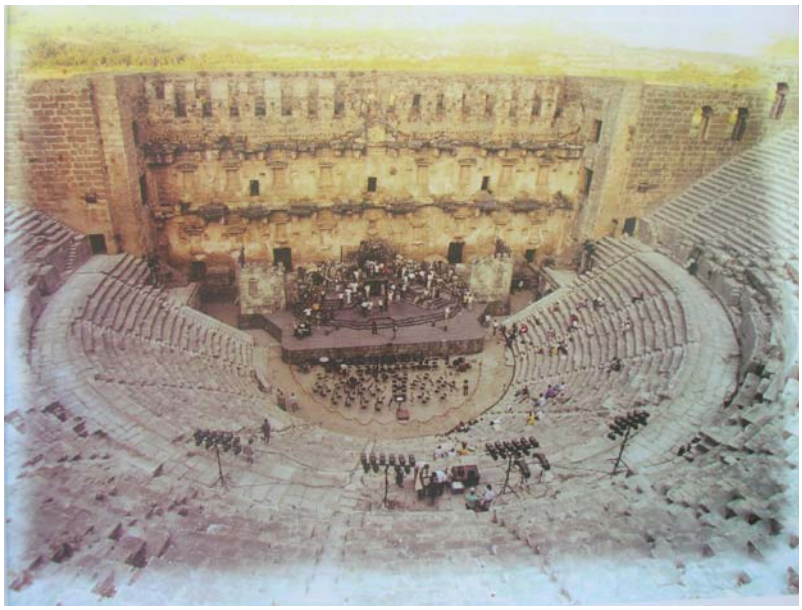
2.4.4. Işıklamadan Kaynaklanan Sorunlar

Aspendos tiyatrosundaki gösterilerde ışık tasarımı, teknik olarak yetersiz kaldığı için sahne tasarımını etkileyen, en önemli sorunlardan biridir. Aspendos

festivalinde kullanılan spot ışıklar, açıkhava tiyatrosunda ışık tasarımı yapabilecek etki sağlayan ışıklar değildir. Işık sorunu ile ilgili olarak tasarımcıları sorumlu tutmayıp, sorumluları bütçe ve organizasyonda aramak gerekir. Çünkü buradaki ışık tasarımcıları da bu tiyatroda yapılan işin ışık tasarımı değil aydınlatmadan öte bir iş olmadığının bilincindedirler. Bu bilgiler ışığında Aspendos tiyatrosundaki ışıklamadan kaynaklanan sorunlar, ışık tasarımı sorunları ve tiyatro ve çevresini aydınlatma sorunları adı altında açıklanmaya çalışılacaktır.

2.4.4.1. Işık Tasarımı Sorunları

Aspendos tiyatrosundaki opera bale gösterileri için kullanılan ışıklar, Kültür Bakanlığına bağlı, opera bale genel müdürlüğü tarafından sağlanmaktadır. Tiyatronun içindeki ve dışındaki alanlar için yetersiz koşullar altında bir aydınlatma sözkonusudur.

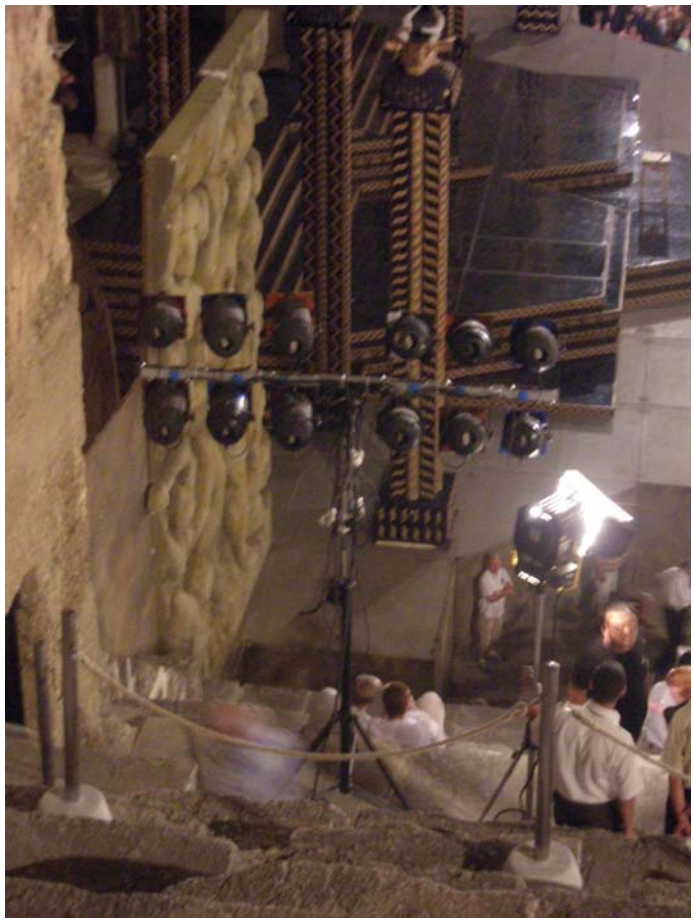

152- Otello, Opera, Aspendos tiyatrosu prova, Dekor: Savaş Camgöz, AnkaraDOB,1996[88].

Yukarıda görüldüğü gibi Aspendos opera ve bale festivalinde ayaklı ışık sehpaları kullanılmaktadır. Eğer kurumlar kendi olanakları ile sahne içinde bir aydınlatma sistemi geliştirip bu sahnede kullanmayacaklar ise Aspendos festivali

[88] Kültür bakanlığı, devlet opera balesi genel müdürlüğü,**7.Aspendos Uluslararası Opera ve Bale Festivali program dergisi**, 2000.

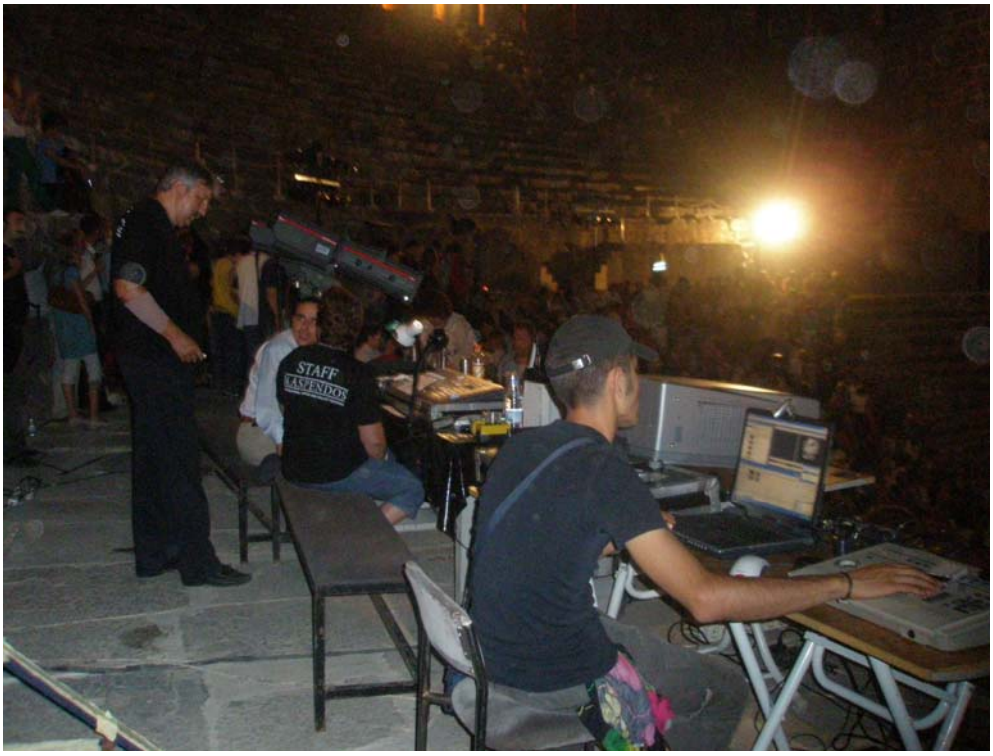
organizasyonunun kendilerine sunduğu ışık sistemi yukarıda görülen ayaklı ışık sehpalarından ibarettir. Oyun aralarındaki aydınlatmalar için kullanıldığında son derece parlak ve rahatsız eden bu ışık kümeleri, hem estetik bakımdan çirkin görünmektedirler hem de teknik bakımdan yetersizdir. Ayrıca opera için bir atmosferi oluşturmada gerekli ışık tasarımını sağlamaktan uzaktır. Diazomaya yerleştirilen bu ışık sehpalarının bir başka sakıncası, ayaklarının çok uzun olması yani oldukları yerde çok alan kaplamalarıdır. Telaş içinde kendilerine izlemek için uygun yer arayan seyirciler, kabloları da dışarıda serbest bir biçimde duran bu sehpalara takılıp düşme tehlikesi içindedir.

153- Uluslararası Aspendos opera ve bale festivali, Ayaklı ışık sehpası, fotoğraf: Gülay Pereira, 2007.

Yukarıda da görüldüğü gibi opera bale genel müdürlüğüne ait olan, toplam 16 hareketsiz spot ışığından oluşan ayaklı ışık kümeleri, tiyatronun diazoma bölümüne yerleştirilerek sahnenin aydınlatılması sağlanmaktadır. Bu ışık sehpalarından çıkan ışıklar, aradaki mesafe nedeniyle aslında kapalı ve daha küçük bir sahnede iş gören ışıklar olabilecekken, Aspendos tiyatrosundaki gösteriler için

tam olarak açıldıklarında, seyirciye rahatsızlık verecek derecede parlak ama gösterilerde kullanılmak üzere uygun olmayan ışık saçmaktadırlar. Bu ışık sehpalarından çıkan ışıklar sahneye ulaşana kadar etkilerini kaybetmekte ve sahne platformu üzerinde yer alan dekor ya da sanatçılar ancak takip spotları kullanılarak seyirciye fark ettirilmektedir.

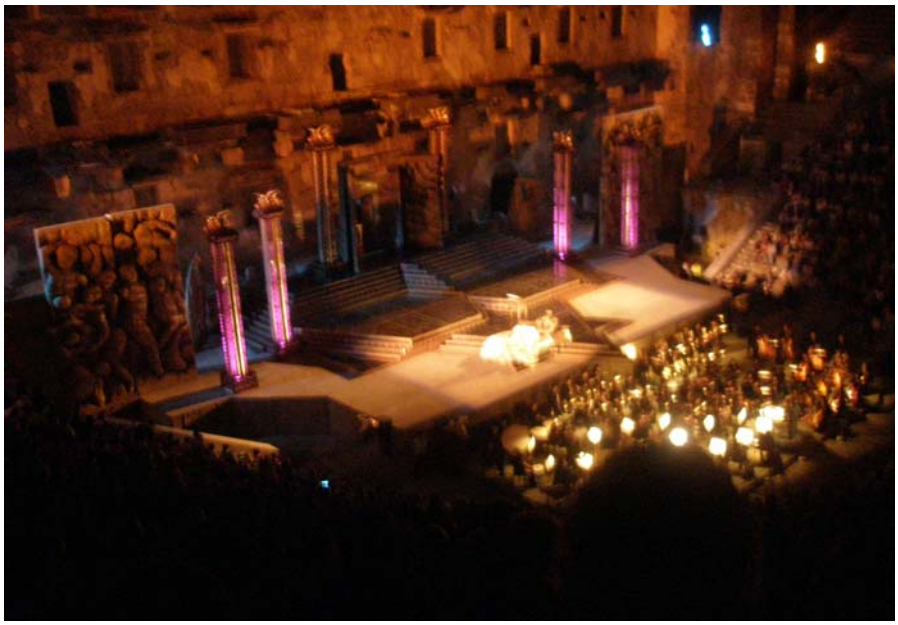
154- Uluslararası Aspendos opera ve bale festivali, Diazomada ışık tasarımının yapıldığı kumanda bölümü, fotoğraf; Gülay Pereira, 2007.

Uluslararası nitelik taşıyan ve ondört yılllık bir gelenek oluşturulduğu düşünülen Aspendos tiyatrosunun bu tiyatro koşullarına göre düşünülmüş bir ışıklama sistemi bulunmamaktadır. Yukarıda Aspendos uluslararası festivalinde ışık masası olarak kullanılan alan görülmektedir. Buradan da anlaşılacağı gibi tiyatroda sahne tasarımı ve reji açısından atmosfer sağlaması beklenen ışık odası, koşulları yetersiz ve zayıf bir teknolojik altyapı ile bu festivale hizmet etmektedir. Bunun sonucu olarak da gösteriler sırasında sahne içinde kullanılan ışıklar yetersiz kalmaktadır.

155- Uluslararası Aspendos opera ve bale festivali, Depo olarak kullanılan ışıksız galeri, fotoğraf; Gülay Taş,2007.

Tiyatronun ışıksız galeri bölümü, diazomada bulunan ışık tasarımcılarının malzemelerini depolamak için kullandıkları alandır. Ancak bu alanın çok nemli olması gözden kaçırılarak, teknik malzemelerin bu alana gelişigüzel yerleştirilmesi şaşırtıcıdır. Sözkonusu alanın herhangi bir seyircinin rahatlıkla içeri girebilmesine olanak tanıyacak kadar savunmasız oluşu ise hem ışıklamadaki görevliler açısından hem de güvenlik yapan insanlar bakımından olumsuz bir örnektir.

156- Nabucco, opera, Verdi, Aspendos sahnesi, fotoğraf; Gülay Pereira, Ankara DOB,2007.

2007 Aspendos uluslararası opera ve bale festivalinde sahnelenen Nabucco operasının ışık tasarımı, festival sırasında kullanılan ışıkların niteliği ile ilgili örnek olarak gösterilebilir. Bu sahnede sütunlara içten ışıklandırma yapılmıştır. Ön sahnedeki özel ışıklandırma ise bölgeseldir ve sütunların içinden gelen ışığı olumsuz yönde etkilememiş olması gerekiyor, buna rağmen sütunlardan gelen ışığın atmosfer yaratmadaki etkisi son derece zayıftır. Dekorun kendi içindeki sorunlara diğer bölümlerde değinilmişti, ancak buradaki ışık tasarımı etkili olabilseydi belki dekor ile ilgili daha önce sayılan sorunlar bile daha az göze batabilirdi.

157- Kuğu Gölü, Bale, Çaykovski, Aspendos gösterisi, dekor: Nihat Kahraman, AnkaraDOB,2007.

2007 Aspendos uluslararası opera ve bale festivalinde sahnelenen Kuğu Gölü balesinde yansıtılmaya çalışılan kuğu figürlerini fark etmek ne kadar zor ise Aspendos sahnesinde de bu figürleri sahne binasında yansımalarını görmek o denli olanaksızdı. Burada ışık tasarımcılarının en büyük ihtiyacı olan teknik malzemedir. Teknik açıdan malzemeleri bu denli kısıtlı olan tasarımcıları yukarıdaki gibi bir görüntü üzerinden, tasarım bakımından eleştirmek acımasızlık olurdu. O halde nasıl ki bir pop yıldızı geldiğinde her türlü ışık tesisatı ile donatılan bu tiyatro birdenbire atmosferi değişebilen bir görünüme kavuşmaktadır o halde bu saygın opera bale gösterileri için de gerekli olanaklar sağlanmalıdır.

Yetersiz ışık düzenekleri ile ışık tasarımı değil tiyatronun aydınlatılmaya çalışıldığı Aspendos festivali gösterileri, görsel anlamda değer kaybına uğramaktadır. Işık tasarımı sorunlarıyla ilgili öneriler ilgili bölümde ele alınacaktır.

2.4.4.2. Tiyatro ve Çevresini Aydınlatma Sorunu

Gösteriler sırasında seyirci giriş çıkışları izlendiğinde, özellikle gösteri aralarında yetersiz kalan ışıklandırma nedeni ile genç ya da yaşlı farkı gözetmeden seyircilerin ayak burkulması ya da basamaklardan kayıp düşme tehlikesi yaşadıkları gözlemlenmiştir.

Seyirciler için düzenlenmiş kültürel bir deneyim ya da eğlence olması bir yana Aspendos opera ve bale festivalinin katılımcılar, organizatörler ve başarılı olabilecek gösteriler açısından da çok önemli olanakları bulunmalıdır. Bu olanaklar, festivalin ve sözkonusu organizasyonun geleceği açısından avantaj haline getirilerek kullanılmalıdır. Aspendos tiyatrosunda sergilenen tüm gösteriler kutlama duygusunu taşımalı ve toplulukları neşelendirmeyi, bir arada tutmayı, canlandırmayı amaçlamalıdır. Yapılması gerekenler bir yana festivaldeki gerçeklere bakıldığında sağlanması gereken pek çok teknik ihtiyacın, yanlış organizasyon ve bütçe sorunu nedeniyle gerçekleşemediği görülmektedir.

158-Uluslararası Aspendos opera ve bale festivali, Aspendos tiyatrosu çevresi, fotoğraf; Gülay Pereira, 2007.

Aspendos tiyatrosu gösterisi sırasında seyirciler dışarıda neredeyse karanlık bir ortamda yollarını bulmak durumunda kalmaktadırlar. Yukarıda görüldüğü gibi dış mekanda yapılan ışıklandırmalar yetersiz kalmaktadır.

159- Uluslararası Aspendos opera ve bale festivali, otopark alanı, fotoğraf; Gülay Pereira, 2007.

Aspendos tiyatrosunda bir gösteri arasında tiyatrodan otoparkın görüldüğü bu görüntü, tiyatronun çevresinin festival organizasyonu tarafından nasıl aydınlatıldığına iyi bir örnektir. Arka planda görülen otopark alanının karanlıkta oluşu güvenlik bakımından da bu alanı savunmasız bırakmaktadır.

160- Uluslararası Aspendos opera ve bale festivali, gösteriden çıkan seyirciler, fotoğraf; Gülay Pereira, 2007.

Festival gösterileri sonrasında tiyatroyu terkeden ve araçlarını bulmaya çalışan izleyiciler, yetersiz aydınlatma nedeniyle, loş bir ortamda araçlarını bulmakta zorluk çekmektedirler. Bütün bunlara otopark alanına toz ve çamuru engellemek için dökülmüş olan çakıltaşlarının izleyicilerin yürümesini zorlaştırması da eklenince, keyifli bir gecenin sonunda sıkıntılı bir dönüş yolculuğuna başlandığı söylenebilir. Bunun için seyirciyi kapıdan hatta otoparkın girişinden itibaren güvende olduğu duygusunu sürekli tutacak iyi bir aydınlatma içinde bulundurmak gerekir.

Aspendos festivalinin yapıldığı çevrede (tepenin arkasındaki küçük köy hariç) herhangi bir yerleşim olmadığı için tiyatronun giriş kapısı sadece bu festival kapsamında ve diğer zamanlarda güvenlik nedeniyle ışıklandırılmaktadır. Ancak opera ve bale gibi yüksek sanatlar olarak bilinen bir festivale gelen izleyiciler loş bir ortamda içeriye alındıklarında pek de hoş bir karşılama ile karşılaştıkları söylenemez. İzleyiciler otoparka geldiklerinde sadece az aydınlatılmış bir ortamla değil aynı zamanda şık giyinerek geldikleri bu festivalde spor ayakkabısı ile bile takılıp düşebilecekleri çakıl taşlarından oluşan yer kaplaması ile karşılaşmaktadırlar. Kafalarda canlandırılmaya çalışılan bu atmosfere bir de yetersiz aydınlatılmış otopark alanı ve giriş kapısı çevresi de eklendiğinde hiç de profesyonelce düzenlenememiş bir organizasyon belirmektedir.

3. BÖLÜM

ASPENDOS TİYATROSUNUN OPERA VE BALE GÖSTERİLERİ İÇİN KULLANIMINDA ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

3.1. Festival Kapsamında Uygulamalarda Karşılaşılan Yapısal ve Çevre Sorunları İçin Çözüm Önerileri

Aspendos tiyatrosunda herhangi uluslararası organizasyon düzenlenmesi söz konusu olduğunda bazı konular, işinin uzmanı kişiler tarafından planlanmalıdır. Planlanması gereken konuların başında genel prodüksiyon ihtiyaçları, teknik prodüksiyon, kulis gereksinimleri, sahne ve mekan dekorasyonları, personel yemek ve transfer ihtiyaçları gibi konular yer almaktadır.

Genel prodüksiyon ihtiyaçları arasında aşağıdaki konu başlıkları sayılabilir;

- Etkinlik sigortası
- Alınması gereken izinler
- Olası gümrük masrafları gibi teknik konular
- Medikal ihtiyaçlar
- Davetiye hazırlanması ve gerekli yerlere gönderimi
- Temizlik, taşınabilir tuvalet ve lavabolar
- Yönlendirme işaretleri
- Ekstra teknik gereksinimler
- Güvenlik, telsiz, yangın söndürücüler
- Fotoğraf ve video çekimleri

Bir festivalin teknik prodüksiyon gereksinimleri uzman kişiler tarafından belirlenip sağlanmalıdır. Gözden kaçırılmaması gereken başlıca teknik prodüksiyon gereksinimleri şunlardır;

- Ses
- Işık
- Led Ekran

- Projeksiyon, Projeksiyon Perdesi
- Jeneratör, Jeneratör Yakıtı
- Sahne- truss sistemi
- Podyum
- Olası malzeme alımı
- Ekstra teknik prodüksiyon giderleri

Yurtdışından ve diğer şehirlerden gelen sanatçıların ve personelin otel ve rehber ve günlük ihtiyaçları karşılanmalıdır.

Aspendos gibi, festival haricinde kullanılan sabit mekanları olmayan bir tiyatronun kulis ihtiyacı, her türlü detay düşünülerek sağlanmalıdır;

- Çadır ya da konteyner ihtiyaçları
- Makyaj aynası, masa, sandalye, koltuk, askılık
- Yiyecek içecek

Sahne ve mekan dekorasyonunda sahne tasarımından daha çok organizasyon ile ilgili gereksinimler anlaşılmalıdır;

- Zemin kaplama
- Tiyatronun dışında misafirler için ikram dekorasyonu
- Yiyecek içecek bölümleri dekorasyonu
- Hediyelik eşya ve broşür ve kitap standı dekorasyonu

Yarı zamanlı çalışanlar, taşıyıcılar, yörede yaşayan yerel ekibin saptanması gibi işlerin her yıl organizasyon düzenlenirken önceden planlanması gerekmektedir.

Personel yemek ve transferleri, organizasyonda çalışan insanların sağlıklı ve zinde kalabilmeleri için önem taşımaktadır;

- Personel yemek ve soft içecekleri(çay, kahve, su gibi)
- Sanatçı ve davetli ikramları
- Personel ve sanatçı transferleri
- Malzeme transferleri

Bu ön bilgiler ışığında şimdi Aspendos tiyatrosunda yapısal ve çevre düzenlemeleri, güvenlik ve tiyatroda yapılabilecek sahne tasarımları konusunda önerilere geçebiliriz.

Aspendos tiyatrosunun çevresi, antik turizm bölgesi kapsamında sit alanı olması nedeniyle üzerinde çalışılması güç bir güvenlik sistemi içermektedir. Uygulanması gereken tüm bina içinde ve dışındaki sabit güvenlik işlemi sit alanı olması engeli ile karşılaşmaktadır. Bu nedenle bu tiyatro içindeki ve dışındaki tüm güvenlik işlemleri mobil olabilme özelliğine göre önerilecektir.

Tarihi tiyatronun özelliklerini ve tedbir yöntemlerini çok iyi bilmek, yangın çıkması ya da herhangi bir tehlike durumunda ziyaretçilerin ve izleyicilerin karşı karşıya kalabileceği panik durumuna karşın tam teşekküllü hazırlıklı olmak gerekir.

Antik tiyatronun etrafındaki güvenlik bölgesini tanımlamak ve ziyaretçi araçlarının gelişigüzel park etmelerini engelleyerek polis ve acil servisin rahatlıkla dolaşımını sağlamak, olabilecek her türlü olaya karşı hazırlıklı olmayı getirir.

> Güvenlik standartları her bir tarihi mekanın kendi özelliklerine uygun olarak düzenlenmelidir. Bu konuda göz önüne alınması gerekenler, ziyaretçi ya da izleyici sayısının maksimum kapasitesinin bilinmesi, görev alacak tüm alanlardaki personel sayısını belirlemekte en önemli faktördür[1].

Bölgede, yaz aylarında ve özellikle festival sırasında yaşanan hareketlilik, antik tiyatro önünde özellikle gösteri öncesi ve sonrasındaki araç trafiği, olabilecek ani saldırı ya da panik hava muhalefeti ya da deprem gibi vb. durumlar çerçevesinde Aspendos antik tiyatrosu için 2007 yılı ve devamında yenilenmesi şartı ile bir acil durum prosedürü oluşturulmalıdır.

Aspendos tiyatrosunda bulunması gereken güvenlik yapılanmasının rutin ve acil durum prosedürü olmalı, değişik zamanlarda da bu yöntem çerçevesinde güvenlik ekibi kontrol ve test edilmelidir. Unutulmamalıdır ki olası bir sorunda etkili müdahale, güvenlik ekibinin iyi eğitilmiş, görev başı kontrolleri sırasında denetimleri yapılmış ve tatbikatlar ile de zamanında doğru ve yerinde müdahale kabiliyeti kazandırılmış profesyonel personel ile sağlanabilir.

Bu işlem kapsamında;

- Acil durum kriz masası üyeleri listesi yapılmalıdır.
- Acil durum numaraları, telefon teyidi yapılarak belirlenmelidir.

[1] http://www.coe.int, Segesta Declaration, çev. Gülay Taş, 15.10. 2005

- Her ekipte güvenlik personeli bulunmasına özen gösterilmelidir.

3.1.1. Aspendos Antik Tiyatrosu Acil Durum ve Güvenlik Önerileri[2]

Aspendos festivali kapsamında gösteri anında ya da gösteri öncesi ve sonrasında, oluşabilecek herhangi bir acil durum halinde, en uygun tepkiyi en hızlı bir şekilde vermek, kayıpların oluşmasını engellemek veya en aza indirmek ve gösterilerin devamlılığını sürdürebilmek amacıyla, mevcut acil durum yöntemleri oluşturulmalı, güncelliği ve uygulanabilirliği sağlanmalıdır.

Acil durumda, tahliyenin kolaylaştırılması amacıyla Aspendos tiyatrosu ziyaretçi, protokol ve sanatçı kapıları, açılarak serbest hale getirilmelidir. Kapılarda bulunan güvenlik personeli bu tür bir durumda aşağıda belirtilen talimatlar çerçevesinde hareket etmelidir.

3.1.2. Güvenlik

5188* sayılı yasa kapsamı çerçevesinde Aspendos tiyatrosu için koruma planı, mevcut güvenlik firması ile birlikte hazırlanmış ve ilgili makamlara onaylattırılıp teslim edilmiş olmalıdır. Etkinlik için oluşturulan güvenlik kadrosu da aynı yasa kapsamında onay almış personel olmalıdır.

5188 sayılı yasa kapsamında hazırlanan koruma planı, Aspendos tiyatrosunun 2008 yılı restorasyon çalışmaları kapsamında güncel olmalıdır.

Güvenlik personeli 5188 sayılı yasa kapsamında yaka kartlı olmalıdır. Etkinlikte görev alacak personel de gözle görülür bir şekilde yaka kartını takmalıdır. Görev alacak personelin yaka kartlarının değişik renklerde olması (örneğin, teknik ekip kırmızı, temizlik ekibi mavi, vb.) ekip personeline ulaşımı daha kolay kılacaktır. Etkinlik ekibi kapsamında önceden acil durum kadrosu ve prosedürü oluşturulmalıdır. Aşağıda oluşturulacak yönteme kaynak olabilecek veriler belirlenmiştir.

Etkinlik personeli arasından oluşturulacak acil durum müdahale ekibine, olası riskler, etkinlik alanında dikkat edilmesi gereken hususlar, toplanma yerleri, gibi

[2] Koza Güvenlik Hizmetleri Şirketi Genel Müdürü Murat Bozkurt ile yapılan görüşme, İstanbul,4.7.2007.
* 5188 sayılı yasa: T.C İçişleri Bakanlığına bağlı, Özel güvenlik hizmetleri kanunu.

konularda eğitim verilmelidir. Olası krizler durumunda güvenlik personeli müdahale ekiplerinin çalışmasını sağlıklı yürütmesi için gerekli tedbirleri alacaktır.

Oluşturulacak kriz masasında güvenlik şefi de yer almalıdır. 5188 sayılı yasa kapsamında eğitim almış güvenlik personeli, tatbikat eğitimlerinde görev almalıdır.

Güvenlik, acil durum sonrasında etkinlik alanına görevliler dışında insan girişlerini durdurur. Çalışanların tahliyesine yardımcı olur. Kişileri toplanma bölgesine gönderir.

Tahliye gerektiğinde, güvenlik personeli, tahliye planlarında belirtildiği gibi acil çıkış kapısından hızlı ve güvenli bir şekilde yapılabilmesi için gereken destek ve yönlendirmeleri yapar. Kriz merkezinin ve toplanma merkezinin güvenliğini sağlar.

Her güvenlik personeli, acil durum ekiplerinin doğal üyesidir. Bu nedenle, acil durum ekiplerinin görevlerine de destek verirler.

Acil durum süresince etkinlik alanında her türlü yetkisiz girişi, yağma ve hırsızlığı önlemek üzere gerekli tedbirleri almak görevleri arasındadır.

3.1.3. Yangın

Aspendos tiyatrosunun yangın güvenliği için tüm personelinin ve ziyaretçilerin uyması gereken kuralları belirtmek ve uygun davranış biçimlerini açıklığa kavuşturmak gerekir. Bu kurallar, etkinlik alanı içinde tüm çalışanları, taşeron personelini, ziyaretçi ve protokol misafirlerini kapsamalıdır.

Temizlik, tertip ve düzene önem verilmelidir. Tüm çalışanlar yangın güvenliğine önem vermeli, bu konuda konulmuş olan kurallara uymalıdır. Yangın söndürme cihazlarının yerleri değiştirilmemelidir.

Kullanılamayacak durumda olduğu düşünülen yangın cihazları ile ilgili güvenlik şefine ve etkinlik yöneticisine bilgi verilmelidir.

Bir yangın görüldüğünde veya yangına müdahale ederken aşağıda belirtilen kurallara uyulmalıdır.

Yangın ilk görüldüğünde telsizle ya da bağırarak haber verilmelidir. İki kişi olmadıkça büyümüş bir yangına müdahale edilmemelidir.

Yangında görevli olmayan kişiler yangın bölgesinde bulunmamalıdır. Aksi durumda bu kişilerin can güvenliği tehlikeye girer.

Yangına müdahale yapan kişilerin can güvenliğine önem verilmeli, güvenli olmayan işlemler yapmalarına izin verilmemelidir.

Etkinlik esnasında mutlaka en az bir adet motorize müdahale ekibi bulunmalıdır. Ekip yerel itfaiye teşkilatı tarafından temin edilmelidir.

Tiyatro dışındaki otopark alanına yakın yerde jeneratör bulunmaktadır. Jeneratör besleme sistemi, acil aydınlatma ve müdahale sistemini desteklemelidir. Etkinlik sırasında bulunması gereken yangın söndürme cihazlarının dağılımı aşağıdaki şekilde olmalıdır.

- Sahne yanlarında birer adet olmak üzere toplam 2 adet
- Protokol girişi
- Sanatçı girişi
- Ziyaretçi giriş kapısı
- Sağlık çadırı
- Açık otopark alanı
- Güvenlik kulübesi

Kullanılacak olan yangın söndürme cihazları, 6 kg. ABC toz olacaktır.

Etkinlik personeli içerisinde bulunan yangın ekibi, yangın esnasında güvenlik personeli ile koordinasyon içerisinde çalışmalıdır. Söz konusu ekip içinde teknik personel de olmalı, gerekli hallerde elektrik akımının bölgesel kesimini de yapmalıdır.

Güvenlik personelinden oluşan müdahale ekibinde, güvenlik şefi, ekibin yönetim ve sevkinden sorumludur.

Kriz masası ekibi, etkinlik sırasında tahliye kararının alınmasına neden olabilecek ciddi olaylarda kurulmalı, başta güvenlik olmak üzere etkinlikte görev alan tüm ekiplerin sevk, yönetim ve çalışmalarında yönetim ve karar merci olmalıdır.

Güvenlik şefi, olası bir kriz anında, kendisine ulaşan yangın ihbarını hemen değerlendirir, ihbar gelen bölgenin kontrolü için hemen bir güvenlik personelini sevk eder. Güvenlik personeli kontrole gittiği noktada yanında portatif 6 kg. ABC tipi kuru kimyevi yangın söndürme cihazını bulundurmalıdır.

Otomasyon personeli bu esnada alarmın geldiği bölgeyi dom kamera ile izler, kontrol eder.

Hasar tespit, müdahale, detaylı kontrol için itfaiye, yaralı olması durumunda ambulans çağrılmalıdır.

3.1.4. Deprem

Can ve mal kaybına yol açabilecek bir depremin zararlarını azaltabilmek için Aspendos tiyatrosu ekibinin, sanatçıların, taşeron çalışanlarının ve ziyaretçilerin uyması gereken kuralları, uygun davranış biçimlerini ve yapılacak işleri belirlemek gerekir.

Tüm çalışanlar, her an deprem olacakmış gibi hareket ederek, deprem öncesi, deprem sırasında ve deprem sonrası genel kurallara uyma bilincinde olmalıdır.

Deprem sırasında kişiler paniğe kapılmamalı, uyanık ve hızlı davranmalıdır. Her şeyden önce kendilerini korumaya çalışmalıdır.

3.1.5. Acil Tahliye

Deprem sonrası yaşanılacak olan panik de göz önüne alınarak, herkesin sakin olması yönünde yapılan anonslarla birlikte tahliye işlemi uygulamasına alınan yetkili talimatı ile geçilecektir.

Eğer deprem esnasında elektrik kesilirse ve sistemin devreye alınması için yerleştirilen jeneratör de devrede değil ise personel kriz masasına bağlı olarak kriz noktasında çalışacaktır.

Protokol kapısından insan, araç, malzeme çıkımı kriz masası yöneticisi kararı ile gerçekleştirilecektir.

Kontrol merkezinin tahliye ve deprem durumlarında görev sorumluluğu ağırdır. Bu nedenle personel sakin olmalı, unutulmamalıdır ki kararların sağlıklı alınması, bilgilerin yetkililere en kısa sürede iletilmesi ile mümkündür.

Tahliye kararının alınması ve gerçekleşmesi durumunda güvenlik personeli çevrede genel kontrollerini arttıracaktır. Tahliye kararına etken olan faktörler göz önüne alınarak tiyatro alanının üç metre yakınında araç ve yaya geçişine izin verilmemelidir.

Tahliye sırasında ve sonrasında etkinlik alanına gelecek basın mensupları için açıklama yapma yetki ve sorumluluğu etkinlik yöneticisindedir.

Personel arasında ilkyardım, deprem, gibi konularda önceden eğitim almış olanlar kriz masası, idari işler müdürüne bilgi verecek ve uygulamada destek olacaktır.

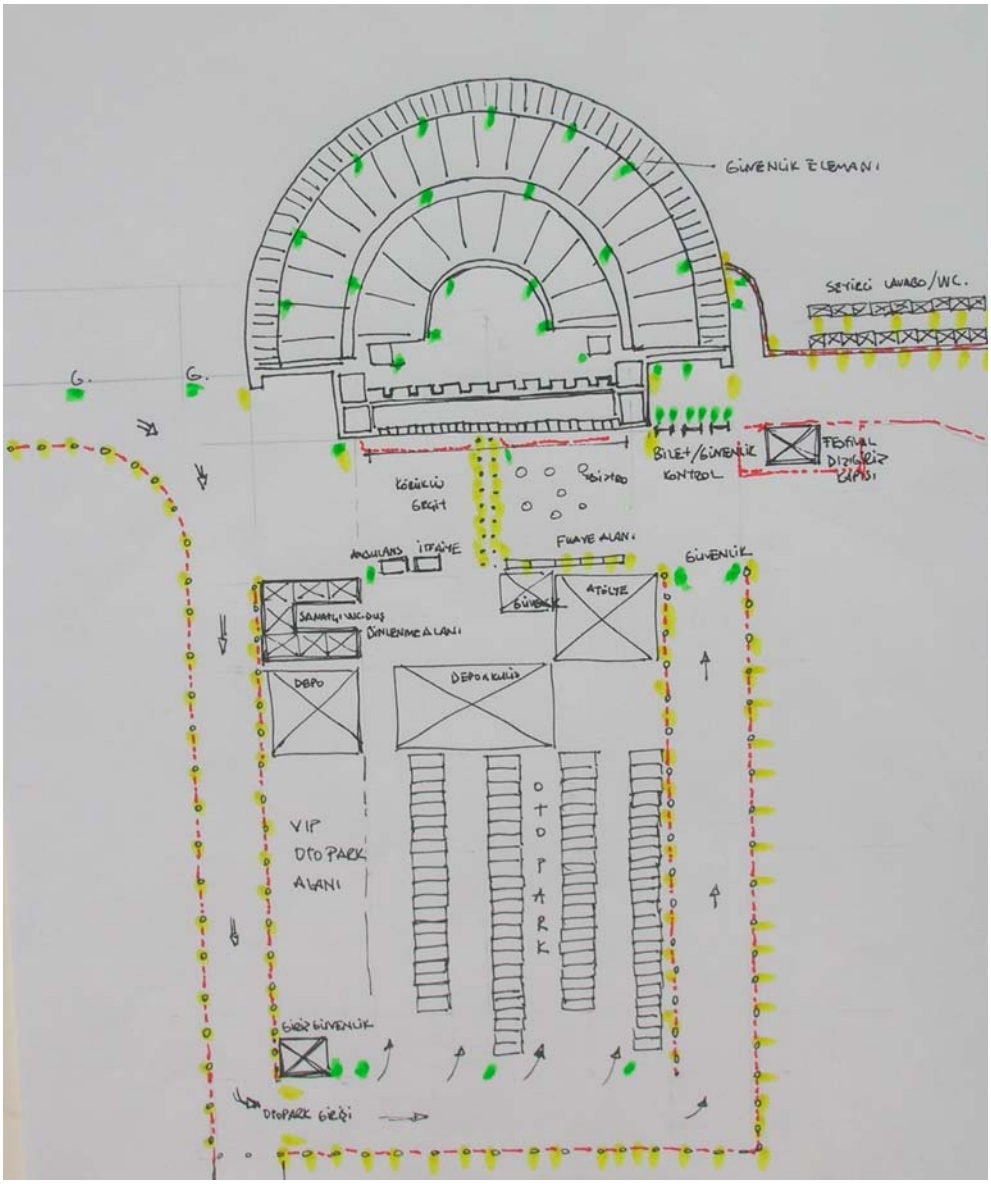
Tiyatro alanında kapı giriş-çıkış noktalarına ve alan içinde belli bazı noktalara acil çıkış kapı yerleri, yönlendirme ve toplanma noktalarını belirten şemalar konmalıdır. Bu şemalar tarihi dokuya zarar vermemesi için duvara monte edilmemeli, ayaklı direkler ile yere sabitlenmelidir.

3.1.6. Sağlık- İlkyardım

Tıbbi açıdan ön müdahale ve ilk sağlık kontrolünün sağlıklı yapılabilmesi açısından tiyatro giriş kapısının yanına bir adet sağlık çadırı kurulmalıdır. Burada görev alacak personel bölge sağlık ocağı ya da yetkili bir hastaneden talep edilebilir.

Çadır önünde bulunan güvenlik personeli tıbbi malzemelerin sorumluluğunu taşımalıdır.

Etkinlik için tam donanımlı bir ambulans hazırlanmalı, ambulans, şemada yeri belirtildiği gibi motorize itfaiye aracı ile birlikte protokol kapısına yakın yere yerleştirilmelidir.

161- Aspendos festivali, güvenlik ve acil durum projesi plan çizimi, çizim;Gülay Pereira, 2007.

Ambulans, sağlık çadırında müdahale sırasında durumu ağırlaşan ya da sağlık durumu tam donanımlı bir hastanede tedaviyi gerektiren durumlarda, hasta nakli ve acil müdahalesi için kullanılmalıdır.

Tüm kaynakların etkin bir şekilde kullanılabilmesi ve kriz yönetiminin formal bir yapıda olması açısından aşağıdaki dört temel başlık altında bir organizasyon oluşturulmalıdır.

- Karar ve ekiplerin sevki konusunda söz sahibi olarak yönetim ekibi
- İhtiyaç malzemelerinin temini hususunda lojistik ekip

- Tahliye ve sonrasındaki çalışmalar konusunda operasyon ekibi
- Tıbbi müdahale ekibi

Kriz anı, yönetimin, sistemin günlük yöneticisinden kriz yöneticisine geçişini gerekli hale getirir. Bu durumdan sonra ilgili tüm operasyonların komutası kriz yöneticisinde olmalıdır.

Herhangi bir kriz anında, krizin yönetimini sağlamak üzere “kriz komuta merkezi” yeri olarak tiyatro önünde bulunan taş yapı içine “güvenlik kamera kontrol merkezi” kurulmalıdır.

Güvenlik ekibi, teknik personel ve etkinlik yöneticilerinde mutlaka telsiz olmalıdır.

Kriz anında ekiplerin ilgilenmesi gereken başlıca durum, krizi yönetmek ve kriz yönetim sistemini kurmanın yanı sıra can ve malı korumaktır. Personel ve donanımları kontrol etmek, müdahale ekipleri arasındaki koordinasyonu sağlamak ve uygun stratejiler ile krizi yönetmek kriz yönetcisinin görevleri arasındadır.

Kriz, beklenmeyen bir durum olduğundan önceden planlar oluşturarak hazırlıklı olmak şarttır. Ancak kriz anında önceden hazırlanan planlar ve mevcut durumu karşılaştırmak ve durumun gereksinimlerine göre planı yeniden gözden geçirmek gerekebilir.

Kriz durumu küçük ölçekli olduğunda, kriz yöneticisi planlama çalışmalarından sorumludur. Ancak kriz durumu büyük ölçekli olduğunda, kriz yöneticisi bir planlama bölümü kurar. Bu planlama bölümü, kriz hakkında gerekli bilgi toplama, değerlendirme ve kriz durumunun aşılması için gerekli kaynakları kullanmakla yetkilidir.

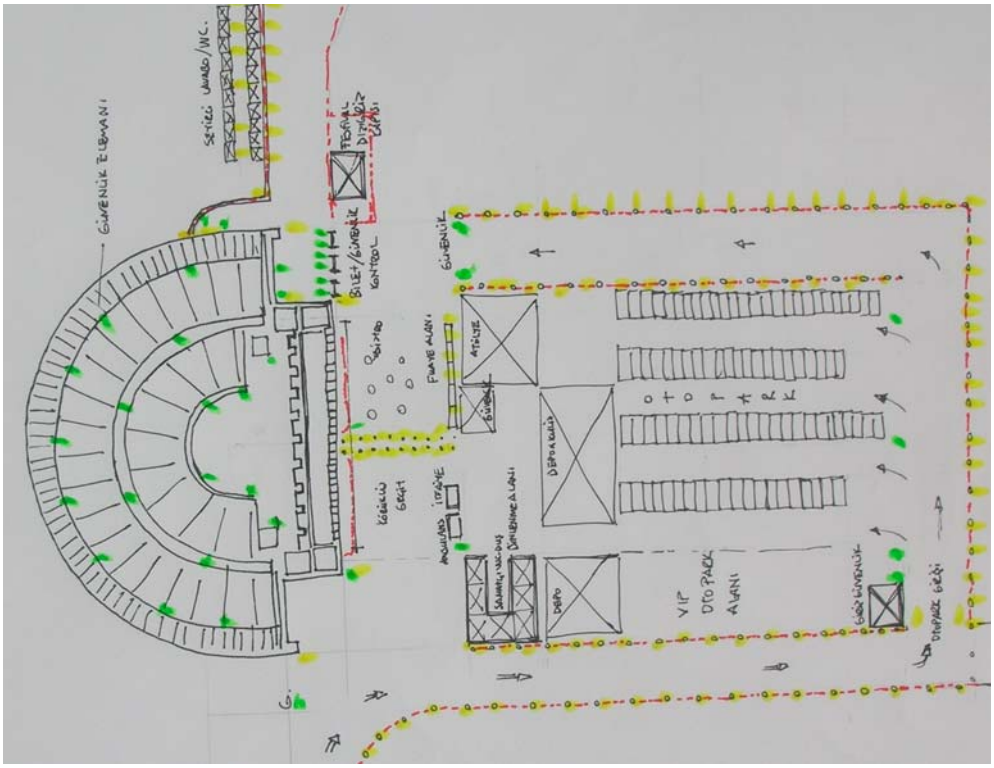
Kriz anında operasyon yöneticisinin görevi, acil durum planlarının uygulanmasını sağlamaktır. Operasyon yöneticisinin başlıca görevleri arasında, tüm ekibin can güvenliğini sağlamak, ve koordine etmek, acil durum planlarını uygulamak, kriz yöneticisinden kaynak talep etmek ve kriz yöneticisine durum hakkında sürekli bilgi vermek gibi işler vardır.

Lojistik bölümü acil durum malzemelerini temin etmekle sorumludur. Bu bölüm özellikle uzun süreli operasyonlarda operasyonun etkinliğinin zamanla azalmaması için büyük önem arz etmektedir.

Lojistik bölümünün bir diğer fonksiyonu ise kriz sırasında veya sonrasında müdahale ekiplerinin operasyonlarını sürdürebilmesi için gerekli kaynakların nereden ve ne kadar sürede temin edilebileceğini planlamak ve kaynakları gerekli olduğunda temin etmektir.

Etkinlikte görev yapan ya da etkinlik için gelen ziyaretçiler arasında rahatsızlananlara ilk müdahale sağlık çadırında yapılmalıdır.

Acil durum gerçekleştiğinde, olay sırasında yaralanan, şok geçiren veya psikolojik yardım görmesi gereken kişilerin teşkilatlı bir sağlık kuruluşuna ulaştırılıncaya kadar eldeki mevcut malzeme ve donanım ile gerekli ilkyardım hizmetlerinin yapılmasını sağlanmalıdır.

162- Aspendos festivali, güvenlik ve acil durum projesi, çizim;Gülay Pereira, 2007.

3.1.7. Risk Analizi

Aspendos Tiyatrosu için belirlenmiş olan muhtemel birincil riskler ve ikincil riskler aşağıdaki gibi sıralanmıştır;

- Deprem
- Yangın

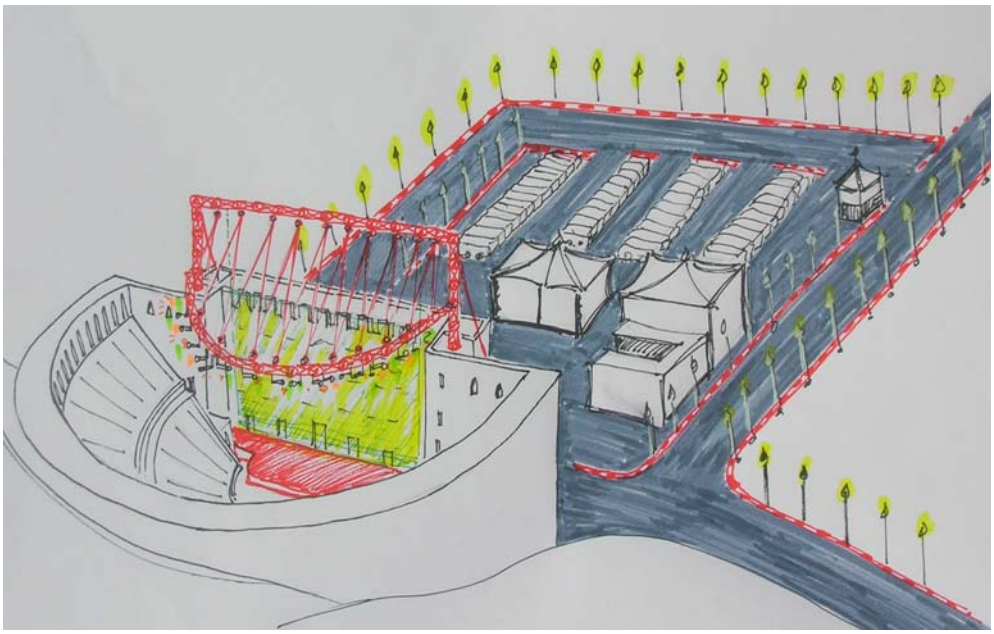
- Deprem sonrası yangın
- Kötü niyetli hareketler ve terörizm & sabotajlar
- Yukarıdaki tehlikelerin gerçekleşmesi sonrasında etkinlik alanının tahliyesi

İkincil Riskler:

- Hırsızlık
- Vandalizm
- Örgütsel propaganda
- Oto hırsızlığı

Aspendos festivalinde güvenlik açısından kontrol, tiyatronun önündeki otopark giriş kulübesinde başlar. Gelen araçların fiziki dış kontrolleri şüpheli araç belirtilerine göre yapılmalıdır. Şüpheli görülen araçlar park alanına alınmamalıdır.

Protokol araçları bekletilmeden içeriye alınmalı, aracın arkasından ya da önünden girmeye çalışan harici araç ve kişilere engel olunmalıdır. Saatli gelen protokol için ilave tedbirler alma sorumluluk ve kararı güvenlik şefine aittir.

163- Aspendos festivali, güvenlik ve acil durum projesi plan çizimi, çizim;Gülay Pereira, 2007.

Açık otopark alanına sevk edilecek araçların araç altı kontrolleri mutlaka yapılmalıdır.

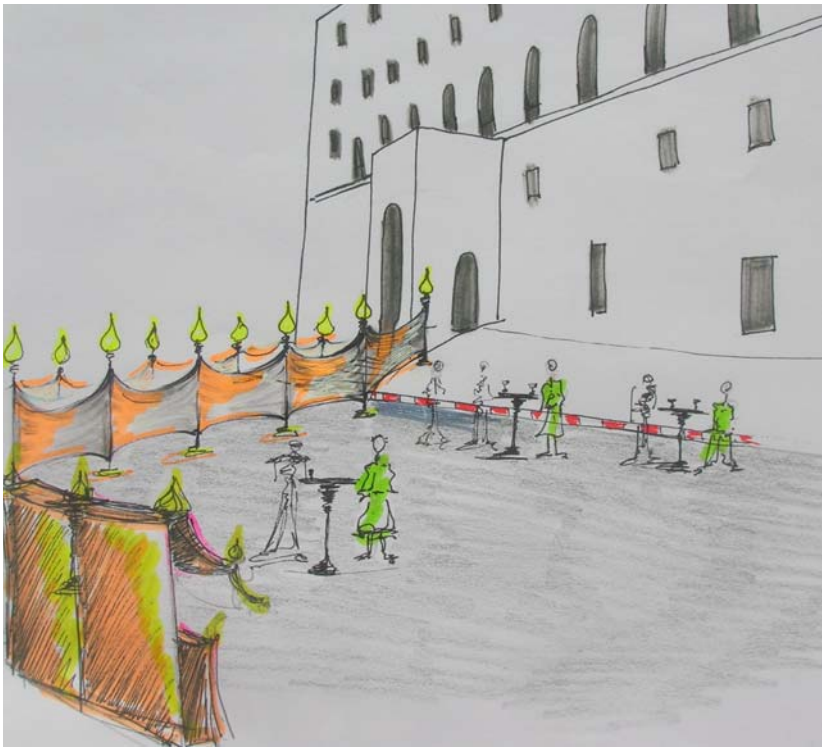
LPG li araçların açık park alanında ayrı bir yerde parkları sağlanmalıdır. Bu araçlar etkinlik alanına uzak noktada park ettirilmelidir. LPG li araçlar mutlaka önceden belirlenmiş park alanına yönlendirilmelidir.

Bu kulübede mutlaka yangın söndürme cihazı bulundurulmalıdır. Açık otopark devriyesi, park eden araçların kontrolünden ve nizami parklarından sorumlu olmalıdır.

Güvenlik personeli devriyesinde araç şüpheli belirtiler ve şüpheli koli/eşya bilgilerine göre devriye dolaşmalıdır.

Protokol alanına harici araç almamalı, kişilerin de bu noktada dolaşmasına izin vermemelidir. VIP koruması VIP'nin aracından ve VIP'nin etkinlik sırasındaki güvenliğinden sorumludur.

Çadır içine etkinlikte görevli personel, sahne personeli ve sanatçıların dışında harici kişilerin girişine engel olmalıdır. Bu alanda hırsızlığı önlemek amacı ile çadır çevresinde devriye hizmetini de yapmalı ya da takviye elemandan destek almalıdır. Çadır önünde ve içerisinde mutlaka söndürme cihazları olmalıdır.

164- Aspendos festivali sırasında kullanılacak körüklü koridor, çizim; Gülay Pereira, 2007.

Körüklü koridor, sahne sanatçı giriş kapısı ile sanatçı karavan ve kostüm depolarına giriş arasında konulması planlanan ve şu andaki organizasyonda bulunmayan bir yenilik olarak düşünülmüştür. Sahne için çadır ile sanatçı giriş kapısı arasında oluşturulan körüğün içinde harici dolaşımlara engel olmalıdır.

Körük içerisinden asla yanıcı, parlayıcı malzeme, sahne etkinliğini tamamlamak amacıyla kullanılacak alevli materyal geçmemelidir.

Protokol Kapısı noktasında görev alan personel, protokol kapısında ve etrafında çevre kontrolünü yapmalıdır. Protokol kapısından görsel ve yazılı basın mensuplarının alınması kararı sadece etkinlik yöneticisine ait olmalıdır.

Etkinlik için gelen tüm biletli ve davetiyeli kişilerin kontrol ve üst aramaları Ziyaretçi giriş kapısından yapılmalıdır. Bay ve bayan güvenlik personelinde mutlaka el tipi detektör bulunmalıdır. Ziyaretçilerin içeriye alımı için bant bariyerler vasıtası ile koridorlar oluşturulmalıdır. Gelen ziyaretçilerin davetiye veya bilet kontrolleri güvenlik personeli tarafından yapılmamalı, bu amaçla bu noktaya personel tahsis edilmelidir.

Güvenlik personeli şahıs ve eşya kontrolünde şüpheli bir durum ile karşılaşır ise hemen şefe haber vermelidir.

Sahne yanında bulunacak olan güvenlik elemanları, alana harici girişlerin oluşmasına engel olmak üzere görevlidir. Bu noktada davetlilerin de gözle kontrolünü yapacak güvenlik personeli, şüpheli durum ve hareketleri derhal şefine bildirmelidir. Bu alanda bulunacak yangın söndürme cihazları sahne altına veya arkasına gizlenmiş durumda muhafaza edilmelidir. Cihazların yeri güvenlik ve teknik ekip tarafından bilinmelidir.

Aspendos tiyatrosunun bulunduğu alan, fiziki yapısından kaynaklanan boşluklar ve doğa koşulları nedeniyle dışarıdan girişlere olanak sağlamaktadır. Özellikle tiyatronun arka kısmındaki tepelik alan bu noktada tiyatroya biletsiz/davetiyesiz kişiler ile kötü niyetli kişilerin de girebilmesine olanak tanımaktadır.

Bu nedenle tiyatro alanının yan taraflarına birer adet sabit, arka kısma bir adet dome (dönebilen hareketli gizli kamera) kamera konulması uygun görülmüştür.

165- Dome kamera.

Dome kameralar şüpheli şahısların kameraların nerede bulunduğunu anlamasını tümüyle imkansız hale getirmektedir. Suç işlemeyi düşünen şahıslar kamera gözetimi altında olup olmadıklarını bu sayede anlayamamaktadır. Açıkta bulunan bir kamera, mercek, hareket ettirme - kaydırma ünitesi ve bunlara bağlanan teller nedeniyle fazlasıyla göz önündedirler ve bu nedenle de tercih edilmemektedirler.

Güvenlik sisteminin kontrol ve kayıtları ile ekibin telsiz görüşme takipleri tiyatronun karşısında bulunan betonarme yapının içersinde oluşturulacak güvenlik kontrol merkezinde yapılacaktır. Bu nokta ayrıca olası bir olayda “kriz masası” olarak kullanılacaktır.

Güvenlik personeli ziyaretçi/davetli alanında etkinlik süresince devriye halinde olacaktır. Özellikle arkada olası harici girişe engel olacaktır. Güvenlik personeli etrafta şüpheli eşya ve şahıs kontrolüne dikkat edecektir. Hırsızlık amacı ile gelmiş kişiler için de dikkatli ve uyanık olacaktır.

Aspendos tiyatrosunda güvenlik kontrolünün düzgün bir şekilde yapılabilmesi için, bazı rutin prosedürler gerekmektedir. Etkinlik sırasında görev alacak tüm personel yaka kartı takacaktır.

Etkinlikte görev alan tüm personel için tahkikat çalışması yapılmalıdır. Etkinlikte görev alan taşeron firma seçimlerinde gerekli dikkat ve özen gösterilmelidir. Tüm koridor ve etkinlik noktalarında ikaz ve yönlendirme levhaları tarihi dokuya zarar vermemesi için zemine monte edilmiş ayaklı direklerde olacaktır.

Aydınlatma sistemi ve acil durum aydınlatmaları yeniden oluşturulmalı, jeneratörden destek alınmalıdır.

Etkinlikte görev alan personel isimleri güvenlik şefine teslim edilmelidir.

Hizmetin tanımı, kapsamı, talep edilenler konusunda taşeronlar ile sözleşmeler yapılmalı, prosedürler oluşturulmalıdır.

Rutin ve acil durumlarda güvenlik personeli talimat ve yönlendirmelerine dikkat etmelidir. Etkinlikler için ziyaretçi davetlerinden uzak durulmalıdır.

Olası acil durumlarda soğukkanlılığını korumalı, tatbikat eğitimlerine ve bilgilendirme toplantılarına aksatmadan katılmalıdır. Yaka kartını başka kişilere vermemeli, kaybetmemelidir. Kayıp olması durumunda durum hemen etkinlik yöneticisine bildirilmelidir.

Çalışma alanlarında karşılaşılan tüm şüpheli durumlar derhal güvenlik şefine iletilmelidir.

3.2. Aspendos Tiyatrosunda Mobil Tuvalet, Duş, Lavabo kullanımı

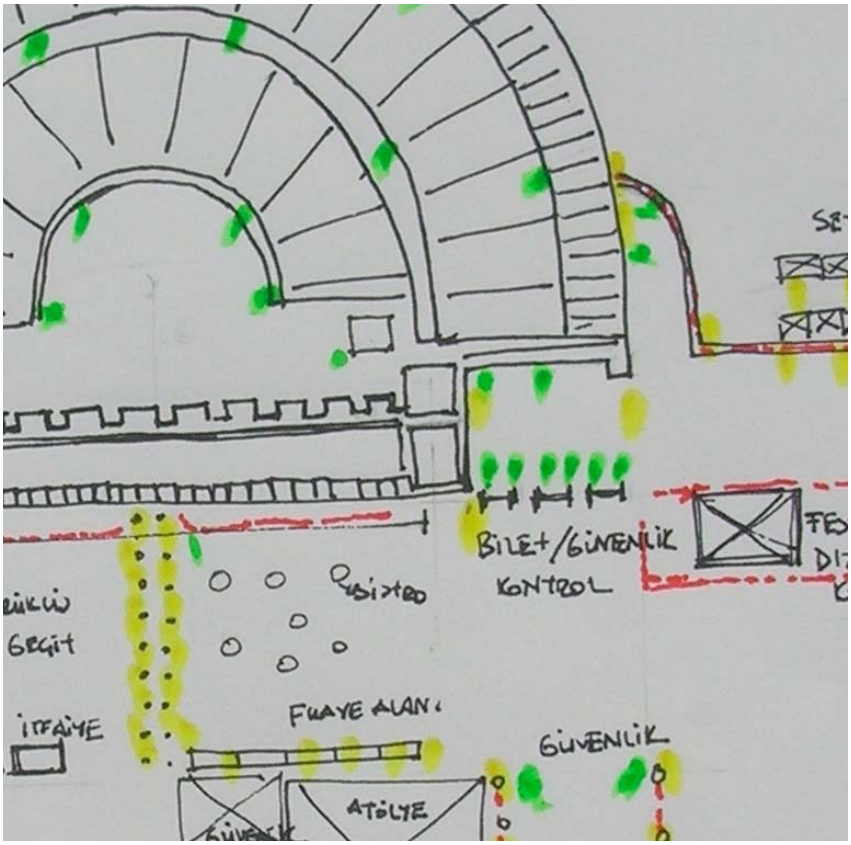
Tarihi mekanlarda düzenlenen organizasyonlar, hassasiyet gerektiren durumlardır. Mobil tuvalet kiralama hizmetleri herhangi bir kanalizasyon ve inşaat çalışması gerektirmediği için bu tür alanlarda tercih edilmelidir. Ayrıca organizasyon öncesi ve sonrası çevre temizlik hizmeti ile, organizasyonun her aşamasında festival katılımcılarının hijyenik ortamlarda bulunmaları gerekir. Ancak bu tip doğal alanlara tuvalet inşa etmek tarihi mekan olmaları nedeniyle imkânsızdır.

Genellikle akşam saatlerinde düzenlenen gösteriler, kısa süreli olmasına rağmen önemli anlardır, her şey düşünülmüş planlanmış ve kusursuz olmalıdır. Aspendos tiyatrosunda, mevcut tuvalet ya da lavabolar, gündüz ziyaret amaçlı gelen turist aktiviteleri için bile yetersiz kalmaktadır. Ayrıca organizasyon öncesi ve sonrasında çevre temizliği önemli yer tutmaktadır.

Tuvalet inşa etmenin ve işletmenin bir çok zorluğu vardır. Bunların başında yer, kanalizasyon ve hijyen sorunu yer alır. Aspendos festivali gibi ortalama 45 günlük bir süreyi içeren yoğun kullanımlı organizasyon temel alındığında, geçici kullanımlar için yapım ve işletim maliyeti her zaman mobil tuvaletten daha pahalı ve zor bir uygulamadır. Ayrıca tarihi mekanlardaki inşaat zorlukları hatta imkansızlıkları düşünüldüğünde mobil tuvalet fikrinin daha akılcı bir çözüm olduğu görülür.

Mobil tuvalet kullanıldığında, yerleşim ve yer değişim kolaylığı vardır ve fazla yer kaplamaz. Mobil tuvaletler artık günümüzde gelişen teknoloji ile doğru orantılı olarak, hijyen koşulları sağlanabilecek bir malzeme ve şekilde üretilmiştir ve koku ve

sızdırma problemleri yaşanmamaktadır. Ayrıca tuvaletlerin servis hizmeti, teknik ekip ve özel olarak tasarlanmış araçlarla istenilen sıklıkta gerçekleştirilebilmektedir.

166- Aspendos festivali seyirci girişinin düzenlenmesi, Çizim;Gülay Pereira,2007.

Mobil tuvalet ve pisuvar sistemi işleyişi şu şekilde olabilir: öncelikle organizasyon süresince ihtiyaç duyulabilecek tuvalet sayısı saptanmalıdır ki bu rakam Aspendos için 10 tuvalettir. Daha sonra mobil tuvalet taşınma işlemi yapılır. Alanda tuvaletlerin konacağı yerlerin tespiti özellikle gösteri aralarında ve sırasında tuvalet ihtiyacında olan izleyicilerin ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına son derece mühimdir. Tuvaletlerin konacağı yerlerin tespitinden sonra kurulum gerçekleştirilir.

167- Mobil tuvalet sevkiyatını gösteren örnek fotoğraf.

168- Mobil tuvalet örneği.

Tuvaletlere özel atık haznesi dezenfektanı, temiz su, sıvı sabun, tuvalet kağıdı, klozet kapak örtüsü ikmalinin yapılması, tüm eksiklerinin giderilmesi ve kullanıma hazır hale getirilmesi işlemlerinden sonra, Organizasyon boyunca mobil tuvaletlerde, atık haznesinde oluşan atığın vakumlanması, kimyasal, dezenfektan, temiz su ve sarf malzeme ikmalinin yapılması işlemleri bulunmaktadır. Organizasyon bittiğinde tuvaletlerin alandan kaldırılması ile mobil tuvalet sorunu tamamen çözülmüş olur.

Aspendos tiyatrosunda kullanılan lavabolar, yetersiz olan tuvalet sayısı gibi özellikle gösteri sırasında gereken ihtiyacı karşılayamamaktadır. Bunun için, mobil tuvaletlerin hemen yanına monte edilmek üzere mobil lavabo sistemi kurulmalıdır. Mobil lavabo sistemi kurulumu da mobil tuvalet sistemi kurulumu işlemleri gibidir.

169- Mobil lavabo kurulumunu gösteren örnek.

Kurulum aşamasından sonra lavabolara su ikmali yapılarak, kullanıma hazır hale getirilir ve organizasyon boyunca gerektikçe atık deposunda oluşan pis suyun vakumlanması ve temiz su ikmalinin yapılmasıyla işlem tamamlanmış olur. Organizasyon bitiminde lavabolar alandan kaldırılır.

Aspendos festivaline gösteri için gelen, sanatçıların özel lojistik ihtiyaçları da düşünülmelidir. Maksimum kişisel konfor sağlama isteği ile kültürel mirasa saygı arasında bir uzlaşma sağlanmalıdır.

Aspendos opera ve bale festivali adı üstünde hem opera hem de bale sanatçılarına ev sahipliği yapmaktadır. Bilindiği gibi gerek opera gerek ise bale sanatçıları oldukça ağır makyajlar ile sahneye çıkmaktadır. Gösterilerin hemen sonrasında zaten yeterince terlemiş ve yorulmuş olan sanatçılardan özellikle ağır makyajlılar duş almak isteyeceklerdir. Bu amaçla Aspendos festivaline mutlaka duş sistemi sanatçılar için kurulmalıdır.

Konteyner duş sistemlerinin işleyişi de mobil tuvalet sistemlerinin işleyişine benzemektedir. Bu defa sanatçıların terlerini soğutmadan bir an önce ulaşabilecekleri mekanlara ihtiyaçları vardır. Organizasyon süresince ihtiyaç duyulabilecek konteyner duş sayısının tespiti ve sevkiyatının yapılmasının ardından, duşların gereken teçhizat sağlanarak uygun yerlere konulması ve temiz su ve atık su giderlerinin bağlanması işlemleri vardır. Duş sistemleri yetkili servis elemanları tarafından periyodik olarak iç temizliği yapılması suretiyle bakımı sağlanmalıdır. İş bitiminde yine malzemeler sökülüp taşıma işlemleri yapılır. Son yıllara kadar yeterli

sayıda olmayan tuvaletler nedeniyle sanatçılar da izleyicilerin kullandığı tuvaletleri kullanmak durumunda kalmışlardır.

Son yıllarda gelişen koşullara rağmen daha önce de belirttiğimiz gibi duşlar yine de yetersiz sayıda ve hijyen koşulları içinde değildir.

170- Konteyner duş sistemi iç görüntüsü. 171- Konteyner duş sistemi dış görüntüsü.

Tiyatronun içine değil ancak dışına yeterince ve ulaşılması kolay yerlere çöp kovalarının konması izleyicilerin ellerindeki çöpleri taşımalarını ve etrafa bilinçsizce atmalarını engeller. Bu bağlamda ayrıca bir temizlik elemanı muhtemelen gösteri öncesi ve sonrasında bu çöplerin temizlenmesiyle ilgilenir ise bu sorun da özellikle yoğun akşamların ertesinde gereksiz çöp görüntülerini engellemiş olur. Ayrıca antik tiyatronun gösteriden sonraki ertesi gün de turistik ziyaretlere açık olduğunu unutmamak gerekir.

Tüm bu bilgiler ışığında, güvenlik, acil ilk yardım ve mobil tuvaletler konusu ile ilgili olarak kabaca bir fiyatlandırma istendiğinde Koza Güvenlik Hizmetleri firmasının 2007 yılında firmalara verdikleri fiyat üzerinden rakamlar sunmak mümkündür. Buna göre;

Güvenlik birimlerinde kullanılmak üzere sabit kamera cihazı, 100 dolar (kiralık 15 dolar), sistem monitör ve hareket sensörleri vs. 450 dolar(kiralık 45 Dolar), dome kamera 650 Dolar (kiralık 60 dolar), el dedektörü 300 dolar (günlük kiralık 30 YTL), metal kapı detektörü 2500 Dolar (günlük kiralık 350 YTL) olarak belirlenmiştir. Festival süresince çalışacak güvenlik görevlisinin maaşı aylık 1200 YTL + KDV dir. Güvenlik görevlileri günlük kiralanmak istenirse ise bu fiyat 60 YTL + KDV olacaktır. Bazı acil durum ihtiyaçları ise şu şekildedir. Günlük Ambulans fiyatı, 230 YTL, 6 kilogramlık ABC yangın söndürme cihazının fiyatı 30 YTL, motorize

itfaiyenin günlük fiyatı 650 YTL olarak belirlenmiştir. Portatif tuvaletlerin organizasyon boyunca günlük fiyatı, 150 YTL olarak belirtilmiştir[3].

Yukarıda belirtilen rakamlar, 2007 yılı fiyatları olup, bir organizasyonun belli başlı giderlerini içermektedir.

3.3. Festival Uygulamalarında Sahne Tasarımı Sorunları İçin Çözüm Önerileri

Gösteriler için kullanılan antik tiyatrolardan biri olarak Aspendos tiyatrosu, zamanın aşındırması ve zaman zaman karşı karşıya kaldığı uygunsuz kullanımlar karşısında tehdide açıktır. Bu tiyatro ve benzeri mekanları koruma stratejileri bulmak ve uygulamak genellikle hükümetlere ya da otoritelere bağlıdır. Bu da genelde mimari ve arkeolojik mirası korumayı da içeren çevre ve bölgeyi planlama ile ilgili politik bağlamda bir konudur. Türkiye için tarihi değeri çok önemli olan bu yapıda gösterilerde kullanmak üzere yapılan her türlü değişiklik, tiyatronun zarar görmeden en kısa zamanda yalın haline dönebilmesi ilkesine göre yapılmalıdır.

Bu bilgiler ışığında Aspendos tiyatrosundaki sahne tasarımı çalışmalarının başarılı olabilmesi için aşağıdaki bölümlerde bazı öneriler sunulmuştur. Bu öneriler sırasıyla şu başlıklar altında açıklanmaya çalışılacaktır;

- Aspendos Tiyatrosu'nun Restore Edilmesi
- Aspendos Tiyatrosunun Gösteri Mekanı Olarak Kullanımı
    - Malzeme Kullanımı
    - Atölye ve Depoların Oluşturulması
- Aspendos Tiyatrosunda Işık Tasarımı
- Aspendos Tiyatrosunda Akustik İçin Öneriler
- Aspendos Tiyatrosunda Sahne Tasarımı Uygulamalarında Teknoloji Kullanımı

3.3.1. Aspendos Tiyatrosunun Restore Edilmesi

Ülkemizde, Avrupa komisyonu 5. Çerçeve INCO-MED Programı kapsamında ERATO yani Türkçe açılımı ile "Antik Tiyatro ve Odeonların Akustik Mirasının

[3] Koza Güvenlik Hizmetleri Şirketi Genel Müdürü Murat Bozkurt ile yapılan Görüşme, 4.7.2007.

Tanımlanması, Değerlendirilmesi ve Canlandırılması" projesi kapsamında çeşitli araştırmalar yapılmaktadır.

> ERATO projesinin amacı, Akdeniz Ülkelerinde yer alan antik Yunan ve Roma tiyatrolarından seçilen tipik örneklerin akustik yönden incelenmesi, değerlendirilmesi ve üç boyutlu sanal ortamda görsel-işitsel simülasyonu yoluyla mimari mirasının korunması ve restitüsyonlarının oluşturulmasıdır[4].

Türkiye'de bu proje kapsamında birleşik görsel ve işitsel sanal restitüsyon için Aspendos tiyatrosu incelenmiştir. Restitüsyon, mekanların farklı dönemlerdeki orijinal kullanım durumlarına göre görsel ve işitsel simülasyonlarının oluşturulması demektir.

> Sonradan değişikliğe uğramış, kısmen yıkılmış ya da yok olmuş öğelerin, yapıların veya yerleşmelerin ilk tasarımlarındaki ya da belirli bir tarihteki durumlarının, arşiv kayıtlarından, yapı üzerindeki izlerden, yapıya, yerleşmeye ait çizim fotoğraf gibi belgelerden yararlanılarak plan, kesit, görünüş ve aksonometrik çizimlerle ya da maketle anlatımına restitüsyon denir[5].

Restore edilecek binanın durumunun incelenmesi, hasar nedenlerinin araştırılması ve teşhis edilmesi disiplinler arası araştırmalar gerektirmektedir.

> Bir kültür varlığı, içerdiği önem, değerler, sergilediği sorunlar ve taşıdığı olanaklara göre müdahale görür. Bu üç aşamanın doğru incelenmesi sonucunda uluslararası koruma, kuram ve yaklaşımlara uygun, ancak ülke koşul/ kısıtlamalarıyla da uyumlu çözümlerin fiziksel ortama yansıtıldığı bilinçli müdahaleler dizgesine "restorasyon" denmektedir[6].

Aspendos tiyatrosunun onarımına geçilmeden önce, yıpranmasına neden olan etkenler gözlem ve teknik incelemelerle araştırılıp saptanmalıdır.

> Onarımı yürütecek mimar, nemden kaynaklanan çeşitli sorunları, farklı oturma, ezilme, çatlama gibi taşıyıcı sistem aksaklıklarını, malzemelerdeki bozulmaları, yanlış onarımların neden olduğu hasarları teşhis etmek ve çözümleyebilmek için yapı fiziği, zemin ve strüktür mühendisliği, kimya, malzeme bilimi uzmanlık alanlarından yardım alır[7].

Mimar ve restoratör yapıyı dikkatle incelerken, yazın aşırı güneş altında, ya da kış mevsiminde yağmur yağarken gibi çeşitli hava koşullarından nasıl etkilendiğini gözleyip kaydetmeli, çatlama, çiçeklenme, yosunlanma ve benzeri diğer bozulmalarını saptayıp bunlara neden olan etkenleri araştırmalıdır. Yıpranma nedeni ortadan kaldırılmadığında bozulmalar devam eder, başka sorunlar ortaya çıkabilir.

---

[4] R.ÜNVER,Z.YÜKSEL,S.ERDOĞAN,C.BİNAN,C.CAN,**Renk Kayıtları ve Görselleştirme;Aspendos Tiyatrosu Örneği,** Yıldız Teknik Üniversitesi,Mimarlık Fakültesi, Restorasyon ve Koruma Bölümü,Yapı Fiziği Koruma Bölümü,III. Ulusal Aydınlatma Sempozyumu ve Sergisi, Bildiri, 2005, Ankara,s.108.

[5] http://www.restorasyon.org/pages/restitusyonprj.asp, 9.9.2007.

[6] N. Gül ASATEKİN, **Kültür ve Doğa Varlıklarımız, Neyi, Niçin, Nasıl Korumalıyız?**T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2004,s. 54.

[7] http://www.restorasyon.org/pages/restorasyononce.asp, 9.9.2007.

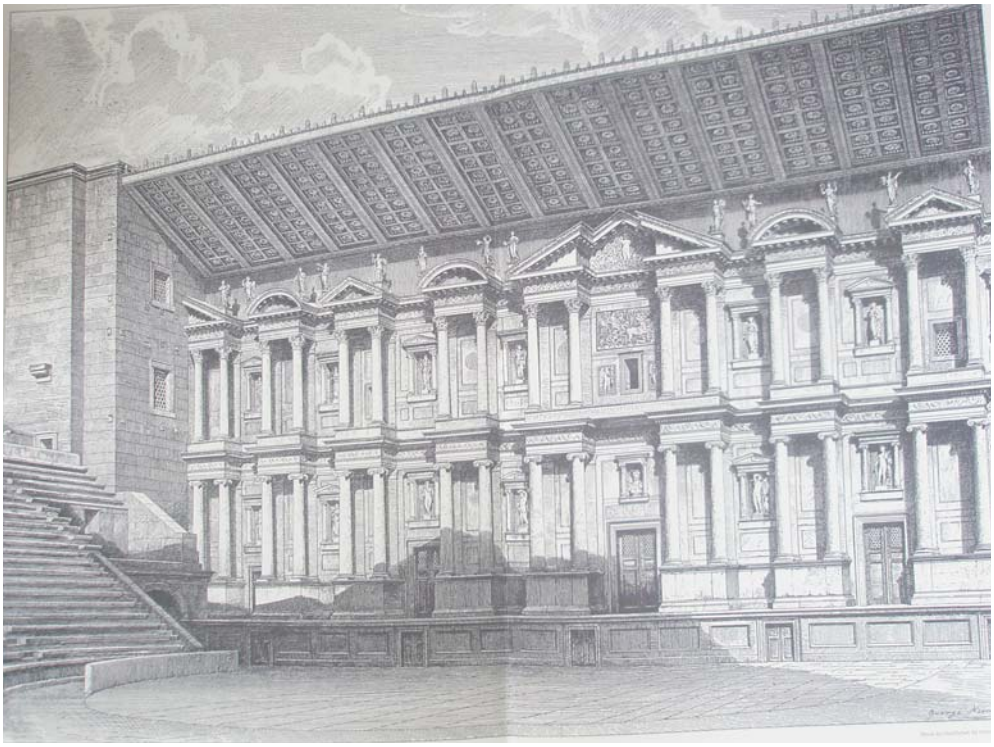

172- Aspendos tiyatrosu sahne binasındaki otlar, fotoğraf; Gülay Taş, 2007.

Aspendos tiyatrosunun kötü kullanımı, yapının yıpranmasını hızlandıran önemli bir etkendir. Özellikle yukarıda görüldüğü gibi sahne binasının yıkıntı halindeki sütunları, her yıl yeniden yeşeren otlar, nemle birleşince yapıya doğal yollardan zarar vermektedir. Yapı onarımı, uzmanlık gerektiren bir iştir. Mimar ve restoratörlerin iyi yetişmiş uzmanlar olarak uygun malzeme ve teknik kullanarak binayı restore etmeleri gerekir.

Aspendos tiyatrosunun dünyanın en sağlam antik tiyatrosu olduğu düşünülürse, sahne binası bu kadar sağlam iken ve eldeki belge ve bilgilerden tiyatronun orijinal hali tamamen biliniyorken, tiyatro restore edilmeli ve orijinal tiyatro ölçülerinde günümüz gösterileri sergilenmelidir.

Aspendos tiyatrosunun restitüsyon çalışmalarını bu yapıyla ilgili en fazla araştırmayı yapan Lanckronski tamamlamıştır. Bugüne kadar Lanckronski'nin çizimlerine karşıt görüş arkeologlar ve restoratörlerden gelmediği için burada da restorasyon çalışmalarına öneri olarak kendisine ait restitüsyon çizimi sunulacaktır.

173- Lanckoronski'nin Aspendos tiyatrosu restitüsyon çalışması.

Sahneyi Roma döneminde tasarlandığı şekilde, orijinal boyutlarına ve düzenine göre restore etmek, seyirciyi atmosfer bakımından daha tatmin edici bir yöntem olarak düşünülebilir. Seyirci için tiyatroyu orijinal haline en yakın şekliyle görmek ve sahne sanatlarından örnekler izlemek, bu tiyatroyu benzer örneklerinden ayıracak ve kendi başına bir marka olmasını sağlayacaktır.

Tiyatronun restore edilme düşüncesine sahne tasarımı açısından bakıldığında, tasarımcıların ancak bu şekilde özellikle bu sahne yapısına göre özel olarak tasarlanmış dekor tasarımları sunacakları için mesleki anlamda bir şans olarak görülecektir. Çünkü kulis sisteminden orkestra çukuruna her bakımdan tek ve özel bir tiyatroda sahne tasarımı uygulaması her tasarımcının hayali olacaktır.

Sahne binası tam anlamıyla restore edilmiş antik tiyatronun sahne tasarımcısına sunacağı olanak, fonda yüzyıllar önceden hazır olarak sunulmuş bir sahne bezemesine sahip bir tiyatroda, bu dokuyu kapatma eğilimli dekorların ya da hiçbir dekor çalışması olmadan izleyiciyi tamamen sahne binasının bezeme görüntüleriyle baş başa bırakan çalışmaların önüne geçilmesi olacaktır. Böylece restore edilmiş bir antik tiyatroda sahne tasarımı çalışması, en farklı, en korumacı en tarihi dokuya saygılı olanın kazanacağı bir rekabet ortamına dönüşecek, olanaksızlıklar içinde yüzen yıkık bir turne tiyatrosu mantığından sıyrılacaktır.

3.3.2. Aspendos Tiyatrosunun Gösteri Mekanı Olarak Kullanımı

Aspendos tiyatrosunun gösterilerde tiyatro binasının tümüyle kullanılabilmesi konusuna girerken bu mekanda yapılması planlanan gösteri çeşitlerinden kısaca söz etmek gerekir. Bilindiği gibi Aspendos festivalinde gösterilerin çoğunluğunu opera ve bale gösterileri oluşturmaktadır. Opera ve bale temelde müziğin ön planda olduğu dans ve aryalarla beslendiği gösteri sanatlarındandır. Opera sanatı konularını genellikle belli başlı temalar üzerine oturtarak değişik efsane ve mitolojik öyküler ve farklı dönemlerde yaşanan olaylardan almaktadır.

> Operalarda sözün ikinci planda kalıp müziğin ağırlık kazanması nedeniyle dekor ve kostümden alabildiğince yararlanıldığı görülmüştür. Eksik kalabilecek oyunculuk çoğu kez dekor ve kostümle kapatılabilir. Yapıtın zamanı yeri, kişileri ekonomik ve estetik yapısını görsel olarak seyirciye sunarak, metinde yazılı konuşmalarla anlatmak yerine dekor, kostüm, ışık efektle vermek ekonomik yoldan oyunun bütünlüğünü sağlayabilmektedir[8].

Opera sanatı müziğe dayalı olduğu için görsel ayrıntılar daha ön plandadır. Bir yandan müziği dinleyen izleyiciler, diğer yandan da dekoru ve kostümleri inceleme fırsatı bulurlar, bu nedenle opera dekoru daha ihtişamlı hacim olarak da daha büyüktür. Aspendos gibi tarihi bir tiyatroda bir opera için sahne tasarımı yapmak söz konusu olduğunda sahne tasarımcısı, tiyatronun bütününü sahneleme alanı olarak düşünmelidir. Operada sahne değişimleri sık ve belirgindir, değişimleri gerçekleştirebilmek için iyi donanımlı bir sahne binasına sahip olmak gerekir. Aspendos tiyatrosu, açık hava tiyatrosu olmasının yanında pek çok özelliği ile tektir ve ülkemizde herhangi bir başka örneği bulunmamaktadır. Bu nedenle Aspendos tiyatrosunun opera ve bale sanatları için kullanımına yönelik öneriler sadece bu tiyatroya özel öneriler olarak sunulacaktır.

Opera da müzik kesintisiz devam ettiği için sahneler arası değişimin kısa sürede sağlanması gerekir. Aspendos tiyatrosu için bu değişimler şu andaki koşullarda eserlere ara vermeden yapılamamaktadır. Ara verildiğinde ise yapılan değişimler sahne üzerindeki panolar ya da sütunların yer değiştirmesinden öteye gidememektedir. Tiyatro kulis yapılanmasından ışık düzenine sahne platformundan projeksiyon perdesine kadar, bir bütün olarak teknoloji, mekan ve malzeme

[8] Selda KULLUK, "İzmir Devlet Opera ve Balesinin Opera Uygulamalarında Mekan Sorunu ve Çözümleme modelleri (1982/83- 1992/1993)", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Yöneten, Prof.Dr. Murat Tuncay, İzmir,1995 s.5.

açısından donanımlı olduğu taktirde, rejisör ve tasarımcı açısından özgün reji ve tasarımlar üretebilme ortamı doğmuş olur.

Opera sanatı büyük dekor parçaları ile kolaylıkla giriş çıkışların olabileceği geniş alanlarda çalışmayı gerektirir. Aspendos tiyatrosu düşünüldüğünde tiyatroya eğer yukarıdan büyük vinçlerle dekor indirilmiyorsa büyük dekor parçalarının tek parça halinde tiyatronun kapılarından girip çıkması mümkün değildir. Bu durumda en doğru çözüm, sahnelemenin tiyatronun içine yaygın bir şekilde yapılmasıdır. Yani tiyatronun tümünün, bir oyun alanı olarak kurgulanması gerekmektedir.

> Opera ve balede, özellikle sahne değişimlerinde, zamana karşı yarışıyorsun. Konu müzikle aktığı için, müziğin bir bekleme limiti var. Her şey çok çabuk ve kusursuz olmalı. Seyirci salonda beklemeyi çok sevmez. O nedenle tasarımınızı, bu sorunlara çözüm getirecek şekilde yapmalısınız. Dekor kolaylıkla, zaman geçirmeden değiştirilebilmeli, yeni sahne oluşturulabilmelidir[9].

Bale, bir öyküyü pandomim ve gelenekselleşmiş ölçülü hareketlerle sözsüz olarak ve müzik eşliğinde anlatan grup dansıdır. Sahne gösterisi olarak bale, hem hareket, hem dans hem de müzik içeriği olan bir gösteri sanatıdır. Söz ve şarkı bulunmayan bale gösterilerinin dekor ve kostüm tasarımlarında renk ve şekillerden yararlanılır. Bale gösterisinde sahnede gereken en önemli şey, dans edilebilecek genişlikte alanın olmasıdır. Yeterli alan dışında dans etmeye uygun sahne tabanı ve dekorların dansçıları etkileyemeyecek boyutlarda olması bale için sağlanması gereken koşullar arasındadır.

Bale sanatında eğer dans edilecek sahne ölçüleri küçükse, dansçıların hareket olanakları kısıtlanacaktır. Bu nedenle sahnede dekor minimum düzeyde tutulmalı, dansçıların hareketleri sahneye giriş çıkışları engellenmeyecek şekilde düzenlenmelidir. Bunun için hareketli dekor parçalarından çok, tasarımcı, fon bezemeleri, kulis giriş perde düzenlemeleri, ışık tasarımı, ve projeksiyon gösterimleri gibi çözümlere gitmelidir. Sahnelenecek tiyatronun büyüklüğü ya da teknik olanakları sahne tasarımcısının dekor, kostüm ya da makyaj tasarımı ile ilgili yapacağı her türlü tasarımı bire bir etkiler.

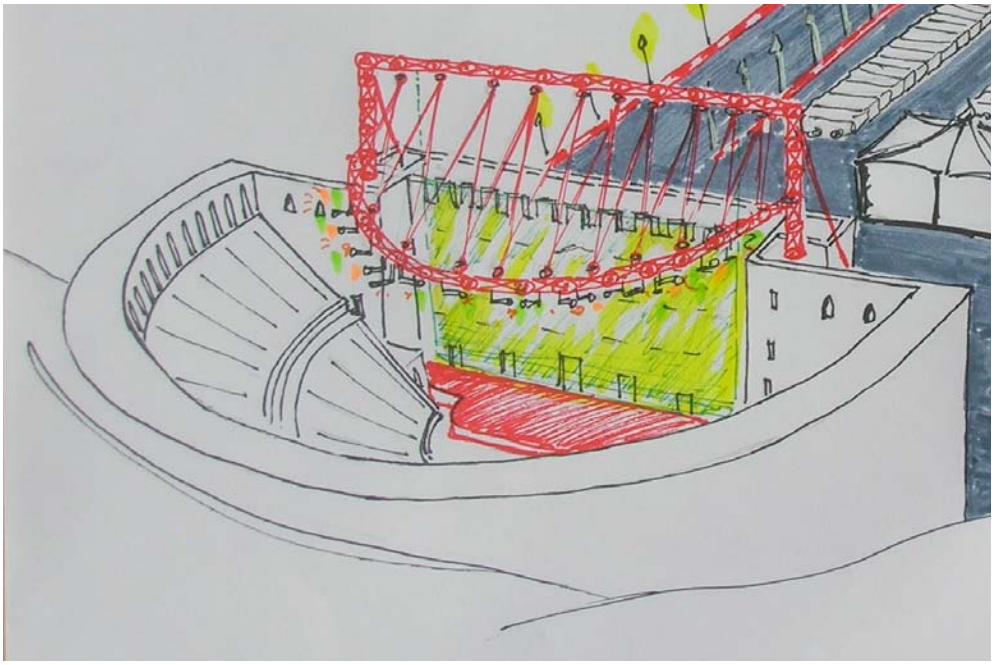
Canlı performans içeriği olan, opera, bale, dans ya da tiyatro gibi gösteriler, özellikle kapalı sahneler için düzenlenmiş dekorlardan arındırılarak, Aspendos tiyatrosunun tarihi dokusu ile örtüşecek sahne tasarımları yapılmalıdır.

[9] http://www.milliyet.com.tr, Tayfun Çebi ile yapılan söyleşi, 9.9.2007.

174- Aspendos tiyatrosunun portatif truss sistemi, Çizim; Gülay Taş, 2007.

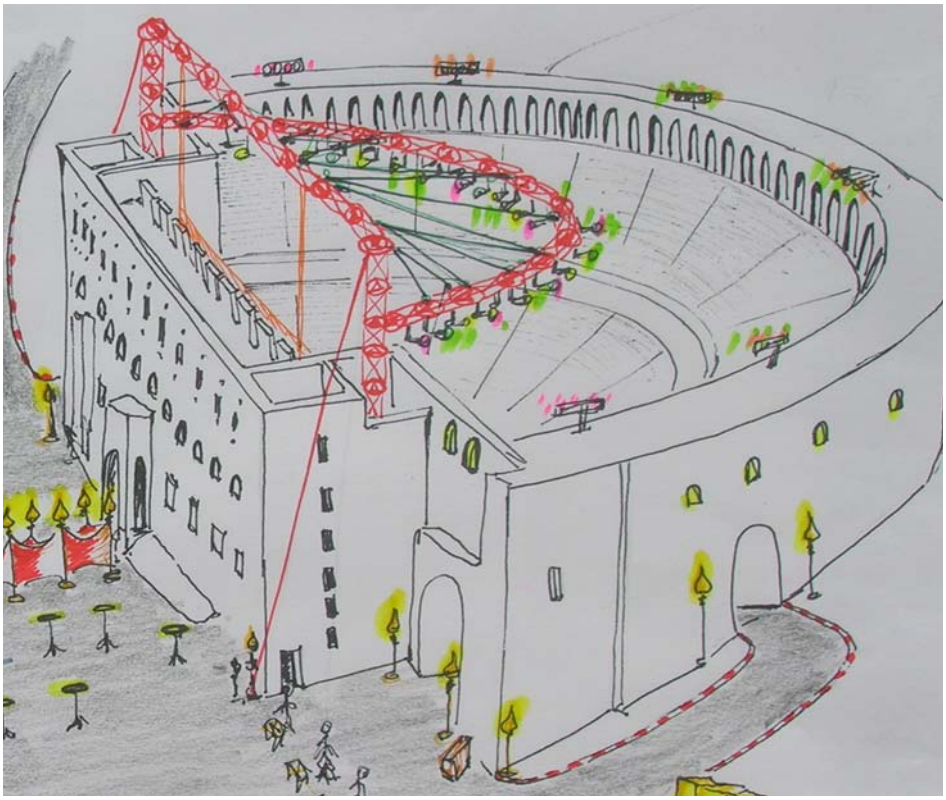
Tarihi dokuya zarar vermeden kurulabilecek portatif bir konstrüksiyon ve ışık köprüsü pek çok ihtiyaca aynı anda yanıt verebilecek nitelikte olmalıdır. Yukarıdaki tasarımda da görüldüğü gibi truss sistemi tiyatronun içinde zemine tutturulmuştur. Bu sistem şekildeki haliyle zemin dışında, yapının duvarlarına temas etmemek üzere tasarlanmıştır. Çizimde görüldüğü gibi, truss sistem konstrüksiyonu birbirine çelik halatlar yardımıyla bağlanmıştır. Herhangi bir sallantıyı engellemek için de her iki yandan tiyatronun dışında zemine de çelik halatlar yardımıyla sabitlenmesi tasarlanmaktadır.

175- Aspendos tiyatrosunun truss sistemine monte edilmiş ışık köprüsü ve projeksiyon perdesi, Çizim; Gülay Pereira, 2007.

Tiyatronun sahne binasının her iki yanında bulunan kulelerden karşılıklı olarak ikisinin kullanılması planlanan bu tasarımda, sağlam ve hafif bir çelik karışımı malzemeden hazırlanmış konstrüksiyon sayesinde sahne binası aynı formda bir çelik konstrüksiyon ile yukarı doğru uzatılmıştır. Caveanın yuvarlak şeklinin izlenerek estetik olarak da yapının görünümünün desteklendiği ışık köprüsü, çelik halatlar ile diğer konstrüksiyona bağlanmaktadır. Sahne binasının üzerinde yükselen truss sistem ayrıca gösterilerde kullanılabilecek dev bir projeksiyon perdesini de taşımaktadır. Böylece yapı örtülmek istendiğinde bu tam olarak gerçekleşebilecektir. Ayrıca çelik halatlarla yukarıdan asıldığı için de perdenin yapıya teması söz konusu değildir.

Böylece tarihi dokunun yoğun bir şekilde atmosferi oluşturduğu Aspendos tiyatrosunun sadece antik dönemlerden kalan bir tiyatroyu değerlendirmek adına kullanılıyor düşüncesi de ortadan kalkmış olacaktır. Aspendos tiyatrosu, çağdaş tasarım görüşlerine sahip gerçek tasarımcıların, yapının tarihi dokusu ve önemi gözetilerek hazırlayacağı, dekor, kostüm ve ışık tasarımları ile şu anda olduğundan çok daha önemli bir ulusal ve uluslararası prestije sahip olacaktır.

176- Aspendos tiyatrosu truss sistemi, Çizim; Gülay Pereira, 2007.

Aspendos tiyatrosu sahne yapısına ve genel olarak binaya özel gösterilerin hazırlanması en doğru çözüm olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu antik tiyatroya olan saygı ve prestij borcu ülke olarak ancak bu şekilde ödenebilir. Kültür bakanlığı ülkenin dört bir yanında saptadığı antik tiyatroların her birini restore ettirerek gösteri yapılmak üzere hizmete açacağı yönünde vaatleri bir yana bırakarak bu, eşi dünyada olmayan tiyatroyu bir an önce koruma altına alıp bu tiyatroya özel projeler ile güncelleştirmeli ve ülke ekonomisine katkısını bu şekilde sağlamalıdır. Bu konuda düzenlenen gösteriler ile her yıl dünyanın ilgisini toplayan Verona arenası örnek alınabilir. Mimari yapısı ve binlerce yıllık tarihin üstüne yapılan muhteşem sahne tasarımlarıyla akıllarda yer eden Verona festivali, bu bakımdan Aspendos festivali ve tiyatrosunun da Türkiye için bir marka haline gelmesine örnek oluşturmalıdır.

177- Verona arenası, bir gösteri sırasında uzaktan görünüş.

Roma imparatorlarından Augustus zamanında inşa edildiği bilinen, Avrupa'nın en büyük üçüncü arena tiyatrosu olan Verona, aynı zamanda gösteri yapılarak korunan en iyi tarihi gösteri mekanlarından biridir.

178- Verona Arenası, gösteriden önce caveadan sahne görünüşü.

1913 yılında besteci G. Verdi'nin yüzüncü doğum yılı nedeniyle düzenlenen kutlamada sahnelenen Aida operası ile başlayan festival, günümüzde, açık hava

tiyatrolarında düzenlenen gösterilere örnek oluşturacak biçimde gösterilere devam etmektedir.

Verona'daki antik stadyum günümüzde gösteriler için kullanılmakta ve teknoloji ile birleşen tarih, seçkin sanat eserlerini dünya sanat yaşamına kazandırmaktadır.

179- Verona Arenası, Aida Operası sahne tasarımı[10] .

Verona arenasında sahne farklı şekillerde kullanılmaya yönelik düzenlenmektedir. Verona arenasında sahnelenecek eser nasıl bir reji gerektiriyorsa sahne ve seyirci yerleri bu şekilde düzenlenmektedir, bu özelliği ile bu çalışmada Aspendos tiyatrosunda düzenlenen festival için önerilmektedir. Yukarıda Zeffirelli'nin 2002 yılından itibaren rejisi yeniden düzenlenmiş farklı sahne tasarımı ile Aida Operası görülmektedir. Bu sahne tasarımında, Mısır piramitleri arkada görülen oturma yerlerinin yere paralel çizgisel hareketini devam ettirmekte, üç boyutluluğu pekiştirmek için ise bu hareket Piramitlerin altın rengi ile desteklenmektedir. Aspendos Tiyatrosunda da buna benzer bir anlayış ile hareket edilmeli ve sadece sahne platformu üstüne kurulmuş mekan üzerindeki sahne yerleştirme çalışmalarından vazgeçilmeli ve yeni arayışlara girilmelidir. Yukarıda görüldüğü gibi kulis girişlerini gizlemek adına pano sistemi yapıyla bütünleşen sahne

[10] http://www.arena.it/eng/arenaeng.urd/portal.show?c=233, 20.9.2007

tasarımlarında tercih edilmemektedir. Yapıyı dekor parçalarıyla kapamak yerine dokusu altın rengi ile taklit edilerek ve yapıyı ortaya çıkartacak boşluklar sağlanarak arka plandan orijinal arenanın dokusu sahne tasarımına katkıda bulunmak üzere kullanılmıştır. Ayrıca arenanın orijinal seyirci girişleri sahne tasarımına hizmet etmek üzere kullanılmıştır. Aspendos tiyatrosunda cavea kullanımı, akustik bakımdan ve oyuncuların çabuk bir şekilde hareket etmeleri bakımından solistler için uygun olmasa dahi çeşitli efektleri sağlamak için koro ya da oyuna arya ile katkıda bulunmayan oyuncular ya da dansçılar için kullanılabilir.

Verona arenası antik mekanların çağdaş gösteriler için kullanılması konusunda iyi bir örnek oluşturmaktadır. Tarihi mekanda sahnelenen eserlerin seyircide her yıl farklı bir reji ve sahne tasarımı beklentisi sahne tasarımcılarını da heyecanlandıran bir durumdur. Verona arenasında sahnelenen iki farklı gösteriye ait aşağıdaki görüntüler, her esere göre özel olarak yapının kullanımı ve düzenlenmesine uygun birer örnektir.

180- Verona arenasında oyun alanı ve seyirci yeri oturma düzeni.

181- Verona arenasında oyun alanı ve seyirci yeri oturma düzeni.

Yukarıdaki görüntülerde iki eserin, seyirci oturma düzeni ve sahne yani oyun alanı karşılaştırıldığında öncelikle sahne tasarımcı ve rejisörün özgür kalabildiklerinde yapıda ne kadar özgün değişiklikler yapabildikleri görülmektedir. İki eserde seyirci oturma yeri ve sahneleme alanı farklı kullanılmıştır. Üstteki görüntüde, seyirci oturma yeri eserin sahne tasarımına uygun olarak azaltılarak kullanılmıştır. Bu eserin sahne tasarımı arenanın yerleştirme düzenine daha fazla bir yer kaplamaktadır. Alttaki görüntüde ise seyirci yeri, bu defa daha fazla yer kaplamıştır. Özellikle tarihi mekanlarda bu şekilde seyirci yeri değişiklikleri yapmak, on yıllar boyunca devam eden festivallerin rutinleşmesini engeller ve seyirciyi heyecanlandırır, meraklandırır. Unutulmamalıdır ki seyirci sadece çok heyecanlandığı ve bu heyecanı da paylaşmak istediği için festival katılımcısıdır. Aspendos festivalinin, en sağlam Roma tiyatrolarından biri olarak dünyada adını bir marka olarak sürdürebilmesinin yolu seyirciyi bir şekilde etkilemesi ile mümkün olacaktır. Aspendos tiyatrosu izlemeye gelenler için macera dolu bir opera yolculuğu olmalıdır. Bu da ancak çok iyi bir ekipman ile donanmış teknik yapıya sahip bir planlama ile mümkündür. Antik tiyatronun bugünün koşullarından çok farklı olan sahne binası, seyirci oturma yeri ve kulis ya da orkestra gibi alanları, o güne kadar izlemedikleri bir şekilde, iyi bir planlama ile avantaj haline getirilmelidir.

Çağdaş sahne tasarımcıları tasarımlarını oluştururken mutlaka tiyatronun yapısını tarihi dokusunu ön plana çıkartarak ve tiyatronun tarihi oluşunu bir avantaj olarak değerlendirerek tasarımlar yapmalıdır. Bunun için boyalı panoların bir şekilde sahne platformuna tutturulması değil, dokulu ve üç boyutlu dekorlar yapmak gerekir.

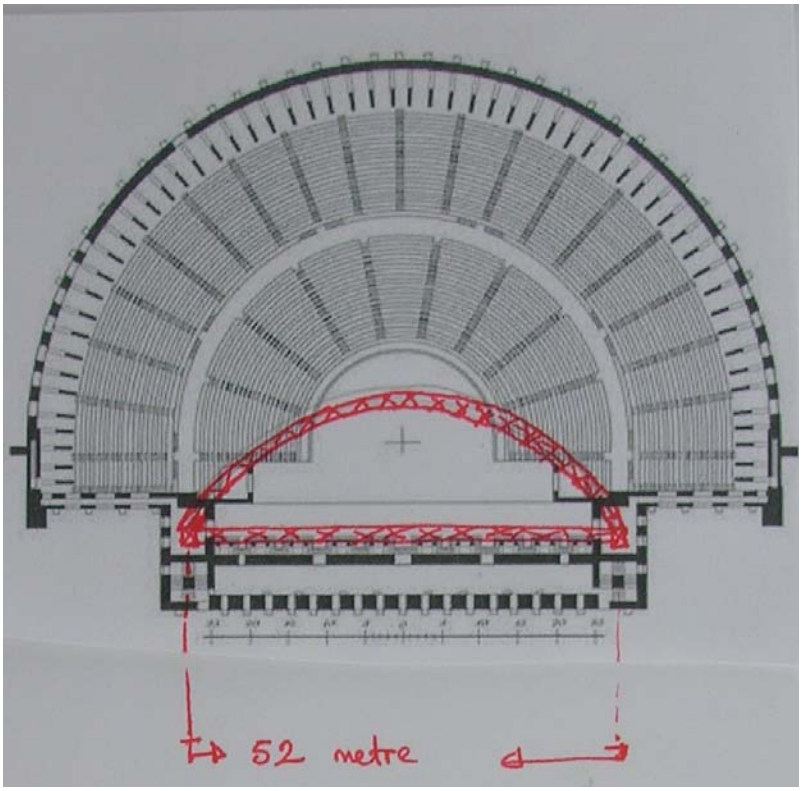
Tiyatronun tasarlandığı döneme ait süsleme ve dekorasyondan yola çıkarak sahnelemede şeffaflık aranmalı, yapıyı, yapıya benzer malzemelerle taklit ederek çoğaltmak yerine tiyatronun tarihi yapısı ile bütünleşen modern düşünceler uyum içinde kaynaştırılabilmelidir.

Aspendos tiyatrosunun gösteri mekanı olarak kullanılması ve bu mekana özel dekorların hazırlanması konusunda sahne tasarımı açısından ön plana çıkan iki sorun hangi malzemelerin kullanılacağı ve bu dekorların nerde yapılıp nerede saklanacağıdır. Bundan sonraki iki bölümde bu sorulara yanıtlar bulmaya çalışacağız.

3.3.2.1. Malzeme Kullanımı

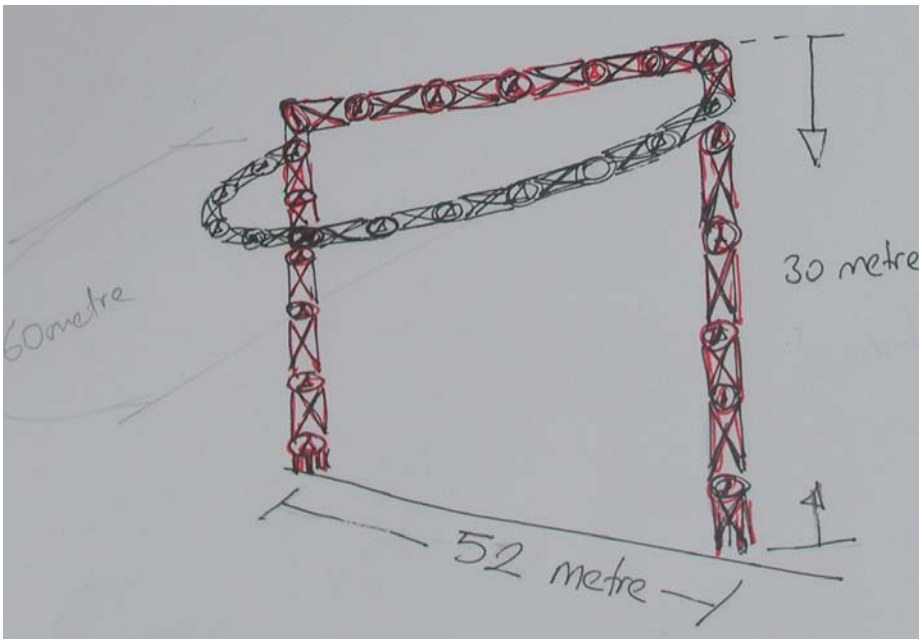
Tarihi Aspendos tiyatrosunun kurallara uygun kullanımına özen gösterilmeli, taşınamayacak kadar ağır malzemelerle düzenlenen sahne tasarım ve organizasyon dekorları, gösterilerden sorumlu kişilerce kabul edilmemelidir. Yapıda halk için yapılması düşünülen küçük değişiklikler bile gözden geçirilmeli, antik yapıların fiziksel zararlar görmesine neden olacak riskler ortadan kaldırılmalıdır. Segesta bildirisinde çok net bir şekilde belirtilen bu kurallar Aspendos tiyatrosunda da uygulanmalıdır.

Aspendos tiyatrosunda gösterilerde kullanılacak malzemeleri ikiye ayırmak gerekir çünkü burada hem tüm gösterilerin yapılmasında kullanılacak sahne **truss sistemi** ve **sahne platformu** ve hem de bu sistemler ile birebir ilişkisi olan **sahne tasarımları**nda kullanılacak malzemelerden söz edilecektir.

182- Aspendos tiyatrosu truss sistemi planı, çizim; Gülay Pereira, 2007.

Aspendos festivalinde kullanılmak üzere tasarlanan truss sistemi, tiyatronun planı üzerinde yukarıda belirtildiği şekilde gösterilmiştir. Buna göre tiyatronun iki yanındaki kulelerden karşılıklı ikisinin zeminine kurulacak olan bu sistemin uzunluğu 52 metre olarak hesaplanmıştır. Bu sisteme göre ışık köprüsünün yuvarlatılmış şekli nedeniyle 60 metre olarak hesaplanmaktadır. Bu iki konstrüksiyon sistemi birbirine çelik halatlar ile bağlanacaktır.

183- Aspendos tiyatrosu truss sistemi ölçüleri, çizim; Gülay Pereira,2007.

Truss sisteminin zeminden yüksekliği 30 metre olarak hesaplanmıştır.

184- truss sistemin yakından görünüşü.

Burada truss sistemini oluşturan konstrüksiyona yakından bakıldığında dengeli ve sağlam bir yapı olduğu görülmektedir. Bu sistemde, bir silindirin içinde üçgen bir parça yerleştirilmiş, bu şekilde güçlendirilen silindirler çapraz atılmış çubuklar ile birbirine bağlanmaktadır.

Aspendos için tasarlanan bu ışık köprüsü ve projeksiyon perdesi ve yukarıdan sarkıtılması gereken her türlü dekor parçası için olanak sağlayan bu truss sisteminin malzemesi, taşınması kolay, hafif ve en fazla yükü taşıma özelliğine

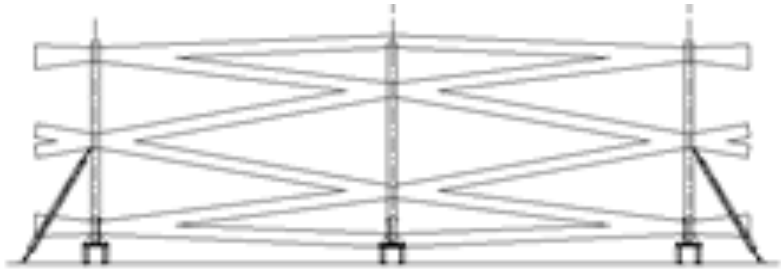
sahiptir. Bu sistem tiyatroya zemin dışında dokunmaz, bu nedenle de sağlam bir zemin yapısına sahip olan bu tiyatronun dengesi sağlandıktan sonra yukarıda görülen bu truss sistem kendisini rahatlıkla taşıyabilecektir. Benzer bir sistem İngiltere'de bu yıl açılan Wembley stadyumunda da kullanılmıştır. Bu stadyumda 133 metreye varan yüksekliği ile dünyadaki en yüksek stadyum kemeri olma özelliğini taşıyan bu truss sistemi çelikten üretilmiştir. Bu çalışmada bu truss sistemin seçilmesinin nedeni, bu sistemin dengede durma ve ağırlık taşıma ve uzun süre kullanılmaya karşı dayanıklı olduğu uzmanlarca kanıtlanmış bir truss sistem oluşudur.

185- Truss sistem detay çizimi[11].

186- Truss sistem detay çizimi[12].

187- Truss sistem detay çizim[13].

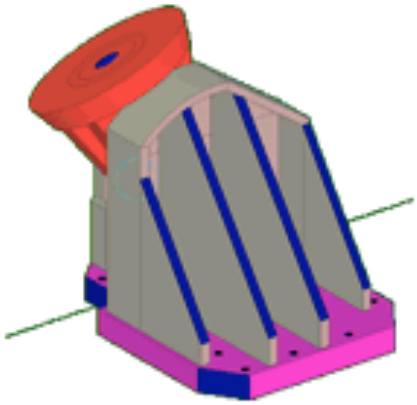
[11] http://www.wembleystadium.com/brilliantfuture/theArch/BuildingTheArch/howtheArchWasMade.htm
[12] http://www.wembleystadium.com/brilliantfuture/theArch/BuildingTheArch/howtheArchWasMade.htm
[13] http://www.wembleystadium.com/brilliantfuture/theArch/BuildingTheArch/howtheArchWasMade.htm

188- Truss sistem detay görüntü[14].

189- Truss sistem, detaylı görünüm[15].

190- Truss sistem zemine yerleştirme[16].

Aspendos festivalinde kullanılan **sahne platformu** bugünkü gösterilerde kullanılmak üzere devlet opera ve balesi sahne tasarımcılarının ve teknik müdürlerinin ortak çalışması sonucu yapılmıştır. Son ondört yıldır eserlerin rejilerine göre en derin sahne platformunu elde etmek ve sanatçıların sahneden kulise en kısa zamanda geçişlerini kolaylaştırmak üzere düzenlenen platform bu özellikleri nedeniyle bu mekanda kurulabilecek en geniş sahne platformudur. Bunun yanında bu platformun büyük sahnelerden gelen eserlerin dekorlarını tümüyle alacak kadar yeterli olmadığı da bilinmektedir. Ancak bu koşullar altında daha büyük ya da daha derin bir sahne platformu yapmak mümkün değildir. Yapılan araştırmalar sonucu bu koşullar altında Aspendos tiyatrosuna daha büyük ya da daha derin bir sahne

[14] http://www.wembleystadium.com/brilliantfuture/theArch/BuildingTheArch/howtheArchWasMade.htm
[15] http://www.wembleystadium.com/brilliantfuture/theArch/BuildingTheArch/howtheArchWasMade.htm
[16] http://www.wembleystadium.com/brilliantfuture/theArch/BuildingTheArch/howtheArchWasMade.htm

platformu yerleştirme formülü de bulunamamıştır. Bunun yerine önerilecek çözümlerden biri, sahne platformunun ışık ve ızgara sistemi ile donatılması böylece gösteriler sırasında sahne altından ve yanlarından ışıklandırma ve sis gibi olanaklar sağlanacaktır.

Tiyatronun diğer alanlarının da gösteriler için farklı kullanım yollarını bularak, platformun taşıma yükünü azaltması bakımından yararlı olacaktır. Bu da ancak dekor ve koronun bir kısmının tiyatronun parados üstü, kemerli galeri ya da seyirci oturma yerleri gibi mekanlara taşınması ile mümkündür.

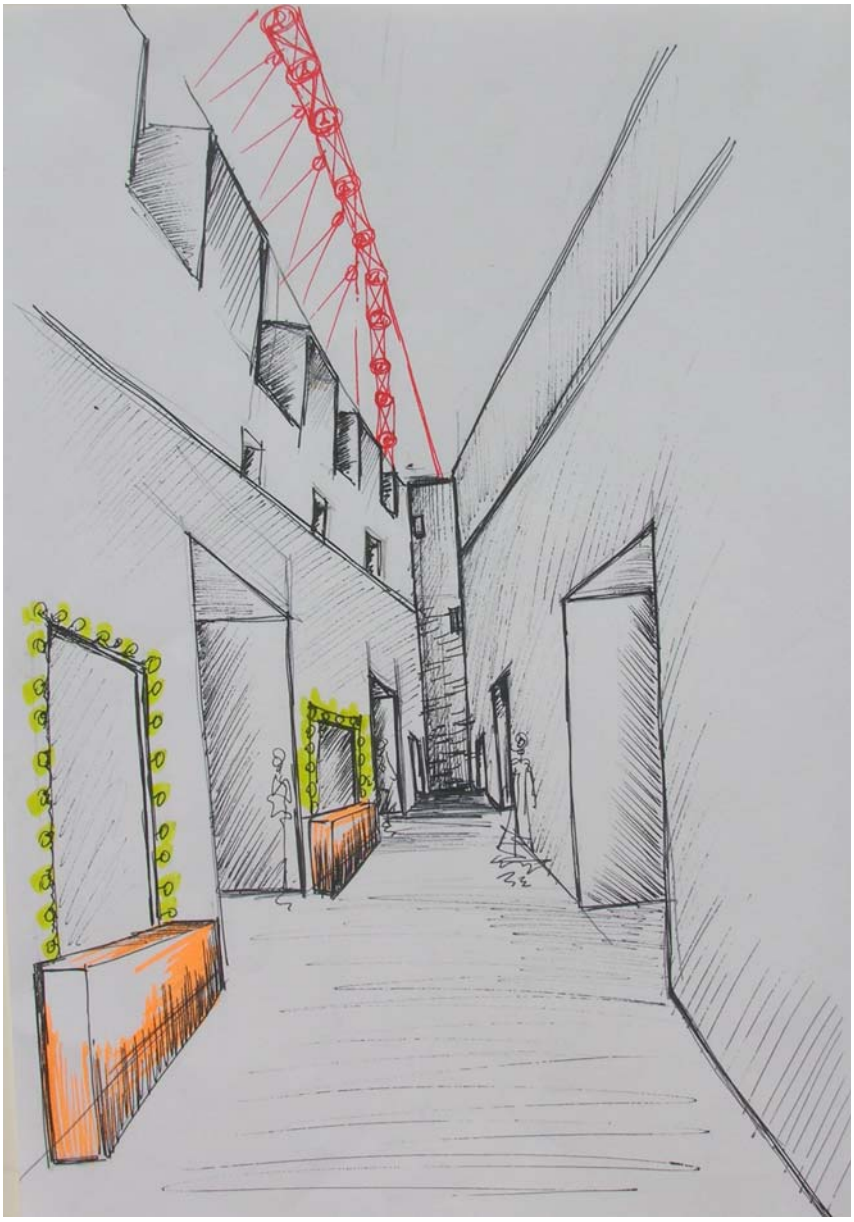
191- Aspendos tiyatrosu kemerli galerisinden sarkıtılan kumaş, çizim; Gülay Pereira, 2007.

Tiyatro, çeşitli şekillerde de kullanılarak sadece platform üzerinde oyun kurgulanması alışkanlığından vazgeçilmelidir. Örneğin seyirci oturma yerleri kısmen oyun mekanı olarak ayrılarak, seyirciye bu tiyatronun başka şekillerde de modern sanat anlayışına uygun olarak kullanılabileceği gösterilmelidir. Yukarıdaki çizimde kemerli galeriden sarkıtılmış kumaş ya da diğer organik malzemeler ile koro ya da oyuncuların herhangi bir gösteri için yerleştirme planı gösterilmektedir. Sahne tasarımcıları eserlere bağlı olarak farklı malzemeler kullanmalıdır. Tiyatronun taş dokusuna karşıt, akışkan özellik taşıyan, organik, kumaş gibi ya da metal içerikli hatta teknolojik malzemeler sahne tasarımlarında kullanılmak üzere önerilebilecek materyaller arasındadır. Bu bağlamda üç boyutlu dekorlar ile sanatçı bir bütün oluşturmalı, sanatçı dekoru gösterinin bir parçası olarak kullanabilmelidir. Dekor

sanatçının içinde bulunduğu farazi dünyanın inandırıcılığını sağlar, eğer sanatçı kendisi bu dünyaya inanmazsa seyirci de inanmaz.

3.3.2.2. Atölye ve Depoların Oluşturulması

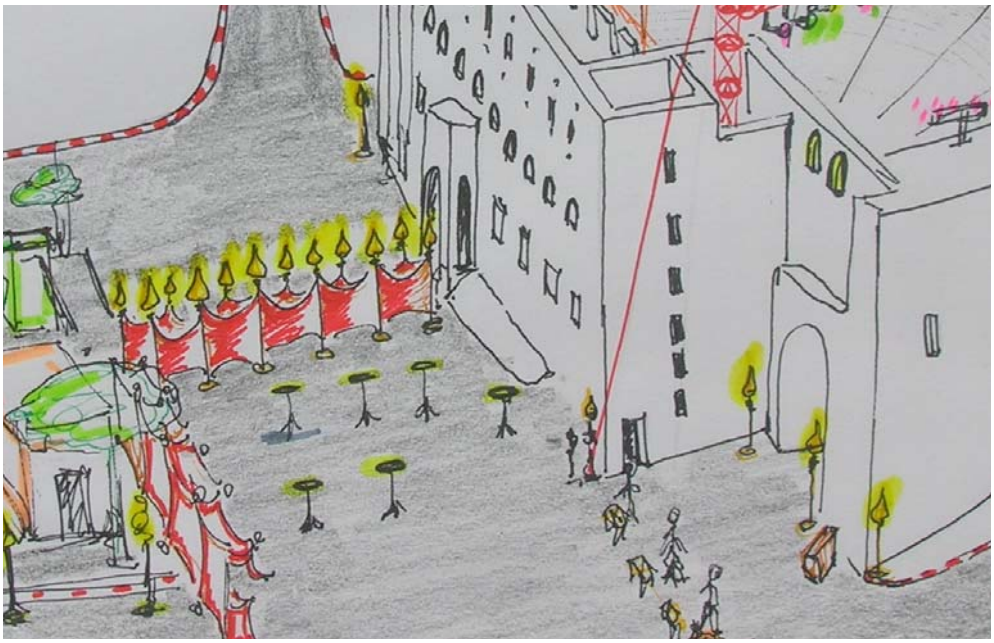
Aspendos gibi tarihi alanlardaki gösteriler, sanatçının performansında, mekanın ruhunu yorumlamasına yardımcı olur.

192- Aspendos tiyatrosu Kulis düzenlemesi, çizim,Gülay Pereira,2007.

Aspendos tiyatrosunun doğal koşullarında bir kulis olanağı bulunmamaktadır. Bu nedenle, her yıl tiyatronun sahne binasının içi düzenlenerek kulis olarak

kullanılmaktadır. Ancak gözlemlere göre bu şekildeki kullanımda sahne binasının içinde çok yoğun bir sanatçı ve ekip kalabalığı yaşamaktadır. Bu sorundan yola çıkılarak, tiyatronun dışında depolar, sanatçı dinlenme giyinme ve makyaj odaları oluşturulmalı ve son dakika makyaj ve kostüm düzeltmeleri dışında Aspendos sahne binasının içinde yoğun bir kalabalıktan kaçınılmalıdır.

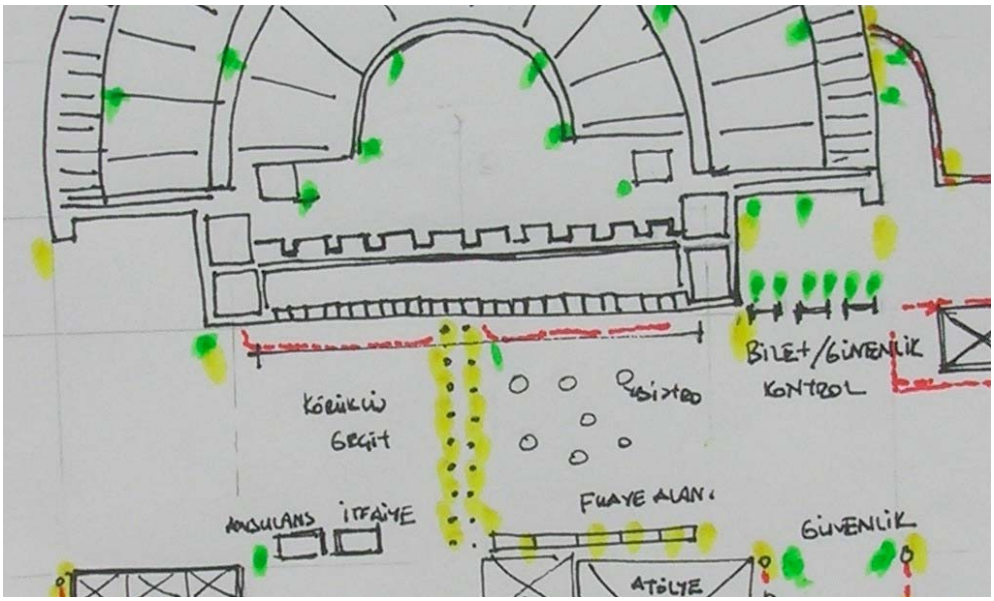
193- Sanatçı girişi körüklü geçit, çizim; Gülay Pereira, 2007.

Ayrıca kulis uygulaması ile birlikte sanatçıların seyirci tarafından oyun öncesi ve sırasında dış mekanda oyun gerektirmediği sürece görünmesi eserin sihrini kaybetmesi nedeniyle hiç de uygun değildir. Festival zamanında sanatçıların kostümleri içinde seyirci tarafından gösteriden önce görülmeleri eserlerin illüzyonunu olumsuz yönde etkilemektedir. Bu soruna çözüm olarak önerilecek bir körüklü geçit hem sanatçıların seyirciler görmeden sahneye geçişini sorunsuz hale getirecek hem de protokol girişini de bölmüş olacaktır. Bu da güvenlik bakımından da yardımcı bir etken olarak görünmektedir.

Bu nedenle sanatçıların sahne binasından kulise geçişlerini kolaylaştırmak ve görünmelerini engellemek için yukarıda görülen meşale şeklinde ışıklara sahip direklere bağlanmış kumaşlardan oluşan körüklü bir sanatçı yolu tasarlanmıştır.

Kulis olarak kullanılacak alanı sahne girişine bağlayan, ışıklı direklerin havadar özel kumaş parçaları ile birleştirilmesi ile oluşturulacak bu geçit aynı zamanda seyirci için doğal bir fuaye fikri geliştirmiştir. İyi bir ışıklama ile bu alan özel olarak düzenlemeli, oyun öncesi ve aralarında, bardak, fincan, tişört, anahtarlık,

şapka, kalem, masaüstü bibloları, küllük, tabak, posta kartları, arkeolojik tanıtım kitapları, baskılı defter ya da not defteri, bandana, saat, duvar saati, masa saati, poster v.b. gibi hediyelik eşyaların satıldığı standın yanı sıra seçkin mezelerin bulunduğu alkollü ve alkolsüz içeceklerin plastik de olsa zarif kadehlerde sunulduğu yiyecek içecek standı ve sağlık çadırı da bulunmalıdır.

194- Sanatçı girişi körüklü geçit ve fuaye alanı, çizim; Gülay Pereira, 2007.

Yukarıdaki gibi planlanan sanatçı geçişi sayesinde, seyirci demir parmaklıklı bariyerler ile kapatılan bu bölgede hediyelik eşya standında alışveriş yapabilir ya da sağlık çadırında ihtiyacı olursa dinlenebilir veya yöresel ve evrensel meze ve içkilerden oluşan aperatif menüsü ile yiyecek içecek standından yararlanabilir. Ayrıca standların önünde kurulan bistrolarda 20 dakikaya kadar uzayabilen oyun aralarına sahip olan eserlerde içkisini yudumlayarak tiyatroyu dışarıdan da izleyebilirler.

195- Verona Arenası dış mekan ışıklandırması.

Verona Arenası festivalinde her yıl gelen izleyicileri memnun etmek için tur operatörleri ve seyahat acentalarının da katkıları ve çabaları ile daha fazla etkinlik

düzenlenmeye çalışılmaktadır. Gösterilerden önce ya da sonrasında yukarıdaki ışıklandırılmış mekanlar özel seyirciler için romantik bir akşam yemeğine mekanına dönüşebilmektedir. Aspendos tiyatrosunda buna benzer bir etkinliği hem tiyatronun dışında, fuaye olarak düzenlenmesi planlanan alanda hem de tiyatro içinde kemerli galeride düzenlemek mümkündür.

196- Verona arenası, çevresinin düzenlenmesi.

Verona arenasında bu amaçla arena ve çevresi estetik bakımdan değerlendirilerek bir çalışma yürütülmüş ve sonuçta gece ve gündüz tiyatroya gelen ziyaretçiler ve izleyiciler için tiyatronun keyifli bir mekan olmasına dikkat edilmiştir. Tiyatronun hemen dışındaki kafe ve dinlenme yerleri, tiyatroyu hem gece ışıklandırılmış haliyle hem de gündüz bakımlı ve düzenli çevresiyle yaşanılabilir bir mekan haline getirmiştir. Aspendos tiyatrosu için önerilen çizim çalışmalarında da benzer bir anlayıştan yola çıkılmış, tiyatroyu gece gelen izleyiciler ve gündüz gelen ziyaretçiler için vakit geçirebilecekleri bir mekan haline getirme düşüncesinden yola çıkılmıştır.

Aspendos tiyatrosu sadece festival zamanı gelen izleyiciler ile değil festival dışındaki zamanlarda da tiyatroyu görmeye gelen ziyaretçiler ile de tüm yıl boyunca belli bir yoğunluk içeren bir trafiğe sahiptir. Bu nedenle bu tiyatronun çevre düzenlenmesi en kısa zamanda estetik ilkeler ile ziyaretçilerin konforu gözetilerek oluşturulmalıdır. Aspendos tiyatrosu için tasarlanan tiyatro çevresi tasarımı hem festival zamanında kullanılmak üzere hem de festival dışındaki zamanlardaki

ziyaretçiler için olmak üzere iki farklı şekilde açıklanabilir. Birincisi tiyatronun festival dışındaki zamanlar için çevre düzenlemesi ile ilgili öneridir ki burada özellikle tiyatronun giriş kısmında bulunan açık otopark alanı ve tiyatronun daha yakınında bulunan bilet gişesi ve yiyecek içecek bölümlerinin düzenlenmesi ile zeminin döşenmesi işleri bulunmaktadır. Tiyatronun girişinde bulunan ve ahşaptan inşa edilen bilet gişesi hem görüntüsü hem de doğal malzemesi ile diğer mekanlara örnek oluşturmalı ve tuvalet ve lavabo ve yiyecek içecek satan mekanlar bu örneğe göre yeniden düzenlenmelidir.

Aspendos tiyatrosunun otopark alanını da içine alan çevresi çizimlerde gri renkle gösterilen Arnavut kaldırımı ya da türevi bir kilitli taş döşeme sistemine göre döşenmelidir. Bunun başlıca nedeni, tiyatrosunun çevresinin estetik bakımdan daha iyi görünmesi değil aynı zamanda izleyicilerin ve ziyaretçilerin ayak sağlıklarını koruma düşüncesidir. Şu anda toz ve çamurdan ziyaretçileri korumak amacıyla dökülen çakıl taşları izleyici ve ziyaretçilerin ayak sağlıkları açısından tehlike oluşturmaktadır. Ayrıca dökülen çakıl taşları estetik ve profesyonel bir organizasyondan çok şantiye binasının önünü andırmaktadır.

Festival dışındaki zamanlarda neredeyse tümüyle otopark olarak kullanılabilen tiyatronun önündeki boş alan, festival süresince aynı zamanda depo ve sanatçıların dinlenme kostümlerini giyinme ve soyunma ve makyajlarını yapma yeri yani kulis olarak kullanılmaktadır. Bu çalışmada yapılan öneride de bu düzenleme daha iyi koşullar altında sunulmaktadır.

Yapılan görüşmelerde Aspendos festivaline katılan sahne tasarımcılarının ortak sorununun istedikleri gibi bir sahne tasarımı uygulayamadıkları ortaya çıkmıştır. Aspendos festivalinde kullanılmak üzere bir atölye ve depolama biriminin oluşturulması gerekmektedir. Avrupa'nın en büyük stüdyolarından biri olan Antalya stüdyoları, gerek kullanım olanakları açısından gerekse Aspendos tiyatrosuna yakınlığı bakımından festivalde kullanılmak üzere uygun özellikler taşımaktadır.

197- Antalya film stüdyoları marangoz atölyesi[17].

Aspendos'a yaklaşık yarım saatlik mesafede bulunan ve her türlü teknik olanak ve depolama gibi olanakları bulunan film stüdyoları şu haliyle neredeyse atıl durumdadır. Depo atölyelere sahip olan bu mekan, Aspendos festivalindeki opera bale gösterilerinde atölye ve depo ihtiyacını karşılamak üzere kullanılabilir. Burada yerleşik düzende yaşayan atölye çalışanlarından bir ekip oluşturularak her yıl festivale katılacak olan tasarımcılar gelip eserlerini buradaki atölyelerde yaptırabilir ve atölyeler burada olacağı için teknik prova, son ondört yıldır olduğu gibi, gösteri öncesinde bir kez değil birkaç defa yapılabilir. Dekorlar çok yakında olacağı için başka şehirlerden tırlar ya da kamyonlarla saatlerce taşınmasına gerek kalmaz. En önemlisi ise Aspendos festivalinin bütçe giderlerinde tasarruf sağlar.

198- Antalya film stüdyoları depo görüntüleri[18].

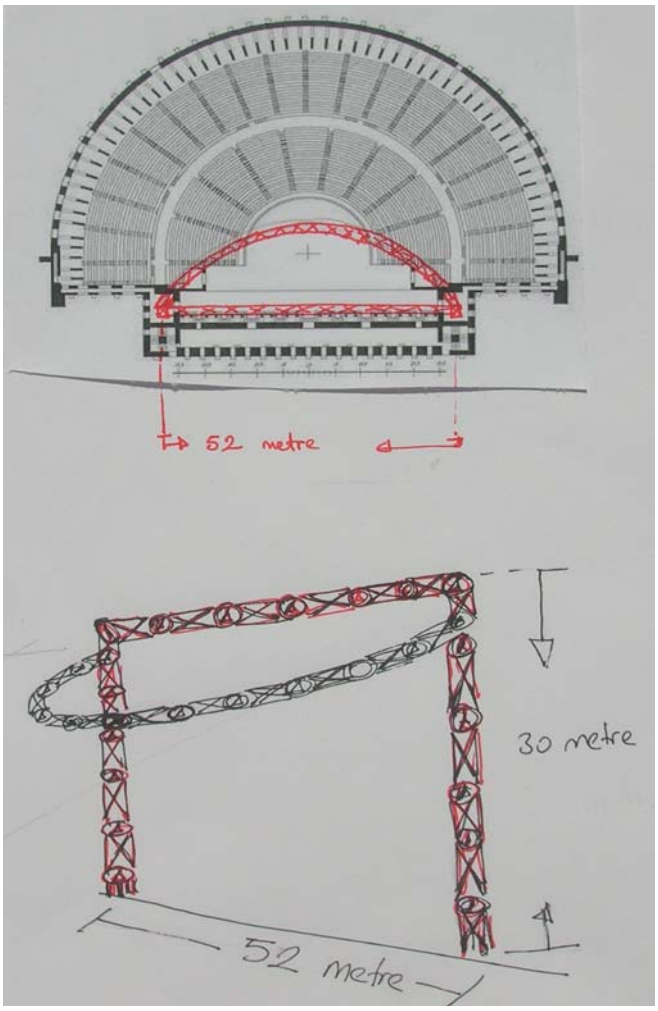
[17] http://www.antalyastudios.com/framespecs.html, 25.5.2007
[18] http://www.antalyastudios.com/framespecs.html, 25.5.2007

3.3.3. Aspendos Tiyatrosunda Işık Tasarımı

Işık tasarımı bir eserin duygusal atmosferini yaratmada sahne tasarımcısı ve rejisörün en önemli silahıdır. Hangi büyüklükte ya da ne çeşit bir sahne olursa olsun yapılan ışık tasarımı, sahne tasarımcısının sahneye yerleştirdiği dekorun ve onun renginin, seyirci tarafından doğru duygu ile algılanmasını sağlar. Antik tiyatrolarda ışık tasarımı yapmak, hem doğal koşullar nedeniyle zorlukları olan hem de deneysel yaklaşıldığında benzersiz sonuçlar alınabilecek çalışmalar demektir.

Eserler için yapılan modern tasarımlarda teknolojinin her türlü imkanından faydalanmak sahne tasarımcısının rejisör ile kuracağı bağlantı ile ilişkilidir.

Işık tasarımı, dekorun bir parçası olarak benimseyip kullanılmalı, ağır malzemelerden yapılmış dekorlardan kurtulmak sahne tasarımcısının amacı olmalıdır.

199- Aspendos tiyatrosu ışık köprüsü önerisi, çizim; Gülay Pereira,2007.

Yukarıda Aspendos tiyatrosuna kurulması planlanan truss sistemde ışık köprüsü görülmektedir. Tiyatronun iki kulesinin içine kurulması planlanan truss sistemi 52 metre uzunluğundadır. Truss sistemin yüksekliği 30 metre olarak hesaplanmıştır. Işık köprüsü tiyatronun içinde kurulacak olan sahne platformunun üstünde konumlandırılmıştır. Bu durumda ışık köprüsünün uzunluğu 60 metre olarak hesaplanmaktadır. Hesaplamalara göre yaklaşık 200 kadar ışığın yerleştirilebileceği ışık köprüsündeki ışıklar kendi çevresinde hareket edebilen özelliğe sahiptir.

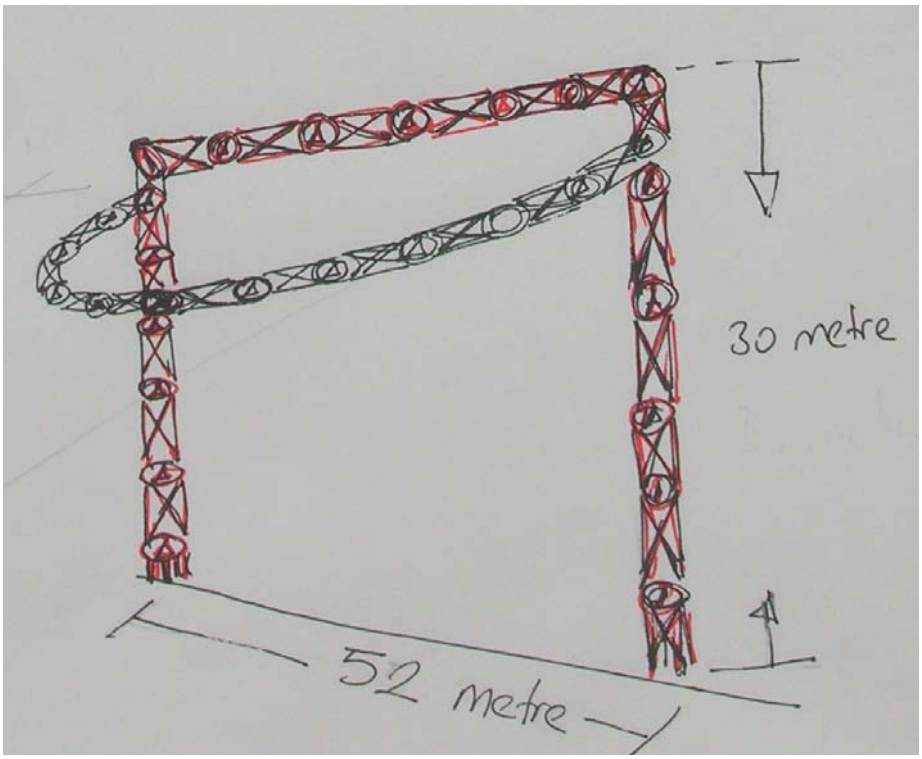
Aspendos tiyatrosunun özellikle geceleri muhteşem bir doğal atmosferi vardır. Bu güzellik ve dokuyu çıplak ışıklarla sadece aydınlatmak yerine atmosfere katkıda bulunacak ışık tasarımı yapabilmek, bu tiyatroda uygulanacak her türlü gösterinin yüzünü ağartacaktır.

Antik tiyatroların gösteriler sırasında ışıklandırılmasına örnek olarak gösterilebilecek olan örnek, Verona arenasıdır.

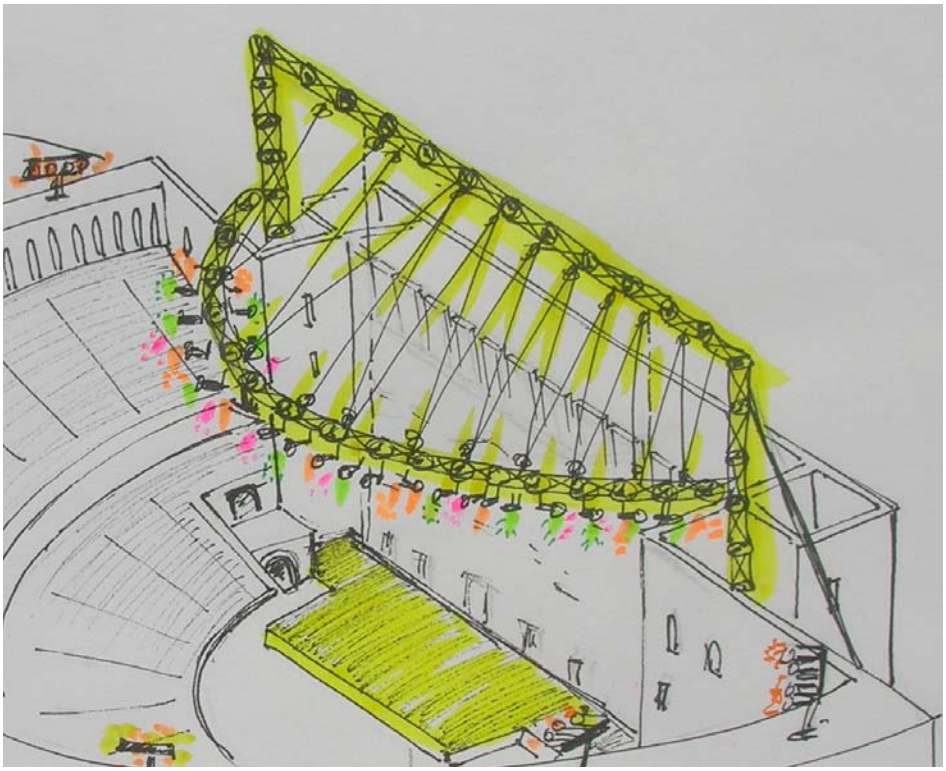
200- Verona arenasında ışık ve sahne düzeni.

Verona arenasında gece özellikle yaz aylarında bu mekana özel olarak hazırlanmış bir ışık tasarımı bulunmaktadır. Bu sayede seyirci yerleri ve arenanın karanlıkta kalan diğer mekanları ışıklandırılmıştır. Verona arenasında gösteriler süresince her yıl 1500'e yakın personel çalışmaktadır.

201- Aspendos tiyatrosu için önerilen ışık köprüsü.

Aspendos tiyatrosunda şu anda opera ve bale gösterileri için kullanılan ışık sisteminin tamamen değişmesi gerekmektedir. Işık yirmibirinci yüzyılın sanatsal yüzünün akıdır. Sinemada, tiyatroda her türlü sahne sanatlarında, her türlü plastik sanatlarda ışık tasarımının gücü çok seneler önce keşfedilmiştir. O halde Türkiye'de eğer uluslararası platformda bir festivalden bahsedilecekse her türlü teknolojik olanağı sağlamak gerekir. Aspendos tiyatrosuna kapalı sahnelerde bile kullanım süresi dolmuş spot ışıklarını yerleştirmek yerine, truss sistemlerin üstüne yerleştirilmiş spotlar ile gelen izleyicileri memnun edecek tasarımlar ya da atmosferler yaratmalıdır. Ancak bu şekilde yirmibirinci yüzyıla layık yaratıcı tasarımlara olanak verilir.

202- Aspendos tiyatrosu ışık köprüsü önerisi, çizim; Gülay Pereira, 2007.

203- Aspendos tiyatrosu dış mekan aydınlatması, çizim; Gülay Pereira, 2007.

Aspendos tiyatrosunun gösteri öncesi, aralarda ve sonrasında dış mekanının ve otopark, yiyecek içecek ve tuvalet gibi alanlarının da iyi aydınlatılması gereklidir. Yukarıdaki çizimde tiyatronun çevresinin de estetik bakımdan uyum sağlaması

adına meşale şeklinde sokak lambaları ile tüm çevresinin aydınlatılması önerilmektedir. Aspendos tiyatrosu her ne kadar etrafında yerleşim olmayan boş bir alanda da olsa ilk kez gelen izleyiciler için bilmedikleri bir alandır. Bu nedenle tiyatro çevresinin gösteri öncesi ve sonrasında iyi aydınlatılması güvenlik ve estetik bakımdan çok önemlidir. Tiyatronun içinde yapılan ışık düzenlemeleri dış mekan için yeterli değildir. Tiyatronun iç mekanını olduğu kadar çevresini de ilgi çekici ve özel bir yer olarak izleyicilere sunmak organizatör ve bu işle ilgilenen tasarımcıların başlıca görevi olmalıdır.

3.3.4. Aspendos Tiyatrosunda Akustik İçin Öneriler

Antik tiyatroların, inşa edildikleri dönem, yer ve amaçları düşünüldüğünde son derece başarılı oldukları bir gerçektir. Ancak günümüz gösterilerinde kullanılmaları söz konusu olduğunda bazı değişiklikler ya da eklemeler yapılmalıdır.

Aspendos tiyatrosunda geçmişte özellikle oturma yerlerinde belli aralıklarla içi boş büyük vazolar kullanıldığı düşünülüyor. Bu vazoların dekoratif amaçla kullanıldıkları bilinmektedir, ancak bazı bilim adamlarının bu vazoların aynı zamanda akustik için de işe yaradığı konusunda da düşünceleri bulunmaktadır.

> Opera, orkestral konserlerden daha ayrı akustik gereksinmeler ortaya koymaktadır. Vokal kısım, konuşma gibi bir iletişim olduğundan, librettoların anlaşılabilirliğini korumak için yansışım süresi kısa olmalıdır[19].

ERATO projesinin kapsamında bulunan Aspendos tiyatrosunun akustik ölçümleri yapılmıştır. ERATO projesinin antik tiyatrolarla ilgili olarak bilimsel ve teknolojik amaçları şöyledir;

> a) Antik tiyatroların ve odea'ların akustik özelliklerinin tanımlanması b) Helenistik ve Roma dönemlerinin müzik aletlerinin, müziğinin şarkılarının, giysilerinin ve gösteri türlerinin tanımlanması ve seçimi c)Sanal restorasyonun yaratılması ve kültürel mirasın canlandırılması d) Akustik mirasın sanal restorasyonda değerlendirilmesi e)Helenistik tiyatro, Roma tiyatrosu akustik mirasının karşılaştırılması f) Antik tiyatrolarda gelecekte yürütülecek restorasyon çalışmaları için veri sağlanması g) Antik tiyatroların güncel kullanımları için esasların belirlenmesi[20].

Aspendos Tiyatrosunun detaylı bir restorasyondan geçmesi tiyatronun akustik verimine faydalı olacaktır. Sahne binasında yapılacak restorasyonda

---

[19] Zerhan KARABİBER, **Hacim Akustiğinde Yeni Bir Yaklaşım**, Yıldız Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi,Yapı Fiziği Bilim Dalı Yayınları, İstanbul, 1984, s.38

[20] Hakan DİLMEN, "Aspendos Tiyatrosunun Mimari ve Akustik Özellikleri", Danışman,Prof. Dr. Zerhan Karabiber,Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı Yapı Fiziği Programı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, s.80

özellikle varlığı her türlü detay ölçülerine kadar bilinen sütunların orijinal biçimlerine en yakın şekilde, yapıya ağırlık yüklemeden hafif bir malzeme kullanılarak restore edilmesi, sahne binasındaki girintili yüzeyi tekrar yaratacak ve bu işlem de akustik bakımdan katkı sağlayacaktır.

> Yapılan akustik ölçümlerin sonuçları, Aspendos tiyatrosunun sadece taşıyıcı sistemi iyi kurulmuş sıradan bir taş yapı olmadığını, içinde tiyatro oyunları sergilemek, müzik icra etmek amacıyla, bu etkinliklerin getirdiği mimari ve akustik ihtiyaçlar dikkate alınarak tasarlanmış bir mimari yapıt olduğunu ortaya koymaktadır[21].

Sahne platformunun konumlandırılması, büyüklüğü, derinliği, akustik olarak hem şarkıcıların hem de orkestranın verimini etkiler. Aspendos tiyatrosunun sahne platformu göründüğünün aksine çok büyük bir platform değildir. Bu nedenle yerleşik tiyatrolardan gelen sanatçılar, dekor ve orkestra arasında kendilerine kalan alanda bazen paniğe kapılmakta ve çareyi orkestraya daha yaklaşarak müziği daha iyi duymaya çalışmaktadırlar.

> Şarkıcıların ses düzeylerini iyi ayarlayabilmeleri ve orkestra ile uygun birliktelikte icrada bulunabilmeleri için, şarkıcıların açık ve dengeli orkestral ses işitmeleri gereklidir. Orkestra yerindeki müzisyenlerin, orkestranın öteki bölümlerini ve ayrıca da şarkıcıları iyi işitmeleri gerekir. Görsel gereksinimleri için olduğu gibi şarkıcılar ve icracılar orkestra şefini rahatlıkla görebilmelidir[22].

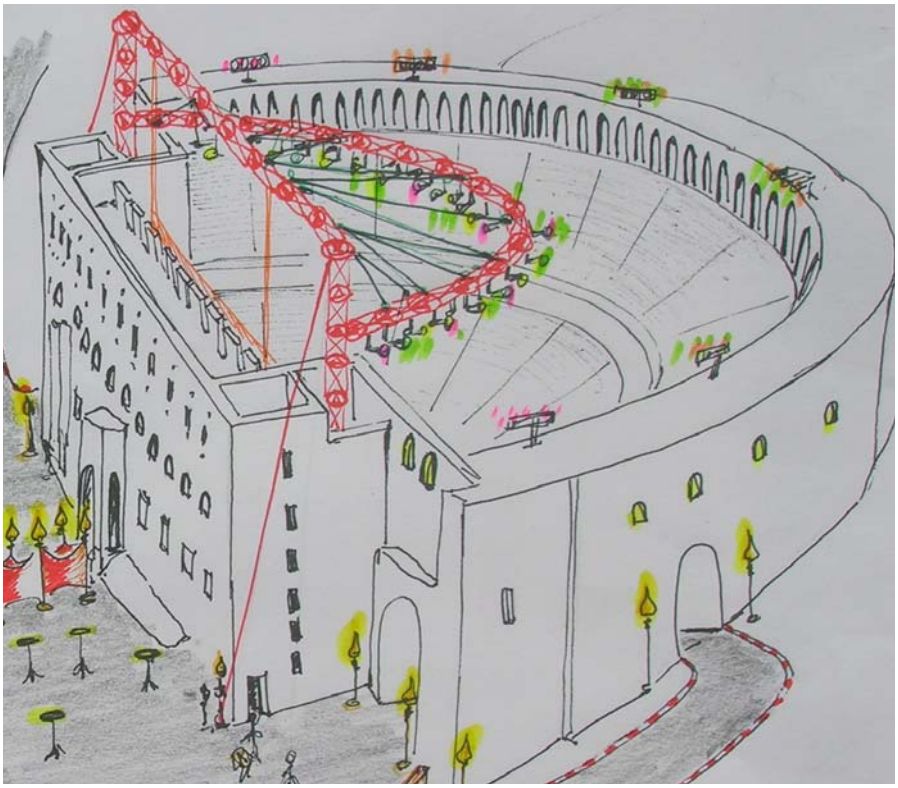
Aspendos tiyatrosu akustik bakımdan ülkemizde bulunan pek çok kapalı yerleşik tiyatro salonundan daha iyi konumdadır bunun nedenlerini antik dönemlerdeki mimarinin günümüz bilgi ve olanaklarından daha iyi olmamasına rağmen daha dayanıklı binalar yapmalarında arayabiliriz. Ülkemizde hala tiyatro mimarisi konusunda uzmanlaşmış mimari bir ekip çalışması bulunmamaktadır. Mimari bakımdan restorasyon geçirmesi gerektiğini düşündüğümüz Aspendos tiyatrosu restorasyon sırasında akustik restorasyona da katkıda bulunacak bir takım değişikliklere de uğrayacaktır. Şu anda ayakta olmayan sahne binasındaki sütunlar, tiyatronun ahşap çatısı oturma yerlerine konduğu düşünülen büyük içi boş vazolar, kuşkusuz akustik restorasyon sonrası tiyatronun akustik verim ile ilgili daha iyi sonuçlar alınmasını sağlayacaktır.

---

[21] Hakan DİLMEN, "Aspendos Antik Tiyatrosunun Mimari ve Akustik Özellikleri", Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2004, s.77.
[22] Zerhan KARABİBER, **Hacim Akustiğinde Yeni Bir Yaklaşım**, Yıldız Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Yapı Fiziği Bilim Dalı Yayınları, İstanbul, 1984. s.129.

3.3.5. Aspendos Tiyatrosunda Sahne Tasarımı Uygulamalarında Teknoloji Kullanımı

Sahne tasarımcısı, sanal sahne dekorları tasarlayarak tarihi bina içinde herhangi bir yere de adapte edilebilen tasarımlar düşünebilmeli, hatta tüm tiyatroyu bu amaçla dekor olarak kullanabilmelidir. Bu da ancak cömert bir bütçe ile mümkün olmaktadır.

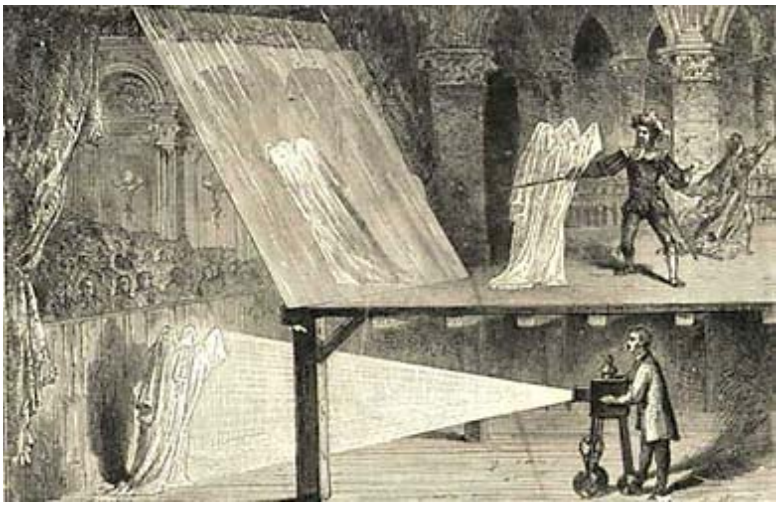
204- Aspendos tiyatrosu truss sistem önerisi, çizim;Gülay Pereira, 2007.

Sanal sahne tasarımları binalara hasar vermemesi ve aşınma olmaması bakımından üç boyutlu, ağır dekor malzemeleriyle yapılmış tasarımlara göre daha kullanışlıdır. Sanal dekorlar, sahne tasarımları antik binaların taş dokusu üzerine ya da binaya temas etmeden sarkıtılarak perde üstüne yansıtılabilir. Bu çalışmada Aspendos tiyatrosunda gösterilerde kullanılmak üzere **Eye Liner** adlı verilen yüksek çözünürlü bir sistem, sanal dekor önerisi olarak sunulmaktadır.

Eski bir sihirbazlık numarasına dayanmakta olan Eye Liner sistemi, ilk kez 1862 yılında Charles Dickens'ın "Haunted Man" adlı oyununda kullanılmıştır.

> John Henry Pepper (1821–1900) sahnede o güne kadar görülmemiş bir görsel efekt yaratmış. Oyuncularla seyircilerin arasına geniş açıyla duran bir ayna yerleştirmiş. Sahne dışındaki oyuncu ve objelerin, sanki sahnedeymiş gibi ama hayalet şeklinde

görünmesini sağlamış. Sahne dışındaki ışıklar kararınca hayaletler de kayboluyormuş[23].

205- Eye Liner sisteminin ilk kullanım şekli[24].

Eye Liner sistemi bu sihirbazlık numarasının 21. yüzyıla getirilmiş halidir. Eğer bu yöntem oyuncu için kullanılacak ise, sahnede görüntüsü yansıyan oyuncunun orada olması bile gerekmemektedir.

Seyirciyle oyuncular arasına özel yapım gayet ince, hafif, neredeyse saydam bir ekran. Sahnede video kullanımı yenilik değil. Ama video iki boyutlu. Eyeliner sisteminde ise görüntü zaman, ışık ve yapı olarak mekanda döndürülebiliyor. Sanki hologram gibi[25].

206 –Eye Liner Sistemi Makinası[26].

Eye Liner sisteminde yansıtılacak görüntü limiti, 50 santimetrekareden başlayıp 20m X 100 metre boyutlara kadar çıkabilmektedir. Görüntünün içeriği, canlı ya da sanal insan, hayvan, animasyon, kamyon, manzara, dekor, eşya, otomobil

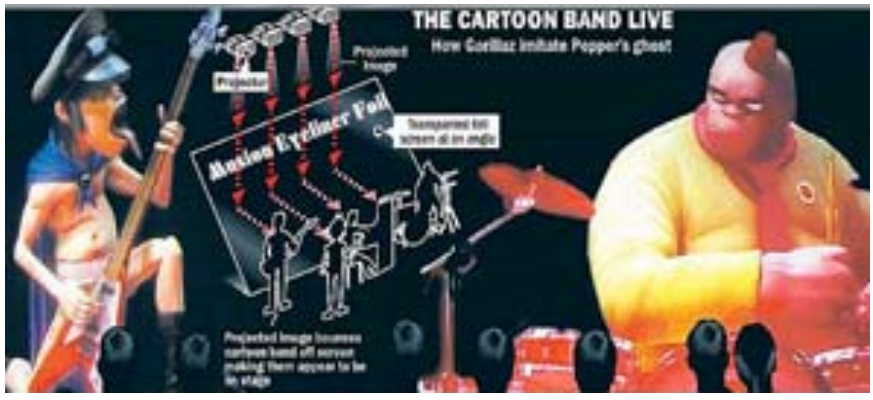
[23] Edip Emil ÖYMEN, "**Sahnede Teknolojik Yenilik"**, BT haber, Haftalık Bilgi Toplumu Teknolojileri Gazetesi, 16–22 Nisan 2007, sayı,616, s.8.
[24] http://www.mbf.blogs.com,6.7.2007
[25] ÖYMEN, y.a.g.e., s.8.
[26] http://www.mbf.blogs.com, 6.7.2007

kısaca akla gelebilecek hemen her türlü görüntü olabilmektedir. Hatta TV için çekilmiş olan iki boyutlu video görüntüleri bile Eye Liner sistemi ile birer üç boyutlu görüntü haline gelebilmektedir. Bilinen animasyon yazılımlarından 3D Studio Max programı kullanılarak, hayal edilebilecek ter türlü imge canlandırılabilir. Eye Liner sisteminin ihtiyacı olan ekipman, tek bir kamera ve kameradaki görüntüleri yansıtmak üzere bir projektördür. Seyirciler için ayrıca bir 3D gözlük gibi donanım kullanmaya gerek yoktur. Eye Liner sistemi sayesinde yanındaki gerçek aktörün yanında arkasında ya da önünde sanal partneri yansıtılabilir[27].

207- Eye Liner sisteminin kullanıldığı "Losing Something" oyunu[28].

Yukarıda Eye Liner sistemi kullanılmış "Losing Something" oyunundan bir sahne görülmektedir. İzleyiciye göre sağdaki oyuncu Eye liner sitemi ile sahnede yer almaktadır.

208- Gorillaz konseri, eyeliner kullanımı[29].

[27] http://www.musion.co.uk, çev. Gülay Pereira, 5. 7. 2007
[28] http://www.greatdance.com, çev. Gülay Pereira, 7.7. 2007
[29] http://www.musion.co.uk, çev. Gülay Pereira, 7.7. 2007

Yukarıda kendilerini hayranlarına sadece animasyonları ile gösteren Gorillaz adlı müzik grubunun, 2005 yılında MTV müzik Ödülleri gecesinde verdikleri konserde Eye Liner sisteminin nasıl kullanıldığı gösterilmektedir. Buna göre grup sahne arkasında şarkılarını canlı olarak seslendirmekte, sahne önünde ise grubun yukarıda görülen animasyonları şarkıları seslendiriyormuş gibi seyirciyle buluşmaktadır.

209- Gorillaz konseri eye liner kullanımı[30]. 210- Gorillaz konseri, eye liner kullanımı[31].

Yukarıda grubun solistinin uzaktan ve daha yakından sahne üzerindeki görünümü yer almaktadır. Bu sistemde sahne üzerinde her ne olursa olsun görüntü gerçeğe en yakın şekliyle herhangi bir aksama olmadan seyirci ile buluşabilmektedir.

211- Gorillaz ve Madonna düeti, Eye Liner kullanımı[32].

[30] http://www.musion.co.uk.,7. 7. 2007
[31] http://www.musion.co.uk., 7. 7. 2007

Müzik grubu Gorillaz, 2005 yılında Lizbon'da düzenlenen ödül töreninde Eye Liner sistemini Madonna ile yaptıkları düet için de kullanmışlardır. Sağ tarafta Madonna ve sol tarafta grubun animasyonları yer almaktadır.

212- Virgin digital reklamı, Eye Liner sistemi kullanımı[33].

Virgin adlı şirketin tanıtım töreni açılışında sahneye çıkan sunucu-komedyen sahneye ışınlanarak inmiş gibi gösterilerek programı bu şekilde sunmuştur.

213- Dünya 9. futbolcu ödülleri, Eye Liner sistemi kullanımı 2005[34].

FIFPRO Dünya 9. Futbol Ödül Gecesi'nde ünlü oyuncuların sahneye Eye Liner sistemiyle görüntüleri yansıtılmıştır.

---

[32] http://www.musion.co.uk., 5.8 2007
[33] http://www.musion.co.uk., 5.8.2007
[34] http://www.musion.co.uk., 5.8. 2007

Eye Liner sistemi en basit şekliyle bir videonun gösterim prensiplerine göre çalışmaktadır. Bu sistemin çalışabilmesi için öncelikle bir video projektörü olmalıdır. 1920X1080 HD grafik kartına sahip bir hard disk yürütücüsü, Apple ya da PC video server ve DVD oynatıcısı diğer gereken malzemeler arasındadır. 3 boyutlu görüntüyü yansıtmak için perde ve Eye Liner Foil, istendiği şekilde ışık ve ses düzeneği Eye Liner sistemi için gereken malzemeler arasındadır. Normal bir Eye Liner perdesi 4.1 metre yüksekliğindedir ancak bu ölçü kullanım şekli ve amacına uygun olarak birkaç yüz metreye kadar çıkabilir. Eye Liner sisteminde objelerin netlik ve gerçekçiliği denemelerle kanıtlanmıştır. Diğer bilinen tüm sistemlerinde yanında daha net daha keskin daha gerçekçi bir gösterim şansı bulunmaktadır[35].

Eye Liner Foil'in özellikle sahne tasarımcılar için kullanım kolaylığı bu malzemenin istendiği yerden kesilebileceğidir. Yani malzeme isteğe göre boyutlandırılabilir bu da özellikle konumuzla doğrudan bağlantılı olarak antik tiyatroda çalışan tasarımcılar için düz satıhlar yerine engebeli yüzeylerde dahi çalışabilme olanağı anlamına gelir. Bu sistem taşıma kolaylığı ve hafifliği bakımından da özellikle tarihi dokuya zarar vermemesi açısından kolaylıkla kullanılabilir. Bu sistem için kullanılacak borular 5 metreye 30 cm boyutlarda iki kişinin kolaylıkla taşıyabileceği şekilde üretilmiştir. Eyeliner foil kırılıp dökülmez, bozulmaz ya da çizilmez bu özellikleri nedeniyle de etrafında çalışan ekip için bir sorun yaratmaz ayrıca yangına karşı da korunaklıdır.

Aspendos tiyatrosunda Eye Liner sisteminin kullanımı hem sahne tasarımı bakımından hem de rejiye göre sanatçılar bakımından da çok önemli olanaklar sağlayabilir. Örneğin koro aslında çıkılması sakıncalı olan tiyatronun çatısına çıkmış gibi gösterilebilir. Bu arada gerçek koro sahnede oldukları yerden kıpırdamak zorunda kalmaz ve akustik bakımdan da herhangi bir sorun yaşanmaz. Aynı işlem hem dekor hem de oyuncular için tiyatronun parodos üstü ya da kemerli galerisi ya da sahne binasındaki üst kattaki pencereli bölümleri için uygulanabilir.

Oldukça yeni bir teknoloji olan ve sahnede seyircilerle buluşması yavaş yavaş yaygınlaşan Eye Liner sistemi ülkemizde henüz kullanılmamıştır. Sahne tasarımcıların kendilerini geliştirmeleri maalesef ki bu şekildeki bir ortamda yeterli olmamaktadır. Varolan teknolojiyi rejilerine uygulayarak sanatsal hale getirebilmek yönetmenlerin ve sanat kurumlarının teknolojiye yakınlaşmaları ile mümkündür. Ülkemizdeki fiziksel ve zihinsel olarak genç sahne tasarımcıları bugün teknolojik

[35] http://www.musion.co.uk., 5.8. 2007

yenilikleri kendi çabalarıyla takip etmektedirler. Çalıştıkları kurumların onların kendilerini geliştirip daha farklı tasarımlar yapabilmeleri için olanaklar sunmaları gerekmektedir. Aspendos tiyatrosunda yapılan festival, yerleşik opera ve bale kurumlarının yazlık turne mekanı olmanın dışında kendi başına bir organizasyon olmalıdır.

Ülkemizde düzenlenen en ciddi sanat festivallerinden biri olan Aspendos opera ve bale festivali düzenleyicileri, ellerinde bulunan bu tarihi mekanı en iyi koşullar altında korumalı, bakımını yapmalı ve restore etme çalışmalarına girmelilerdir. Aspendos tiyatrosunda sahnelenecek eserler, bu tiyatronun sahneleme koşullarına göre hazırlanmalıdır. Tiyatronun doğal koşulları uluslararası bir festivali karşılamaya uygun hale getirilmelidir. Bunun için tiyatroya zarar vermemek koşulu ile teknolojiden gerek sahnelemede gerekse izleyicilere bu tarihi mekanın tanıtılmasında olanaklar elverdiğince yararlanılmalıdır.

SONUÇ

Günümüzde gösteri yapılabilen antik tiyatrolar gibi mekanlar, ayakta kalabilmiş ender tarihi eserlerdendir. Bu tiyatrolardan ancak birkaç tanesi orijinal olarak tasarlandığı gibi kullanılmaktadır. Antik tiyatroların gösteriler için kullanılmaları sözkonusu olduğunda, dikkat edilmesi gereken bazı hususlar vardır. Tarihi mekanın bakımı ve korunmasından sorumlu yetkililer ile burada gösteri düzenlemek isteyen organizatörler arasında mekanın kullanımı ile ilgili fikir birliği oluşturulmalıdır. Bu yapıların akustik bakımdan bulundukları koşullar daha önceden belirlenerek, bu koşullara uygun gösteriler seçilmeli, akustik verimi artırmak için yüksek desibel kullanımından kaçınmalıdır.

Tarihi mekanların gösteri amacı ile kullanımına karar veren yetkililer, fikir birliği ile bu mekanların korunmasını göz önünde bulundurmalıdır. Düzenlenen sanatsal etkinliğin türü ne olursa olsun, tarihi yapıların zarar görebileceği, organizatörlere yetkililer tarafından iletilmelidir. Düzenlenecek gösterilerin tarihi mekanların değerlerini yükseltmeye yönelik olmalarına dikkat edilmeli, izleyicilerin ilgisini tarihi yapıdan uzaklaştırmamaya dikkat edilmelidir. mekanların korunma kuralları ile sanatsal etkinliklerin gerektirdiği teknik ve üretim ihtiyaçları arasındaki denge, yetkililer arasında diyalog ile çözümlenmeye çalışılmalıdır. Özellikle bu mekanlarda festival gibi etkinlikler düzenlenirken uluslararası platformda alınmış kararlara uyulmalıdır.

İnsanlar neden festivallere gidiyorlar? İnsanların sadece sanatsal kaygılar nedeniyle festival izleyicisi olmadıkları ortadadır. İzleyicinin büyük bir kısmının festivale katılma nedeni, festivale gitmenin, orada bulunmanın onlara iyi gelmesidir. Festival katılımcıları, bu büyük ve birbiriyle festival dışında ortak yönü olmayan ailenin bir ferdi olmak arzusuyla yeni insanlarla tanışmaya gelirler.

Festivallerin vazgeçilmez olmasının başka nedenleri de vardır. Günümüzde her türlü eğlence, izleyici, yerinden kıpırdamadan televizyon, uydu, telefon, internet gibi teknolojiler sayesinde evine kadar gelmektedir.

Uluslararası ulaşım bilet fiyatlarının her kesimin ödeyebileceği kadar düşmesi, hatta artık ne kadar daha uzağa yolculuk edilirse o kadar daha az ödenmesi, ulaşım kıstasının festival katılım seviyesini önemli bir etken olmaktan çıkarmıştır. Bu durumda festival organizasyonları, yerel festival ise evde kalmanın

ya da uluslararası festival ise etkinliğe kadar gitmenin bir ödülü olmaktadır. Bu nedenle her sene gelenleri ya da kalanları memnun etmek ayrıca bir çaba gerektirmektedir. Günümüzde en değişik gösteri, en yaratıcı organizasyon, en kolay ulaşım ve katılım şekline sahip olan festival, pastadaki payını daha fazlalaştıracaktır. Ayrıca olağandışı olan, hem sanatçıyı, hem de izleyiciyi daha farklısı için esinlendirecektir.

Konu antik mekanlarda festival ya da gösteriler düzenlemeye geldiğinde ise bu konuda yıllardır uluslararası platformlarda yapılan toplantılar sonucu alınan kararlara bağlı olarak saptanmış bazı kurallar bulunmaktadır. Tiyatro ve benzeri antik mekanlarda gösteri organizasyonları düzenlemek isteyenler belirlenmiş bu kurallara uymalıdırlar.

Ülkemizde pek çok içeriğe sahip festivaller düzenlenmektedir. Sanatsal içerikli festivaller ciddi bir ekip anlayışının yanı sıra nitelikli sanat eserleri üretimini desteklemektedir. Opera ve bale gibi ülkemizde hala yaygın olarak toplumun tüm kesimlerince benimsenmemiş yüksek sanat içeriğine sahip festivaller düzenlemek çok daha planlı bir organizasyon gerektirmektedir. Bunun için öncelikle ülkemizde ilköğretim düzeyinden başlamak üzere sanat eğitimine yaygın olarak yer verilmelidir. Türkiye'de sanat kavramının gerçek anlamda anlaşılmasını sağlamak için, temel eğitimden başlayarak okullarda kültür mirası, birikimi ve varlığı, sanat tarihi, resim ve müzik dersleri zorunlu olarak verilmelidir. Aspendos festivalinin gelecek nesillere doğal yollarla aktarımı yetkililerce planlanması gereken bir konudur. Geleceğin yetişkinleri olan çocukların tiyatroyu gösteriler sırasında ziyaret etmesi ya da eserlerden birinin çocuklar için düzenlenmiş olması, festivalin gelecek nesillere aktarılmasında rol oynayacaktır. Özellikle değişik kültürel geçmişe sahip ya da ekonomik bakımından imkanı olmayan ailelerin çocuklarının gelecekte bu etkinliklere katılım göstermeleri açısından faydalı olduğu açıktır.

Aspendos festivali başladığı 1994 yılından itibaren pek çok sorunlara rağmen ülkemizin adını uluslararası opera ve bale festivallerinde duyurmayı başarmıştır. Ancak ismin duyulması düzenlenen organizasyonun niteliği ile ilgili değil, Roma döneminde günümüze kadar sağlam kalmayı başarabilmiş ve her türlü yıpranmaya karşın ayakta sağlam bir şekilde duran tiyatronun kendisidir. Tiyatro görsel tarihi bakımından da son derece önemli olan bu yapının gösteriler için kullanımında dikkatsiz ya da hatalı davranıldığı konunun uzmanları arkeologlar tarafından çok açık bir dille ifade edilmektedir. Aspendos tiyatrosunun, yıllardır, türlü

organizasyonlara yetkililerin verdikleri izinlerle, hoyratça kullanıldığı ve yapıda koruma ile ilgili bir çalışma yapılmadığı gözlenmiştir. Bu uzmanlardan biri olan Yrd. Doç. Dr. Ahmet Türer, Aspendos tiyatrosunda yaptıkları ölçümlerde tarihi yapıda rezonans yani tınlaşım frekansları olduğunu belirtmektedir. Aspendos tiyatrosunda olası bir deprem söz konusu olduğunda ciddi zararların oluşabileceğini belirten Türer, bunun dışında pop konserleri ya da kalabalık grupların yüksek müzik eşliğindeki dans gösterileri ile tarihi tiyatroya zarar verdiklerini vurgulamaktadır. Konserlerde ses düzeyi ölçme yöntemlerini yanıltıcı bulan uzmanlar, ölçümlerin seyircinin arasından yapıldığı için gerçek ölçüm değerlerini yansıtmadığını belirtmektedir.

Yapılan açıklamalara karşı Antalya Kültür ve Turizm Müdürü İbrahim Acar ise Aspendos'ta çatlak olduğuna dair kendilerine herhangi bir bulgunun gelmediğini belirtirken Aspendos'ta Aspendos ile ilgili Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Bölge Kurulu'nun verdiği kararlara uyulduğunu vurgulamaktadır.

Karşılıklı yapılan bu açıklamaların yanında, bir süre önce Kültür Bakanlığı tarafından ülkemizde çeşitli araştırmalar sonucu saptanan yüzonbeş antik tiyatronun ortaya çıkarılıp gösteriler için kullanıma hazır hale getirileceği haberleri duyulmuştur. Bu tiyatroların gösterilere hazırlanmadan önce, arkeologların yapacağı bilimsel test ve ölçütlerden geçmesi ve daha sonra ulaşım, güvenlik, akustik, sahne binası ve caveadaki oturma sayısı gibi konular bakımından incelenmesi yapılmalı ve bir organizasyon hazırlanırken dikkate alınması gereken kriterler uzmanlar tarafından gözden geçirilmelidir. Her şey bir yana koruma ve yeniden canlandırma çalışmalarını yüzonbeş tiyatro için ayrı ayrı yürütebilecek kadar çok yetkili kişi olup olmadığı düşünülmelidir.

Tarihi mekanlarda düzenlenen organizasyonlarda yapısal, çevresel sorunlar ortaya çıkmaktadır. Unutulmamalıdır ki inşa edildikleri dönemlerde söz konusu yapılar başka amaçlarla kullanılıyordu. Antik tiyatrolar da bugünkü kullanımlarından daha farklı bir biçimde günlük yaşamın içindeydiler. Antik tiyatrolar, tarihi olmaları bakımından modern gösterileri sunmak üzere tercih edilen mekanlar olarak giderek yükselen bir ilgiyle karşılanmaktadırlar.

1990'lı yıllardan itibaren hızlanan küreselleşme sürecinde, kitle iletişim araçlarının giderek artması ve sivil toplum anlayışının gelişmesi ile birlikte, kültürel değerlerimiz ve yaşam biçimlerimiz de gelişmiş, değişmiştir. Aspendos festivali de 1994 yılında gelişen kültürel yaşamımızın çıtasını biraz daha yükseltmek amacıyla

düzenlenmeye başlanmıştır. Uluslararası arenada ülkemizin gurur kaynaklarından biri olma yolunda umutlarla başlatılmış bir organizasyondur.

Aspendos festivaline bazı istatistik bilgiler ışığında bakıldığında ilginç sonuçlar ile karşılaşılmaktadır. 1994 yılından itibaren düzenlenmekte olan Aspendos festivalinde toplam 151 gösteri sunulmuştur. Festivalde sahnelenen eserlere genel olarak bakıldığında bazı eserlerin sıklıkla tekrar edildiği görülmektedir. Tekrarlanan eserlerden en göze çarpan Aida operası toplam 14 gösteri sayısı ile en fazla sahnelenen eserdir. Aida operası kadar sıklıkla sahnelenmese bile diğer bazı eserler de Aspendos festivalinde en az iki veya daha fazla sahnelenmiştir. Sıklıkla sahnelenen diğer eserler arasında, 8 gösteri sayısı ile Carmina Burana, 6 gösteri sayısı ile Carmen operası bulunmaktadır. Turandot, Nabucco ve La Traviata farklı şehirlerdeki opera ve bale müdürlükleri tarafından beşer defa sahnelenen eserler arasında Tosca, Spartacus, Otello, Kuğu Gölü dörder defa izleyici karşısına çıkan favori eserler arasındadır.

Genelde her yıl 8 ile 17 arasında gösteri yapılmakla birlikte, toplam 17 gösteri ile 2003 yılı en fazla gösterinin sergilendiği yıl olarak karşımıza çıkmaktadır. Ankara DOB baş dekoratörü Savaş Camgöz toplam 20 gösterinin sahne tasarımcısı olarak ortaya çıkarken, bu gösterilerin arasında tekrarlanan Aida operasının da bulunduğunu belirtmek gerekir. 1998 yılından itibaren aynı reji ve sahne tasarımı düzeniyle sunulan Aida operası, 1998 yılından itibaren 12 defa tekrar edilmiştir. Aspendos tiyatrosuna en fazla katılan diğer sahne tasarımcısı İzmir DOB baş dekoratörü Tayfun Çebi'dir. Bu isimleri İstanbul DOB eski baş dekoratörü Osman Şengezer 8 eser ile dörder eser ile de Alexandre Vasiliev ve Antalya DOB baş dekoratörü Gürcan Kubilay izlemektedir.

14 yıldır devam eden bir uluslararası opera ve bale festivalinin bir çırpıda sayılıverecek kadar az eser etrafında gerçekleşmesi, kendini yinelemesinin ve yenilememesinin nedenleri, genellikle sezon içinde kendi yerleşik sahnelerinde de aynı eserler etrafında döndüklerini gösterir ki bu opera ve bale genel müdürlüğünün kendi repertuar politikası ile ilgili bir meseledir. Ancak burada vurgulanmak istenen konu, her yıl birbirini tekrar eden eserlerin yurt içi ve yurtdışından hangi opera ve bale sever izleyici tarafından nefesini tutup izlemeye geleceğini hesap etme gerekliliğidir. Bu belki de son yıllarda izleyici sayısı düştüğü belirtilen festivalin artık kendine bir organizasyon ve repertuar belirleme vaktinin geldiğini hatta geçtiğini hatırlatmaktadır.

Tüm bu yapıya ilişkin sorunların bizi götürdüğü tek yer vardır o da Kültür Bakanlığıdır. Resmi olarak kültür bakanlığının malı sayılan ve bakımı, korunması ya da içerisinde yapılacak herhangi bir gösterinin uygun olup olmadığına karar verecek olan makamın bu kurum olması tüm bakışları buraya çevirmektedir.

Aspendos tiyatrosunda repertuar dışında yapısal ve çevre nedenlerinden kaynaklanan sorunlar da yaşanmaktadır. Bu sorunların en önemlisi, organizasyon sorunudur ve kültür bakanlığı devlet opera ve balesi ve taşeron firmaların sorumluluğundadır. İçeriği ne olursa olsun bir organizasyon kötü yapılmışsa seyirci tekrar gelmez ve söz konusu organizasyon bitmeye mahkum olur. Bütün bu bilgiler ışığında Aspendos festivalinde, hem estetik hem de teknik bakımdan tüm sorunların nedeni olarak bütçe ve organizasyon konuları belirmektedir. Bütçesi ihtiyaçlarına yetecek nitelik ve nicelikte olmayan bir festivalin gelişerek büyümesi söz konusu olamaz. Bütçe sorunu yaşayan bir festival, küçülerek yok olmaya dolayısıyla niteliksiz işlere ve organizasyonlara mahkumdur. Bütçesi yeterli olsa da organizasyon açısından iyi çözümlenmemiş bir festival ise izleyicisiz kalması ile yok olmaya mecburdur.

Festivaller, “en iyi”lerin toplandığı yerdir. Aspendos festivali, gösteriler süresince en iyi yemek, en iyi sanatçı, en özel gösteri, en ilginç, en yeni, en orijinal fikirler, en iyi ürünler, en başarılı işler, en sıradışı gösteriler sunabilmek iddiası içinde olmalıdır. Böylece gelen izleyici bunları bilerek ayrıcalıklı olduğu duygusunu yaşar.

Aspendos festivalinin ondördüncü yılında bilinmektedir ki festival yöneticilerinden kaynaklanan bütçe giderleriyle ilgili soruşturmalar açılmıştır. Pek çok görevli görevinden alınmıştır. Son iki senedir süregelen soruşturma ve araştırmalar neticesinde ortada dolaşan şaibeler festivalin önüne geçerek, festivalin prestij kaybına neden olmuştur.

Aspendos gibi bir festivalin seyircisinin tiyatro sınırlarında kendini güvende hissetmesi çok önemlidir. Tiyatronun içindeki ve dışındaki bakımsızlık nedeniyle, seyirci her yıl çeşitli boyutlarda düşme ya da ayak burkulmaları ile karşılaşmaktadır. Herhangi bir olaya karşı kapıda ilk yardım için bir ekip bulunması önemlidir ancak öncelikle içerideki ve dışarıdaki yapı ile ilgili bakım sorunları halledilmelidir.

Aspendos tiyatrosunda yaşanan sahne tasarımı sorunlarının temelinde organizasyon ve bütçe ile ilgili nedenler bulunmaktadır. Öncelikle şu belirtilmelidir ki Aspendos tiyatrosunda sahnelenen eserler için herhangi bir bütçe ayrılmamaktadır. Bu da sahne tasarımcılarını yerleşik sahnelerinde kullandıkları dekorları buraya

getirerek, festival için kurulan sahne platformuna yerleştirmeye çalışma çabası ile baş başa bırakmaktadır. Bu şekilde oluşan sahne tasarımları yine de ortak bir takım sorunları barındırmaktadır. Bu sorunların en başında, yapıyı taklit ederek yapılan tasarımlardan kaynaklanan sorunlar gelmektedir. Bununla anlatılmak istenen yapının taş dokusu taklit edilerek sahne platformunun üstüne yerleştirilmesidir. Sahne tasarımcılarının yaptıkları ikinci hata, yapıyı özellikle panolarla kapamaya çalışarak eserlerin atmosferlerini vermeye çalışmalarıdır. Yapay bir görüntü elde etmekten başka bir etkisi olmayan bu yöntem, seyirciler açısından da kapalı sahne dekorlarını açık hava sahnesinde izlemekten öteye gitmemektedir. Ayrıca dekorların panolarının yüksekliği antik tiyatroda orantı sorununa neden olmaktadır. Sahne platformu, yerleşik sahnelere benzemeyen Aspendos tiyatrosundaki portatif sahnedeki eserlerin genellikle yaşadığı bir başka sorun yerleştirme konusundadır. Farklı büyüklükteki sahnelerden gelen dekorlar bu öne doğru daralan bir sahne ağzına sahip olan platformun üstünde bir türlü orijinal sahnelerindeki gibi yerleşememektedirler. Sahne tasarımının en önemli ögelerinden biri olan ışıklama, Aspendos tiyatrosunda çok zayıf teknik koşullar altında yapılmaya çalışılmaktadır. Gelişen teknolojiye rağmen Aspendos festivalinde eski model spotlar kullanılmakta ve sadece diazomanın üstünden ve kemerli galeriden ışıklandırma yapılabilmektedir. Ayrıca tiyatronun dışındaki alanda da yeterince aydınlatma yapılmamaktadır.

Günümüzde Aspendos tiyatrosunun kullanımındaki amaç, bilgi birikimini korumak, eserleri gelişim perspektifinde kontrol etmek ve şartlar izin verdiği ölçüde, antik yerleri bir kez daha tam anlamıyla sanatsal yaratıcılık mekanları olarak akıllara getirmek olmalıdır.

Sanatın her kolu ama özellikle de sahne sanatları mutlaka kendini gösterecek sahneler bulmalı ve seyircisi ile zaman zaman buluşmalıdır. Sahne sanatlarının özellikle opera ya da bale gibi ya da konser gibi canlı performans gerektiren formları, hayatta kalmak için gerçek bir çaba içindedir. Karşılaşılabilecek zorlukları engellemek için senfoni orkestrası yerine oda orkestrası kullanılabilir ya da daha az sanatçı ile bu tarz festivallere gidilebilir.

Antik tiyatrolarda seyirciye sunulan gösteriler, olağandışı mekan ve zamanlarda sahnelendiği için seyirciye bakıldığında bir katharsis yaşadığını görmek zor olabilir. Ancak genel atmosfer kutlama ve belli bir amaç nedeniyle bir araya gelindiği duygusunu yansıttığı için, tatmin duygusu farklı bir açıdan seyirciye

yaşatılmaktadır. Antik tiyatrolardaki gösteriler, seyirci ile sanatçı arasında bir bakıma arabulucudur.

Aspendos tiyatrosunda yapılan gösteriler, kültürel olarak tembellik içinde yaşayan insanları, diğer deneyimler yaşamaya yönlendirmelidir. Özellikle toplumun eğitimsiz kesimlerindeki umutsuzluk ya da bilmemişliği, parti ya da kutlama duygusu denebilecek bir duyguyla tanıştırmış olması bakımından önem taşır. Özellikle toplumun genç üyeleri tarafından bu duygunun düzenli olarak yaşanmasını sağlamak, bir gelenek oluşmasına yardımcı olur. Aspendos tiyatrosundaki gösterilerin uluslararası tarafının olması, farklı ülkelerden farklı kültürlerden ve farklı sanat ekollerinden gelen sanatçıların yeni fikirler edinmeleri ve eserleri farklı ekollerin sahnelemeleriyle görmeleri açısından çok önemli bir görev yüklenir. Bu sayede opera bale festivali, organizasyonun düzenlendiği çevrenin gelişimine ve ideal olarak da o çevrenin ve yöre halkının ekonomisinin gelişimine katkıda bulunmalıdır.

Katılımcı sponsorların amacı Aspendos festivaline iş dünyasından da sosyal destek sağlamak olmalıdır. Festival, sponsorları için çeşitli aktivite paketleri sunmalı, destekleri karşısındaki memnuniyet bu şekilde ifade edilmelidir. Örneğin festivalden önceki bir tarihte yıllık akşam yemeği düzenlenebilir. Festivalin sanatsal ve politik bağlantılarının davetli olabileceği yemeğe, iş dünyasından sponsorlar da davet edilebilir. Yemek süresince festival direktörünün gelecek festival ile ilgili bilgi vermesi karşılıklı güveni sağlamlaştırmaya yararlı olur. Sponsorlar için önerilebilecek bazı getiriler, festival organizatörleri tarafından ilgili kişilere duyurulmalıdır. Örneğin Aspendos festivalinin açılışında ve devamındaki resepsiyona katılmak üzere iki kişilik davetiye verilebilir. Ya da tüm gösteriler için VIP giriş kartı, ilgi uyandırabilecek bir hediye olabilir. Sponsorların kendi diledikleri gösterileri destekleme hakkına sahip olmaları, yükselen bir rekabete dolayısıyla gösteriler için daha fazla bütçeye işarettir. Aspendos festivali gösterilerinde yer alan misafir sanatçıları karşılama ve misafirperverlik organizasyonlarında yer alma bir diğer sponsor hediyesi olabilir. Tanıdıklar ya da çalışan grupları adına yer ayırtma tercihleri, hoşa gidebilecek bir ayrıcalık olabilir.

Aspendos festivalinin tanıtıldığı yazılı ve görsel basında ve program dergisinde ya da program broşüründe, haftalık gazete ve dergilerde ve festivalin web sitesinde sponsorların isimlerinin geçmesi de önerilebilir. Aspendos festivali

aktivitelerinin düzenli haberlerinin posta aracılığı ile iletilmesi, karşılıklı güven ve ilişkinin devamını sağlar.

Medya, politikacılar, sanatçılar, sponsorlar ve izleyici arasındaki ilişkide temel anahtar kelimeler, güven ve devamlılık olmalıdır. Devamlılık, bilginin sürekliliği kadar fazlalaşmasını da getirirken, izleyicinin ve sponsorların güvenini tazeler ve merak uyandırır. Bu şekilde, güven duyulan bir festival, genç sanatçıların yeni buluşlarına kucak açıp onlara ortam sağlayabilir. Festivalin devamlılığı, yeniliklere açık olmayan sanatçıları taze fikirlerle tanıştırmak üzere bünyesinde değişime uğratabilir, hatta muhafazakar düşüncelerden arınılmasını sağlayabilir.

Aspendos uluslararası opera ve bale festivalinin mutlaka yerel ortakları ve sponsorları olmalıdır. Yapılacak işbirlikleri sayesinde insanlar organizasyonun yapımına maddi ve manevi katkıda bulunabilir ve gelişim için yeni fikirler geliştirilebilir. Aspendos festivali, kimin için, kiminle, nerede ve ne zaman gibi soruların kesin yanıtlarının bulunduğu sanatsal tercihlerine ve izleyicilere sundukları özelliklerine göre çok net bir çerçeve çizmelidir.

Aspendos festivalinde yapısal ve çevre organizasyonu olarak güvenlik, yangın, deprem, acil tahliye, ilkyardım, mobil tuvalet, duş ve lavabo kullanımı gibi konularda gereken hazırlıklar yapılmalıdır.

Bütün bu bilgiler ışığında Aspendos tiyatrosunda sanatsal ve teknik açıdan daha iyi koşullar altında opera ve bale gösterileri düzenleyebilmek organizatörlerin amacı olmalıdır. Bunun için tiyatro, en kısa zamanda korunma altına alarak, restore edilmelidir. İyi bir restorasyon, tiyatroda gelecek yıllarda yıpranmayla birlikte artabilecek akustik sorununa da çözüm getirecektir. Koruma altına alınıp bakımı düzenli olarak yapılan binada, bu tiyatronun sahne koşulları düşünülerek sahne tasarımları yapılmalıdır. Alttan ve yandan ışıklandırma ve sis sistemi için yeniden düzenlenmesi gereken sahne platformunda hafif malzeme ile dekorlar yapılmalı tiyatronun tümü bir gösteri alanı olarak ele alınıp, tasarımcı ve yönetmenler çalışmalarını bu yönde yapmalıdırlar. Tiyatroya kurulması gereken ışık köprüsü ve truss sistemi, yukarıdan sarkıtılması gereken dekor malzemelerini taşıyacak sağlamlıkta olmalıdır. Tiyatronun mevcut koşullarında çok zayıf durumda olan ışık sistemi, ivedilik ile farklı kullanım koşullarına uygun olarak yeniden düzenlenmelidir. Tiyatronun yakınında bulunan Antalya film stüdyoları atölye ve depolarından yararlanarak diğer illerden ve hatta ülkelerden gelecek eserler burada üretilebilmelidir. Aspendos tiyatrosunda kurulacak truss sistemle birlikte bir adım

daha ileriye gidilerek ileri teknoloji ürünlerinden yararlanılmalıdır. Üç boyutlu bilgisayar sistemlerinden yardım alınarak, her türlü görüntü sahne binası üzerine ya da sahne binası üzerine çekilecek projeksiyon perdesi üzerine yansıtılabilir. Sahne tasarımcısının yaratıcı gücüyle doğru orantılı olarak tiyatro binası içinde istenen her yere Eye Liner sistemi ile oyuncu ya da koro görüntüleri yansıtılabilir ve bu da oyunun rejisi ve sahne tasarımına doğrudan katkı sağlayabilir.

Doğal, tarihi mekanların çağdaş sanatlarla buluşturulduğu organizasyonlar çağdaş Türkiye imajına önemli katkılarda bulunmaktadır. Ancak bu tarz festivallerde, çok ince detaylara inerek planlı çalışmalar yapmak gerekir ki sağlanan imaj yerinde yükselerek devam etsin. Aspendos festivalinde son yıllarda yaşanan prestij kaybı izleyici, sponsor ve bütçe dolayısıyla da nitelikli eser kaybına neden olmuştur. Geçmişten gelen festival ruhunun, muhteşem tiyatronun taşları arasında kaybolmuş izlerinin yeniden bulunması ve modern zamanlar ile kaynaştırılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

AHUNBAY, Zeynep, **Tarihi Çevre Koruma Ve Restorasyon**, Yem Yayınları, İstanbul, 1996.

AKURGAL, Ekrem, **Türkiye'nin Kültür Sorunları**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1998.

AKURGAL, Ekrem; **Anadolu Kültür Tarihi**, TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları, Ankara, 2003.

ALTAR, Cevad Memduh, **Opera Tarihi I**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, Kasım 1982.

ALTAR, Cevad Memduh, **Sanat Felsefesi Üzerine**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1996. ISBN-975-363-528-1

ARNOLD, Richard L; **Scene Technology**, Northern Ullinois University, Prentice Hall, New Jersey, 1994.

ASATEKİN, N. Gül; **Kültür ve Doğa Varlıklarımız, Neyi, Niçin, Nasıl Korumalıyız?** T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2004.

BAMMER, Anton, MUSS; Ulrike, **Das Artemision Von Ephesus, Verlag Philipp von Zabern**, Mainz Am Phein, 1996. ISBN-3-8053-1816-2

BARNARD Malcolm; **Sanat, Tasarım ve Görsel Kültür**, Ütopya Yayınevi, Ankara, 2002.

BEACHAM, R.C.; **The Roman Theatre and its Audience**, Harvard University Press, 1991.

BEAN, George E.; **Eskiçağda Güney Kıyılar**, çev. İnci Delemen-Sedef Çokay, Arıon Yayınevi, İstanbul, 1999.

BEAN, George; **Turkey's Southern Shore**, London, 1983.

BENNETT, Susan; **Theatre Audiences**, Routledge, London, 1990.

BIEBER, Margarete; **The History Of Greek and Roman Theater**, Princeton University Pres, New Jersey, 1961.

BILLINGTON, Michael; **Performing Arts, An Illustrated Guide**, Macdonald QED Publishing Educational Limited, London, 1980.

BOMGARDNER,D.L., **The Story Of The Roman Amphitheatre**, Routledge London And New York, 2000. ISBN- 0-415-16593-8

BROWN, John Russell; **The Oxford Illustrated History Of Theatre**, Oxford University Press, Oxford, 1995.

CLAYTON, Peter, Price, Martin, Çev. Betül Avunç, **Antik Dünyanın Yedi Harikası**, Homer Kitabevi, Mart, 2000.

CONNELY, Peter, DODGE, Hazel, **The Ancient City, Life In Classical Athens&Rome**, Oxford University Press UK, 2001. ISBN-0-19-917242-0

CONTI, Dr.Flavio, Çev. Solmaz Turunç, **Eski Yunan Sanatını Tanıyalım**, İnkılap Ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1982.

Cumhuriyet'in Renkleri, Biçimleri, Türkiye Ekonomik Ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, Türkiye İş Bankası, ISBN- 995-7306-40-1

DELEON, Jak; **200 Bale ve Dans**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1997.

DELEON, Jak; **Düşten Düşünceye**, Opera/Bale/Tiyatro Yazıları,İmge, İstanbul, 1985.

ESTİN, LAPORTE; Colette, Héléne, Çev. Musa Eran, **Yunan Ve Roma Mitolojisi**,Tübitak Popüler Bilim Kitapları,İstanbul,2003.

ETIENNE, Ronald ve Françoise; Çev.Ali Berktay, **Antik Yunan Bir keşfin Arkeolojisi**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul,2004.

FERRERO, Daria De Bernardi; Çev. Erendiz Özbayoğlu, **Batı Anadolu'nun Eski Çağ Tiyatroları**, Dönmez Offset Müze Eserleri Turistik Yayınları, Ankara, 1990.

FISCHER, Ernst; Çev. Cevat Çapan, **Sanatın Gerekliliği**, V Yayınları, Ankara,1990.

GENÇ, SİPAHİOĞLU; Doç.Dr. Adem, Yard. Doç. Ahmet, **Görsel Algılama Sanatta Yaratıcı Süreç**, Sergi Yayınevi, İzmir, 1990.

GÖKOVALI, Dr. Şadan; **Mythlogia (Söylencebilim) ve Anadolu Söylenceleri**, Salihli Belediyesi Kültür Yayınları/7, İzmir, 1990.

GÜNEY, Oben; **İnsanda Tiyatro Tiyatroda İnsan**, Pirmat Basımevi, İstanbul, 1983.

HARTNOLL, Phyllis; **A Concise History Of The Theatre**, Thames and Hudson, London, 1968.

HASAL, Doğan, **Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü**, 1995.

KARABİBER, Zerhan; **Hacim Akustiğinde Yeni Bir Yaklaşım**, Yıldız Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Yapı Fiziği Bilim Dalı Yayınları, İstanbul, 1984.

KILIÇ, Levent; **Görüntü Estetiği**, Kavram Yayınları, İstanbul, 1995.

KONGAR, Emre; **Kültür Üzerine**, Remzi Kitabevi, 6. Basım, İstanbul, 1999.

KONURALP, Asım Cem; T.C. Kültür Bakanlığı Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü, **I. Opera ve Bale Kongresi Tutanakları**, İstanbul, Mayıs 1989.

LANCKORONSKİ, K.G. Von; **Pamphylia ve Pisidia Kentleri**,1.Cilt, çev. Selma B. Gün Akmed yayınları, İstanbul, 2005.

LANDELS, J.G.; **Eski Yunan ve Roma'da Mühendislik**, Çeviri: Barış Bıçakçı, Tübitak Popüler Bilim Kitapları 34, Ankara, 1998.

LEVI, Peter; Çev. Neşe Erdilek, **Eski Yunan** – Atlaslı Büyük Uygarlıklar Ansiklopedisi III. Cilt, İletişim Yayınları-Equinox/ Phaidon (Oxford), İstanbul, 1987.

MERİÇ, Prof.Dr. Recep, **Metropolis/Ana Tanrıça Kenti**, Philip Morris/ Sabancı İstanbul, 2003.
MORAW, Susanne, NÖLLE, Eckehart; **Die Geburt Des Theatres**, Verlag Philipp von Zabern,2002.
NAUMANN, Rudolf, Çev. Beral Madra, **Eski Anadolu Mimarlığı**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları IV: Dizi Sa.9 , Türk tarih Kurumu Basımevi-Ankara,1998.
NICOLL, Allardyce;**The Development Of The Theatre**, George G.Harrap&Company Ltd, London,1966.
ÖZER, Yetkin; **Bilim Perspektifinde Müzik**, Dokuz Eylül Yayınları, İzmir, 1997.
PEARSON, Anne, **Ancient Greece**, Dorling Kindersly, London, 1992.
SALTUK, Secda; **Arkeoloji Sözlüğü**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1990.
SHANK, Theodore; **Contemporary British Theatre**, Macmillan Press Ltd., London, 1994.
ŞENGEZER, Osman; **Bence Dekor ve Kostüm**, ISBN 975–94181-O-X,1999.
TANİLLİ, Server; **Uygarlık Tarihi**, Say Yayınları, İstanbul, Eylül 1991.
THOMSON, George, Çev. Celal Üster, **Eski Yunan Toplumu Üstüne İncelemeler-Tarih Öncesi Ege I**, Payel Yayınevi, İstanbul, 1988.
THORPE, Martin; **Roma Mimarlığı**, çev. Rıfat Akbulut, Homer Kitabevi, İstanbul, 2002.
TUNA, Doğan; **Mimarlık Tarihi Ders Notları- 1967–68 Kış Sömestresi**, Ege Üniversitesi Mimarlık Ve Mühendislik Yüksek Okulu
Türkçe sözlük, **Türk Dil Kurumu Yayınları**, 1998.
Vitruvius, **Mimarlık Üzerine On Kitap**, Çev. Suna GÜVEN, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993.
İzmir I. Ulusal Müzik ve Sahne Sanatları Kongresi, 38, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı, İzmir, Nisan 2003.

Dergiler

AKYÜZ, Eti, "**Ege'de Tiyatro**" Ege Mimarlık Dergisi, Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yayını, Yıl:3, Sayı: 11, Nisan sayısı İzmir,1993.
Amateur Stage, The National Independent Monthly Magazine For The Amateur Theatre Platform Publications Ltd. London, August-1994
Amateur Stage, The National Independent Monthly Magazine For The Amateur Theatre Platform Publications Ltd. London, July 1997.
İMİRGİ, Aysun, "**Festival Kavramı Üzerine Düşünceler**" Milli Folklor Dergisi, yıl 17, sayı 65, 2005.
KAYA, Kemal,"**Aspendos(Balkız) Tiyatrosu**", Türk Akdeniz Dergisi, No: 9-10, 1938.

Kültür bakanlığı, devlet opera balesi genel müdürlüğü, **1. Aspendos Opera ve Bale Festivali program dergisi**, 1994.
Kültür bakanlığı, devlet opera balesi genel müdürlüğü, **2. Aspendos Opera ve Bale Festivali program dergisi**, 1995.
Kültür bakanlığı, devlet opera balesi genel müdürlüğü, **3. Aspendos Opera ve Bale Festivali program dergisi**, 1996.
Kültür bakanlığı, devlet opera balesi genel müdürlüğü, **4. Aspendos Opera ve Bale Festivali program dergisi**, 1997.
Kültür bakanlığı, devlet opera balesi genel müdürlüğü, **5. Aspendos Opera ve Bale Festivali program dergisi**, 1998.
Kültür bakanlığı, devlet opera balesi genel müdürlüğü, **6. Aspendos Opera ve Bale Festivali program dergisi**, 1999.
Kültür bakanlığı, devlet opera balesi genel müdürlüğü,**7. Aspendos Uluslararası Opera ve Bale Festivali program dergisi**, 2000.
Kültür bakanlığı, devlet opera balesi genel müdürlüğü, **8. Aspendos Uluslararası Opera ve Bale Festivali program dergisi**, 2001.
Kültür bakanlığı, devlet opera balesi genel müdürlüğü,**9.Aspendos Uluslararası Opera ve Bale Festivali program dergisi**, 2002.
Kültür bakanlığı, devlet opera balesi genel müdürlüğü, **10.Aspendos Uluslararası Opera ve Bale Festivali program dergisi**, 2003.
Kültür bakanlığı, devlet opera balesi genel müdürlüğü,**11. Aspendos Uluslararası Opera ve Bale Festivali program dergisi**, 2004.
Kültür bakanlığı, devlet opera balesi genel müdürlüğü,**12. Aspendos Uluslararası Opera ve Bale Festivali program dergisi**, 2005.
Kültür bakanlığı, devlet opera balesi genel müdürlüğü,**13. Aspendos Uluslararası Opera ve Bale Festivali program dergisi**, 2006.
Kültür bakanlığı, devlet opera balesi genel müdürlüğü,**14. Aspendos Uluslararası Opera ve Bale Festivali program dergisi**, 2007.

YÜĞRÜM, Güldem, **Aspendos Tiyatrosu**", Arkitekt, C. 39, No: 335, 1969.

Tezler

DİLMEN, Hakan "Aspendos Tiyatrosunun Mimari ve Akustik Özellikleri", Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Prof.Dr. Zerhan Karabiber, İstanbul, 2004.

KARGI, Haluk, “Antik Çağ Tiyatroları ve Pamphylia’daki Örnekleri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, M.S. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı Batı Sanatı Ve Çağdaş Sanatlar Programı, Yöneten; Prof. Dr. Nermin Sinemoğlu, İstanbul, 1991.
ÖZCAN, A. Can, “Batı Anadolu Helenistik Tiyatrolarına Tragedya Açısından Semiotik (Göstergebilimsel) Bir Yaklaşım”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, D.E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sahne Sanatları Anasanat Dalı, Yöneten; Prof. Dr. Özdemir Nutku, İzmir, 1996.
Selda KULLUK, “İzmir Devlet Opera ve Balesinin Opera Uygulamalarında Mekan Sorunu ve Çözümleme modelleri (1982/83- 1992/1993)” Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Yöneten, Prof.Dr. Murat Tuncay, İzmir,1995.
TEKİN, Oğuz, “Aspendos Sikkeleri”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Tarih Bölümü Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı, Yöneten; Oktay Akşit, Istanbul, 1991

Makaleler

Assistance to arts and culture festivals, Ifacca D'Art Topics in Arts Policy, number 21, http://www.ifacca.org/files/artsfestivals.pdf
HUNYADI, Zsuzsa ;“**Festival’s public, role and place in cultural consumption**”, Mayıs 2004.
KNUDSEN, Vern O; **Architectural Acoustics**, Kasım, 1963.
ÖYMEN,Edip Emil; “**Sahnede Teknolojik Yenilik”**, BT haber, Haftalık Bilgi Toplumu Teknolojileri Gazetesi, 16–22 Nisan 2007, sayı,616.
R.ÜNVER,Z.YÜKSEL,S.ERDOĞAN,C.BİNAN,C.CAN, “Renk Kayıtları ve Görselleştirme;Aspendos Tiyatrosu Örneği”, Yıldız Teknik Üniversitesi,Mimarlık Fakültesi, Restorasyon ve Koruma Bölümü,Yapı Fiziği Koruma Bölümü,III. Ulusal Aydınlatma Sempozyumu ve Sergisi, Bildiri, Ankara, 2005.

İnternet

http://www.didaskalia.net/studyarea/romanstagecraft.html, 1. 3.2006
http://www.kvmgm.kultur.gov.tr, 13. 4.2007
http://www.mek.oszk.hu. 19.6.2007
http://www.whitman.edu/theatre/theatretour/priene/introduction/priene.intro2.htm, 15.3.06
http://www.whitman.edu/theatre/theatretour/miletus/introduction/miletus.intro2.htm, 4.3.06
http://www.whitman.edu/theatre/theatretour/hierapolis/introduction/hierapolis.intro2.htm,10.2.06
http://www.whitman.edu/theatre/theatretour/aphrodisias/introduction/aphrodisias.intro2.htm, 11.3.06

http://www.whitman.edu/theatre/theatretour/ephesus/odeion/introduction/odeion.intro2.htm, 13.3.06
http://www.whitman.edu/theatre/theatretour/ephesus/introduction/ephesus.intro2.htm,12.3.2006.
http://www.whitman.edu/theatre/theatretour/pergamon/introduction/pergamon.intro2.htm,14.3.06
http://www.kenthaber.com/Arsiv/AntikSehirler/IZMIR/Torbali/AntikSehir_211.aspx,31.10.2006
http://www.hollandfestival.nl, 3.4.2006
http://www.hurriyetim.com.tr/haber/0,,sid~228@nvid~407152,00.asp, 1. 5.2004
http://www.festival-aix.com 4.2.2005
http://www.spoletousa.org/info/aboutSpoleto.php, 04.2.2005
http://www.drottningholmsslottsteater.dtm.se/ , 4. 2.2005
http://www.glimmerglass.org,15. 5.2004
http://www.operafestival.fi,15. 5.2004
http://www.bregenzerfestspiele.com, 29.9.2004
http://www.puccinifestival.it, 15. 5.2004
http://www.saopera.sa.gov.au, 6. 5.2004
http://www.fotoritim.com/yazi/rengim-gokmen, 2. 7.2007
http://www.coe.int, Segesta Declaration, 7.10.2005
http://mek.oszk.hu, 5. 6 2007
http://www.icomos.org.tr, 5. 6 2007
http://www.milliyet.com.tr, Tayfun Çebi ile yapılan söyleşi, 3.4.2004
http://www.arena.it/eng/arenaeng.urd/portal.show?c=2333,5.5.2006
http://www.wembleystadium.com/brilliantfuture/theArch/BuildingTheArch/howtheArchWasMade.htm,8.6.2007
http://www.restorasyon.org/pages/restorasyononce.asp, 9.5.2007
http://www.iksev.org/kultur_kongreleri/?sayfa=ulusalkulturkongresi1, 3.5.2006
http://www.theatre-fit.org/results_all_festivals.html, 6. 5.2006
http://www.mimarlikmuzesi.org/galeri_resimler.asp?sayfa=11&id=17&exid=1, Osman Şengezer arşivi, 5.7.2007
http://www.coe.int, Segesta Declaration, çev. Gülay Taş, 9.10. 2005
http://www.restorasyon.org/pages/restitusyonprj.asp, 8.6.2007
http://www.wembleystadium.com/brilliantfuture/theArch/BuildingTheArch/howtheArchWasMade.htm,8.6.2007
http://www.antalyastudios.com/framespecs.html
http://www.musion.co.uk, 7. 6. 2007
http://www.greatdance.com, 7. 6. 2007

http://www.mbf.blogs.com, 7.6. 2007

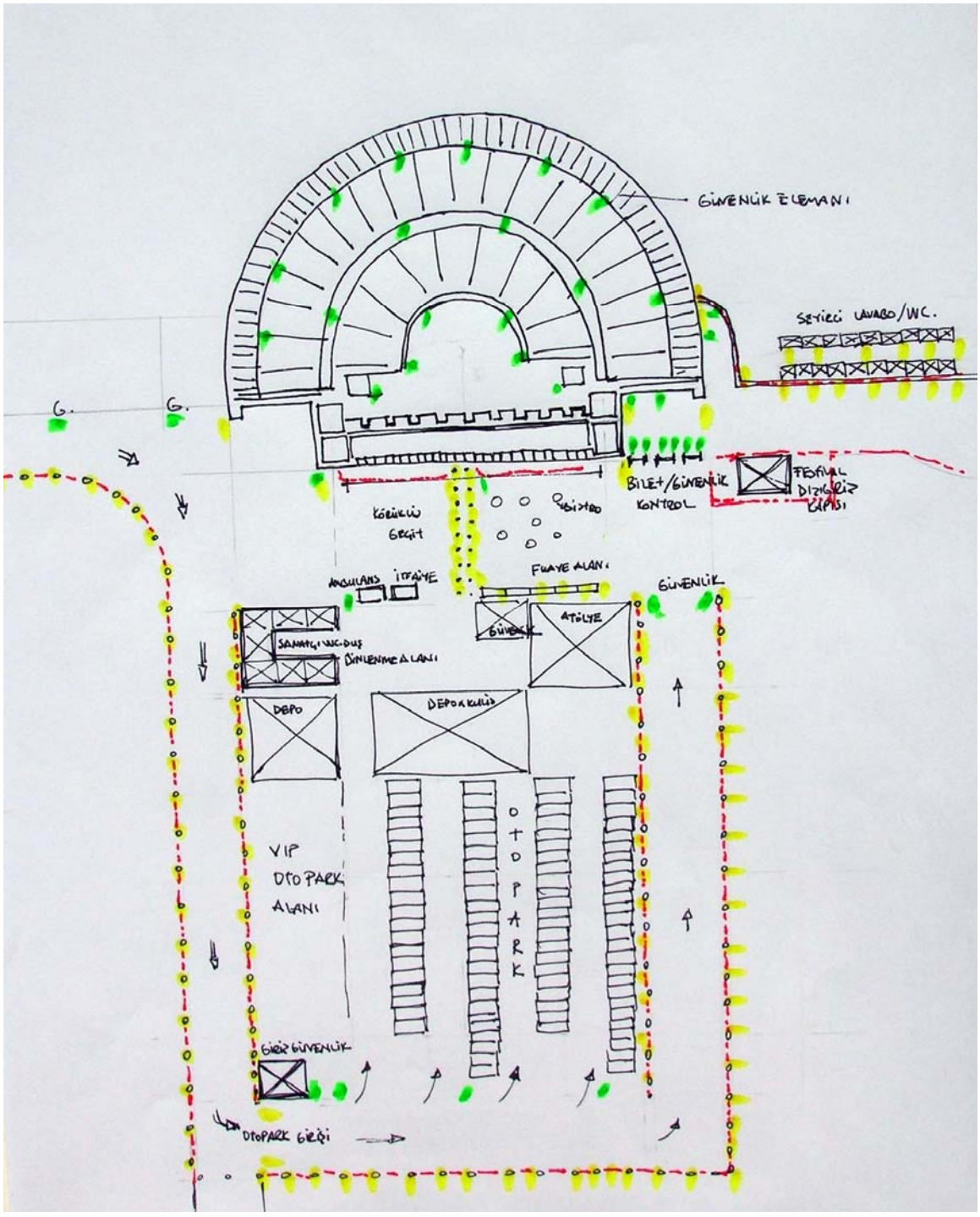
Görüşmeler

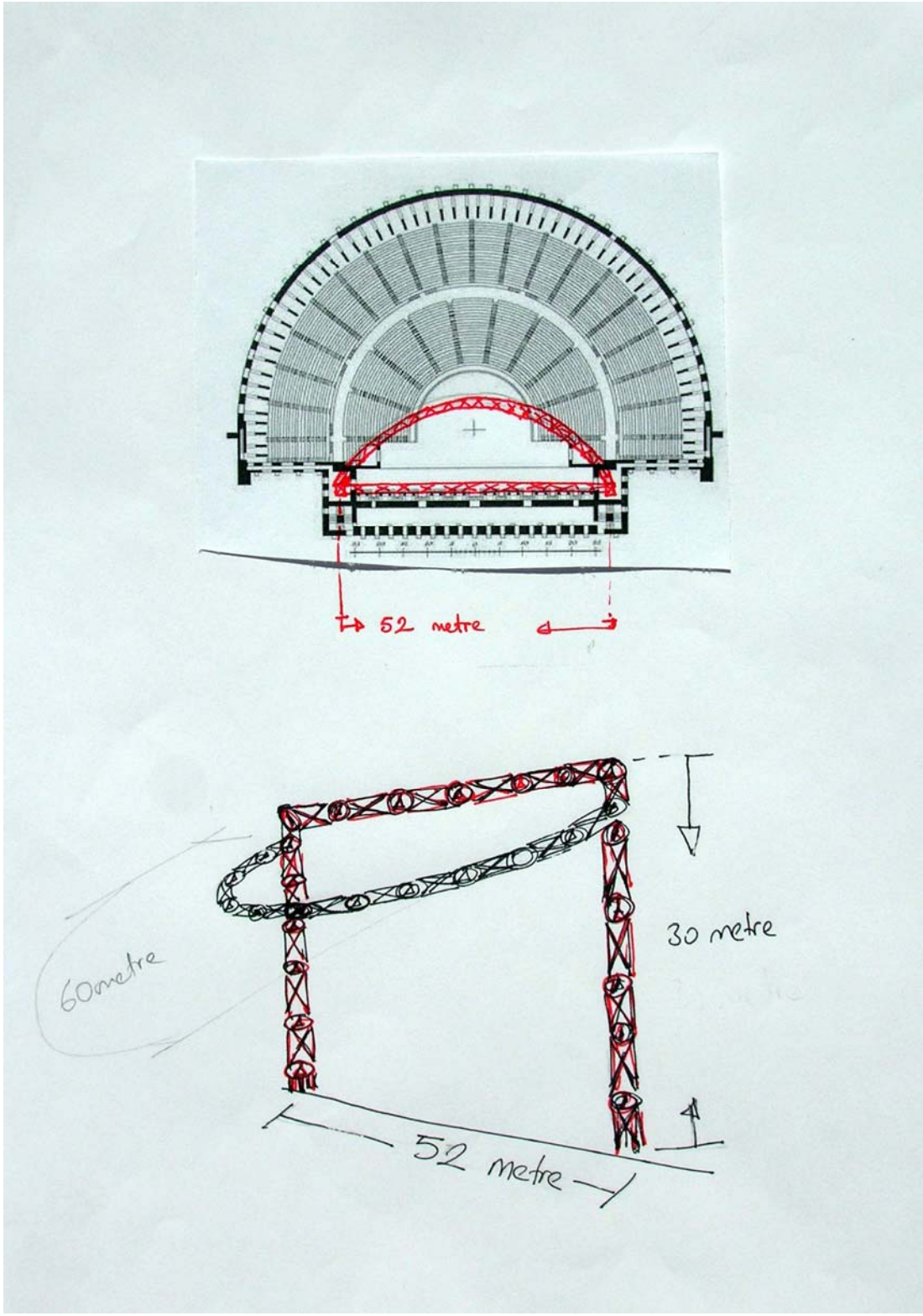
İzmir DOB baş dekoratörü Tayfun Çebi ile yapılan görüşme, 15.07. 2007.
Koza Güvenlik Hizmetleri Şirketi Genel Müdürü Murat Bozkurt ile yapılan görüşme, İstanbul, 02.07,2007.
2007 Uluslararası Opera ve Bale Aspendos Festivalinde güvenlik şefi ile yapılan sohbet.
5188 sayılı yasa: T.C İçişleri Bakanlığına bağlı, Özel güvenlik hizmetleri kanunu.
İstanbul DOB eski baş dekoratörü Osman Şengezer ile yapılan görüşme, 04.05. 2007

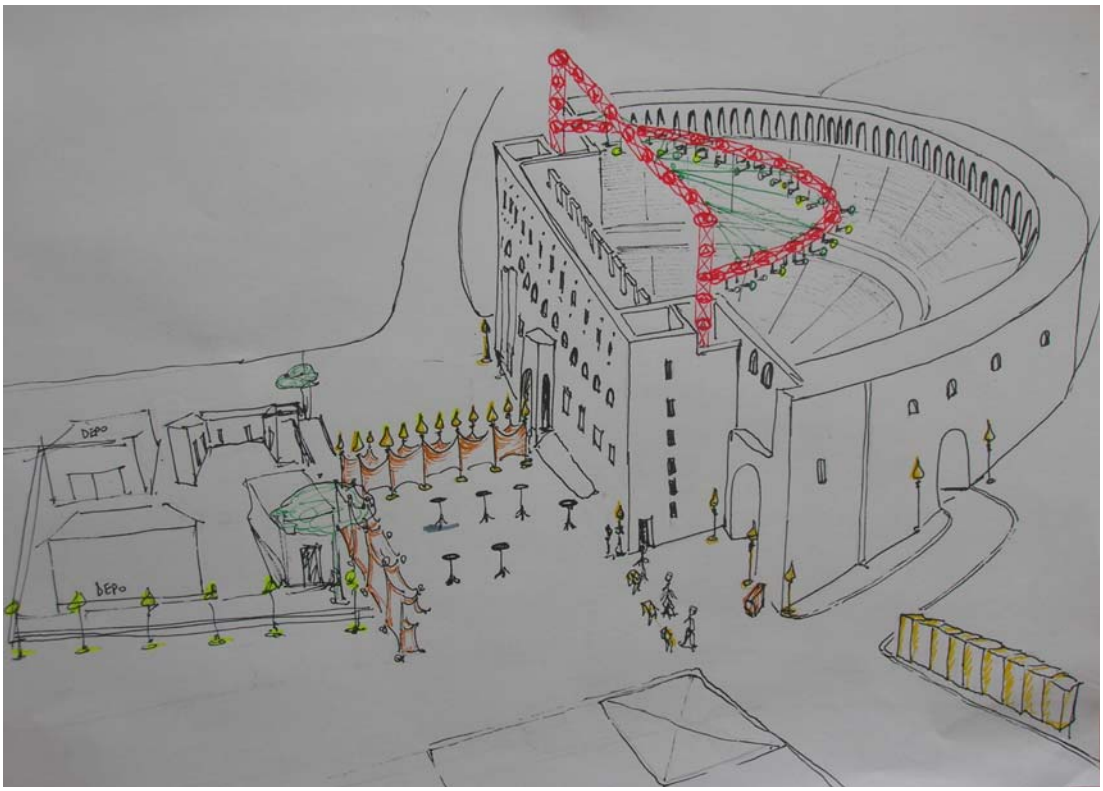
EKLER

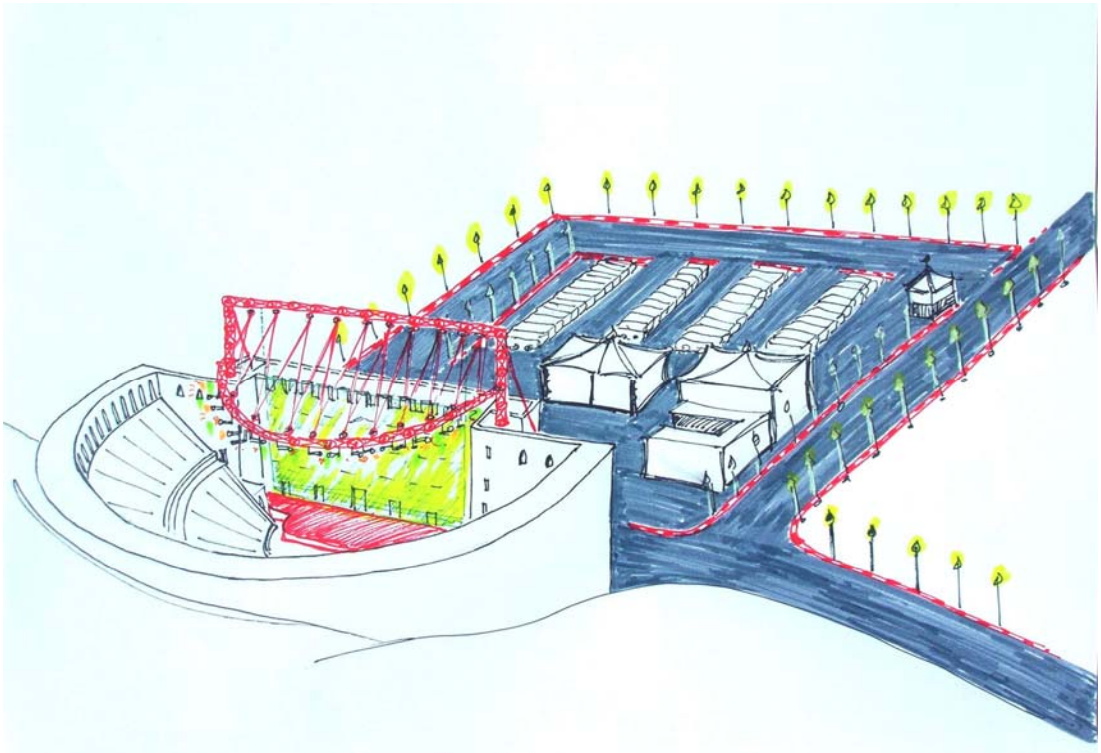
EK 1

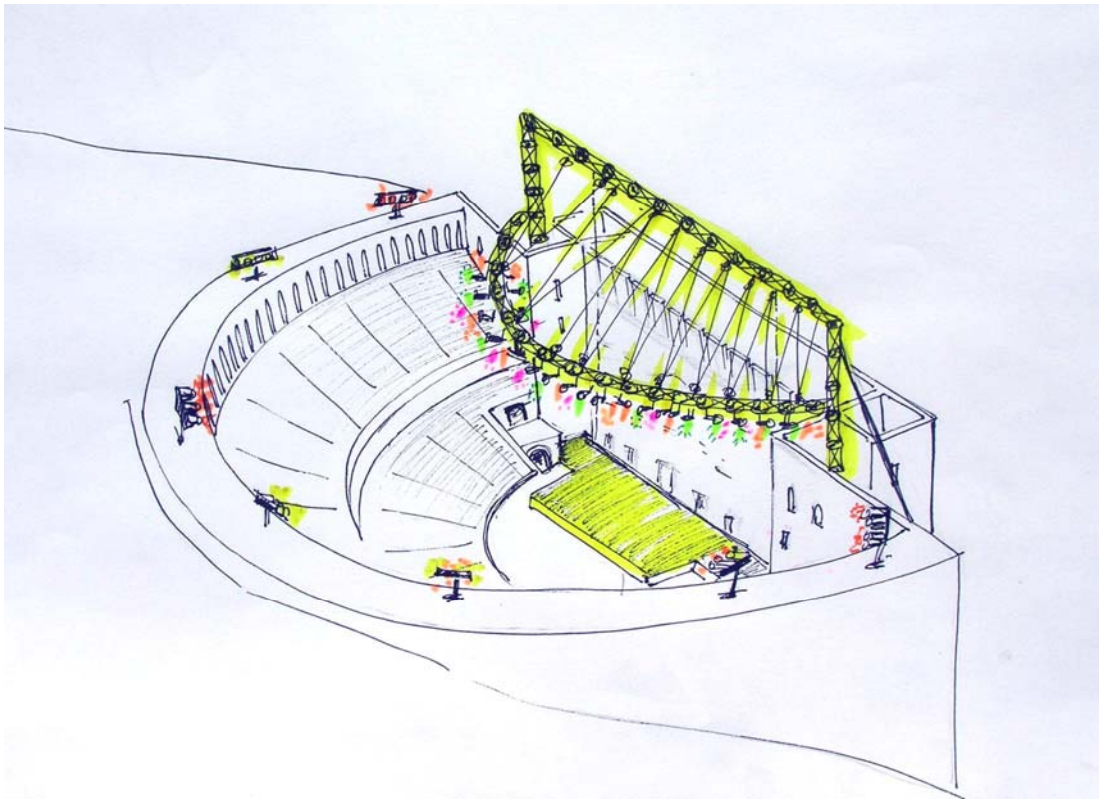
ULUSLARARASI ASPENDOS OPERA VE BALE FESTİVALİ ÖNERİ ÇİZİMLERİ

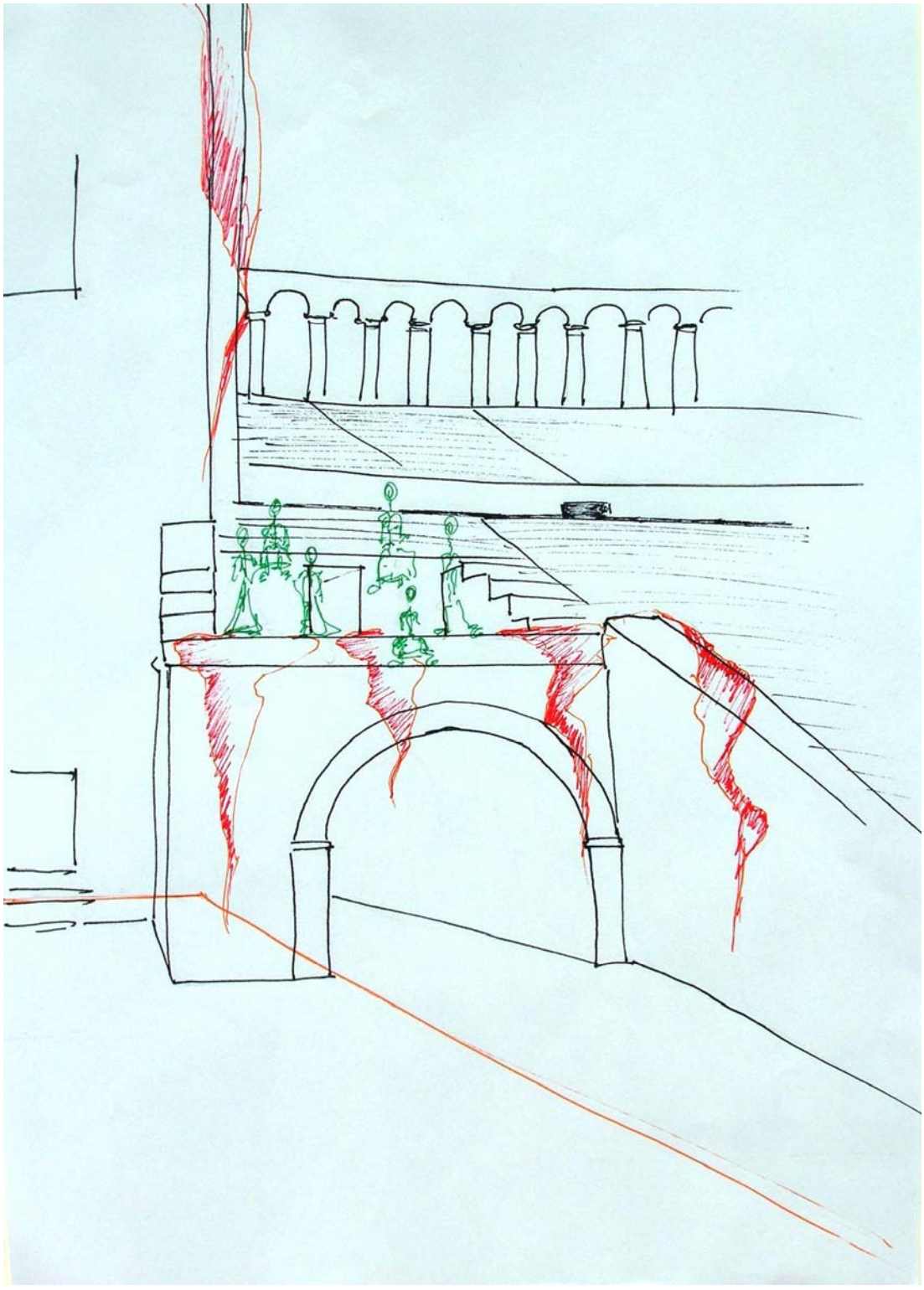

GÜVENLİK ELEMANI
SEYİRCİ LAVABO/WC.
G.
G.
BİLET/GÜVENLİK KONTROL
FESTİVAL DİZİGİZ YAPISI
KÖRFEZLİ GEÇİT
FUAYE ALANI
İTFAİYE
GÜVENLİK
ATÖLYE
SAHAÇI WC.DUŞ DİNLENME ALANI
DEPO
DEPO KULİS
OTOPARK
VIP OTOPARK ALANI
GİRİŞ GÜVENLİK
OTOPARK GİRİŞİ

52 metre
60metre
30 metre
52 metre

DEPO
DEPO

EK 2

ASPENDOS OPERA VE BALE FESTİVALİ KRONOLOJİSİ

T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI - DEVLET OPERA VE BALESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

1994- 2007 FESTİVAL PROGRAMLARI

1. ASPENDOS OPERA VE BALE FESTİVALİ / 11–22 HAZİRAN 1994

11 Haziran 1994

İstanbul Devlet Opera ve Balesi

Opera- G. Puccini- TURANDOT

13 Haziran 1994

İstanbul Devlet Opera ve Balesi

Bale-L. Minkus- DON KİŞOT

14 Haziran 1994

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası

Sahne Kantatı- C. Orff – CARMINA BURANA

16 Haziran 1994

Ankara Devlet Opera ve Balesi

MODERN DANS TOPLULUĞU

18 Haziran 1994

Ankara Devlet Opera ve Balesi

Müzikal – J. Bock- S. Harnick – DAMDAKİ KEMANCI / ANATEVKA

20 Haziran 1994

Mersin Devlet Opera ve Balesi

Vokal Koregrafik Dram – F. Alizade – BOŞ BEŞİK

22 Haziran 1994

İzmir Devlet Opera ve Balesi

Opera – W.A. Mozart –SARAYDAN KIZ KAÇIRMA

24 Haziran 1994

Gürcistan Cumhuriyeti Tiflis Devlet Opera ve Balesi

G. Gershwin – PORGY AND BESS / L. Minkus – PAQUITA (Divertismanlar)

2.ASPENDOS OPERA VE BALE FESTİVALİ / 10–25 HAZİRAN 1995

10 Haziran 1995

Ankara Devlet Opera ve Balesi

Opera- G. Verdi- AİDA

12 Haziran 1995

Ankara Devlet Opera ve Balesi

Opera – F. Tüzün – MİDASIN KULAKLARI

14 Haziran 1995

Ankara Devlet Opera ve Balesi

Bale – A. Adam – KORSAN

16 Haziran 1995

Cumhurbaşkanı Senfoni Orkestrası

Kültür Bakanlığı Çoksesli Korosu-TRT Çoksesli Korosu

Konser – L.v. Beethoven – 9. SENFONİ

18 Haziran 1995

İzmir Devlet Opera ve Balesi

Müzikal – A.J. Lerner/ F. Loewe – MY FAİR LADY

20 Haziran 1995

Mersin Devlet Opera ve Balesi

Operet – E. Kalman- ÇARDAŞ PRENSESİ

22 Haziran 1995

İstanbul Devlet Opera ve Balesi

Bale – A. Haçaturyan - SPARTAKUS

24 Haziran 1995

İstanbul Devlet Opera ve Balesi

Opera- G. Verdi- NABUCCO

25 HAZİRAN 1995

İstanbul Devlet Opera ve Balesi

Oratoryo – C. Orff – CARMİNA BURANA

3. ASPENDOS OPERA VE BALE FESTİVALİ / 8–24 HAZİRAN 1996

8 Haziran 1996

Ankara Devlet Opera ve Balesi

Opera- G. Verdi- OTELLO

11 Haziran 1996

Ankara Devlet Opera ve Balesi

Bale – A. Vivaldi / P.I. Çaykovski – MEVSİMLER / SERENAD

13 Haziran 1996

İzmir Devlet Opera ve Balesi

Opera – W. A. Mozart – SİHİRLİ FLÜT

15 Haziran 1996

İzmir Devlet Opera ve Balesi

Kültür Bakanlığı Devlet Çoksesli Korosu

Konser – W. A. Mozart– REQUIEM

17 Haziran 1996

Mersin Devlet Opera ve Balesi

Opera – G. Verdi – LA TRAVİATA

19 Haziran 1996

İstanbul Devlet Opera ve Balesi

Opera – G.Verdi - AIDA

22 Haziran 1996

İstanbul Devlet Opera ve Balesi

Bale – S. Balsanyan – LEYLA İLE MECNUN

24 Haziran 1996

Cumhurbaşkanı Senfoni Orkestrası

Konser – L.v. Beethoven – KEMAN KONÇERTOSU / 5.SENFONİ

4. ASPENDOS OPERA VE BALE FESTİVALİ / 7–24 HAZİRAN 1997

7 Haziran 1997

İstanbul Devlet Opera ve Balesi

Opera- G. Bizet - CARMEN

9 Haziran 1997

İstanbul Devlet Opera ve Balesi

Bale – P.I. Çaykovski – KUĞU GÖLÜ

12 Haziran 1997

İzmir Devlet Opera ve Balesi

Opera – G. Puccini – LA BOHEME

14 Haziran 1997

Mersin Devlet Opera ve Balesi

Bale – L. Minkus – DON KİŞOT

17 Haziran 1997

Ankara Devlet Opera ve Balesi

Bale - G. Verdi – ÜÇ SİLAHŞÖRLER

19 Haziran 1997

Ankara Devlet Opera ve Balesi

Opera – G. Puccini - TOSCA

22 Haziran 1997

Ankara Devlet Opera ve Balesi

Opera – G.Verdi – MASKELİ BALO

24 Haziran 1997

Ankara Devlet Opera ve Balesi

GALA KONSER

5. ASPENDOS OPERA VE BALE FESTİVALİ / 13 HAZİRAN–4 TEMMUZ 1998

13- 17 Haziran 1998

Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü

Opera- G. Verdi - AİDA

15 Haziran 1998

Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü

Oratoryo- C. Orff – CARMINA BURANA

20 Haziran 1998

Mersin Devlet Opera ve Balesi

Opera – S. Ada – ALİ BABA VE KIRK HARAMİLER

22 Haziran 1998

Moskau Festival Ensemble

DON KOSAKENCHOR RUSSLAND

24 Haziran 1998

İzmir Devlet Opera ve Balesi

Opera - G. Donizetti – LUCİA DI LAMMERMOOR

27 Haziran 1998

İstanbul Devlet Opera ve Balesi

Opera – G. Puccini - TURANDOT

29 Haziran 1998

İstanbul Devlet Opera ve Balesi

Bale –P.I. Çaykovski – UYUYAN GÜZEL

1 Temmuz 1998

Akademik Bolşoy Tiyatrosu, Moskova Devlet Klasik Bale Tiyatrosu, Ukrayna Devlet Opera ve Bale Tiyatrosu Solistleri

Bale – KLASİK BALE YILDIZLARI

2 Temmuz 1998

Konser – KREMLİN ODA ORKESTRASI

4 Temmuz 1998

Gürcistan-Batum Devlet Opera ve Balesi

Opera – G. Verdi - OTELLO

6. ASPENDOS OPERA VE BALE FESTİVALİ / 12 HAZİRAN–10 TEMMUZ 1999

12 Haziran 1999

Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü

Opera- G. Bizet - CARMEN

14 Haziran 1999

Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü

Opera – G. Verdi - AIDA

16 Haziran 1999

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası

GALA KONSER

21 Haziran 1999

Mersin Devlet Opera ve Balesi

Opera – G. Puccini – MADAMA BUTTERFLY

23 Haziran 1999

Hırvatistan Ulusal Bale Tiyatrosu

Bale – I. Savin&Fado Şarkıları – BALAD...Rüzgarın Getirdiği...

25 Haziran 1999

Başkortostan Cumhuriyeti Opera ve Balesi

Opera – G. Verdi - RIGOLETTO

28 Haziran 1999

Bulgaristan Varna Opera ve Balesi

Opera – G. Verdi - OTELLO

1 Temmuz 1999

İstanbul Devlet Opera ve Balesi

Bale – C. Orff – CARMINA BURANA

3 Temmuz 1999

İstanbul Devlet Opera ve Balesi

Opera – J. Offenbach – HOFFMANN'IN MASALLARI

5 Temmuz 1999

Filarmoniya Viyana

Konser – JOHANN STRAUSS ÖZEL GECESİ

7 Temmuz 1999

İzmir Devlet Opera ve Balesi

Bale – A. Adam - GISELLE

10 Temmuz 1999

İzmir Devlet Opera ve Balesi

Opera – L. V. Beethoven - FIDELIO

7. ASPENDOS OPERA VE BALE FESTİVALİ / 10 HAZİRAN-10 TEMMUZ 2000

10 Haziran 2000

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası - Mersin Devlet Opera ve Balesi Orkestra ve Korosu - Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü – Kültür Bakanlığı Devlet Çoksesli Korosu

Konser – L. v. Beethoven – 9. SENFONİ

13 Haziran 2000

Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü

Opera – G. Puccini - TURANDOT

16 Haziran 2000

Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü

Bale – P.I. Çaykovski – UYUYAN GÜZEL

20 Haziran 2000

Azerbaycan Devlet Akademik Opera ve Bale Tiyatrosu

Bale – A. Badalbeyli – KIZ KALESİ

23 Haziran 2000

İstanbul Devlet Opera ve Balesi

Opera – C.Saint Saéns – SAMSON VE DALİLA

24 Haziran 2000

Rus Devlet Akademik Ordu Korosu ve Dans Topluluğu

Konser- Dans-RUS ORDU KOROSU ASPENDOS'TA

27 Haziran 2000

İstanbul Devlet Opera ve Balesi

Bale – A. Melikov – FERHAD İLE ŞİRİN

3 Temmuz 2000

İzmir Devlet Opera ve Balesi

Opera – W. A. Mozart- DON GIOVANNİ

4 Temmuz 2000

Romanya Cluj – Napoca Operası

Opera – G. Puccini – LA BOHEME

10 Temmuz 2000

Devlet Akademik Bolşoy Tiyatrosu

Opera- Bale – BEST OF BOLSHOI

8. ASPENDOS OPERA VE BALE FESTİVALİ / 9 HAZİRAN–7 TEMMUZ 2001

9 Haziran 2001

Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü

Opera – G. Verdi - AİDA

15 Haziran 2001

Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü

Opera – D. Scarlatti / K. H. Stolze – HIRÇIN KIZ

17 Haziran 2001

İzmir Devlet Opera ve Balesi

Bale – N. Kodallı - HÜRREM SULTAN

20 Haziran 2001

Yunan Ulusal Balesi

Bale – M. Thedorakis – ZORBA

26 Haziran 2001

İstanbul Devlet Opera ve Balesi

Opera – G. Verdi – RIGOLETTO

29 Haziran 2001

Kazak Devlet Akademik Opera ve Bale Tiyatrosu

Opera – G. Bizet - CARMEN

3 Temmuz 2001

Antalya Devlet Opera ve Balesi

Opera – G. Verdi –LA TRAVİATA

7 Temmuz 2001

Belarus Cumhuriyeti Devlet Akademik Bale Tiyatrosu

Bale - A. Khachiaturian - SPARTACUS

9. ASPENDOS OPERA VE BALE FESTİVALİ / 8 HAZİRAN - 6 TEMMUZ 2002

8 Haziran 2002

Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü

Opera – G. Verdi - AİDA

14 Haziran 2002

Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü

Opera – W.A. Mozart – SARAYDAN KIZ KAÇIRMA

18 Haziran 2002

İzmir Devlet Opera ve Balesi

Opera – V. Bellini -NORMA

21 Haziran 2002

Prag Devlet Operası

Opera – G. Verdi - NABUCCO

27 Haziran 2002

İstanbul Devlet Opera ve Balesi

Opera – O. Demiriş – IV. MURAT

29 Haziran 2002

Özbekistan Nevai Tiyatrosu Bolşoy Balesi / İstanbul Devlet Opera ve Balesi Orkestrası

Bale – P.I. Tchaikovsky – KUĞU GÖLÜ

1-2 Temmuz 2002

İspanyol Ulusal Balesi

Bale - FUENTEOVEJUNA

4 Temmuz 2002

Mersin Devlet Opera Ve Balesi

Opera – G. Puccini -TOSCA

6 Temmuz 2002

Litvanya Ulusal Opera Ve Bale Tiyatrosu

Bale – S. Prokofiev- ROMEO VE JULİET

10. ASPENDOS OPERA VE BALE FESTİVALİ / 14 HAZİRAN -16 AĞUSTOS 2003

14-17 Haziran 2003

Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü

Opera – G. Verdi - AİDA

21 Haziran 2003

Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü

Bale – Osmanlı Usul Müziği - HAREM

25-26 Haziran 2003

Sofya Ulusal Operası

Opera – G. Puccini - TURANDOT

3 Temmuz 2003

Rusya N. Ksatkina ve V. Vasilyov Büyük Moskova Klasik balesi

Bale – A. Khachiaturian - SPARTACUS

9-10 Temmuz 2003

İstanbul Devlet Opera ve Balesi

Opera – A. Borodin – PRENS IGOR

16-17 Temmuz 2003

İzmir Devlet Opera ve Balesi

Opera – G. Verdi - NABUCCO

23 Temmuz 2003

Mersin Devlet Opera Ve Balesi

Bale – S. Prokofiev – ROMEO &JULİET

30- 31 Temmuz 2003

Antalya Devlet Opera Ve Balesi

Opera – G. Verdi – LA TRAVİATA

6 Ağustos 2003

Antalya Devlet Opera Ve Balesi

Bale – A. Adam - GISELLE

9 Ağustos 2003

Antalya Devlet Opera ve Balesi

Konser – C. Orff- CARMINA BURANA

13 Ağustos 2003

Antalya Devlet Opera Ve Balesi

Bale –A. Mascagni – CAVALLERIA RUSTICANA

Bale – R. Leoncavallo – I PAGLIACCI

16 Ağustos 2003

Kıgız Cumhuriyeti Ulusal Akademik Opera ve Balesi

Bale – P.I. Tchaikowsky - FINDIKKIRAN

11. ASPENDOS OPERA VE BALE FESTİVALİ / 12 HAZİRAN -17 TEMMUZ 2004

12 Haziran 2004

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası

Konser – C. Orff – CARMINA BURANA

17 -19 Haziran 2004

Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü

Opera – G. Verdi - AIDA

23 Haziran 2004

Bavyera Devlet Balesi

Bale- J. Brahms – BAVYERA DEVLET BALESİ GECESİ

25 Haziran 2004

Bilkent Senfoni Orkestrası / Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü Korosu

Konser-A.A.Saygun-W.A.Mozart – YUNUS EMRE ORATORYOSU/REQUIEM K.626

29 Haziran 2004

Antalya Devlet opera ve Balesi Orkestrası / Antalya Devlet Senfoni Orkestrası

Konser- GALA KONSER

1 Temmuz 2004

Mariinsky Tiyatrosu

Bale – THE BEST OF KIROV

3 Temmuz 2004

Mariinsky Tiyatrosu

Bale – P.I. Tchaikowsky – KUĞU GÖLÜ

6 Temmuz 2004

Mersin Devlet Opera ve Balesi

Opera – G. Verdi – RIGOLETTO

8 Temmuz 2004

İstanbul Devlet Opera ve Balesi

Opera – G. Puccini – MADAMA BUTTERFLY

10 Temmuz 2004

İzmir Devlet Opera ve Balesi

Opera – G. Puccini - TOSCA

13 Temmuz 2004

Antalya Devlet Opera ve Balesi

Opera – G. Puccini – LA BOHEME

16 – 17 Temmuz 2004

La Scala Tiyatrosu

Bale – F. Mendelssohn- BİR YAZ GECESİ RÜYASI

12. ASPENDOS OPERA VE BALE FESTİVALİ / 11 HAZİRAN -19 TEMMUZ 2005

11 Haziran 2005

Roma Opera ve Balesi / Bilkent Senfoni Orkestrası

Bale – I. Stravinsky – PETRUSHKA ATEŞ KUŞU

15 Haziran 2005

İzmir Devlet Opera ve Balesi

Opera – G. Wagner - UÇAN HOLLANDALI

22 - 24 Haziran 2005

Devlet Opera Ve Balesi Genel Müdürlüğü

Opera – G. Verdi - AIDA

28 Haziran 2005

Fazıl Say -Zuhal Olcay – Genco Erkal Şef:İbrahim Yazıcı&Devlet Çoksesli Korosu

Konser- NAZIM

1 Temmuz 2005

İstanbul Devlet Opera Ve Balesi

Bale – S. Prokofiev – ROMEO & JULİET

5 Temmuz 2005

İstanbul Devlet Opera Ve Balesi

Opera – G. Bizet - CARMEN

9 Temmuz 2005

Devlet Opera Ve Balesi Genel Müdürlüğü / Müzik ve Dans Prodüksiyonu

Dans - B. Murphy /M. Dede - GÜLDESTAN

12 Temmuz 2005

Uluslar Filarmoni Orkestrası /Şef:Justus Frantz

Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü Korosu & Devlet Çoksesli Korosu

Konser – L.v. Beethoven – 9. SENFONİ

15 Temmuz 2005

Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü

Bale – L. Minkus – DON QUIXOTE

18 Temmuz 2005

Mariinsky Tiyatrosu, Kirov Opera ve Orkestrası /Şef:Valery Gergiev

Konser Versiyonu – P.I Tchaikovsky – EUGENE ONEGIN

19 Temmuz 2005

Mariinsky Tiyatrosu, Kirov Opera ve Orkestrası / Şef:Valery Gergiev

Konser - GALA KONSER

13. ULUSLARARASI ASPENDOS OPERA VE BALE FESTİVALİ PROGRAMI 2006

10 /12 Haziran 2006

Ankara Devlet Opera ve Balesi

Opera-G.Verdi- AIDA

17 Haziran 2006

Ankara Devlet Opera ve Balesi

Bale– L.Minkus- LA BAYADERE

2O Haziran 2006

Mersin Devlet Opera Ve Balesi

Opera – G. Verdi – IL TRAVATORE

24 Haziran 2006

Zürih Balesi İsviçre

Bale- J.S. Bach-Cello Suites

27 Haziran 2006

İzmir Devlet Opera ve Balesi

Bale-A.Borodin-JIVAGO

01/03 Temmuz 2006

Berlin Opera ve Balesi

Opera – W.A.Mozart – SİHİRLİ FLÜT

8 Temmuz 2006

İstanbul Devlet Operası

Bale-Ç. Işıközlü- EMRAH İLE SELVİHAN

11 Temmuz 2006

İstanbul Devlet Opera ve Balesi

Opera- G.Verdi-OTELLO

15 Temmuz 2006

Ankara Devlet Opera ve Balesi-Royal bale İngiltere

Bale-J.Massenet- MANON

18 Temmuz 2006

Antalya Devlet Opera ve Balesi

Opera- G.Bizet-CARMEN

22 Temmuz 2006

Antalya Devlet Opera ve Balesi

Bale-C.Orff- CARMINA BURANA

14. ASPENDOS ULUSLARARASI OPERA VE BALE FESTİVALİ7 Haziran – 16 Temmuz 2007

7 Haziran 2007

Ankara Devlet Opera ve Balesi Orkestrası

Gala Konser –– **MARIO FRANGOULIS**

12 Haziran 2007

Ankara Devlet Opera ve Balesi

Opera – G.Verdi - NABUCCO

16 Haziran 2007

Ankara Devlet Opera Ve Balesi

Bale – P.I.Çaykovski - KUĞU GÖLÜ

19 Haziran 2007

Tataristan Devlet Opera Ve Bale Tiyatrosu

Opera- CARMEN

22 Haziran 2007

Antalya Devlet Opera Ve Balesi

Konser – **FAZIL SAY – KOROLU FANTEZİ**

26 Haziran 2007

Antalya Devlet Opera Ve Balesi

Konser– C.Orff – CARMİNA BURANA

30 Haziran 2007

Krasnador Grigorovich Bale Topluluğu

Bale - A. Haçaturian - SPARTACUS

4 Temmuz 2007

İstanbul Devlet Opera ve Balesi

Bale – S. Alkan H. Aksular – İSTANBUL

7 Temmuz 2007

İstanbul Devlet Opera ve Balesi

Oratoryo – C. Atilla– MEVLANA

11 Temmuz 2007

İzmir Devlet Opera ve Balesi

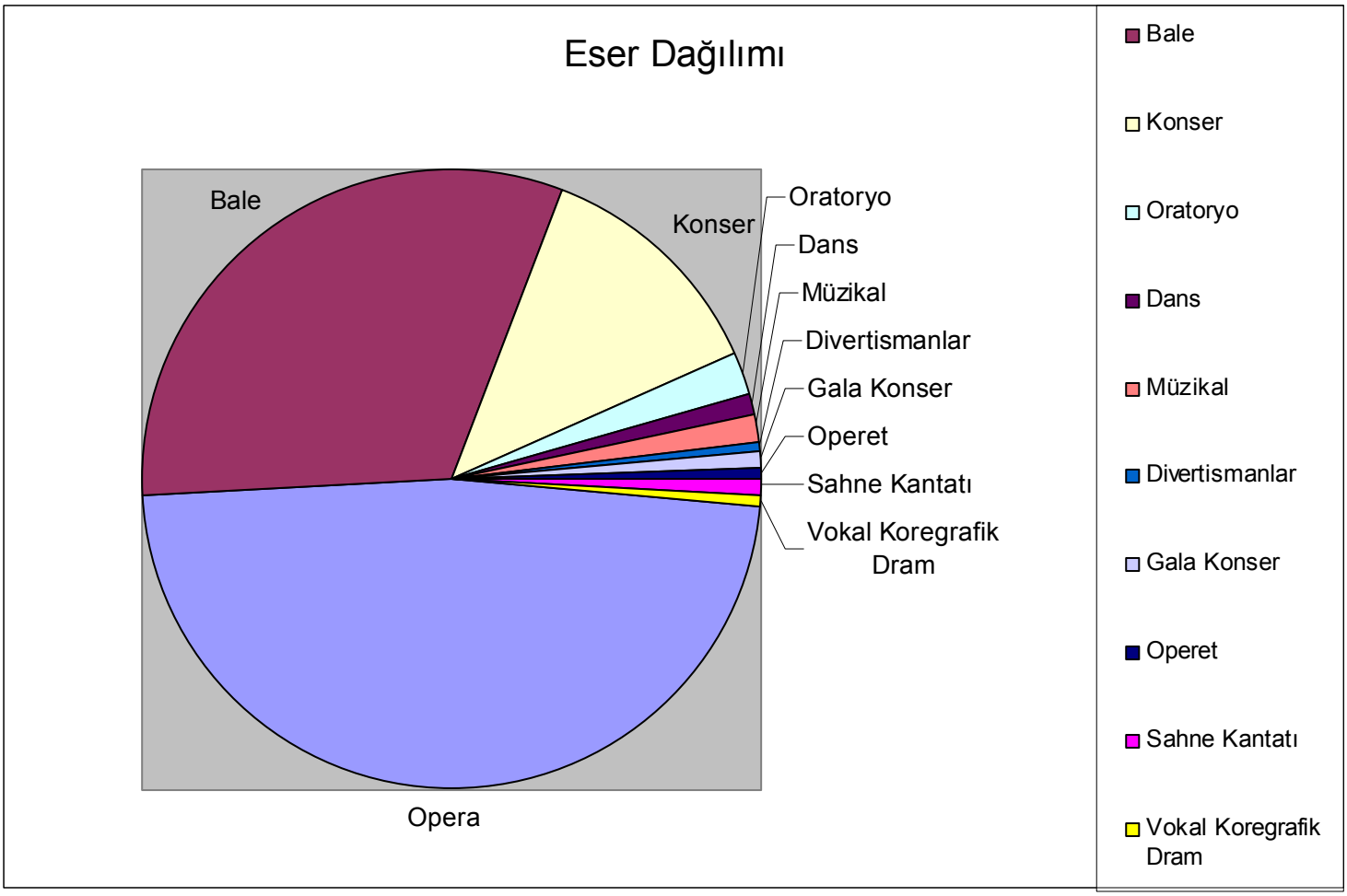
Opera – G. Puccini – TOSCA

16 Temmuz 2007

Mersin Devlet Opera ve Balesi -Opera – G.Verdi– LA TRAVİATA

EK 3

ULUSLARARASI ASPENDOS OPERA VE BALE FESTİVALİ İSTATİSTİK BİLGİLERİ

Eser Dağılımı
Bale
Konser
Oratoryo
Dans
Müzikal
Divertismanlar
Gala Konser
Operet
Sahne Kantatı
Vokal Koregrafik Dram
Opera
Bale
Konser
Oratoryo
Dans
Müzikal
Divertismanlar
Gala Konser
Operet
Sahne Kantatı
Vokal Koregrafik Dram

EK 4

ANTİK MEKANLARIN GÖSTERİLER İÇİN KULLANIMI İLE İLGİLİ PATENT VE SEGESTA DEKLARASYONU

ANTiK MEKANLARIN GÖSTERiLER iÇiN KULLANIMI iLE iLGiLi PATENT

Verona'da yapılan uluslararası mükalemeden alınmıştır, İtalya, Ağustos 1997

Tanıtım notu

Antik mekanların gösteriler için kullanımı ile ilgili patent

Ek I Patent

Ek II – Segesta Deklarasyonu

Tanıtım Notu

Antik mekanların gösteriler için kullanımı ile ilgili patentin taslağı, Avrupa konseyinin 1993 ten beri Desteklenen "European Network of Ancient Places of Performance" (Avrupa Antik Mekan Performans Birliği) (tiyatrolar, amfitiyatrolar ve sirkler- gösteri alanları) çalışmaları sırasında konunun uzmanları tarafından oluşturulmuştur.

Amacı, Akdeniz çevresinde ve Avrupa'da pek çok ülkedeki somut örnekler merkeze alınarak, tespit edilmiş mirası, konu üzerinde çalışan profesyoneller yardımıyla belirlemek ve işbirliği oluşturmaktı. Patent, Arkeologlar, mimarlar, sanat tarihçileri, sahne tasarımcıları (skenograflar), gösteri organizatörleri, yerel otoritelerin temsilcileri, turizm uzmanları, ekonomistler gibi mesleklerinde uzman kişilerin kültürel mirasın kullanılması ve daha iyi korunması konusunda birlikte çalışmaları sonucu oluşmuştur.

Yukarıda belirtilen patent, 1995 yılında Sicilyada yapılan ve daha önce Orange ve Merida da yapılan ilk toplantıların devamındaki, ilk başarı olarak ortaya çıkan **Segesta Deklarasyonu** olarak bilinen "**antik tiyatroların kullanılması ve korunması**" konulu karşılıklı görüş alışverişinin yazı haline getirilmesi sonucu oluşmuştur. Bu başarı, Avrupa Birliği'nin (DG X) destekleriyle Fransa, Yunanistan, İtalya ve ispanya da çeşitli enstitülerin işbirliği ile başlayan, MİNOTEC projesi olarak bilinen çalışmanın genişletilip büyütülmesi ile gerçekleşmiştir. 1997 yılı Ağustos Ayı'nda Verona'da yapılan "**New technologies and the enhancement of ancient places of performance**" (Gösteri yapılan Antik mekanların değerinin yükselmesi ve yeni teknolojiler) konulu mükalemeleri izleyen Yunanistan'da (Messenia) ve Fransa'da yapılan seminerler, antik mekanlarda yapılan gösterileri geliştirmek konusunda, kültürel miras eserleri ve gelişmenin kutupları bakımından yeni perspektiflere olanak sağlamıştır.

Avrupa Kültürel Miras Komitesi Konseyi, 1998 yılındaki toplantıda patenti yayınlamayı önermiştir. Avrupa Antik Mekan Performans Birliği ve MINOTEC projesi aktiviteleri, “European Foundation for Heritage Skills” tarafından kontrol edilmektedir.

Antik mekanların gösteriler için kullanımı ile ilgili patent

Bugün, amaç, bilimsel bilgi stoğunu korumak, eserleri gelişim perspektifinde kontrol etmek ve şartlar izin verdiği ölçüde, keyif ve duygu paylaşımıyla, antik yerleri bir kez daha tam anlamıyla sanatsal yaratıcılık mekanları olarak aşılamaktır.

Kaynakları korumak

Gösteriler için kullanılan antik mekanlar, zamanın aşındırmasına karşın ve zaman zaman karşı karşıya kaldıkları gibi uygunsuz kullanımlar karşısında tehdide açıktırlar. Bu mekanları koruma stratejileri bulmak ve uygulamak genellikle hükümetlere ya da otoritelere bağlıdır, bu da genelde mimari ve arkeolojik mirası korumayı da içeren çevreyi ve bölgeyi planlama ile ilgili politik bağlamda bir konudur. Kalıtlarda yapılan her türlü değişiklik, tersine çevirebilme prensibine göre yapılmalıdır.

Bilginin Doğru Aktarımı

En çok tanınan ve sıklıkla gösterilerin yapıldığı antik mekanlar bile eksik araştırılmış ya da tam olarak belgelenememiştir. İlerleyen teknolojik bilgiler, eserler ve tarihleri ile ilgili bilgilenmeye yardımcı olmaktadır, korunmalarına ve restorasyonlarına yardımcı olurken haklarında bulunan bilgilerin yayınlanmasına olanak tanımaktadır, kamuoyunun konu hakkındaki farkındalığını ve eğitimini sağlamaktadır;

Fakat, gün geçtikçe artan doğru bilgiler ve özellikle yapay imgelerin kullanılması, profesyonel etik anlamında dikkat gerektirmekte ve bilimsel amaçlar ile popüler hayaller arasında net bir fark meydana gelmektedir.

Halk için kavrayışı kolaylaştırmak

i. Gösteri yapılan antik mekanları korumak, ancak bu eserlerden faydalanma hakkına sahip kamuoyunun bu işi sahiplenmesi ile ve çeşitli seviyelerde bilinmesi ile anlamlı olacaktır;

ii. Kamuoyunun da faydalanabileceği antik mekanlardaki gösteriler bu eserlerin güvenlik faktörleri ve koruma gereksinimleri konusunda gelen izleyicilerin ya da ziyaretçilerin anlamalarına ve koruma çalışmalarına yardımcı olmayı amaçlamalıdır.

iii. Ayrıca, düşük maliyetli bilimsel çalışmalar dahi, kültürel turizm için, bilgi aletlerinden cyberkültür medyasından da yardım alarak kamuoyunu geniş bilgilendirmeye hizmet etmelidir;

iv. Avrupa'daki genç nüfusun kültürel miras ile ilgili yükselen ilgileri, farkındalıkları tespit edilmiştir, Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkeleri ise kentsel yaşam sanatına bu etik duyguları taşımayı genel yaşam alışkanlığı haline getirmek konusunda genç insanlara yardımcı olmalıdır.

Mekanları kullanarak değerlerini yükseltmek

i. Yapıların tümü, korunma nedeniyle aktüel gösteri organizasyonlarında kullanılmadığı için, kullanıldıklarında sağlanan fayda, varolma nedenlerini, işlevlerini tam olarak güncelleştirmektedir.

ii. Etkinliğin türü ne olursa olsun, tarihi eser mekanının her türlü zarara açık olduğu mutlaka dikkate alınmalıdır. Ayrıca gösterilerin bu tarihi yerlerin değerlerini artırıcı nitelikte olmasına özen gösterilmeli ve seyircilerin ilgisini gösteri yapılan bu tarihi mekanlarda tutmaya önem verilmelidir.

iii. Eserleri koruma gerekliliği ve seyircinin, ziyaretçilerin ve orada yaşayan sakinlerin arasındaki denge mutlaka uzlaşma içinde olmalıdır. Sonuç olarak, ve eserlerin resmi sahibi olarak korunmalarından sorumlu olan belediyeler ile gösterilerin organizatörleri arasında sistemli bir işbirliği olmak zorundadır. Yönetmelikler, her bir tarihi alana özel olarak en ufak kullanım kuralları bile atlanmaksızın düzenlenmelidir;

iv. Tarihi alanların kurallara uygun kullanımına özen gösterilmeli, taşınamayacak kadar ağır malzemelerle düzenlenen sahnelemeler ve yapılarda halk için yapılması düşünülen küçük değişiklikler bile yasaklanmalı, antik yapıların fiziksel zararlar görmesine neden olacak riskler ortadan kaldırılmalıdır. Tarihi eser rehabilitasyonu ve tarihi alanların sahneleme gereksinimlerinin hasardan korunması planlanırken, fonksiyonlarının en doğal halde bırakılması ve gösteri olanaklarının ön planda tutulmasına özen gösterilmeli;

v. Canlı performans içeriği olan ve teknoloji yönünden yüksek gösterişli showlar tarihi mekanlarda yeni teknolojilerden yararlanarak, (bunların arasında; ışıklandırma, sahne görüntülemesi, ses v.b) mekanın değeri yükseltilmesi sağlanır.

vi. Tarihi alandaki gösteri, çağdaş yaratımlarında sanatçının performansına, mekanın ruhunu yorumlamasına yardımcı olur.

Tarihi Mekanlardaki Gösterilerin Gelişimine Katkıda Bulunmak

i. Gösteri mekanları kaynak olarak kullanılırken yöresel gelişmeler dikkate alınarak kullanılmalı ki turizm noktalarının ekonomik düzenlerinin o yörede zarar görmemesi göz önüne alınmalıdır. Bu hususlara dikkat edilmesi durumunda buraya gelen turistik ziyaretçi sayısının artmasına ve burada yapılan gösterilere büyük kitlelerin katılımına neden olur.

Tarihi mekanların gösteri alanı olarak kullanımı söz konusu olduğunda bu mekanların korunması gözetilmelidir.

ii. Tarihi mekanların gösteri amacı ile kullanımına karar veren yetkililer fikir birliği ile bu mekanların korunması ve kullanımını göz önünde bulundurmak zorundadır. Korunma planının ortaya çıkma aşamasında, bu amaç ısrarla sorumluluklarda belirtilmeli, tarihi mekanın lehine kararlar alınmalıdır.

iii. Gösteri yapılan tarihi mekanların tanıtım stratejisi, genel gelişim taslağı ile birlikte yürütülecek şekilde olmalı ve uluslararası girişimler kapsamında birlikte çalışma planı yapılmalı. Bu stratejilerin Kültürel turizm katılımını dikkate alması tarihi alanların onarım ve bakım amacı doğrultusunda turist akımını alternatif mekanlara yönlendirmesi için ilerideki kalkınmalar göz önünde bulundurulmalıdır.

iv. Gösteri yapılan tarihi mekanların gelişimi kültürel projelerde çalışmak üzere yöre sakinlerine iş alanları yaratmaya odaklanmalı. Çevre sakinlerinin yaşadığı ortamlarda gereğinden fazla rahatsızlık oluşturmamalıdır.

İşbirliği ile yeteneklerin geliştirilmesi

i. Yetkililer, tarihi alanı gösteri amacı ile kullanacak ve alanın korunmasından sorumlu kişilere ve/veya kurumlara, bu mekanların korunması ile ilgili gerekli bilgileri sağlamakla yükümlüdür. Buna ilave olarak, profesyonel gösteri sanatçıları ve tarihi alanı koruma sorumluları, yeni teknolojilerin tarihi mekanlarda etkili olarak kullanılması ile ilgili hazırlık eğitimi ve ardından düzenli aralıklarla verilen eğitime tabi tutulmalıdır.

ii. Problemlerin tüm uluslardaki karakteristik benzerliği, gösteri yapılan antik mekanların korunma ve değerinin yükseltilmesinde profesyonel bilgi alışverişini sağlamaktadır. Araştırmacılar, yöneticiler ve diğer profesyonellerin içinde bulunduğu araştırma ekipleri arasındaki Bilimsel bilgi alışverişi, ileri düzeydeki profesyonel eğitimleri teşvik etmeli,bu eğitim sonucu ortaya çıkan prodüksiyonlar, tarihi alanlardaki turizmi ilerletecek yüksek kalite projeler üretmeye yardımcı olmalıdır.

iii. Bilgi toplama sistemi ve teşebbüslerin koordinasyonu, entellektüel- manevi) ve maddi çabalar arasındaki sinerji kullanılarak, antik mekanlarda yapılan gösteriler, tarihi mirasın bir parçası olarak benimsenmelidir.

Patente birinci İlave

Gösteri yapılan antik mekanların kullanımı ile ilgili teknik detaylar “Avrupa Antik Mekan Performans Birliği” ve MINOTEC aktivitelerinde yer alan uzmanların oluşturduğu proje “Antik mekanlarda yapılan performansların patenti” nin ana hatlarını ortaya çıkarmıştır.

ANTiK KAYNAKLARIN KORUNMASI VE BİLGİ DOĞRULUĞU

i. Koruma, sağlamlaştırma ve restorasyon çalışmalarının performansın yapıldığı antik mekanlarda belirli bilimsel dokümantasyonlara ve arkeolojik analiz sonuçlarına dayanması gerekmektedir.

Ayrıca; Uluslararası Tarihi Eser Ve Arkeolojik Kazı Mekan Korunması ve Restorasyonu Patentinin (ICOMOS, 1964), kurallarının kapsanması amaçlanmalıdır,

Tarihi mekanın, estetik, tarihsel ve bilimsel bütünlüğüne riayet etmek,

Belli alanların daha sonraki araştırma ve bilimsel deneyler için olduğu gibi bırakılarak saklanması sağlanmalıdır.

ii. Ziyaretçilere açılacak performans alanlarının, ziyaretler sırasında zarar görme riskinin minimum düzeye düşürülmesi için belirli etaplar takip edilmelidir. Bu etaplar:

Ziyaretçilerin mekanın zarar görebileceği konusunda işaretler ve belgelerle uyarılması,

.ziyaretçilerin ilgisini tarihi mekanda daha dayanıklı olan yerlere yönlendirerek korunması gereken yerlerden uzak tutulması;

Gerekli olan imkanlar temin edilerek (örneğin, oturma yerleri, çim alanlar, çöp bidonları, tuvaletler, kafeterya v.b.) mekanın kirlenme ve zarar görmesinin engellenmesi;

iii. Profesyoneller tarafından mekan hakkında yeni teknolojiler kullanılarak görsel sanat ve multimedia aracılığı ile tarihi mekan tanıtımı hazırlanabilir. Bu sayede hassas olan mekanların ziyaretler sırasında doğabilecek hasarlardan korunması sağlanabilir.

iv. Bilgilendirme ve yaygınlaştırma ile ilgili disiplinlerarası takımların hazırladığı multimedia ürünleri, bilimsel bilgileri yapıyla ilgisi olmayan biçimlerden uzak tutmalı ve yapıyı çarpıtacak riskleri minimuma indirmelidir.

Herhangi bir durumda yapıda proje hazırlamakla sorumlu olan kişinin istisnai durumlarda önlemlerinin hazırlıklarını yapması gerekir (örneğin bilimsel araştırma, alanın boşaltımı, popülarizasyon).

Antik performans alanını kullanan profesyonellerin etik ve ahlaki kurallar çerçevesinde kabul edilen prensiplere uyması gerekir.

Bu da gelecekte oluşacak uluslararası yeni teknolojilerin kültürel alanda kullanılmasına olanak sağlayacaktır.

Kamu kullanım özellikleri

Kamu kullanım özelliklerinin kriterleri, tarihi alanın iyi korunduğu garantisinin yanında, kültürel mirasın bugünkü değerinin kamu tarafından anlaşılıp geleceğe taşındığını da gösterir.

1. Tarihi mekanlarla ilgili kamu anlayışının geliştirilmesi

Gerekli kriterler arasında:

Antik dönemde kullanılan yolları takip eden turlar tasarlayarak, halkın tarihi mekanları yavaş yavaş keşfetmeleri ve konuyla ilgili iyi bir bakış noktasına sahip olmaları konusunda rehberlik etmek;

Çeşitli kategorilere sahip ziyaretçilere hitap edecek biçimde düzenlenmiş olan, broşür, kitapçık, kılavuz ses bantları, ve rehber kitaplar yardımıyla, kalıntıları anlamaya yardımcı olmayı sağlamak. Büyük tarihi mekanlarda Eğitsel içerikli workshoplar düzenleyebilecek kapasitede deneyimli rehberler bulunmalıdır.

Ziyaretçilere mekanın tarihsel konumu konusunda bilgi vermek üzere, stratejik olarak tarihi mekanın ana giriş kapısında yer alan bir ziyaretçi danışma merkezi açmak (açıklamalar antik dünya ve yerel tarih içerikli ve diğer tarihi alanlarla karşılaştırma yapılacak şekilde verilmelidir). Büyük tarihi alanlarda, danışma merkezleri, mekanın geçirdiği evreleri ve tarihinin anlaşılmasına katkıda bulunması amacı ile interaktif ve multimedya araçları ile donatılmalıdır. “Çevrimiçi” telematic ve “çevrimdışı” multimedya danışma kaynakları sayesinde halk- ziyaretçiler, mekana gelmeden once ve ziyaret sonrasında daha fazla bilgi edinebilirler.

2. Ziyaretçiler ve izleyiciler için tarihi mekanın imaj tanıtımını yapmak

i. Tarihsel ve mimari önemlerinden dolayı, gösteri yapılan bazı antik mekanlar, kültürel teşebbüslere olanak sağlamaları ve lokal gelişim etmeni olmaları nedeniyle kamuya açıktırlar. Bununla birlikte, her mekandaki maksimum ziyaretçi sayısı, tarihi mekanın koruma ve bakımını engellemeyecek biçimde, ayarlanmalıdır.

ii. Şartlar elverdiğince, tarihi mekanlarda ziyaretçinin konforu düşünülmeli, umumi telefonlar, kredi kartı servisi, bilgilendirme üniteleri, pek çok dilde levhalar, sıraya girme sistemleri, vestiyer, tuvalet, lavabo gibi gerekli ekipmanlar sağlanmalıdır.

iii. Sakatlara özel hizmetler, mümkün olduğunca normal ziyaretçilere gösterilen özeni taşıması gerektiği halde özel boşaltım ve güvenlik prosedürlerine ihtiyaç vardır.

iv. Antik mekanlarda performans düzenlendiğinde, sanatçıların özel lojistik ihtiyaçları da düşünülmelidir. Maksimum kişisel konfor sağlama isteği ile kültürel mirasa saygı arasında bir uzlaşma sağlanmalıdır.

v. ziyaretçiler için yüksek standartları temin etme konusunda personel, devam eden bir eğitime tabii olmalıdır, bilinçli kültürel girişimler bakımından farklı dilleri konuşabiliyor olmalıdır.

3. Güvenlik

i. Sergilenen tarihi mekanın konumunun özelliklerini ve tedbir yöntemlerini çok iyi bilmek, yangın çıkması ya da herhangi bir tehlike durumunda ziyaretçilerin ve izleyicilerin karşı karşıya kalabileceği panik durumuna karşın tam teşkilli hazırlıklı olmak gerekir.

ii. Bu nedenle katedilmesi gereken aşamalar:

Tarihi eserin etrafındaki güvenlik bölgesini tanımlamak ve ziyaretçi araçlarının gelişigüzel park etmelerini engelleyerek polis ve acil servisinin rahatlıkla dolaşımını sağlamak.

Güvenlik standartları her bir tarihi mekanın kendi özelliklerine göre spesifik olarak düzenlenmelidir.

Ziyaretçi ya da izleyici sayısının maksimum kapasitesine göre kamu güvenlik önlemleri, tehlike engelleme, tıbbi tedavi, ve acil durum tesisleri gibi tedbirleri içermektedir.

4- Tarihi Mekanları Değerini Yükseltmek Amacıyla Kullanmak

Performanslarda kullanılan ekipmanlar, tarihi eseri yorumlama ve koruma kabiliyetine sahip olmalıdır. Buradan tarihsel önemini yitirmesine mümkün olduğunca izin vermeyecek şekilde kullanılması anlaşılmalıdır. Festivaller genellikle yılın turistleri en fazla cezbeden zamanlarında düzenlendiği için, bu durumun farkında olmak özellikle önem taşımaktadır.

Antik tarihi mekanlarda sahnelenebilecek yapıya sahip, geniş bir alana yayılmış çeşitliliğe sahip prodüksiyonlara bakmaksızın, performanslar mekanların koruma kurallarına riayet etmek zorundadır.

Anlayışlı bir tavır içinde, sahneleme yöntemlerini ve güvenlik tedbirlerini bir bütün olarak düşünerek, mekanları kullanacak herkesi ve gelen ziyaretçileri de hoşnut etmeye çalışmak akılcı olan mantıklı yöntemdir. Bunun için;

Sahneyi antik zamanlarda tasarlandığı şekilde, orijinal boyutlarına ve düzeyine göre restore etmek;

Dekoru, fonu, ses ekipmanlarını, sahne üstüne konan kaplama malzemelerini, genellikle artık yerinde olmasa da antik sahne duvarlarıyla uyumlu olacak şekilde yerleştirmek. Tiyatro sahnelemelerinde, antik duvarların tasarlandığı döneme ait belirtileri,

yankıları vurguluyor olmasından ve sahnelemede şeffaflığı getirmesi bakımından da sahne üzerinde varolan belli yapıları olduğu gibi bırakmak,

Işığı dekorun bir parçası olarak kullanarak ziyadesiyle hantal yapılmış dekorlardan kurtulmak;

Sanal sahne dekorları tasarlayarak tarihi bina içinde herhangi bir yere de adapte edilebilmesi;

Işık, projektörler, elektrik tesisatı, kontrol üniteleri, v.b. ile ilgili küçük ekipmanlar kullanmak.

Halk için yürüme yolları ve çıkış rotaları tasarlarken antik merdivenlere ve koridorlara öncelik ve özellikle önem vermek böylece eserlerin orjinal yapılarının daha açık görülmesini sağlamak.

Sanal tasarımlar prodüksiyon sahnelemelerinde binalara hasar verilmemesi, ve performans yapılan tarihi yerlerin aşınmaması bakımından çok daha faydalıdır. Örneğin, sanal dekorlar- sahne tasarımları antik binaların üstüne yansıtılabilir.

Gereken yerlerde, bilgisayarlar, akustik modelleri geliştirerek sahne tasarımı alanında yeni yollar bulunmasına yardımcı olabilir.

Her bir tarihi mekan için uygulama yoluyla denenerek sonuca bağlanan kodların benimsenmesi

Gösteri yapılan antik mekanlara saygı amacıyla alınan tedbirler, Avrupa Komisyonu'nun ve diğer uluslararası organizasyonların genel prensipleri dikkate alınarak düzenlenmelidir. Kullanım ile ilgili ayrıntılar, her bir tarihi mekan için ayrıca düşünülmelidir,

Tarihi mekanın sahibi olan yerel otoriteler ile korunmasından sorumlu memurlar arasındaki müzakereler kaynak alındığında;

Tarihi mekan ile ilgili sınırlamaların ve kullanım kurallarının belirtilmesi, performans ve diğer etkinlik düzenleyicileri tarafından da kabul edilmelidir

İşbirliği

Gösteri yapılan tarihi mekanlar bağlamında, Kapasiteleri ne olursa olsun, hizmet teklifinde bulunan profesyoneller, birlikte çalışmaktan fayda sağlayacaklar ve işbirliği ağı bu sayede gelişecektir.

Bilgi ve girişimlerin paylaşıldığı Avrupa ülkeleri arasında ve Avrupa ve Akdeniz ülkeleri arasında yaşanan, Gösteri yapılan antik mekanların değerlerini yükseltme problemlerinin benzerliği, sadece araştırmaların ilerlemesine katkıda bulunmakla

kalmayacak, aynı zamanda eğitime ve büyük kitlelerdeki kamunun durumdan haberdar olmasına da katkıda bulunacaktır.

Örneğin, ortak projeler şu alanlarda düzenlenebilir;

Bilimsel araştırma ve araştırma keşiflerinin komünikasyonu (örneğin, virtual image bank ve “çevrimiçi” ve “çevrimdışı” araçların kullanımı);

Spesifik bir örnek olan bu tarihi eserden esinlenerek, kültürel etkinliklerin tanıtımı (örneğin, sergilere ziyaretler, tarihsel araştırma seminerleri);

Geçmişteki ve şimdi taşıdıkları önem ve anlamlarıyla birlikte, miras niteliğindeki gösteri yapılan antik mekanlarını çağrıştıracak kültürel turizme ait dayanıklı ürünlerin tanıtımı.

Segesta Deklarasyonu 17-20 Eylül 1995 Segesta, Trapani, Palermo

Antik tiyatroların korunması ve kullanılması

Segesta bildirgesi ile antik gösteri mekanlarının korunması, değerlendirilmesi ve gösteriler için kullanılmasına ilişkin esaslar saptanmıştır. Buna göre antik tiyatro bulunan ve gösteriler için kullanılan ülkelere şu önerilerde bulunulmuştur.

Antik mimarlık mirasının korunması

Antik kalıntıları sağlamlaştırmak, saklamak, korumak ve özellikle gösteri yapılan mekanların bakımı konusunda önlemleri içeren yasaları uygulamaya koymak,

Gösteri için kullanılan anıtlarla ilgili arkeolojik kazı programının her uygulanışında bütçe kaynaklarını bu amaç için ayırmak,

Antik dönemlerde kullanılmış inşaatçılık yöntemleri ve araç gerece ilişkin bilimsel ve teknik çalışmaları desteklemek,

Sit alanlarının yönetiminden sorumlu olan ya da bu sorumluluğu üstlenebilecek olan arkeolog, sanat tarihçi, gibi uzmanların mesleki gelişimleri bakımından eğitim programları oluşturmak, mekanların uygun olarak kullanımına yönelik eğitimi özendirmek, bilgi ve becerileri geliştirmek,

Antik mekanların onarımı ve korunması ile ilgili belirlenmiş önlemlerin alınması,

Mekanların koruma, bakım ve onarım işleri yapılırken kayıtların eksiksiz yapılması,

Antik mekanların çevresinin de tarihsel anıtlarla ilgili yasalara bağlı olarak yönetilmesi,

Kültürel miras konusunda bilgi ve değerlerin geliştirilmesi,

Antik yöre, bölge ülke özelliklerine göre envanterlerin oluşturulması,

Ulusal ve yerel uzmanlar arasındaki bilimsel bilgi alışverişinin sağlanması, bu amaçla halkın, tüm kullanıcıların (mekanı), medya ve kitap gibi yollarla farkındalıklarının sağlanması,

Antik mekan ziyaretçilerine sunum tekniklerini geliştirerek bilgi sağlamak ve daha eğitimli ve belgili rehberlerin yetişmesine katkıda bulunmak, teşvik etmek,

Gösteri yapılabilen antik mekanları, sanatsal üretim merkezleri olarak değerlendirmek ve bunların değerlerini daha da yükseltmeye çabalamak,

Tüm antik mekanların gösteri için kullanılması söz konusu olmayabilir. Tasarım yaparken her türlü tarihsel mekanın zarar görebileceğini göz önünde bulundurmak gerekir. Gösteriler, bir tarihi ve kültürel miras olan bu mekanların değerini artırmaya yönelik düzenlenmelidir. Bu noktada tarihsel mekanların bütünlüğü ve değerini koruma gerekliliği diğer yandan ise, sanatsal etkinliklerin izleyiciyi memnun etmek üzerine kurulmuş amaçları birbiriyle çatışabilir. Böyle durumlarda koruma ve sanatsal istekler arasında mutlaka bir denge kurulmalıdır. Bu denge sağlanırken dikkat edilmesi gereken bazı noktalar bulunmaktadır:

sit alanını koruma sorumluluğunda olan görevlilerle, gösterileri düzenleyenler arasında ortak bir çalışma ve anlaşma sağlanmalıdır,

antik mekanlara zarar vermeden düzenlenen sanatsal gösterileri, mekanların kültürel ve sanatsal yönünün artırılması amacıyla desteklemelidir,

tarihi mekanların özellik ve görüntüsünü kulanım şeklini geçici veya sürekli olarak engelleyecek yapı içindeki değişikliklere izin vermemelidir,

sanat etkinlikleri için kolaylıkla kurulup sökülebilir özellik taşıyan, hafif, ve yapıya dokunmasa da zarar vermeyecek malzemelerden yapılmış konstrüksiyon ve teknik malzeler kullanılması teşvik edilmelidir,

tarihi mekanların orijinal halleri ile ilgili her türlü bilginin tüm çalışan sanatçı ve teknik ekip tarafından çok iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla bilgiler vermek, ve bu bilgilierin sürekliliğini sağlamak,

çevre sakinleri ya da yapının yıpranmaması amacıyla yapıda düzenlenen sanatsala aktivitelerin desibel düzeylerinin belirlenerek, ses titreşimlerinin yapıya zarar vermesini önlemek,

izleyici kapasitesinin aşılmamasını sağlayarak, halkın ve yapının güvenliğini sağlamak.